

CONFERENCE PROCEEDING 2026 ::

โครงการประชุมวิชาการ บัณฑิตศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ 16

เรื่อง “บัณฑิตวิจัย สร้างสรรค์ และนวัตกรรม : ยกระดับองค์ความรู้
สู่การสร้างมูลค่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืน”

วันที่ 28-29 พฤษภาคม 2569

กลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

จัดโดย :
มหาวิทยาลัยศิลปากร

คำนำ

ด้วยมหาวิทยาลัยศิลปากร ร่วมกับ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา บัณฑิตวิทยาลัยวชิรญาณโสธร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) กำหนดจัดโครงการประชุมวิชาการบัณฑิตศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ 16 เรื่อง “บัณฑิตวิจัย สร้างสรรค์ และนวัตกรรม : ยกระดับองค์ความรู้สู่การสร้างมูลค่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืน” ระหว่างวันที่ 28 - 29 พฤษภาคม 2569 ผ่านระบบออนไลน์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดโอกาสให้อาจารย์ นักวิจัย นักวิชาการ และนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาได้นำเสนอผลงานวิจัยและงานสร้างสรรค์ที่ดีและมีคุณภาพ เป็นการสร้างเครือข่ายของการวิจัยและงานสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ร่วมกัน ผลงานวิจัยที่เผยแพร่ในการประชุมวิชาการนี้ได้มีการบูรณาการศาสตร์และศิลป์เข้าด้วยกันตาม วิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร คือ “มหาวิทยาลัยชั้นนำแห่งการสร้างสรรค์ระดับสากล บูรณาการ ศาสตร์และศิลป์เพื่อสังคมที่ยั่งยืน” โดยจัดให้มีการนำเสนอผลงานวิจัย จำนวน 3 กลุ่มสาขาวิชา ได้แก่ 1) กลุ่มศิลปะและการออกแบบ 2) กลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 3) กลุ่มวิทยาศาสตร์ /วิทยาศาสตร์ สุขภาพ /วิศวกรรมศาสตร์และเทคโนโลยีอุตสาหกรรม /สัตวศาสตร์และเทคโนโลยีการเกษตร ทั้งนี้ คณะกรรมการจัดการประชุมฯ ได้รวบรวมบทความวิจัยที่ผ่านการพิจารณาจัดทำเป็นรายงานสืบเนื่องจากการประชุมรูปแบบออนไลน์ (Online Proceedings) เพื่อเผยแพร่บนเว็บไซต์ของการประชุมวิชาการฯ มหาวิทยาลัยศิลปากรหวังเป็นอย่างยิ่งว่า การจัดประชุมวิชาการในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อแวดวงวิชาการ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมและประเทศในด้านต่าง ๆ ต่อไป

ขอขอบคุณท่านอธิการบดี ท่านวิทยากร เจ้าภาพร่วมจัดการประชุม ได้แก่ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา บัณฑิตวิทยาลัยวชิรญาณโสธร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ผู้บริหารและคณาจารย์จากคณะวิชาในสถาบันต่าง ๆ ที่ให้ความร่วมมือในการดำเนินงานจนสำเร็จลุล่วงด้วยดี ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิที่ร่วมเป็นผู้พิจารณาคัดเลือก ผลงานวิจัย และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะเป็นโอกาสดีที่จะร่วมมือกันพัฒนาการจัดการศึกษาระดับ บัณฑิตศึกษาให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นต่อไป

(รองศาสตราจารย์ ดร.พรทรัพย์ พรสวัสดิ์)

ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

รองประธานคณะกรรมการจัดโครงการประชุมวิชาการบัณฑิตศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ 16

ข้อมูลการจัดโครงการประชุมวิชาการบัณฑิตศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ 16

เรื่อง “บัณฑิตวิจัย สร้างสรรค์ และนวัตกรรม : ยกระดับองค์ความรู้สู่การสร้างมูลค่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืน”

การประชุมวิชาการครั้งนี้ เป็นการจัดประชุมวิชาการระดับชาติเพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัย/ผลงานวิทยานิพนธ์/การค้นคว้าอิสระของอาจารย์ นักวิจัย นักวิชาการ และนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ใน 3 กลุ่มสาขาวิชา คือ 1) กลุ่มศิลปะและการออกแบบ 2) กลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 3) กลุ่มวิทยาศาสตร์/วิทยาศาสตร์สุขภาพ /วิศวกรรมศาสตร์และเทคโนโลยีอุตสาหกรรม /สัตวศาสตร์และเทคโนโลยีการเกษตร นำเสนอด้วยวาจาในรูปแบบออนไลน์ โดยมีบทความวิจัยที่เข้าร่วมการนำเสนอจากสถาบันต่าง ๆ จำนวนทั้งสิ้น 90 บทความ จาก 16 สถาบัน และเป็นบทความที่มาจากหน่วยงานภายนอกสถาบันเจ้าภาพ จำนวน 47 บทความ คิดเป็นร้อยละ 52.22 ซึ่งทุกบทความที่ได้รับการคัดเลือกได้รับการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ (peer review) ที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้น ๆ บทความละ 3 คน และบทความฉบับสมบูรณ์ (Full paper) ที่ผ่านการประเมินแล้ว จะได้รับการตีพิมพ์ในรายงานสืบเนื่องจากการประชุมรูปแบบออนไลน์ (Online Proceedings)

กองบรรณาธิการจัดทำรายงานการประชุมหรือคณะกรรมการจัดประชุมในครั้งนี้นำประกอบด้วย ศาสตราจารย์หรือผู้ทรงคุณวุฒิระดับปริญญาเอกที่มาจากนอกสถาบันเจ้าภาพ จำนวน 8 คน จากทั้งหมด 25 คน คิดเป็นร้อยละ 32 โดยมีรายนามคณะกรรมการจัดประชุมวิชาการบัณฑิตศึกษาระดับชาติ และรายนามผู้ทรงคุณวุฒิในการพิจารณาบทความ ดังต่อไปนี้

คณะกรรมการจัดประชุม

มหาวิทยาลัยศิลปากร

รองศาสตราจารย์ ดร.ประสพชัย พัฒน์โรจนโสภณ

รองศาสตราจารย์ ดร.พรทรัพย์ พรสวัสดิ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาธิต นิรติศัย

อาจารย์จินตนา เปี่ยมศิริ

อาจารย์ ดร.นฤพล หวังธงชัยเจริญ

อาจารย์ ดร.พบสุข ทัดทอง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีรวัฒน์ สิริเวสมาศ

รองศาสตราจารย์ ดร.บุลย์จีรา ชिरเวทย์

รองศาสตราจารย์ ดร.นพพร จันทรนำชู

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภาณุพันธ์ ลิ้มปชยาพร

รองศาสตราจารย์ ดร.กษมา ศิริสมบุญ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วุฒิชัย อารักษ์โพชมงคล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อลิสรา คงใจมั่น โยชิตะ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรภร ผลิตากุล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จันทิมา บรรจงประเสริฐ

นางคันสนีย์ สิทธิศักดิ์

นางชนิศา ศรียา

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

ดร.นฤพนธ์ ดวงวิเศษ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัญชนา สุขสมจิตร

บัณฑิตวิทยาลัยวชิรญาณไวรัส มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิญ รักสัตย์

ดร.เชน เพชรรัตน์

มหาวิทยาลัยมหิดล

รองศาสตราจารย์ ดร.ภก.สาธิต พุทธิพิพัฒน์ขจร

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

รองศาสตราจารย์ ดร.กริสน์ ชัยมูล

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช

รองศาสตราจารย์ ดร.เชมณัฐ มิ่งศิริธรรม

มหาวิทยาลัยนเรศวร

อาจารย์ ดร.รพีภา จุฑะกนก

ผู้ทรงคุณวุฒิ

กลุ่มศิลปะและการออกแบบ

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกเมศ กาญจนพ่าย	มหาวิทยาลัยศิลปากร
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพร กาญจนภูมิ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรุฒิ มั่นสุขผล	มหาวิทยาลัยศิลปากร
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิทธิชัย ลายเสมา	มหาวิทยาลัยศิลปากร
5. รองศาสตราจารย์ ดร.นันทน์ เรืองฤทธิ์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
6. รองศาสตราจารย์ ดร.เอกรณ บงทำไม้	มหาวิทยาลัยศิลปากร
7. รองศาสตราจารย์ ดร.อนิรุทธิ์ สติมัน	มหาวิทยาลัยศิลปากร
8. อาจารย์ ดร.ประจักษ์ สุบันตี	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
9. รองศาสตราจารย์ ดร.นพดล ตั้งสกุล	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
10. รองศาสตราจารย์ ดร.สฤษฎ์ สันติเวช	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
11. รองศาสตราจารย์ ดร.วิรุจ ถิ่นนคร	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
12. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โสเมฉาย บุญญานันต์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
13. ดร.อาภาภรณ์ วงศ์ลักษณ์พันธ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
14. อาจารย์ ดร.ศรุต โพธิ์ไพร	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
15. รองศาสตราจารย์ ดร.นิรัช สุดสังข์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
16. รองศาสตราจารย์ ดร.พัทมน เสดานนท์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
17. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิรักษ์ จิตรกร	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า
เจ้าคุณทหารลาดกระบัง
18. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อโศก ไทยจันทรารักษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
19. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วราวรรณ สุวรรณผาติ	มหาวิทยาลัยรังสิต
20. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พนทิพย์ รังสิตสวัสดิ์	มหาวิทยาลัยบูรพา
21. รองศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ เขียวมั่ง	มหาวิทยาลัยบูรพา
22. ดร.วิทวัส ทองเขียว	นักวิชาการ

กลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย ดีเลิศ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธาดาทิเบศร์ ภูทอง	มหาวิทยาลัยศิลปากร
3. รองศาสตราจารย์ ดร.ศิวินิต อรรถภูมิกุล	มหาวิทยาลัยศิลปากร
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิโรจน์ เจษฎาลักษณ์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์สุดา พุฒजर	มหาวิทยาลัยศิลปากร
6. รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม	มหาวิทยาลัยศิลปากร
7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อมรินทร์ เทวตา	มหาวิทยาลัยศิลปากร
8. รองศาสตราจารย์ ดร.ปรมินท์ จารูวร	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
9. รองศาสตราจารย์ ดร.กรศุทธิ์ ขอฟ่วงกลาง	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
10. อาจารย์ ดร.อภินพ อติพิบูลย์สิน	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
11. รองศาสตราจารย์ ดร.พรรณธิดา เหล่าพวงศักดิ์	มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์
12. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัมเรศ เทพมา	มหาวิทยาลัยพะเยา
13. รองศาสตราจารย์ ดร.ชาญคณิต อวรณ์	มหาวิทยาลัยพะเยา
14. อาจารย์ ดร.ปริญญา มรรคสิริสุข	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี
ราชมงคลธัญบุรี
15. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ราชันย์ นิลวรรณภา	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
16. อาจารย์ ดร.นิติพงศ์ พิเชฐพันธ์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
17. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริสุทธิ์ เลิศคชาธาร	มหาวิทยาลัยรังสิต
18. อาจารย์ ดร.ประจักษ์ สุป็นดี	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
19. รองศาสตราจารย์ ดร.เขมณัฏฐ์ มิ่งศิริธรรม	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
20. นางสาวยุวเรศ วุทธิพรพล	นักวิชาการ

กลุ่มวิทยาศาสตร์ / วิทยาศาสตร์สุขภาพ / วิศวกรรมศาสตร์และเทคโนโลยีอุตสาหกรรม /
สัตวศาสตร์และเทคโนโลยีการเกษตร

1. อาจารย์ ดร.ดุสิต ชัยประสิทธิกุล	มหาวิทยาลัยศิลปากร
2. รองศาสตราจารย์ ดร.ประหยัด แสงงาม	มหาวิทยาลัยศิลปากร
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฏิกิร ศรีภิรมย์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริพร บริรักษ์วิสุทธิศักดิ์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรทิพย์ โต๊ะสิงห์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมเจตน์ ภัทรพานิชชัย	มหาวิทยาลัยศิลปากร
7. รองศาสตราจารย์ ดร.กนกวรรณ เจริญกิจอมร	มหาวิทยาลัยศิลปากร
8. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณิชนันท์ สิริสุนทร	มหาวิทยาลัยศิลปากร
9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัชชาวรรณ มงคล	มหาวิทยาลัยศิลปากร
10. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนวดี พรหมจันทร์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
11. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทัศนวรรณ ศูนย์กลาง	มหาวิทยาลัยศิลปากร
12. รองศาสตราจารย์ ดร. เกสัชกรปริญทร์ เจริญสุขใส	มหาวิทยาลัยศิลปากร
13. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เกสัชกรหญิงสุภัสสร เพ็งนาม	มหาวิทยาลัยศิลปากร
14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิภาวรรณ เล้าอรุณ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
15. อาจารย์ ดร.พัฒนภัรีชา ของทิพย์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
16. รองศาสตราจารย์ ดร. เกสัชกรฉัตรชัย ฉันทไพศาล	มหาวิทยาลัยศิลปากร
17. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เกสัชกรพิริยศ ภารศิลป์ธรรม	มหาวิทยาลัยศิลปากร
18. รองศาสตราจารย์ ดร.ประจวบ กล่อมจิตร	มหาวิทยาลัยศิลปากร
19. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นภวรรณ รัตสุข	มหาวิทยาลัยศิลปากร
20. รองศาสตราจารย์ ดร.รัฐพล อันแอ่ง	มหาวิทยาลัยศิลปากร
21. อาจารย์ ดร.สิทธิชัย แซ่เหลม	มหาวิทยาลัยศิลปากร
22. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิสิษฐ์ สุวรรณแพทย์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
23. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กฤษณะ เรืองฤทธิ์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
24. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นพคุณ แสงเขียว	มหาวิทยาลัยศิลปากร
25. รองศาสตราจารย์ ดร.ชูศักดิ์ พรสิงห์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
26. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุนนมาลย์ จันทร์เอี่ยม	มหาวิทยาลัยศิลปากร
27. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุนีย์ พงษ์พินิจภิญโญ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
28. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เกสัชกรสรวง รุ่งประกายพรรณ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
29. อาจารย์ ดร.พีรพงศ์ ภควณิช	มหาวิทยาลัยศิลปากร
30. อาจารย์ ดร.ธรรมวิเศษ ประเสริฐ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
31. อาจารย์ ดร.พัชรภาพร พงษ์พัฒน์	มหาวิทยาลัยศิลปากร

การประชุมวิชาการ
บัณฑิตศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ 16
วันที่ 28 - 29 พฤษภาคม 2569
“บัณฑิตวิจัย สร้างสรรค์ และนวัตกรรม :
ยกระดับองค์ความรู้สู่การสร้างมูลค่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืน”

32. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญพิสุทธิ์ ทองหยวก	มหาวิทยาลัยศิลปากร
33. รองศาสตราจารย์ ดร.พรทรัพย์ พรสวัสดิ์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
34. อาจารย์ ดร.อรรณพ บริรักษ์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
35. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นุชจิรา พงศ์นิมิตประเสริฐ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
36. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษบา เผ่าทองจีน	มหาวิทยาลัยศิลปากร
37. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เกสัชกรหญิงน้ำฝน ศรีบัณฑิต	มหาวิทยาลัยศิลปากร
38. รองศาสตราจารย์ ดร.ปานใจ ธารทัศนวงศ์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
39. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เกสัชกรสุรสิทธิ์ ล้อจิตรอำนาจ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
40. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เกสัชกรกวิณ ดวงมี	มหาวิทยาลัยศิลปากร
41. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุฑามาศ ชุมลักษณ์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี
พระจอมเกล้าพระนครเหนือ
42. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริมา พ่วงประพันธ์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
43. รองศาสตราจารย์ ดร.กิตติพงศ์ อัครกุล	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
44. รองศาสตราจารย์ ดร.อินทาวุธ สรรพวรสถิตย์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
45. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศศิกันต์ กุพงษ์ศักดิ์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
46. อาจารย์ ดร. เกสัชกรคาเซน คงแก้วรอนนะ	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
47. รองศาสตราจารย์ ดร. เกสัชกรหญิงภูรี อนันต์โชติ	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
48. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เกสัชกรกิตติยศ ยศสมบัติ	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
49. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เกสัชกรหญิงภัณฑิรา ปริญญารักษ์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
50. รองศาสตราจารย์ ดร.จิรารัตน์ อนันตกุล	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
51. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พินิตา งามเชื้อชิต	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
52. อาจารย์ ดร.ชญาภา เยี่ยงวีรชน	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
53. อาจารย์ ดร.ธนเทพ เหลืองทองคำ	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
54. อาจารย์ ดร.สุเมธ กิรติมนิชย์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
55. รองศาสตราจารย์ ดร.จุราพร พงศ์เวชรักษ์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
56. รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย วิทยาเกียรติเลิศ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
57. อาจารย์ ดร.พรจันทร์ วอลเตอร์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
58. รองศาสตราจารย์ ดร.วิรัช นาคเขียว	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
59. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุธน ตาดี	มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
60. รองศาสตราจารย์ ดร.มนตรี วงษ์สะพาน	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
61. รองศาสตราจารย์คชินทร์ โกกนุทาภรณ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
ในพระบรมราชูปถัมภ์

62. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อริกา ศรีทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
63. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เทพกัญญา หาญศิลาวัตร	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
64. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณิณี เกตุคง	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
65. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เมธาวี เพียรภักดิ์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
66. รองศาสตราจารย์ ดร.กนกรัตน์ ลิ้มปิโสภณ	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
67. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รมิตาญ์ อยู่สุข	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
68. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนันต์ อธิพรชัย	มหาวิทยาลัยบูรพา
69. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เกสัชกรหญิงณัฐณิชา กุลธนชัยโรจน์	มหาวิทยาลัยบูรพา
70. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วชิราภรณ์ อาชาวาคม	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
71. รองศาสตราจารย์ ดร.ธรรมศักดิ์ ไรจน์วิรุฬห์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี ราชมงคลธัญบุรี
72. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เกสัชกรอรรณวิทย์ สมศิริ	มหาวิทยาลัยนเรศวร
73. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เกสัชกรอัมภาวค์ พลนอก	สถาบันวิทยาการประกอบการแห่ง อโยธยา
74. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพัฒนตรา ศรีญาณลักษณ์	มหาวิทยาลัยศรีปทุม
75. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธวัชระพงษ์ วงศ์สกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
76. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิชัยรัตน์ แก้วเจือ	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
77. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนนท์ ชูบอุปการ	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
78. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนากร จันทศรีชา	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
79. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประนมกร ชูศรี	มหาวิทยาลัยคริสเตียน
80. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นวดาโซ ชาญขุนทด	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
81. พันตำรวจเอกภาณุภัท กิตติพันธ์	กองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง

กำหนดการ

โครงการประชุมวิชาการบัณฑิตศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ 16

เรื่อง “บัณฑิตวิจัย สร้างสรรค์ และนวัตกรรม : ยกระดับองค์ความรู้สู่การสร้างมูลค่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืน”

วันที่ 28 - 29 พฤษภาคม 2569

โดยความร่วมมือระหว่าง มหาวิทยาลัยศิลปากร ร่วมกับ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา บัณฑิตวิทยาลัยวชิรญาณโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬารามราชวิทยาลัย และศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

.....
วันพฤหัสบดีที่ 28 พฤษภาคม 2569

9.00 - 09.15 น.

กล่าวรายงาน

โดย รองศาสตราจารย์ ดร.พรทรัพย์ พรสวัสดิ์

ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

กล่าวเปิดงาน

โดย อธิการบดีมหาวิทยาลัยศิลปากร

9.15 - 10.15 น.

บรรยายพิเศษเรื่อง

"พลิกโฉมสมุนไพรไทยสู่นวัตกรรมเวชสำอางเพื่อการผลิตเชิงพาณิชย์"

(Transforming Thai Herbs into Commercial Cosmeceutical Innovations)

โดย ดร.สิทธิพงศ์ สรเดช

นักวิจัยอาวุโส ศูนย์เชี่ยวชาญนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สมุนไพร

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วว.)

10.30 - 12.00 น.

นำเสนอผลงานวิจัยแบบออนไลน์ แยกตามกลุ่มสาขาวิชา

13.00 - 16.30 น.

นำเสนอผลงานวิจัยแบบออนไลน์ แยกตามกลุ่มสาขาวิชา

วันศุกร์ที่ 29 พฤษภาคม 2569

9.00 - 12.00 น.

นำเสนอผลงานวิจัยแบบออนไลน์ แยกตามกลุ่มสาขาวิชา

13.00 - 16.30 น.

นำเสนอผลงานวิจัยแบบออนไลน์ แยกตามกลุ่มสาขาวิชา

สารบัญ

กลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ชื่อ-นามสกุล	ชื่อบทความ	เลขที่หน้า
สุนันท์ ธีบุญเจริญ	การพัฒนาความสามารถด้านการเขียนแสดงทรรศนะโดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1	H1-H11
สุกัญญา ชุกกุล	การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านเชิงวิเคราะห์ โดยการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคทีม-คู่-เดี่ยว ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3	H12-H22
วรรณธนา มูลจันทร์	การประยุกต์ใช้หลักการวิเคราะห์หน้าที่เพื่อจัดทำต้นแบบแผนผังแฟ้มเอกสารและต้นแบบตารางการกำหนดอายุเอกสาร : กรณีศึกษา สำนักงานราชบัณฑิตยสภา	H23-H32
ณัฐธภา ประธานทอง	ศักยภาพเชิงพาณิชย์และช่องว่างมูลค่าในห่วงโซ่อุปทานสมุนไพรไทย: กรณีศึกษา 16 จังหวัดเมืองสมุนไพร ปี 2565-2570	H33-H42
วศินี สนแสง	วัดในฐานะพื้นที่ทางสังคมเพื่อการมีส่วนร่วมของชุมชนท่ามะปราง จังหวัดสระบุรี	H43-H51
ยุทธพงศ์ บุญเต็ม	การพัฒนาต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมสภาวะรู้ลึกตัว	H52-H62
พัศพงศ์ บุญชนธ์ธนาลัย	การกำหนดอายุจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถวัดสุวรรณาราม บางกอกน้อย	H63-H71
ภาคปภัสร์ บัวแสง	การศึกษาคำพิงพอใจของนักศึกษาต่อกระบวนการขอกู้ยืมเงินกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย พื้นที่สงขลา	H72-H87
ธนกิจ ทิพย์สิงห์	แนวปฏิบัติที่ดีของการจัดการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับตัวแทนความคิดที่หลากหลาย เพื่อพัฒนาการให้เหตุผลที่เชื่อมโยงระดับแนวคิดทางเคมี ในการสร้างคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์	H88-H99

ชื่อ-นามสกุล	ชื่อบทความ	เลขที่หน้า
ปทุมวิไล กิจนางหงษ์	จิตรกรรมฝาผนังในจังหวัดจันทบุรี ช่วงพุทธศตวรรษที่ 24-25	H100-H109
นพณัฐ เจริญพูล	การศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ในวิทยาลัยพัฒนศึกษการภาครัฐ สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษา กรุงเทพมหานคร	H110-H121
ศุภากร จั่นเจิม	มาตรการทางกฎหมายในการเยียวยาความเสียหายแก่ข้าราชการ พลเรือนสามัญและครอบครัวภายหลังได้รับการยกเลิกโทษทาง วินัยอย่างร้ายแรง	H122-H129
นันทวุฒิ ชำเป็นการ	พระราชกาล : แนวคิดและพัฒนาการงานช่าง ช่วงรัชกาลที่ 5 - 9 กรุงรัตนโกสินทร์	H130-H139
รัตนพร นุชบ้านป่า	แนวทางการจัดการเรียนการสอนด้านนิติเวชศาสตร์ สำหรับนักศึกษา หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาปฏิบัติการฉุกเฉิน การแพทย์ สถาบันพระบรมราชชนก	H140-H147
วิชา เลิศทองไทย	แนวคิดหน้าที่พลเมืองกับการนำเสนอภาพแทนผู้หญิงในเรื่องสั้น การเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2559 – 2562	H148-H158
ศิรนา ชัยประภา	เครื่องประโคมในขบวนแห่บนภาพสลักสมัยพระเจ้าสุริยวงษ์ที่ 2 ระบียงคดปราสาทนครวัดประเทศกัมพูชา	H159-H167
กฤษณ์ วิทวัสสำราญกุล	ปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจและความตั้งใจเชิงพฤติกรรมของ ผู้โดยสารต่อบริการแท็กซี่ใน ท่าอากาศยาน	H168-H178
ไมชาเร้าะ ขุนรักษ์ หมานระเด็น	นิยามเชิงลึกของสุขภาวะทางจิตวิญญาณเด็กปฐมวัย: การศึกษา เปรียบเทียบมุมมองความหมายแต่ละมิติเพื่อพัฒนารอบนิยาม เชิงบูรณาการสำหรับการพัฒนาเด็กปฐมวัยมุสลิม	H179-H190
จริญญา ธรรมโชโต	คำภาษาไทยถิ่นใต้ในวิดีโอสั้นบนแอปพลิเคชันตักต็อก	H191-H198

การพัฒนาความสามารถด้านการเขียนแสดงทรรศนะโดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

The development of perspective writing ability by 5 STEPs Collaborative Learning Process management for Matthayomsuksa 1 students

สุวนันท์ ธัญญเจริญ¹, ชลธิชา หอมฟุ้ง² และ ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม³

Suwanan Thanyacharoen¹, Cholticha Homfung² and Chaiyos Paiwithayasiritham³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถด้านการเขียนแสดงทรรศนะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอน 2) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอน กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสามชุกรัตนโกธราคม อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 30 คน ได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอน เรื่อง การเขียนแสดงทรรศนะ 2) แบบวัดความสามารถด้านการเขียนแสดงทรรศนะแบบอัตนัย และเกณฑ์การประเมิน 3) แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ ค่าเฉลี่ย (M) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) และทดสอบค่าที แบบไม่เป็นอิสระต่อกัน (t -test dependent)

ผลการวิจัยพบว่า

1) ความสามารถในการเขียนแสดงทรรศนะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอน สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2) ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอนอยู่ในระดับพึงพอใจมาก

คำสำคัญ : การเขียนแสดงทรรศนะ, กระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอน

¹ ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม 73000 ประเทศไทย

Department of Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Silpakorn University, Nakhon Pathom 73000, Thailand.

² ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม 73000 ประเทศไทย

Department of Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Silpakorn University, Nakhon Pathom 73000, Thailand.

³ ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม 73000 ประเทศไทย

Department of Basic Education, Faculty of Education, Silpakorn University, Nakhon Pathom 73000, Thailand.

Abstract

The objectives of this research were: 1) to compare the Perspective Writing ability of Mathayomsuksa 1 students before and after the using of the 5 STEPs Collaborative Learning Process. 2) to investigate student satisfaction toward the 5 STEPs Collaborative Learning Process. The research sample consisted of 30 Mathayomsuksa 1 students at Samchuk Rattana Phokharam School, Samchuk District, Suphanburi Province, during the second semester of the 2025 academic year, were selected through cluster random sampling. The research instruments included: 1) lesson plans based on the 5 STEPs Collaborative Learning Process focusing on Perspective Writing. 2) a perspective writing ability testing and rubrics score; and 3) a satisfaction questionnaire toward the 5 STEPs Collaborative Learning Process. Data were analyzed using Mean (*M*), Standard Deviation (*SD*), and a dependent samples t-test.

The research findings that:

1) The students' ability in perspective writing after the using of the 5 STEPs Collaborative Learning Process was significantly higher than that before the using at the .05 level of statistical significance.

2) The students' satisfaction with the 5 STEPs Collaborative Learning Process was at a "high" level.

Keyword : Perspective Writing, 5 STEPs Collaborative Learning Process

บทนำ

การเขียนเป็นทักษะทางภาษาไทยที่มีความสำคัญต่อการสื่อสารและการเรียนรู้ของผู้เรียน เนื่องจากเป็นทักษะที่ต้องอาศัยความรู้ ความคิด และประสบการณ์ของผู้เรียนในการเรียบเรียงถ่ายทอดออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างมีระบบและมีความหมาย (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2545: 1) ผู้เรียนจึงจำเป็นต้องได้รับการฝึกฝนทักษะการเขียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถใช้ภาษาในการสื่อสาร การเรียนรู้ และการดำรงชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการเขียนแสดงทรรศนะ ซึ่งเป็นการเขียนที่ผู้เขียนต้องแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นหรือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งอย่างมีเหตุผล มีการพิจารณาข้อดี ข้อจำกัด และอาจเสนอแนวทางในการแก้ปัญหา ทั้งนี้ การเขียนแสดงทรรศนะช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การใช้เหตุผล และการตัดสินใจ อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ผู้อ่านได้พิจารณามุมมองที่หลากหลายก่อนนำไปสู่การตัดสินใจอย่างรอบคอบ (อัมพร ทองใบ และมาลี พันธุ์ประเสริฐ, 2555: 250)

จากการประเมินความสามารถด้านการอ่านและการเขียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพื่อคัดกรองความสามารถของผู้เรียนและนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการวางแผนพัฒนาการจัดการเรียนรู้ ผลการประเมินความสามารถด้านการเขียนในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 พบว่า จากจำนวนนักเรียนทั้งหมด 365 คน มีนักเรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินจำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 20.82 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาในการเขียน

ของผู้เรียนหลายประการ ได้แก่ การขาดความเข้าใจในรูปแบบของการเขียน ทำให้นักเรียนบางส่วนไม่สามารถแยกแยะความแตกต่างระหว่างการเล่าเรื่องกับการแสดงความคิดเห็นได้อย่างชัดเจน ส่งผลให้เนื้อหาที่เขียนไม่ตรงตามจุดประสงค์ นอกจากนี้ผู้วิจัยได้สอบถามนักเรียนเพิ่มเติม พบว่ามีนักเรียนจำนวนหนึ่งที่ขาดความมั่นใจในการเขียนความคิดเห็นของตนเอง เนื่องจากกลัวการเขียนผิดหรือความคิดเห็นไม่ถูกต้อง และนักเรียนส่วนใหญ่มีความสนใจในการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมกลุ่ม เนื่องจากการทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การช่วยเหลือกัน และส่งเสริม ความกล้าแสดงออก ซึ่งอาจเป็นแนวทางหนึ่งที่ช่วยให้พัฒนาทักษะการเขียนแสดงความคิดเห็นของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย โรงเรียนสามชุกรัตนโกธาราม, 2566: 12)

นอกจากนี้ จากประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนและการสัมภาษณ์ครูผู้สอนรายวิชาภาษาไทยระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบปัญหาสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ นักเรียนไม่สามารถเขียนแสดงทรรศนะอย่างมีเหตุผลได้ และการจัดการเรียนการสอนในเรื่องการเขียนแสดงทรรศนะยังไม่น่าสนใจ เนื่องจากยังคงใช้รูปแบบการสอนแบบเดิม เช่น การบรรยายเนื้อหาและการมอบหมายงานจากหนังสือเรียน ทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่ายและขาดความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ งานวิจัยหลายชิ้นยังพบว่าปัญหาการเขียนความคิดเห็นของนักเรียนมักเกิดจากการขาดทักษะ ขาดการฝึกฝน และขาดโอกาสในการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง

การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 จึงควรมุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการคิด การสื่อสาร และการทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้มากขึ้น แนวคิดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ ผ่านการลงมือปฏิบัติ การคิดวิเคราะห์ และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยครูทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.), 2560: 8) แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอน (5 STEPs Collaborative Learning Process) ที่มีรูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นการทำงานร่วมกันของผู้เรียนการช่วยเหลือกันภายในกลุ่ม และการสร้างองค์ความรู้ร่วมกัน ผ่านกิจกรรมที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการประยุกต์ใช้ความรู้ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอน (5 STEPs) ประกอบด้วย ขั้นที่ 1 ขั้นเสนอสิ่งเร้าและระบุดำถามสำคัญ (Stimulating and Key Questioning Collaboratively) เป็นขั้นที่ครูนำเสนอสิ่งเร้าด้วยสื่อประเภทต่าง ๆ จากนั้นครูใช้คำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสงสัย อยากเรียนรู้ และ ตั้งประเด็นคำถามเพื่อค้นคว้าต่อไป ขั้นที่ 2 ขั้นแสวงหาสารสนเทศและวิเคราะห์อย่างรวมพลัง (Searching and Analyzing Collaboratively) ผู้เรียนเข้ากลุ่มแบบคละความสามารถ เพื่อร่วมกันศึกษาความรู้จากแหล่งข้อมูลที่ครูได้เตรียมไว้ ขั้นที่ 3 ขั้นรวมพลังอภิปรายและสร้างความรู้ (Discussing and Constructing Collaboratively) ผู้เรียนแต่ละกลุ่มอภิปรายความรู้ที่ได้และสรุปองค์ความรู้ร่วมกัน ขั้นที่ 4 ขั้นสื่อสารและสะท้อนคิดอย่างรวมพลัง (Communicating and Reflecting Collaboratively) ผู้เรียนนำเสนอผลการสรุปองค์ความรู้หน้าชั้นเรียน จากนั้นร่วมกันสะท้อนคิดว่าองค์ความรู้ที่ได้นั้น มีสิ่งใดบกพร่อง ควรเพิ่มเติมสิ่งใด มีข้อดี ข้อบกพร่องอย่างไร และขั้นที่ 5 ขั้นรวมพลังประยุกต์และตอบแทนสังคม (Applying and Serving Collaboratively) ผู้เรียนร่วมกันสร้างชิ้นงานจากองค์ความรู้ที่ได้นั้น ๆ และนำชิ้นงานเผยแพร่ในสื่อ ช่องทางตามที่กำหนด (พิมพันธ์ เดชะคุปต์ และเพียรวิทย์ ยินดีสุข, 2561: 54-61)

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอน(5 STEPS) พบว่า การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการดังกล่าว สามารถช่วยพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้นหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ รวมทั้งพัฒนาความสามารถในการทำงานเป็นทีมของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นทักษะการเรียนรู้ที่สำคัญในศตวรรษที่ 21

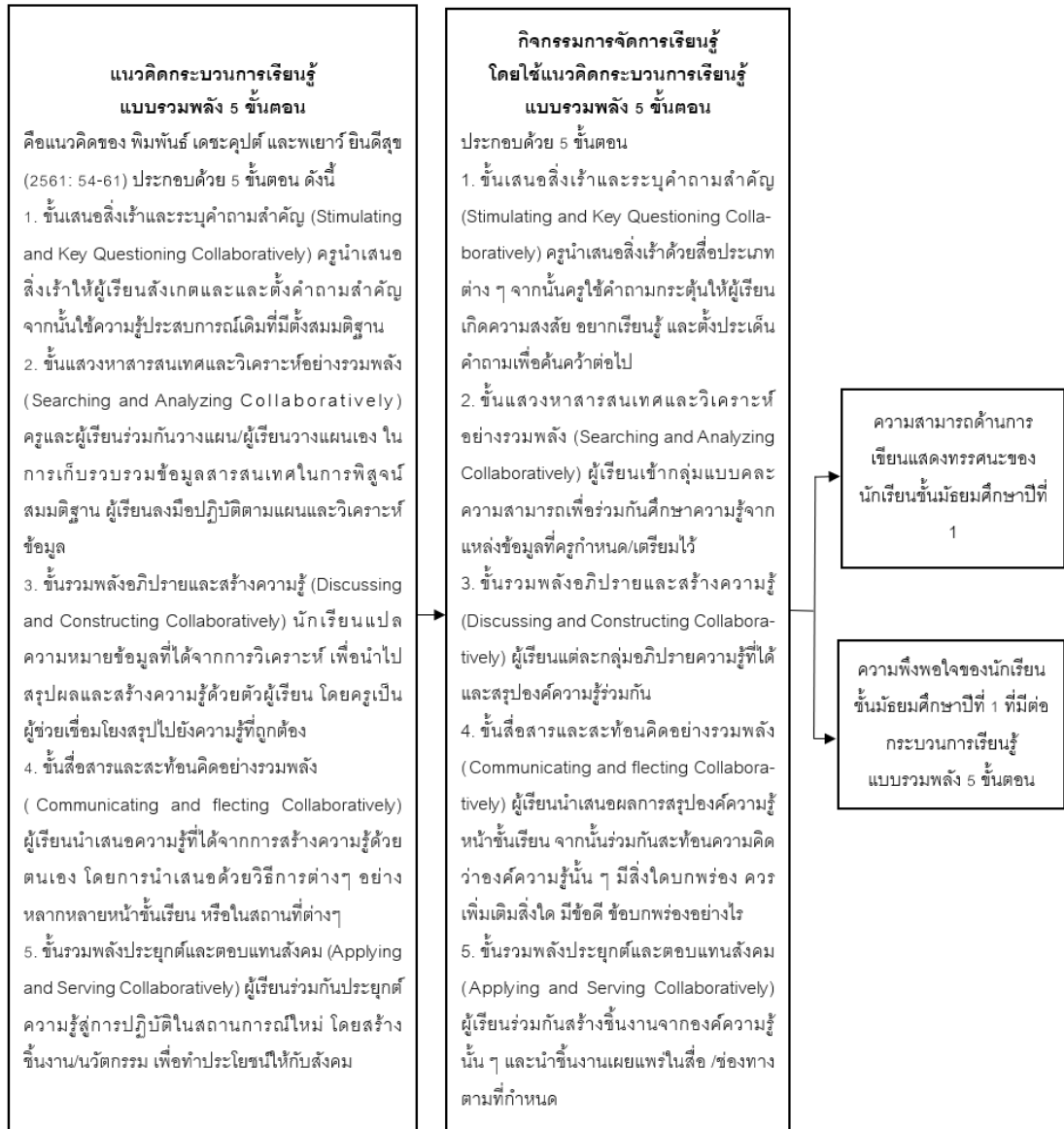
ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจนำกระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอนมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความสามารถด้านการเขียนแสดงทรรศนะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้เรียนที่มีความสามารถแตกต่างกัน ทั้งนี้เพื่อพัฒนาทักษะการเขียนแสดงทรรศนะของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนด้านการเขียนในรายวิชาภาษาไทยต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถด้านการเขียนแสดงทรรศนะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอน
2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยนำกระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอน ซึ่งเป็นแนวคิดของ พิมพันธ์ เดชะคุปต์ และ พเยาว์นิต์สุข (2561: 54-61) มาใช้ในการวิจัย เป็นแนวการสอนที่มีลักษณะการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบ Active Learning ให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ เน้นการรวมกลุ่มของผู้เรียนที่มีความรู้ความสามารถแตกต่างกัน มาช่วยเหลือกันทำกิจกรรมเรียนรู้ และร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อค้นคว้าหาคำตอบ นำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้ด้วยตนเอง และการประยุกต์ใช้ความรู้ใหม่อย่างสร้างสรรค์ โดยผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ขอบเขตการวิจัย

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

1. ประชากรคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสามชุกรัตนโกคาราม อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 4 ห้องเรียน นักเรียนจำนวน 138 คน
2. กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/10 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 โรงเรียนสามชุกรัตน-โกคาราม อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 30 คน ได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่ม

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยก่อนทดลอง (Pre-Experimental Design or Non Design) ใช้แบบแผนการทดลองแบบกลุ่มเดียวสอบก่อนและสอบหลัง (The One-Group Pretest-Posttest Design)

เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง มีดังนี้

1. แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอน เรื่อง การเขียนแสดงพรรณนา จำนวน 4 แผน แผนละ 2 คาบเรียน คาบเรียนละ 50 นาที ซึ่งรายละเอียดของแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอน มีดังนี้

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 คาบเรียนที่ 1-2 เรื่อง การเขียนแสดงพรรณนาจากข่าว

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 คาบเรียนที่ 3-4 เรื่อง การเขียนแสดงพรรณนาจากเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 คาบเรียนที่ 5-6 เรื่อง การเขียนแสดงพรรณนาจากบทความ

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 4 คาบเรียนที่ 7-8 เรื่อง การเขียนแสดงพรรณนาจากหนังสืออ่านนอกเวลา รวมทั้งสิ้น 8 คาบเรียน โดยไม่รวมทดสอบก่อนการจัดการเรียนรู้และทดสอบหลังการจัดการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้หาคุณภาพโดยให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (IOC) ทั้งนี้ ผลการประเมินความสอดคล้องของแผน การจัดการเรียนรู้ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00

2. แบบวัดความสามารถด้านการเขียนแสดงพรรณนาและเกณฑ์การประเมิน ผู้วิจัยสร้างขึ้นในรูปแบบอัตร้อยจำนวน 1 ฉบับ โดยใช้เป็นทั้งแบบวัดความสามารถด้านการเขียนแสดงพรรณนาก่อนเรียน (Pre-test) และแบบวัดความสามารถด้านการเขียนแสดงพรรณนาหลังเรียน (Post-test) ประกอบด้วย การเขียนแสดงพรรณนาเกี่ยวกับสาระจากสื่อต่าง ๆ ดังนี้ 1) ข่าว 2) เหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ 3) บทความ และ 4) หนังสืออ่านนอกเวลา ในประเด็นคุณค่าหรือค่านิยม ซึ่งมีเกณฑ์ในการประเมิน ดังนี้ 1) การแสดงพรรณนา 2) องค์ประกอบของการเขียน 3) การใช้ภาษา และ 4) ความคิดสร้างสรรค์โดยหาคุณภาพโดยให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (IOC) ทั้งนี้ ผลการประเมินความสอดคล้องของแบบวัดความสามารถด้านการเขียนแสดงพรรณนาและเกณฑ์การประเมินความสามารถด้านการเขียนแสดงพรรณนา ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67 - 1.00 ผลการหาค่าประสิทธิภาพของแบบวัดความสามารถด้านการเขียนแสดงพรรณนา ค่าความยากง่าย (p) มีค่าเท่ากับ 0.58 ค่าอำนาจจำแนก (r) มีค่าเท่ากับ 0.26 และเกณฑ์การประเมินค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของ Pearson เท่ากับ 0.97

3. แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอน แบบมาตราส่วนค่า 5 ระดับ ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ 1) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 2) ด้านบรรยากาศในการจัดการเรียนรู้ และ 3) ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการเรียนรู้ แบบสอบถามหาคุณภาพโดยให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (IOC) ทั้งนี้ ผลการประเมินความสอดคล้องของแบบสอบถามความพึงพอใจได้ค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ เพื่อทดสอบสมมติฐานและเพื่อสรุปผลการวิจัย โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลมี ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ความสามารถด้านการเขียนแสดงพรรณนาก่อนและหลัง การจัดการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (M) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) และการทดสอบค่าที่แบบไม่เป็นอิสระต่อกัน (t -test dependent)

และ 2) การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอน จะใช้ค่าทางสถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (M) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)

ผลการวิจัย

1) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความสามารถด้านการเขียนแสดงทรรศนะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลความสามารถด้านการเขียนแสดงทรรศนะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอน

การทดสอบ	จำนวน	คะแนนเต็ม	M	SD	t	p
ก่อนเรียน	30	12	6.47	1.01	29.13	0.00
หลังเรียน	30	12	10.40	0.86		

จากตารางพบว่าความสามารถด้านการเขียนแสดงทรรศนะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ก่อนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 6.47 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.01 หลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 10.40 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.86 ซึ่งความสามารถด้านการเขียนแสดงทรรศนะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอนสูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้

2) การวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอน พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจโดยภาพรวมอยู่ในระดับพึงพอใจมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.43 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.01 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากตามลำดับ ดังนี้ ลำดับที่ 1 ด้านบรรยากาศในการจัดการเรียนรู้ นักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.43 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.88 ลำดับที่ 2 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ นักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.42 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.07 และลำดับที่ 3 ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการเรียนรู้ นักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.41 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.08 สรุปได้ดังตาราง

ตารางที่ 2 แสดงข้อมูลความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอน

ข้อ	รายการประเมิน	ระดับ ความ คิดเห็น		แปลผล	ลำดับ ที่
		M	SD		
ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้					
1.	กิจกรรมการเรียนรู้เป็นลำดับขั้นตอน ไม่สับสน	4.33	0.76	พึงพอใจมาก	3
2.	กิจกรรมการจัดการเรียนรู้มีความน่าสนใจ	4.40	0.67	พึงพอใจมาก	2
3.	กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน	4.53	0.63	พึงพอใจมากที่สุด	1
ค่าเฉลี่ยด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้		4.42	0.07	พึงพอใจมาก	
ด้านบรรยากาศในการจัดการเรียนรู้					
4.	บรรยากาศในห้องเรียนเป็นกันเอง นักเรียนมีความ สุขในการปฏิบัติกิจกรรม	4.73	0.52	พึงพอใจมากที่สุด	1
5.	บรรยากาศในชั้นเรียนช่วยให้นักเรียนกล้าแสดง ความคิดเห็นของตนเองและยอมรับฟังความ คิดเห็นของสมาชิกในกลุ่ม	4.40	0.62	พึงพอใจมาก	3
6.	บรรยากาศในชั้นเรียนช่วยให้นักเรียนกล้านำเสนอ งานหน้าชั้นเรียน	4.10	0.66	พึงพอใจมาก	4
7.	บรรยากาศในชั้นเรียนส่งเสริมการทำงานร่วมกัน	4.50	0.73	พึงพอใจมากที่สุด	2
ค่าเฉลี่ยด้านบรรยากาศในการจัดการเรียนรู้		4.43	0.88	พึงพอใจมาก	
ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการเรียนรู้					
8.	นักเรียนได้รับความรู้ใหม่ ๆ จากการแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน	4.40	0.72	พึงพอใจมาก	2
9.	ช่วยส่งเสริมและพัฒนาความสามารถด้านการ เขียนแสดงทรรศนะของผู้เรียนได้ดีขึ้น	4.40	0.56	พึงพอใจมาก	3
10.	นักเรียนสามารถนำความสามารถด้านการเขียน แสดงทรรศนะไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้	4.43	0.63	พึงพอใจมาก	1
ค่าเฉลี่ยด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการเรียนรู้		4.41	0.08	พึงพอใจมาก	
รวมทั้ง 3 ด้าน		4.43	0.01	พึงพอใจมาก	

สรุปและอภิปรายผล

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนาความสามารถด้านการเขียนแสดงพรรณนาโดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้ 1) ความสามารถในการเขียนแสดงพรรณนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอน สูงกว่าก่อน การจัดการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้ 2) ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอนอยู่ในระดับพึงพอใจมาก สรุปได้ดังตาราง

ตารางที่ 3 แสดงผลความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอน

หัวข้อการประเมิน	ระดับ ความคิดเห็น		แปลผล	ลำดับ ที่
	M	SD		
ด้านบรรยากาศในการจัดการเรียนรู้	4.43	0.88	พึงพอใจมาก	1
ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	4.42	0.07	พึงพอใจมาก	2
ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการเรียนรู้	4.41	0.08	พึงพอใจมาก	3
รวมทั้ง 3 ด้าน	4.43	0.01	พึงพอใจมาก	

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัย เรื่อง การพัฒนาความสามารถด้านการเขียนแสดงพรรณนาโดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า หลังการจัดการเรียนรู้ นักเรียนมีความสามารถด้านการเขียนแสดงพรรณนาสูงกว่าก่อนเรียน โดยก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ย 6.47 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.01 หลังเรียนมีค่าเฉลี่ย 10.40 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.86 แสดงให้เห็นว่ากระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอนมีประสิทธิภาพในการพัฒนาความสามารถดังกล่าว เนื่องจากเป็นการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิด Active Learning ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ผ่านการลงมือปฏิบัติรวมถึงการทำงานกลุ่มแบบร่วมมือการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการสร้างองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอน เป็นแนวการสอน (Teaching Approach) ที่มีลักษณะการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบ Active Learning ให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ (Learning by Doing) เน้นการรวมกลุ่มของผู้เรียนที่มีความรู้ความสามารถแตกต่างกัน มาช่วยเหลือกันทำกิจกรรมเรียนรู้ และร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อค้นคว้าหาคำตอบอันนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้ด้วยตนเอง และการประยุกต์ใช้ความรู้ใหม่อย่างสร้างสรรค์ (พิมพันธ์ เดชะคุปต์ และเพียว ยินดีสุข, 2561: 54-61)

นอกจากนี้ นักเรียนยังมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอนอยู่ในระดับมาก โดยด้านบรรยากาศในการเรียนรู้มีความพึงพอใจสูงสุด เนื่องจากบรรยากาศในชั้นเรียนเป็นกันเอง เอื้อต่อการทำงานร่วมกัน และส่งเสริมให้นักเรียนกล้าแสดงความคิดเห็น รองลงมาคือด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งมีกิจกรรมที่น่าสนใจ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติจริง และด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการเรียนรู้ นักเรียนเห็นว่าสามารถนำความสามารถด้านการเขียนแสดงทรรศนะไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ทั้งในด้านของ การสื่อสารและด้านการแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล รวมทั้งได้รับมุมมองและความรู้ใหม่จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนส่งผลให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพ และยังช่วยพัฒนาความสามารถด้านการเขียนแสดงทรรศนะของผู้เรียนให้มีความชัดเจน เป็นระบบ และสามารถนำไปใช้ได้อย่างสร้างสรรค์ในชีวิตจริง สอดคล้องกับแนวคิดของ พิมพันธ์ เคชะคุปต์ และเพียว ยินดีสุข (2561: 32) ที่กล่าวว่า ในการจัดการเรียนรู้ ผู้เรียนไม่ควรนั่งฟัง จดบันทึก และจำเนื้อหาเพียงเท่านั้น เพราะผู้เรียนจะไม่เกิดความรู้ แต่ผู้เรียนควรเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม เพื่อให้ได้ทั้งความรู้ ความเข้าใจ และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

ข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่องการพัฒนาความสามารถด้านการเขียนแสดงทรรศนะโดยกระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผู้วิจัยมีข้อค้นพบ และแนวคิดที่เป็นข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผู้สอนควรทำความเข้าใจขั้นตอนของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอนให้ชัดเจน รวมถึงออกแบบการจัดกลุ่มผู้เรียนโดยคำนึงถึงความหลากหลายระหว่างบุคคล ทั้งในด้านความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์เดิม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบร่วมมือ
2. ผู้สอนควรจัดบรรยากาศการเรียนรู้ให้สามารถเปิดโอกาสให้ผู้เรียนร่วมกันลงมือปฏิบัติ ค้นคว้า แลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การร่วมกันสร้างองค์ความรู้ และส่งผลต่อความสามารถด้านการเขียนแสดงทรรศนะที่มีเหตุผลรองรับอย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะต่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบความสามารถด้านการเขียนแสดงทรรศนะโดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอนกับการจัดการเรียนรู้โดยรูปแบบอื่น ๆ อาทิ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนแบบเพื่อนคู่คิด (Think Pair Share) เกมมิฟิเคชัน หรือการเรียนรู้แบบร่วมมือ เป็นต้น
2. ควรนำกระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอน ไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้กับมาตรฐานการเรียนรู้อื่น ๆ เช่น การอ่าน หลักภาษาไทย หรือวรรณคดีและวรรณกรรม

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). *คู่มือการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย. (2566). *รายงานผลการคัดกรองการอ่านการเขียน ประจำปีการศึกษา 2566*. สุพรรณบุรี: โรงเรียนสามชุกรัตนโกศาราม.
- กาญจน์ กาญจนมนตรี. (2566). การพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอน ผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา*. 8(3): 997-1004.
- ชาญณรงค์ วิเศษสัตย์ และคณะ. (2566). การจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ 5STEPS ร่วมกับเครื่องมือการคิดกับนักศึกษาวิชาชีพครู. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*. 11(6): 2222-2231.
- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และเพียว ยินดีสุข. (2561). *การเรียนรู้เชิงรุกแบบรวมพลัง กับ PLC เพื่อการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พีรุดิ ยิงนอก. (2564). *การศึกษาลักษณะพฤติกรรมการเรียน และการคิดวิเคราะห์ โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกระบวนการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน (5 STEPs) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD เรื่องทรัพยากรธรณี ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 [วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต]*. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ. (2560). *ศาสตร์และศิลป์ของการสอน*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- อริวัฒน์ สิมบุตร. (2566). *การพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์และการรวมพลังทำงานเป็นทีมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นโดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบรวมพลัง 5 ขั้นตอน [วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต]*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัมพร ทองใบ และมาลี พันธุ์ประเสริฐ. (2555). *หลักภาษาฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: ริงค์ บีคอนด์ บุ๊คส์.

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านเชิงวิเคราะห์ โดยการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคทีม-คู่-เดี่ยว

ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

The Development of Analytical Reading Achievement by Team–Pair–Solo Technique with Gamification for Mathayomsuksa 3 Students

สุกัญญา ชูกุล¹ ชลธิชา หอมฟุ้ง² และ ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม³

Sukanya Shookul¹ Cholticha Homfung² and Chaiyos Paiwithayasiritham³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านเชิงวิเคราะห์ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคทีม-คู่-เดี่ยว ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน และ 2) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคทีม-คู่-เดี่ยว ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 โรงเรียนสามตุ๊กรัตนโกคาราม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี จำนวน 1 ห้องเรียน ได้แก่ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ห้อง 2 มีนักเรียนจำนวน 32 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคทีม-คู่-เดี่ยว ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านเชิงวิเคราะห์ และ 3) แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ โดยมีการวิเคราะห์ข้อมูลค่าเฉลี่ย (M) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) และการทดสอบค่าที่แบบไม่เป็นอิสระต่อกัน (t-test Dependent)

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านเชิงวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลังการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคทีม-คู่-เดี่ยว ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคทีม-คู่-เดี่ยว ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : ผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านเชิงวิเคราะห์, เทคนิคทีม-คู่-เดี่ยว, เทคนิคเกมมิฟิเคชัน

¹ ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม 73000 ประเทศไทย

Department of Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Silpakorn University, Nakhon Pathom 73000, Thailand.

² ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม 73000 ประเทศไทย

Department of Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Silpakorn University, Nakhon Pathom 73000, Thailand.

³ ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม 73000 ประเทศไทย

Department of Basic Education, Faculty of Education, Silpakorn University, Nakhon Pathom 73000, Thailand.

Abstract

The purposes of this research were: 1) to compare the analytical reading achievement of students before and after the implementation of instructional management using the Team–Pair–Solo technique integrated with the Gamification technique, and 2) to examine the satisfaction of Mathayomsuksa 3 students toward the instructional management employing these techniques. The sample consisted of 32 Mathayomsuksa 3 students enrolled in the second semester of the academic year 2025 at Samchukrattanapokaram School under the Secondary Educational Service Area Office Suphanburi. The participants were selected through cluster random sampling. The research instruments included: 1) lesson plans developed based on the Team–Pair–Solo technique integrated with the Gamification technique, 2) an analytical reading achievement test, and 3) a questionnaire assessing students' satisfaction toward the instructional management. The data were analyzed using mean (M), standard deviation (SD), and the dependent samples t-test. The findings revealed that:

1. The analytical reading achievement of Mathayomsuksa 3 students after the implementation of the Team–Pair–Solo technique integrated with the Gamification technique was significantly higher than that before the instruction at the .05 level of statistical significance.

2. The overall satisfaction of Mathayomsuksa 3 students toward the instructional management using the Team–Pair–Solo technique integrated with the Gamification technique was at the highest level.

Keyword : Analytical Reading Achievement, Team–Pair–Solo Technique, Gamification Technique

บทนำ

การอ่านเป็นทักษะการสื่อสารขั้นพื้นฐานที่มีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ที่ช่วยในการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมและเพิ่มพูนประสบการณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับนักเรียน นักศึกษา เพราะความสำเร็จทางการศึกษาย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถและพื้นฐานทางการอ่านที่ดี อีกประการหนึ่งการอ่านยังช่วยให้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพเพราะสามารถนำความรู้ที่ได้จากการอ่านไปพัฒนางานของตนได้ ยิ่งไปกว่านั้นยังเป็นเครื่องมือในการพัฒนาระบบการเมืองการปกครอง ศาสนา ประวัติศาสตร์ และสังคม อีกประการหนึ่งยังเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความเพลิดเพลิน สร้างความบันเทิงใจ และยังเป็นวิธีหนึ่งในการแสวงหาความสุขให้กับตนเองที่สามารถทำได้ง่ายที่สุด ซึ่งได้ประโยชน์คุ้มค่าที่สุดอีกด้วย (ฐะปะนีย์ นาครทรรพ, 2546: 55-56)

การส่งเสริมทักษะการอ่านเชิงวิเคราะห์มีความสำคัญต่อการพัฒนาการเรียนรู้และการคิดของนักเรียน เพราะช่วยให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาอย่างลึกซึ้ง สามารถแยกแยะประเด็นสำคัญ วิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอ เหตุผลหรือความคิดเห็นได้อย่างมีเหตุผล อีกทั้งยังช่วยพัฒนาการคิดอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการ ตัดสินใจและการแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวัน จึงถือเป็นทักษะสำคัญในการพัฒนาศักยภาพและความรู้ของ ผู้เรียน ดังนั้น การส่งเสริมทักษะการอ่านเชิงวิเคราะห์เป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาศักยภาพและความรู้ (สุวิทย์ มูลคำ, 2547: 39; ดวงใจ ไทยอุบล, 2554: 47; เกียรติศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2553: 9)

ในปัจจุบันนักเรียนไทยประสบปัญหาเรื่องการอ่านเชิงวิเคราะห์ จากผลการทดสอบโปรแกรมประเมิน สมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากล หรือ PISA (Programme for International Student Assessment) โดย องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา หรือ OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินคุณภาพของระบบการศึกษา ในเรื่องของการ เตรียมความพร้อมให้กับเยาวชนได้มีศักยภาพ และความสามารถในเรื่องพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตใน โลกที่ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการประเมินได้ดำเนินการขึ้นทุก 3 ปี โดยการประเมินจะ ประเมิน 3 ด้าน ได้แก่ด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และการอ่าน ซึ่งในการประเมินด้านการอ่านของนักเรียนที่ มีอายุ 15 ปี ตั้งแต่ปี 2558 – 2565 พบว่าคะแนนของประเทศไทยมีคะแนนน้อยกว่าค่าเฉลี่ย และมีแนวโน้มว่า จะลดลงอย่างต่อเนื่อง (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2566)

ในประเทศไทยแม้ว่าจะมีความพยายามในการส่งเสริมและพัฒนาทักษะการอ่าน การคิด วิเคราะห์ และการเขียนมาอย่างต่อเนื่อง แต่แนวทางในการดำเนินงานยังขาดความเป็นเอกภาพ และไม่มีวิธีการที่ ชัดเจน โดยส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนแต่ละคน ส่งผลให้ผลการประเมินด้านการอ่าน และการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนไทยยังอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าเกณฑ์ และไม่น่าพึงพอใจ

นอกจากนี้ จากการวิเคราะห์สถานการณ์การเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียน สามชุกรัตนโภคาราม พบว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทยต่ำกว่าที่กำหนด และยังขาดทักษะ การอ่านเชิงวิเคราะห์ ไม่สามารถวิเคราะห์เนื้อหา แยกแยะสาระสำคัญ หรืออธิบายความเป็นมาของเรื่องที่อ่าน ได้ จากการสัมภาษณ์ครูภาษาไทยพบว่าสาเหตุสำคัญมาจากนักเรียนไม่เข้าใจสิ่งที่อ่าน และรู้สึกว่าการอ่านน่า เบื่อ อันอาจเกิดจากวิธีการจัดการเรียนรู้แบบเดิมที่ไม่สามารถสร้างแรงจูงใจได้ ทำให้นักเรียนเกิดอคติต่อการ อ่าน (กมล เกิดสมบุญ, 2567)

การแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการอ่านเชิงวิเคราะห์ จากการศึกษาส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการ นำเทคนิค

การสอน วิธีสอน หรือแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ มาใช้เพื่อพัฒนาการอ่านเชิงวิเคราะห์ เช่น ริชาร์ด สิน ชัย (2558) การศึกษาเรื่องการพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้วิธีการ เรียนรู้แบบร่วมมือที่เน้นวิธีการสอนแบบทีม-คู่-เดี่ยวซึ่งผลที่ได้ นักเรียนในกลุ่มทดลองมีพัฒนาการด้านทักษะ การพูดภาษาอังกฤษสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยต่าง ๆ พบว่า แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อช่วยให้นักเรียนสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านเชิงวิเคราะห์ได้อีกวิธีหนึ่ง คือ การใช้เทคนิคเทคนิคทีม-คู่-เดี่ยว (Team-Pair-Solo) ซึ่งเป็นหนึ่งในเทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ที่เสนอโดย Kagan (1994) ที่มีแนวคิดให้ผู้เรียนสามารถทำงานได้ทั้งเป็นกลุ่ม เป็นคู่ และยังสามารถทำงานคนเดียวได้ โดยในช่วงเริ่มต้นนักเรียนจะแก้ปัญหาด้วยทีม จากนั้นแก้ปัญหาเป็นคู่ และท้ายที่สุดคือแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยจากการศึกษาพบว่ามีการวิจัยที่เกี่ยวข้อง การใช้เทคนิคทีม-คู่-เดี่ยว เพื่อพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน ดังตัวอย่าง ญัฐกิตติ์ นวลแสง (2560) การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิคทีม-คู่-เดี่ยว (Team-Pair-Solo) เพื่อส่งเสริมทักษะการเล่นชอด้วงสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 พบว่าโดยรวมนักเรียนส่วนใหญ่มีคะแนนพฤติกรรมการเล่นชอด้วงแบบกลุ่ม-คู่-เดี่ยวอยู่ในระดับดี นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัย Handayani (2022) วิจัยเรื่องการใช้กลยุทธ์ Team-Pair-Solo ในการสอนการอ่านเพื่อเข้าใจสำหรับนักเรียน เกรด 8 ผลการวิจัยพบว่าคะแนนหลังจากการจัดการเรียนรู้ด้วยกลยุทธ์ Team-Pair-Solo สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้ จากการศึกษาลงพบว่า Team-Pair-Solo นิยมใช้พัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจนำมาพัฒนาการอ่านซึ่งเป็นทักษะหนึ่งของภาษาไทย

ในการศึกษาการใช้เทคนิคทีม-คู่-เดียวนั้น พบว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ต้องอาศัยการคิดวิเคราะห์หลายขั้นตอน ซึ่งอาจทำให้นักเรียนรู้สึกเบื่อหน่ายหรือลดทอนแรงจูงใจในการเรียนรู้ หากขาดองค์ประกอบที่ช่วยกระตุ้นความสนใจ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีการศึกษาเทคนิคเกมมิฟิเคชัน (Gamification) มาใช้ร่วมด้วย เพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่สนุกสนานและท้าทายมากขึ้น

เทคนิคเกมมิฟิเคชัน เป็นการจัดการเรียนรู้โดยเป็นการนำองค์ประกอบ รูปแบบกลไกต่าง ๆ ของเกมมาประยุกต์ใช้ในบริบทที่นอกเหนือจากการเล่นเกม เพื่อกระตุ้น และสร้างแรงจูงใจให้กลุ่มเป้าหมายทำภารกิจให้สำเร็จ รวมถึงให้กลุ่มเป้าหมายมีพฤติกรรมตามที่ต้องการ โดยมีการให้แรงเสริมที่มาจากการทำงานกิจกรรมที่สนุกสนาน โดยมีหลายองค์ประกอบ ได้แก่ เป้าหมาย สังคมความร่วมมือ การแข่งขัน ผลป้อนกลับ คะแนน กระดานผู้นำ ระดับ และรางวัล (Diggelen, 2011; Kapp, 2012; Paharia, 2013; Zimbrick 2013; ชันต์ ภูนเดช และธนิศา เลิศพรกุลรัตน์, 2559; กฤษณพงศ์ เลิศบำรุงชัย, 2560: ออนไลน์; ชนินทร วิจิตรเพชรกุล, 2564)

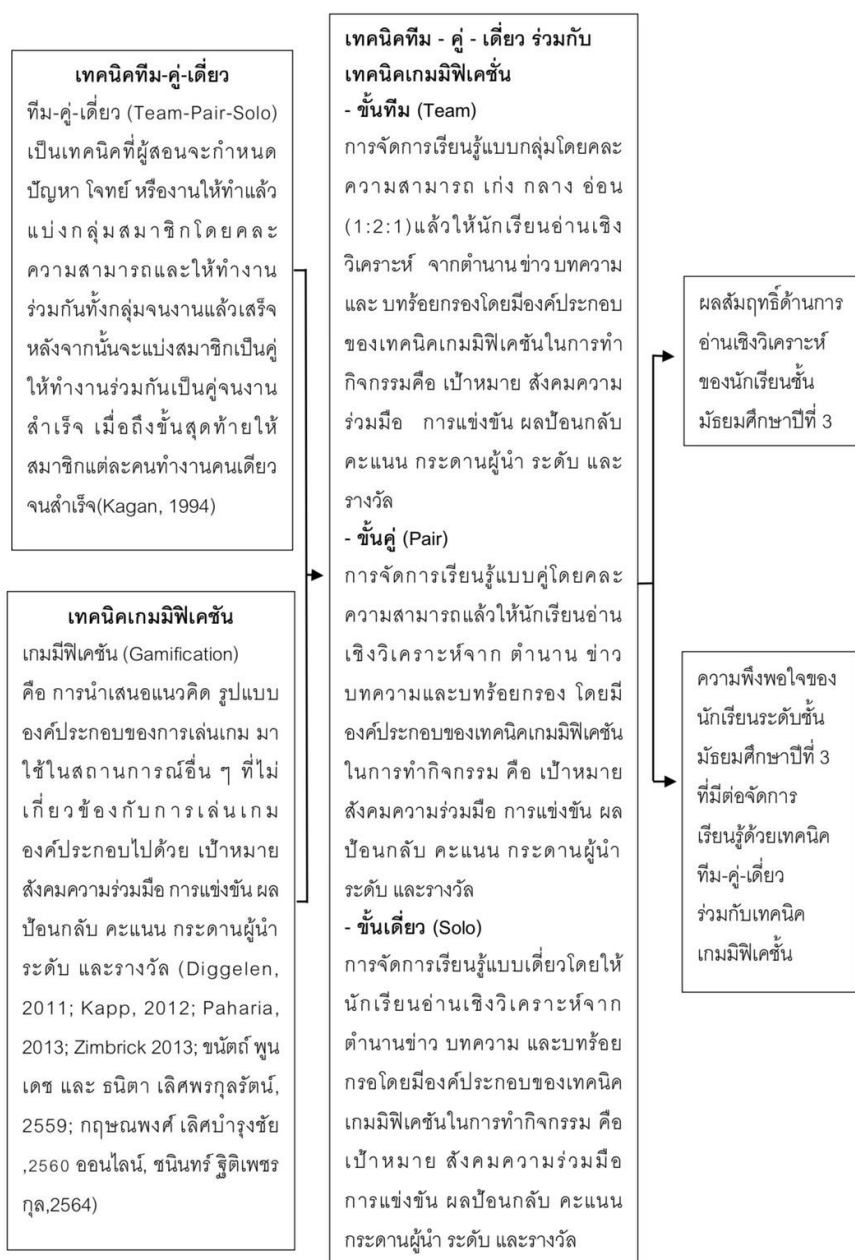
เมื่อพิจารณาองค์ประกอบของเกมมิฟิเคชันแล้วพบว่า เทคนิคเกมมิฟิเคชันมุ่งเน้นในเรื่องของการสร้างแรงจูงใจในการเรียนและพบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเกมมิฟิเคชันคือ สิทธิพันธ์ บุญสวยขวัญ (2565) ได้วิจัยการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทย และความสุขในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยการใช้แนวคิดเกมมิฟิเคชันร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับ พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยหลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้

จากการศึกษาข้อมูลพบว่า การจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคทีม-คู่-เดี่ยวร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน สามารถพัฒนาการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงนำเทคนิคดังกล่าวมาใช้ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านเชิงวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ให้ดียิ่งขึ้น รวมทั้งส่งเสริมให้นักเรียนได้รับความรู้จากการอ่าน มีนิสัยรักการอ่าน และเป็นแนวทางในการพัฒนาทักษะการอ่านเชิงวิเคราะห์ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านเชิงวิเคราะห์ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคทีม-คู่-เดี่ยว ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน
2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคทีม-คู่-เดี่ยว ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยก่อนทดลอง (Pre-Experimental Designs or Non Designs) ใช้แบบแผนการทดลองแบบกลุ่มเดียวสอบก่อนและสอบหลัง (The One-Group Pretest-Posttest Design) ผู้วิจัย ศึกษาค้นคว้า ตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกำหนดเครื่องมือในการทดลอง ได้แก่

1. แผนการจัดการเรียนรู้ที่ประยุกต์ใช้เทคนิคทีม-คู่-เดี่ยว ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน จำนวนทั้งสิ้น 4 แผน แต่ละแผนครอบคลุมการเรียนการสอน 2 คาบเรียน คาบเรียนละ 50 นาที รวมทั้งหมด 8 คาบ ซึ่งประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 การอ่านเชิงวิเคราะห์ตำนาน แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 การอ่านเชิงวิเคราะห์ข่าว แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 การอ่านเชิงวิเคราะห์บทความ และแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 4 การอ่านเชิงวิเคราะห์บทร้อยกรอง แผนการจัดการเรียนรู้หาคุณภาพโดยให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (IOC) ทั้งนี้มีค่าดัชนีความสอดคล้องคือ 1.00

2. แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านการอ่านเชิงวิเคราะห์ แบบทดสอบชนิดปรนัย แบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ มีขั้นตอนในการหาคุณภาพ ดังนี้ 1) หาคุณภาพโดยให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (IOC) ทั้งนี้มีค่าดัชนีความสอดคล้องโดยมีค่าอยู่ในช่วง .67 ถึง 1.00 2) นำแบบวัดที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องผ่านเกณฑ์ไปทดลองใช้กับนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์ค่าความยากง่าย (p) โดยได้ค่าความยากง่ายระหว่าง .41-.65 และ ค่าอำนาจจำแนก (r) โดยได้ค่าอำนาจจำแนกระหว่าง .35 -.65 และมีค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตร KR-20 ค่าที่คำนวณได้ คือ .90

3. แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคทีม-คู่-เดี่ยว ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน แบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ โดยแบ่งเนื้อหาการประเมินออกเป็น 3 ด้าน คือ 1) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 2) ด้านบรรยากาศในการจัดการเรียนรู้ และ 3) ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการเรียนรู้ แบบสอบถามความพึงพอใจหาคุณภาพโดยให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (IOC) ทั้งนี้มีค่าดัชนีความสอดคล้องคือ 1.00

ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองโดยเริ่มจากการทดสอบก่อนเรียนด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านเชิงวิเคราะห์ จากนั้นจัดการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่ใช้เทคนิคทีม-คู่-เดี่ยวร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน จำนวน 4 แผน รวม 8 คาบ คาบละ 50 นาที ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 โดยผู้วิจัยเป็นผู้สอน แล้วจึงทดสอบหลังเรียน ด้วยแบบทดสอบชุดเดิมที่มีการสลับข้อและตัวเลือก พร้อมทั้งเก็บข้อมูลความพึงพอใจของผู้เรียน สุดท้ายนำผลการทดสอบและข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ สรุป และอภิปรายผลการวิจัยตามลำดับ

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ เพื่อทดสอบสมมติฐานและเพื่อสรุปผลการวิจัย โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลมี ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านการอ่านเชิงวิเคราะห์ จะใช้ค่าทางสถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (M) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) เพื่อใช้ในการเปรียบเทียบผลก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคทีม-คู่-เดี่ยวร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน โดยการทดสอบค่าที่แบบไม่เป็นอิสระต่อกัน (t- test dependent) 2) การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคทีม-คู่-เดี่ยว ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน จะใช้ค่าทางสถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (M) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)

ผลการวิจัย

1. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านเชิงวิเคราะห์ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคทีม-คู่-เดี่ยว ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านเชิงวิเคราะห์ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้

การทดลอง	N	คะแนนเต็ม	M	SD	t	p
ก่อนการจัดการเรียนรู้	32	30	16.22	3.95	17.386	.000
หลังการจัดการเรียนรู้	32	30	22.03	3.92		

มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางพบว่าผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านเชิงวิเคราะห์หลังจากการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคทีม-คู่-เดี่ยวร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/2 จำนวน 32 คน มีคะแนนสูงกว่าก่อนเรียน โดยมีค่าเฉลี่ย (M) ของคะแนนหลังการจัดการเรียนรู้อยู่ที่ 22.03 และก่อนการจัดการเรียนรู้อยู่ที่ 16.22 มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) หลังการจัดการเรียนรู้อยู่ที่ 3.92 และก่อนการจัดการเรียนรู้ที่ 3.95 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 32 คน ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคทีม-คู่-เดี่ยวร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน ซึ่งประเมินใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 2) ด้านบรรยากาศในการจัดการเรียนรู้ และ 3) ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการเรียนรู้ โดยแต่ละด้านมีข้อคำถามด้านละ 5 ข้อ เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับตามแบบลิเคิร์ท (Likert)

ผลการศึกษาเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับจากมากไปน้อย พบว่า 1) ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการเรียนรู้ นักเรียนตอบในระดับมากที่สุด 142 ครั้ง ระดับมาก 16 ครั้ง และระดับปานกลาง 2 ครั้ง มีค่าเฉลี่ย (M) 4.88 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) .35 อยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุด 2) ด้านบรรยากาศในการจัดการเรียนรู้ นักเรียนตอบในระดับมากที่สุด 139 ครั้ง ระดับมาก 17 ครั้ง และระดับปานกลาง 4 ครั้ง มีค่าเฉลี่ย (M) 4.84 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) .40 อยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุด และ 3) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ นักเรียนตอบในระดับมากที่สุด 130 ครั้ง ระดับมาก 22 ครั้ง และระดับปานกลาง 5 ครั้ง มีค่าเฉลี่ย (M) 4.76 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) .46 อยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุด

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาภาพรวมทั้ง 3 ด้าน พบว่า นักเรียนตอบในระดับมากที่สุด 477 ครั้ง ระดับมาก 55 ครั้ง และระดับปานกลาง 14 ครั้ง มีค่าเฉลี่ย (M) 4.84 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) .38 แสดงให้เห็นว่านักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวอยู่ในระดับมากที่สุด สรุปได้ดังตาราง

ตารางที่ 2 ผลสรุปแบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิค

ทีม-คู่-เดี่ยว ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน

รายการ	ระดับความพึงพอใจ					N	M	SD	ร้อยละ	การประเมิน
	5	4	3	2	1					
ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการเรียนรู้	142	16	2	0	0	160	4.88	0.35	97.50	มากที่สุด
ด้านบรรยากาศในการจัดการเรียนรู้	139	17	4	0	0	160	4.84	0.40	96.88	มากที่สุด
ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	130	22	5	0	0	160	4.76	0.46	95.25	มากที่สุด
รวม	411	55	14	0	0	477	4.84	0.38	96.77	มากที่สุด

สรุปและอภิปรายผล

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่องการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านเชิงวิเคราะห์ โดยการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคทีม-คู่-เดี่ยว ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. ผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านเชิงวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลังการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคทีม-คู่-เดี่ยว ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชันสูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05
2. ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้านการอ่านเชิงวิเคราะห์ด้วยการใช้เทคนิคทีม-คู่-เดี่ยว ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

การจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคทีม-คู่-เดี่ยวร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน สามารถสรุปได้ว่า ในชั้นที่ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและร่วมกันวิเคราะห์ประเด็นจนเกิดความเข้าใจพื้นฐานร่วมกัน ต่อมาในชั้นคู่ผู้เรียนมีความรับผิดชอบรายบุคคลเพิ่มขึ้น ต้องร่วมคิด วิเคราะห์ และตรวจสอบคำตอบอย่างรอบคอบมากขึ้น ภายใต้อารมณ์จากกระบวนคะแนนสะสม และในชั้นเดี่ยว ผู้เรียนสามารถนำกระบวนการคิดไปประยุกต์ใช้ได้ด้วยตนเองอย่างเป็นระบบ แสดงถึงความมั่นใจและศักยภาพในการอ่านเชิงวิเคราะห์ ทั้งนี้ระบบคะแนนสะสมในแต่ละชั้นยังช่วยสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับแนวคิดของ Spring (2007: 61) ที่ระบุว่าเทคนิค Team-Pair-Solo ช่วยเสริมสร้างความมั่นใจให้ผู้เรียน โดยเริ่มจากการทำงานเป็นทีม ต่อด้วยการทำงานเป็นคู่ และพัฒนาไปสู่การทำงานด้วยตนเองจนประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ ขนิษฐา โลหะประเสริฐ, เฉลิมชัย มนุเสวต และชุติมา ทศโร (2566) ได้วิจัยการพัฒนาชุดฝึกทักษะการอ่านร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน (Gamification) เพื่อส่งเสริมความสามารถการอ่านคำภาษาไทยของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 พบว่านักเรียนมีความสามารถในการอ่านคำภาษาไทยหลังการเรียนรู้เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ นัชชา สุขศรี (2564) ที่ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่องการบวกจำนวนนับที่มีผลลัพธ์และตัวตั้งไม่เกิน 100,000 สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้แบบฝึกทักษะร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ Team-Pair-Solo ซึ่งวิจัยทั้งสองเรื่องมีระดับความพึงพอใจที่มากที่สุดเช่นเดียวกัน

การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 16

วันที่ 28 - 29 พฤษภาคม 2569

“บัณฑิตวิทย์ สร้างสรรค์ และนวัตกรรม :

ยกระดับองค์ความรู้สู่การสร้างมูลค่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืน”

ผลการประเมินความพึงพอใจทั้งสามด้าน แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคทีม-คู่-เดี่ยว ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชันไม่เพียงส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเท่านั้น แต่ยังสร้างบรรยากาศการเรียนรู้เชิงบวกเสริมสร้างความรับผิดชอบ ความมั่นใจ และทัศนคติที่ดีต่อการอ่าน อันเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ ซึ่งสอดคล้องกับ ธรรมกิริติ บวรมณี (2565) ที่ได้วิจัยการพัฒนากลยุทธ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย เรื่อง การสร้างคำในภาษาไทย โดยใช้การจัดการเรียนรู้รูปแบบการสอนแบบชิปปา (CIPPA MODEL) ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน (Gamification) สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ได้รับความพึงพอใจที่มากที่สุดเช่นเดียวกัน

ข้อเสนอแนะ

จากการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านเชิงวิเคราะห์ โดยการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคทีม-คู่-เดี่ยว ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ในการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคทีม-คู่-เดี่ยว ควรวางแผนการจัดกิจกรรมในแต่ละชั้นให้ชัดเจน มีลำดับขั้นตอนที่ต่อเนื่อง และกำหนดบทบาทของผู้เรียนอย่างเหมาะสม เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วม และค่อย ๆ พัฒนาจากการทำงานร่วมกันไปสู่การทำงานด้วยตนเองอย่างมั่นใจ
2. การใช้เทคนิคเกมมิฟิเคชันควรมุ่งเน้นการสร้างแรงจูงใจเชิงบวก โดยไม่เน้นการแข่งขันที่ก่อให้เกิดความกดดันจนเกินไป
3. ควรบริหารเวลาในแต่ละชั้นกิจกรรมอย่างเหมาะสม เนื่องจากผู้เรียนบางคนรู้สึกว่าการใช้เวลาในการทำกิจกรรมสั้นเกินไปทำให้เกิดความรู้สึกกดดันในการเรียนรู้มากจนเกินไป

ข้อเสนอแนะต่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับบริบทดิจิทัลอาจมีการประยุกต์ใช้เทคนิคทีม-คู่-เดี่ยวร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชันในรูปแบบออนไลน์หรือแบบผสมผสาน
2. ควรใช้เทคนิคเทคนิคทีม-คู่-เดี่ยวร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชันในสาระอื่นในรายวิชาภาษาไทย ได้แก่ สาระการเขียน สาระการฟัง การดู และการพูด สาระหลักการภาษาไทย และสาระวรรณคดีและวรรณกรรม เพื่อเสริมสร้างความมั่นใจ และแรงจูงใจในการเรียน

เอกสารอ้างอิง

- กมล เกิดสมบุญ. ครูผู้สอนภาษาไทย โรงเรียนสามชุกรัตนโกศาราม. (25 กุมภาพันธ์ 2567). สัมภาษณ์.
กฤษณพงศ์ เลิศบำรุงชัย. (2560). เกมมิฟิเคชัน (Gamification) โลกแห่งการเรียนรู้ที่ขับเคลื่อนด้วยเกม.
เข้าถึงได้จาก <http://touchpoint.in.th/gamification>
เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2553). การคิดเชิงวิเคราะห์ (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: ชัดเชดมีเดีย.
ชนิษฐา โลหะประเสริฐ, เฉลิมชัย มนุเสวต และชุตินา ทศโร. (2566). การพัฒนาชุดฝึกทักษะการอ่านร่วมกับ
เทคนิค เกมมิฟิเคชัน (Gamification) เพื่อส่งเสริมความสามารถการอ่านคำภาษาไทยของนักเรียนชั้น
ประถมศึกษาปีที่ 2 สังกัดสำนักงาน การศึกษาเอกชนจังหวัดสงขลา. วารสารพิบูล, 21(2), 233-252.
ชนัดต์ พุนเดช และธนิศา เลิศพรกุลรัตน์. (2559). แนวทางการจัดการเรียนรู้ด้วยแนวคิดเกมมิฟิเคชัน.
สำนักนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ชนินทร์ สุทธิเพชรกุล. (2564). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสานโดยใช้แบบผสมผสานโดยใช้เกมมิฟิเค
ชันเป็นฐานในรายวิชาการใช้คอมพิวเตอร์และโปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อประโยชน์ในการจัดการเรียนการ
สอนเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ สำหรับนักศึกษาครุศาสตร์. วารสารราชพฤกษ์, 19(2), 45-55.
ฐะปะนีย์ นาครทรรพ. (2546). หนังสือเรียนช่วงชั้นที่ 3 ภาษาไทย ม.1. กรุงเทพฯ: ไทยร่มเกล้า.
ณัฐกิตติ์ นวลแสง. (2560). การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ แบบร่วมมือเทคนิคกลุ่ม-คู่-เดี่ยว (Team -Pair-
Solo) เพื่อส่งเสริมทักษะการเล่นซอด้วงสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. [วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
ดวงใจ ไทยอุบุญ. (2554). ทักษะการเขียนภาษาไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
ธรรมกิตติ บวบมี. (2565). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย เรื่อง การสร้างคำในภาษาไทย
โดยใช้การจัดการเรียนรู้รูปแบบการสอนแบบซิปปา (CIPPA MODEL) ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน
(Gamification) สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6. [ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต] สาขาวิชาภาษาไทย
มหาวิทยาลัยนเรศวร.
ธีระศักดิ์ ลินชัย. (2558). การพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้วิธีการ
เรียนรู้แบบร่วมมือที่เน้นวิธีการสอนแบบ ทีม คู่ เดี่ยว : กรณีศึกษาของโรงเรียนบ้านขอนแก่น ตำบลขอนแก่น
อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์. [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต] มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
นัชชา สุขศรี. (2564). การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์เรื่องการบวกจำนวนนับ
ที่มีผลลัพธ์และตัวตั้งไม่เกิน 100,000 ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายเมือง 2 ใน
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1 โดยใช้แบบฝึกทักษะประกอบการ
จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ Team Pair Solo. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์ (Journal of MCU Ubon
Review) ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (2021): วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์ (พฤษภาคม-สิงหาคม 2564) p 221 – 238
สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2557). การพัฒนาทักษะการอ่าน คิดวิเคราะห์
และเขียนสื่อความ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2566). การแถลงข่าวผลการประเมิน PISA 2022.

เข้าถึงได้จาก <https://pisathailand.ipst.ac.th/news-21/>

สหัสรัฐ ลักษณะสุด. (2564). ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเกมมิฟิเคชันเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัย ราชภัฏสวนสุนันทา.

Journal of Modern Learning Development. 6(3), 29-43.

สิทธิพันธ์ บุญสวยขวัญ. (2565). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสุขในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้แนวคิดเกมมิฟิเคชันร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับ.

[วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต] มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุวิทย์ มูลคำ. (2547). กลยุทธ์การสอนคิดวิเคราะห์ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

Diggelen, M. (2011). *Defintion of gamification*. Retrieved from

<http://www.slideshare.net/vanmark/principles-of-gamification%0Apresentation>

Kagan, S. (1994). *Cooperative Learning*. California. San Clemente, CA: Kagan Publishing.

Kapp, K. M. (2012). *The gamification of learning and instruction: game-based methods and strategies for training and education*. New Jersey: John Wiley & Sons.

Paharia, R. (2013). *Loyalty 3.0: How big Data and gamification are revolutionizing customer and employee engagement*. New York: McGraw-Hill Education.

Spring (2007). *E-Tips for Environmental Educators; Allow students to work in pairs or teams to solve problems and make discoveries during your field days*. Best Practices for Field Days Guide Book, 61-73. Online. Journal of extension by University of Minnesota

Handayani, P. (2022). *The Effectiveness of Using Team Pair Solo Strategy in Teaching Reading Comprehension (A Pre-Experimental Research at the Eighth Grade Students of SMP Negeri 1 Kuala Mandor B in the Academic Year of 2020/2021 [Diploma thesis], IKIP PGRI Pontianak, Indonesia*.

Zimbrick, J. P. (2013). *Pedaller in Education*. Retrieved from

<http://www.coetail.com/jzimbrick/2013/12/01/isgamificationa%09positivelearning-trend/>

การประยุกต์ใช้หลักการวิเคราะห์หน้าที่เพื่อจัดทำต้นแบบแผนผังแฟ้มเอกสารและ
ต้นแบบตารางการกำหนดอายุเอกสาร : กรณีศึกษา สำนักงานราชบัณฑิตยสภา

Applying the principle of functional analysis to design a model of file plan and records
retention schedule: a case study of Office of the Royal Society

วรรณธนา มูลจันทร์¹

Wantana Moonjan¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อจัดทำต้นแบบแผนผังแฟ้มเอกสารและต้นแบบตารางการกำหนดอายุเอกสารที่เหมาะสมและสอดคล้องแก่สำนักงานราชบัณฑิตยสภา โดยประยุกต์ใช้หลักการวิเคราะห์หน้าที่ตามมาตรฐาน ISO 15489. งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีการเก็บข้อมูลหลากหลาย ทั้งการทบทวนวรรณกรรม การสำรวจ และการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะเอกสาร การจัดการเอกสาร หน้าที่ กิจกรรม และขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยการตรวจสอบสามเส้า (triangulation) เพื่อจัดทำต้นแบบแผนผังแฟ้มเอกสารและตารางการกำหนดอายุเอกสาร. ทั้งนี้ ผลการวิจัยพบว่า (1) ลักษณะเอกสารเป็นเอกสารราชการที่ดำเนินการผ่านระบบสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์ เอกสารมีลักษณะเป็นไฮบริด การไหลเวียนเอกสารไม่ได้อยู่ในระบบเดียวกัน และจำกัดสิทธิ์การเข้าถึงเอกสารในบางกรณี (2) หน้าที่ของหน่วยงานแบ่งเป็น 4 ประการตามภารกิจหลักที่ต้องดำเนินการ (3) ต้นแบบแผนผังแฟ้มเอกสารและตารางการกำหนดอายุเอกสารที่เหมาะสมและสอดคล้องแก่หน่วยงานควรสร้างต้นแบบตามหลักการวิเคราะห์หน้าที่ในมาตรฐาน ISO 15489 เนื่องจากสามารถประยุกต์ใช้ได้กับหน้าที่หรือบริบทของสำนักงานราชบัณฑิตยสภา แม้ว่าจะปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์กรหรือตำแหน่งของบุคลากรก็ตาม

คำสำคัญ : แผนผังแฟ้มเอกสาร ตารางการกำหนดอายุเอกสาร หลักการวิเคราะห์หน้าที่ เอกสาร

¹ หลักสูตรการจัดการจดหมายเหตุและสารสนเทศมรดกทางวัฒนธรรม คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพมหานคร 10200 ประเทศไทย

Courses of Archives and Cultural Heritage Information Management, Faculty of Archaeology, Silpakorn University, Bangkok 10200, Thailand.

Abstract

The research aims to develop a model of file plan and records retention schedule applicable for the Office of the Royal Society by applying the functional analysis principles to comply with ISO 15489. This research is qualitative research multiple methods including literature review, surveys, and semi-structured interviews were used to collect data regarding records characteristics, records management, functions, activities, and transaction. The data was then analyzed using triangulation to develop a model of file plan and records retention schedule. The research results found three main issues. First, records of the Office of the Royal Society are regarded as “public records” created in e-Saraban. They are hybrid and are not kept in the same system. In addition, some of them are restricted to access. Second, the analysis of the case study’s mission found four main organizational functions to design the model of file plan and records retention schedule. Third, the model created from the functions and complied with ISO 15489 is suitable and works well although the organizational structure or personnel positions are changed.

Keyword: file plan, records retention schedule, functional analysis, records

บทนำ

การดำเนินงานขององค์กรภาครัฐต้องเป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ และมาตรฐานต่าง ๆ เพื่อความถูกต้องและโปร่งใส หลักฐานสำคัญเชิงประจักษ์ที่แสดงถึงการดำเนินงานขององค์กรภาครัฐ คือ “เอกสารราชการ” ซึ่ง Williams (2006) กล่าวว่า เอกสารราชการเป็นเอกสารสมบูรณ์ที่องค์กรภาครัฐจัดทำขึ้นตามอำนาจหน้าที่ กฎระเบียบ และวัตถุประสงค์ขององค์กร มีองค์ประกอบครบทั้ง 7 ประการ ได้แก่ content, context, structure, authentic, reliable, integrity และ usable วราภรณ์ พูลสถิตินันท์ (2565) กล่าวว่า เอกสารสมบูรณ์ขององค์กรภาครัฐเมื่อสิ้นกระแสการใช้งานแล้ว ตามกฎหมายต้องนำส่งหอจดหมายเหตุแห่งชาติเพื่อประเมินคุณค่าจัดเก็บไว้เป็น “เอกสารจดหมายเหตุ” ซึ่งเป็นหลักฐานที่ยอมรับกันว่ามีความน่าเชื่อถือและนำไปอ้างอิงได้ เนื่องจากการได้รับการประเมินคุณค่าและตรวจสอบองค์ประกอบความเป็นหลักฐานจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติแล้ว ดังนั้น องค์กรภาครัฐจึงควรมีระบบจัดการเอกสารราชการตั้งแต่กระบวนการสร้างไปจนกระทั่งการทำลายหรือจัดเก็บถาวรเป็นจดหมายเหตุ

ประเทศไทยมีกฎหมายสำคัญที่ใช้ควบคุมกระบวนการจัดการเอกสาร จำนวน 2 ฉบับ คือ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2526 และที่แก้ไขเพิ่มเติม และพระราชบัญญัติจดหมายเหตุแห่งชาติ พ.ศ. 2556 ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาข้อกำหนดของกระบวนการจัดเก็บและส่งออกเอกสารในกฎหมายทั้ง 2 ฉบับแล้ว พบว่ามีแนวปฏิบัติเป็นกรอบกว้าง ๆ ที่ยังไม่ได้ระบุถึงวิธีการจัดการเอกสารอย่างเป็นระบบ ซึ่งอาจส่งผลให้องค์กรภาครัฐไม่อาจบริหารจัดการเอกสารราชการขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ชูติกาญจน์ เลิศวลัยรัตน์ (2557) ให้ข้อมูลว่าความไม่ชัดเจนของข้อกำหนดในกฎหมายทั้ง 2 ฉบับนี้ นอกจากไม่สามารถทำให้องค์กรภาครัฐส่งมอบและขอทำลายเอกสารตามได้

ณ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

เท่าที่ควรแล้ว ยังพบว่าองค์กรภาครัฐหลายแห่งประสบปัญหาการจัดการเอกสารภายในองค์กรอีกด้วย หรือแม้แต่สถาบันการศึกษาก็ยังประสบปัญหาการจัดเก็บเอกสารเช่นเดียวกัน เช่น วราภรณ์ พูลสวัสดิวัฒน์ (2565) ได้กล่าวถึงระบบการจัดการเอกสารของสำนักงานคนบตี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ว่าเอกสารมีลักษณะเป็นไฮบริด (hybrid) ไม่ได้ถูกคัดแยกไปจัดเก็บในแผนผังแฟ้มเอกสารกลางของคณะ แต่จะจัดกระจายไปจัดเก็บตามผู้สร้างและผู้ใช้งาน นอกจากนี้ เอกสารของคณะยังถูกไหลไปยังระบบต่าง ๆ มากกว่าหนึ่งระบบ ทำให้ควบคุมการเข้าใช้งานได้ยาก

จากปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแนวทางการจัดการเอกสารราชการที่จะเป็นประโยชน์แก่องค์กรที่สังกัดอยู่ คือ สำนักงานราชบัณฑิตยสภา เนื่องจากเป็นองค์กรภาครัฐที่ต้องดำเนินการต่าง ๆ ตามระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการสร้างและรับเอกสารราชการ ซึ่งปัจจุบันผู้วิจัยพบข้อมูลเบื้องต้นว่าลักษณะการสร้างเอกสารราชการเป็นแบบไฮบริด (hybrid) การจัดเก็บและส่งมอบเอกสารเพื่อประเมินคุณค่าหรือของทำลายเอกสารนั้นยังไม่เป็นระบบเท่าที่ควร ทำให้ไม่สามารถส่งเอกสารราชการที่สิ้นกระแสการใช้งานแก่หอจดหมายเหตุแห่งชาติได้จำนวนเท่าที่ควร ระบบสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์ยังไม่มีระบบจัดเก็บเอกสารราชการเป็นหมวดหมู่จึงทำให้เรียกใช้หรือค้นคืนได้ยาก ไม่มีระบบจัดเก็บเอกสารกลางเพื่อจัดเก็บเอกสารราชการทั้งรูปแบบกระดาษและไฟล์อิเล็กทรอนิกส์ เอกสารราชการจะเก็บไว้กับเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบและผู้เกี่ยวข้อง ทำให้การจัดเก็บเอกสารกระจาย นอกจากนี้ยังไม่มีนโยบายหรือแนวทางการจัดการเอกสารขององค์กรเพื่อให้บุคลากรใช้ปฏิบัติเป็นแนวทางเดียวกัน

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า ระบบการจัดการเอกสารขององค์กรภาครัฐในประเทศไทยสามารถดำเนินการในขั้นตอนการสร้าง รับ และส่งเอกสารได้ตามข้อบังคับของระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2526 และที่แก้ไขเพิ่มเติม แต่ยังไม่ใช้ระบบการจัดการเอกสารตามมาตรฐานสากลที่ใช้ในการจัดการเอกสาร ซึ่งมาตรฐานที่เป็นที่ยอมรับคือ International Standard of Organization (ISO) 15489 Records Management หรือ ISO 15489 ที่กำหนดให้แต่ละองค์กรสร้างแผนผังแฟ้มเอกสารและตารางการกำหนดอายุเอกสารเพื่อเป็นเครื่องมือหลักในการวางระบบการจัดเก็บเอกสาร ซึ่งความเป็นมาตรฐานสากลนั้น An and Jiao.(2004), Man (2005), Healy (2010), Tsabedze, Mutula and Jacobs (2012) และ Matto (2022) กล่าวว่า ISO 15489 เป็นมาตรฐานสากลที่ใช้ในการจัดการเอกสาร (records) ขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ Tsabedze, Mutula and Jacobs (2012) พบว่ามาตรฐาน ISO 15489 สามารถกำหนดกระบวนการจัดการและควบคุมเอกสารได้ตั้งแต่สร้างเอกสาร ฟังก์ชันการให้บริการ ระยะเวลาการจัดเก็บ การบำรุงรักษา การทำลายและ/หรือการส่งออกเอกสารได้ตามที่กฎหมายกำหนด ในขณะที่ Matto (2022) ได้กล่าวว่ามาตรฐาน ISO 15489 สามารถนำมาใช้เป็นหลักการสำคัญในการจัดการเอกสารตั้งแต่กระบวนการสร้างเอกสารไปจนถึงการส่งออกเอกสาร และสามารถนำไปใช้กับการจัดการกับเอกสารได้ทั้งรูปแบบกระดาษและอิเล็กทรอนิกส์

ณ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์

อย่างไรก็ตาม Shepherd and Yeo (2003) และ Williams (2006) กล่าวว่าด้วยองค์กรแต่ละแห่งมีหน้าที่โครงสร้าง การไหลเวียนเอกสาร พฤติกรรมการปฏิบัติงาน และกฎหมายที่ต้องดำเนินตามแตกต่างกันไป ทำให้แผนผังแฟ้มเอกสารและตารางการกำหนดอายุเอกสารที่ต้องจัดทำตามมาตรฐาน ISO 15489 ต่างกัน ดังนั้นการจัดทำแผนผังแฟ้มเอกสารและตารางการกำหนดอายุเอกสารจึงต้องมีการวิเคราะห์หาหลักการวิเคราะห์หน้าที่เหมาะสมแก่แต่ละองค์กร

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาหาแนวทางการจัดการเอกสารขององค์กรภาครัฐให้เป็นไปตามมาตรฐาน ISO 15489 โดยยกสำนักงานราชบัณฑิตยสภาเป็นกรณีศึกษา เนื่องจากผู้วิจัยสามารถดำเนินการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างครบถ้วน ข้อสำคัญคือสำนักงานราชบัณฑิตยสภาเป็นองค์กรภาครัฐที่ต้องดำเนินการจัดการเอกสารราชการตามกฎหมายสำคัญ 2 ฉบับ คือ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2526 และที่แก้ไขเพิ่มเติม และพระราชบัญญัติจดหมายเหตุนั้น พ.ศ. 2556 รวมทั้งกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยใช้หลักการวิเคราะห์หน้าที่ตามมาตรฐาน ISO 15489 มาประยุกต์ใช้เพื่อจัดทำต้นแบบแผนผังแฟ้มเอกสารและต้นแบบตารางการกำหนดอายุเอกสารให้แก่สำนักงานราชบัณฑิตยสภา การวิจัยนี้จะเป็นแนวทางที่ช่วยให้สำนักงานราชบัณฑิตยสภาสามารถจัดการเอกสารได้ถูกต้องตามกฎหมายทั้ง 2 ฉบับและเป็นระบบตามมาตรฐานสากล ทั้งยังเป็นกรณีศึกษาที่องค์กรภาครัฐอื่นๆ สามารถนำตัวอย่างไปประยุกต์ใช้ได้อีกด้วย

วัตถุประสงค์

การวิจัยนี้ได้กำหนดเป้าหมายเพื่อสร้างต้นแบบแผนผังแฟ้มเอกสารและต้นแบบตารางการกำหนดอายุเอกสาร ตามมาตรฐาน ISO 15489 สำหรับสำนักงานราชบัณฑิตยสภานำไปใช้จัดการเอกสารราชการให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลและถูกต้องตามกฎหมายกำหนด โดยการสร้างต้นแบบดังกล่าวผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนของการวิจัยดังนี้

1. ศึกษาลักษณะเอกสารและการจัดการเอกสารของสำนักงานราชบัณฑิตยสภา
2. วิเคราะห์หน้าที่ของสำนักงานราชบัณฑิตยสภาสำหรับนำมาพัฒนาเป็นต้นแบบแผนผังแฟ้มเอกสารและต้นแบบตารางการกำหนดอายุเอกสาร ตามหลักการวิเคราะห์หน้าที่ในมาตรฐาน ISO 15489
3. สร้างต้นแบบแผนผังแฟ้มเอกสารและต้นแบบตารางการกำหนดอายุเอกสารของสำนักงานราชบัณฑิตยสภาให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล และสอดคล้องกับบริบทการดำเนินงานของสำนักงานราชบัณฑิตยสภา

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบหลากหลายวิธีเพื่อให้ได้ข้อมูลเพียงพอสำหรับการวิเคราะห์ให้ได้ความแม่นยำ น่าเชื่อถือ และสามารถตอบคำถามการวิจัยตามที่กำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ไว้ โดยผู้วิจัยใช้วิธีเก็บข้อมูลดังนี้

1. การทบทวนวรรณกรรม แบ่งเป็น (1) การทบทวนจากงานวิจัยและบทความวิชาการที่เกี่ยวข้อง

กับทฤษฎีตามกรอบแนวคิดของการวิจัย และ (2) การศึกษาเอกสารทางการที่ว่าด้วยกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ มาตรฐาน และกฎหมายที่สำนักงานราชบัณฑิตยสภาต้องปฏิบัติตาม

2. การสำรวจเอกสารขององค์กร โดยสำรวจลักษณะ ประเภท ขั้นตอนการสร้าง รับ การใช้งาน และเอกสารที่เกิดขึ้นจริงภายในสำนักงานราชบัณฑิตยสภา

3. การสังเกตการณ์ โดยสังเกตการณ์กระบวนการสร้าง รับ การใช้งาน และการจัดเก็บเอกสารของบุคลากรภายในสำนักงานราชบัณฑิตยสภา

4. การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดย (1) วิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและกำหนดกลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ กลุ่มผู้บริหารและเจ้าหน้าที่สำนักงานราชบัณฑิตยสภา จำนวน 10 คน (2) สร้างแบบคำถาม และ (3) สัมภาษณ์และเก็บข้อมูล

ผลการวิจัย

จากการดำเนินการวิจัยด้วยการทบทวนวรรณกรรม การสำรวจเอกสารขององค์กร การสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์กลุ่มผู้บริหารและเจ้าหน้าที่สำนักงานราชบัณฑิตยสภา จำนวน 10 คน ทำให้ได้ข้อมูลที่สามารถนำมาวิเคราะห์และสามารถตอบคำถามการวิจัยตามที่กำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ไว้ดังนี้

1. ลักษณะเอกสารและการจัดการเอกสารของสำนักงานราชบัณฑิตยสภา

1.1 ลักษณะของเอกสาร เป็นเอกสารราชการหรือเอกสารสมบูรณที่สร้างขึ้นตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2526 และที่แก้ไขเพิ่มเติม หรือระเบียบที่เกี่ยวข้อง เพื่อปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ ตามอำนาจหน้าที่ขององค์กร ซึ่งระยะเวลาของการจัดเก็บเอกสารและสิทธิการเข้าถึงเอกสารต้องเป็นไปตามกฎหมายหรือข้อบังคับของประเทศไทยที่กำกับดูแลองค์กรภาครัฐ เช่น ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2526 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของทางราชการ พ.ศ. 2540 ระเบียบว่าด้วยการรักษาความลับของทางราชการ พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติจดหมายเหตแห่งชาติ พ.ศ. 2556 ส่วนการกำหนดสถานะเอกสารเมื่อนำออกจากระบบ จะพิจารณาตามทฤษฎีการประเมินคุณค่าเอกสารแบบมหภาคที่เป็นไปตามหลักการวิเคราะห์หน้าที่ โดยกำหนดว่าเอกสารใดมีคุณค่าที่จะเก็บถาวรเป็นเอกสารจดหมายเหตุ และเอกสารใดจะทำลายทิ้ง

1.2 กระบวนการจัดการเอกสารและการไหลเวียนของเอกสาร ปัจจุบันใช้ระบบสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์เพื่อสร้าง รับ และจัดเก็บเอกสาร แต่ยังไม่มีส่วนของการคัดแยกหรือส่งออกเอกสารเพื่อส่งหอจดหมายเหตุแห่งชาติพิจารณาทำลายหรือประเมินคุณค่า นอกจากนี้ เอกสารยังมีลักษณะเป็นไฮบริด การไหลเวียนเอกสารไม่ได้อยู่ในระบบเดียวกัน กล่าวคือ สร้างเอกสารจากโปรแกรม microsoft office แล้วนำเข้าระบบสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์เพื่อดำเนินการลงนามตามขั้นตอนจนเป็นเอกสารสมบูรณ และกระจายจัดเก็บตามผู้รับผิดชอบงาน (ผู้สร้างเอกสาร) หรือผู้เกี่ยวข้อง พบว่าการจัดเก็บมีทั้งไฟล์ดิจิทัลและกระดาษที่ป้อนออกมาจัดเก็บเข้าแฟ้ม

1.3 การเข้าถึงเอกสาร พบว่าในกรณีที่จัดเก็บเอกสารไว้ในระบบสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์ จะมีการจำกัดสิทธิ์เข้าถึงเอกสารให้เฉพาะบุคคลผู้รับผิดชอบงานหรือผู้เกี่ยวข้อง หากผู้รับผิดชอบงานดาวน์โหลดไฟล์เอกสารสมบูรณออกจากระบบสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์ไปจัดเก็บเอกสารไว้ในแหล่งอื่น เมื่อผู้อื่นต้องการ

เข้าถึงเอกสารหรือขอใช้เอกสารจะต้องผ่านการอนุญาตจากผู้รับผิดชอบ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการแจ้งด้วยวาจา ยังไม่มีระเบียบของสำนักงานเพื่อควบคุมการเข้าถึงเอกสาร

2. **หน้าที่ของสำนักงานราชบัณฑิตยสภา** สำหรับนำไปจัดทำต้นแบบแผนผังแฟ้มเอกสารและต้นแบบตารางการกำหนดอายุเอกสารของสำนักงานราชบัณฑิตยสภา และเป็นไปตามหลักการวิเคราะห์หน้าที่ในมาตรฐาน ISO 15489 มี 4 ประการ ประกอบด้วย (1) การผลิตองค์ความรู้ด้านวิชาการ (2) การบริการงานวิชาการ (3) โครงการประชุม อบรม หรือพัฒนาทักษะ และ (4) การบริหารจัดการองค์กร ทั้งนี้ หน้าที่ทั้ง 4 ประการข้างต้นจะประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ที่สำนักงานราชบัณฑิตยสภาดำเนินการ พร้อมมีขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมที่แยกย่อยออกไปตั้งแต่เริ่มจนจบกิจกรรมด้วย

3. **ต้นแบบแผนผังแฟ้มเอกสารและต้นแบบตารางการกำหนดอายุเอกสารของสำนักงานราชบัณฑิตยสภา** สร้างตามหลักการวิเคราะห์หน้าที่ในมาตรฐาน ISO 15489 โดยพิจารณาจาก (1) สภาพแวดล้อมขององค์กร ได้แก่ “วิสัยทัศน์” และ “พันธกิจ” ขององค์กรที่ปรากฏตามพระราชบัญญัติราชบัณฑิตยสภา พ.ศ. 2558, วัฒนธรรมองค์กรที่วิเคราะห์ข้อมูลแล้วพบว่าเป็นวัฒนธรรมองค์กรแบบบทบาท (The role culture), โครงสร้างองค์กรแบบ “mechanistic” ที่มีการกระจายอำนาจและภาระงานตามลำดับชั้นในแนวดิ่ง และ (2) กฎหมายและระเบียบที่สำนักงานราชบัณฑิตยสภาต้องปฏิบัติตาม ได้แก่ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2526 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ระเบียบว่าด้วยการรักษาความลับของทางราชการ พ.ศ. 2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติจดหมายเหตุแห่งชาติ พ.ศ. 2556 พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 และระเบียบหรือข้อกำหนดอื่นที่ใช้ดำเนินงานต่าง ๆ

การสร้างต้นแบบผังแฟ้มเอกสารเป็นไปตามหลักการวิเคราะห์หน้าที่ ในมาตรฐาน ISO 15489 ซึ่งวิเคราะห์ข้อมูลได้ว่าหน้าที่ของสำนักงานราชบัณฑิตยสภามี 4 ประการ คือ (1) การผลิตองค์ความรู้ด้านวิชาการ (2) การบริการงานวิชาการ (3) โครงการประชุม อบรม หรือพัฒนาทักษะ และ (4) การบริหารจัดการองค์กร ซึ่งแต่ละหน้าที่จะประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมที่แยกย่อยออกไปตั้งแต่เริ่มดำเนินการจนแล้วเสร็จ ต้นแบบแผนผังแฟ้มเอกสารมีรูปแบบดังตัวอย่างต่อไปนี้

นร. รก. แผนผังแฟ้มเอกสารของสำนักงานราชบัณฑิตยสภา

นร. รก 1 (หน้าที่)

นร. รก 1.1 (กิจกรรม)

นร. รก 1.1.1 (กิจกรรมย่อย)

นร. รก 1.1.1.1 1 (ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม)

นร. รก 1.1.1.1.1 (ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมย่อย)

นร. รก 1.1.1.1.2 (ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมย่อย)

นร. รก 1.1.1.1.3 (ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมย่อย)

การสร้างต้นแบบตารางการกำหนดอายุเอกสารได้นำหลักการวิเคราะห์หน้าที่มาใช้ในการออกแบบตาราง เนื่องจากจะต้องดำเนินการตามลำดับขั้นตอน และเป็นไปตามหน้าที่และกิจกรรมขององค์กร International Council on Archives (2008) และเมื่อนำมาประยุกต์ให้สอดคล้องกับการจัดเก็บเอกสารราชการขององค์กรที่ต้องดำเนินการตามกฎหมายหรือข้อบังคับของประเทศไทย และทฤษฎีการประเมินคุณค่าเอกสารแบบมหภาคแล้ว จะได้ต้นแบบดังตัวอย่างต่อไปนี้

ทั้งนี้ การกำหนดระยะของเอกสารได้นำกรอบแนวคิดแบบวงจรชีวิตเอกสาร (record life cycle) และแนวคิดการจัดการเอกสารแบบต่อเนื่อง (records continuum) ของ Shepherd and Yoe (2003) มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบจัดเก็บเอกสารให้เป็นไปตามมาตรฐาน ISO 15489 (2016) โดยแบ่งอายุเอกสารเป็น 3 ระยะ คือ (1) ระยะการใช้งาน (2) ระยะกึ่งใช้งาน และ (3) ระยะสิ้นกระแสการใช้งาน ทั้งยังมีการกำหนดรหัสเอกสารรายการแฟ้มเอกสาร และสิทธิ์การเข้าถึงเอกสารไว้ด้วย

สรุป

รายการแฟ้มเอกสาร	สิทธิ์การเข้าถึง	ระยะการใช้งาน	ระยะกึ่งใช้งาน	ระยะสิ้นกระแสการใช้งาน	สถานะภายหลังออกจากระบบ
นร. รก 1 การผลิตองค์ความรู้ด้านวิชาการ					
นร. รก 1.1 การจัดพิมพ์หนังสือวิชาการตามหมวดงานวิชาการของสำนักงาน					
นร. รก 1.1.1 หนังสือพจนานุกรม					
นร. รก 1.1.1.1 หนังสือพจนานุกรมศัพท์ผังเมือง ฉบับราชบัณฑิตยสภา					
นร. รก 1.1.1.1.1 บันทึกเสนอโครงการจัดทำหนังสือพจนานุกรมศัพท์ผังเมืองฉบับราชบัณฑิตยสภา	- เลขานุการฯ - รองเลขานุการฯ - ผู้อำนวยการกอง - ฝ่ายเลขานุการฯ	10 ปี	10 ปี	20 ปี	เก็บถาวร
นร. รก 1.1.1.1.2 คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการ	- เลขานุการฯ - รองเลขานุการฯ - ผู้อำนวยการกอง - ฝ่ายเลขานุการฯ	10 ปี	10 ปี	20 ปี	เก็บถาวร
นร. รก 1.1.1.1.3 คำสั่งแต่งตั้งฝ่ายเลขานุการกรรมการ	- เลขานุการฯ - รองเลขานุการฯ - ผู้อำนวยการกอง - ฝ่ายเลขานุการฯ	10 ปี	10 ปี	20 ปี	เก็บถาวร
นร. รก 1.1.1.1.4 ...					

คณะกรรมการจัดงานประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 16

จากการศึกษาการประยุกต์ใช้หลักการวิเคราะห์หน้าที่เพื่อจัดทำต้นแบบแผนผังแฟ้มเอกสารและต้นแบบตารางการกำหนดอายุเอกสาร : กรณีศึกษา สำนักงานราชบัณฑิตยสภา ทำให้เห็นว่าหลักการวิเคราะห์หน้าที่ตามมาตรฐาน ISO 15489 สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อจัดการเอกสารราชการของสำนักงานราชบัณฑิตยสภาซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐได้ เช่นเดียวกับงานวิจัยของวราภรณ์ พูลสวัสดิวัฒน์ (2565) ที่ได้นำหลักการวิเคราะห์หน้าที่ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเอกสารของสำนักงานคนบดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร แสดงให้เห็นว่าหลักการวิเคราะห์หน้าที่ตามมาตรฐาน ISO 15489 นั้น สามารถประยุกต์ใช้ได้กับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งสถาบันการศึกษา ส่วนราชการ และเอกชนได้

งานวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นว่า เอกสารจดหมายเหตุที่มาจากเอกสารราชการขององค์กรภาครัฐมีความสำคัญหลายประการ กล่าวคือ เป็นหลักฐานที่แสดงถึงการปฏิบัติงานและพัฒนาการขององค์กร หลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ขององค์กร หลักฐานทางกฎหมายเพื่ออ้างอิงประกอบการพิจารณาในชั้นศาล หลักฐานขั้นต้นและหลักฐานชั้นรองทางประวัติศาสตร์ที่สามารถนำข้อมูลไปสร้างองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ที่เชื่อถือได้ ด้วยความสำคัญดังกล่าวข้างต้นจึงสรุปได้ว่าการจัดเก็บและจัดการเอกสารจดหมายเหตุให้คงอยู่อย่างถาวรมีความสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ทั้งนี้ การนำมาซึ่งเอกสารจดหมายเหตุจำเป็นอย่างยิ่งที่องค์กรภาครัฐควรจัดการเอกสารขององค์กรตนเองอย่างเป็นระบบในทุกกระบวนการตั้งแต่การสร้าง รับ คัดแยก จัดเก็บ และส่งออก เพื่อเป็นการเตรียมเอกสารตั้งแต่ระยะการใช้งานให้พร้อมแก่การใช้งาน ไปจนถึงระยะสิ้นกระแสรการใช้งานที่จะส่งมอบให้หอจดหมายเหตุแห่งชาติประเมินคุณค่าจัดเก็บเป็นเอกสารจดหมายเหตุต่อไป

ปัจจุบันองค์กรภาครัฐส่วนใหญ่ของประเทศไทยดำเนินการด้านเอกสารตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2526 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ที่มักเน้นการสร้างและรับเอกสารให้เกิดเอกสารราชการและนำไปใช้งาน ส่วนการจัดเก็บและส่งออกอาจยังไม่ได้คำนึงถึงความสำคัญที่จะนำไปสู่การประเมินคุณค่าจัดเก็บเป็นเอกสารจดหมายเหตุตามพระราชบัญญัติจดหมายเหตุแห่งชาติ พ.ศ. 2556 ดังนั้นเพื่อให้องค์กรภาครัฐสามารถจัดการเอกสารในทุกกระบวนการได้อย่างเป็นระบบ และสอดคล้องกับภารกิจหรือหน้าที่ของแต่ละองค์กร พบว่าหลักการวิเคราะห์หน้าที่ตามมาตรฐาน ISO 15489 เป็นหลักการที่เหมาะสมสำหรับนำมาประยุกต์ใช้เพื่อจัดทำเครื่องมือสำคัญ คือ แผนผังแฟ้มเอกสารและตารางการกำหนดอายุเอกสาร เนื่องจากเป็นหลักการที่สามารถปรับไปตามหน้าที่ขององค์กร แมื่อนาคตจะมีการปรับโครงสร้างองค์กรหรือตำแหน่งบุคลากรไปอย่างไรก็ตาม ซึ่งในปัจจุบันสำนักงานราชบัณฑิตยสภาได้มีการนำระบบบริหารจัดการสำนักงาน (e-Office) สนับสนุนกระบวนการทำงานภายในของภาครัฐเพื่อขับเคลื่อนรัฐบาลดิจิทัล มาใช้ในกระบวนการสร้าง รับ และส่งหนังสือราชการของสำนักงานราชบัณฑิตยสภา ทั้งนี้ หากมีการสร้างระบบจัดเก็บเอกสารราชการเป็นการเพิ่มเติม ต้นแบบแผนผังแฟ้มเอกสารและตารางการกำหนดอายุเอกสารของสำนักงานราชบัณฑิตยสภาที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ไว้นี้จะสามารถนำไปใช้กับระบบบริหารจัดการสำนักงาน (e-Office) ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นไปตามมาตรฐานสากล

เอกสารอ้างอิง

Elizabeth Man. (2005). A functional approach to appraisal and retention scheduling Elizabeth Man National

Patient Safety Agency), London, UK. Records Management Journal, Vol 15 No 1, pp. 21-33.

Retrieved from <https://www.emerald.com/insight/publication/issn/0956-5698>

Elizabeth Shepherd, Geoffrey Yeo Elizabeth Shepherd, Geoffrey Yeo. (2003). Managing Records a handbook

of principle and practice. London: Facet.

International Council on Archives. (2008). Guidelines for development a retention schedule for records management and archival professional associations-including a model retention schedule.

International Organization for Standardization (ISO). (2016). International Standard –ISO 15489–1: 2016

Information and documentation-Records management - Part 1: Concepts and principles. Switzerland: International Organization for Standardization.

Mordecai Chrysostom Matto. (2022). Records management and performance of procurement management

units in Tanzania: a case study. Records Management Journal, Vol 32 No 1, pp.75-95.

Susan Healy. (2010). ISO 15489 Records Management: its development and significance. Records Management Journal, Vol 20 No 1, pp. 96-103.

Vusi Tsabedze, Stephen M Mutula and Daisy Jacobs. (2012). Records Management in The Government of

Swaziland. ESABICA Journal, Vol 31. Retrieved from

<https://eds.p.ebscohost.com/eds/search/basic?vid=0&sid=7c90add9-3110-44cc-b920-816df8452cd0%40redis>

Williams, C. (2006). Managing Archives: Foundations, Principles and Practice. Oxford: Candos. 8-10.

Xiaomi An and Hongyan Jiao.(2004). Assessing records management in China against ISO 15489 and the implications. Records Management Journal 14(1), pp. 33-39.

ชุตติกาญจน์ เลิศวลัยรัตน์. (2557). ระบบการจัดการเอกสารราชการของสำนักงานเลขาธิการ, วิทยานิพนธ์
หลักสูตร ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการจดหมายเหตุและเอกสาร ภาควิชาภาษา
ตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วรารกรณ์ พูลสถิตินวัฒน์. (2565). การประยุกต์ใช้หลักการวิเคราะห์หน้าที่เพื่อจัดทำต้นแบบแผนผังแฟ้มเอกสาร และตารางการกำหนดอายุเอกสาร : กรณีศึกษา สำนักงานคนบดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ศักยภาพเชิงพาณิชย์และช่องว่างมูลค่าในห่วงโซ่อุปทานสมุนไพรไทย: กรณีศึกษา 16 จังหวัดเมืองสมุนไพร ปี 2565–2570

Commercial Potential and Value Gap in Thailand's Medicinal Herb Supply Chain: A Case Study of 16 Herb City Provinces, 2022–2027

ณัฐธภา ประธานทรง¹

Nattapa Prathansong¹

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มุ่งวิเคราะห์ศักยภาพเชิงพาณิชย์ควบคู่กับการประเมินช่องว่างมูลค่าตลอดห่วงโซ่อุปทานสมุนไพรไทย ในพื้นที่ 16 จังหวัดเมืองสมุนไพร ระหว่างปี 2565–2570 โดยใช้ข้อมูลปฐมภูมิในลักษณะเชิงปริมาณ ครอบคลุมสมุนไพรจำนวน 15 ชนิด และผลิตภัณฑ์ปลายน้ำ 4 กลุ่มหลัก การวิเคราะห์ประกอบด้วย สถิติเชิงพรรณนา การวิเคราะห์แนวโน้ม และการคำนวณอัตราส่วนช่องว่างมูลค่า (Value Gap Ratio: VGR) ผลการศึกษาพบว่า มูลค่ารวมของห่วงโซ่อุปทานในปี 2565 อยู่ที่ 4,280.3 ล้านบาท และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเป็น 6,375.2 ล้านบาทในปี 2570 หรือคิดเป็นอัตราการเติบโตสะสมร้อยละ 48.9 เมื่อพิจารณาการกระจายมูลค่าพบว่าภาคปลายน้ำเป็นส่วนที่สร้างมูลค่าสูงสุด (ร้อยละ 63.1) ขณะที่ภาคต้นน้ำได้รับสัดส่วนเพียงร้อยละ 12.7 เท่านั้น โดยค่า VGR ระหว่างภาคปลายน้ำและต้นน้ำอยู่ที่ประมาณ 5.0 เท่า และแทบไม่เปลี่ยนแปลงตลอดช่วงเวลาการศึกษา ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความไม่สมดุลเชิงโครงสร้าง แม้นโยบายภาครัฐจะมีการส่งเสริมอุตสาหกรรมดังกล่าวก็ตาม ในมิติพื้นที่ นครปฐมเป็นจังหวัดที่มีมูลค่าห่วงโซ่อุปทานสูงที่สุด ขณะที่อำนาจเจริญ อุทัยธานี และอุดรธานี แสดงศักยภาพด้านการเติบโตที่โดดเด่น ผลการศึกษานำไปสู่ข้อเสนอให้ใช้ VGR เป็นเครื่องมือในการติดตามผลเชิงนโยบายในระดับจังหวัด รวมทั้งเสนอแนวทางการจำแนกพื้นที่ออกเป็น “จังหวัดมูลค่าสูง” และ “จังหวัดเติบโตเร็ว” เพื่อสนับสนุนการกำหนดมาตรการพัฒนาและการจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: ห่วงโซ่อุปทานสมุนไพร, ช่องว่างมูลค่า, เมืองสมุนไพร, มูลค่าเพิ่ม, ศักยภาพเชิงพาณิชย์

¹ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

¹ Faculty of Business Administration, University of the Thai Chamber of Commerce, Bangkok hailand

Abstract

This study seeks to examine the commercial potential alongside the value gap across Thailand's medicinal herb supply chain in 16 designated Herb City provinces during the period 2022–2027. The analysis is based on quantitative primary data covering 15 types of herbs and four major categories of downstream products. Analytical approaches include descriptive statistics, trend analysis, and the application of the Value Gap Ratio (VGR). The findings indicate that the total value of the supply chain was 4,280.3 million baht in 2022 and is projected to rise to 6,375.2 million baht by 2027, representing a cumulative growth of 48.9%. In terms of value distribution, the downstream sector accounts for the largest share (63.1%), whereas the upstream sector captures only 12.7%. The VGR between downstream and upstream remains at approximately 5.0 times throughout the study period, highlighting a persistent structural imbalance despite ongoing government policy support. At the provincial level, Nakhon Pathom records the highest total supply chain value, while Amnat Charoen, Uthai Thani, and Udon Thani demonstrate strong growth potential. Based on these findings, the study proposes the use of VGR as a policy monitoring tool at the provincial level and introduces a classification framework distinguishing between “High-Value Provinces” and “High-Growth Provinces” to support more effective policy design and resource allocation.

Keywords: Medicinal Herb Supply Chain, Value Gap, Herb City, Value-Added, Commercial Potential

บทนำ

อุตสาหกรรมสมุนไพรไทยมีบทบาทสำคัญทั้งในมิติทางเศรษฐกิจและสาธารณสุข โดยในปี 2565 ตลาดสมุนไพรของประเทศไทยมีมูลค่าประมาณ 52,104.3 ล้านบาท และมีเป้าหมายเพิ่มขึ้นเป็น 104,000 ล้านบาท ภายในปี 2570 ตามแผนปฏิบัติการด้านสมุนไพรแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2566–2570 (กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก, 2566) นอกจากนี้ ภายใต้กรอบแนวคิด BCG Economy Model ภาครัฐได้กำหนดให้ 16 จังหวัดเป็น “เมืองสมุนไพร” (Herb City) เพื่อส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมในระดับพื้นที่ให้มีความเชื่อมโยงตลอดห่วงโซ่อุปทาน ตั้งแต่การผลิตในภาคต้นน้ำไปจนถึงการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ในภาคปลายน้ำ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564) อย่างไรก็ตาม แม้ภาพรวมของอุตสาหกรรมจะมีแนวโน้มขยายตัวอย่างต่อเนื่อง แต่ปัญหาสำคัญยังคงปรากฏอย่างชัดเจนในด้านการกระจายมูลค่าภายในห่วงโซ่อุปทาน ซึ่งมีลักษณะไม่สมดุลระหว่างแต่ละระดับของกิจกรรมการผลิต งานศึกษาของ ศูนย์วิจัยกสิกรไทย (2563) ระบุว่าเกษตรกรในภาคต้นน้ำยังได้รับผลตอบแทนในระดับต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ประกอบการในภาคกลางน้ำและปลายน้ำ สาเหตุสำคัญเกิดจากการจำหน่ายผลผลิตในรูปวัตถุดิบเป็นหลัก โดยยังขาดการเข้าสู่กระบวนการแปรรูปหรือการเพิ่มมูลค่าในขั้นถัดไป สถานการณ์ดังกล่าวสามารถอธิบายได้ผ่านแนวคิด “ช่องว่างมูลค่า” (Value Gap) ซึ่งสะท้อนความแตกต่างของการกระจายผลประโยชน์ตลอดห่วงโซ่อุปทาน และเป็นประเด็นสำคัญต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมสมุนไพรอย่างยั่งยืน

ในการวิเคราะห์ปัญหาดังกล่าว การศึกษานี้อาศัยกรอบแนวคิดหลัก 3 ประการ ประการแรก แนวคิดห่วงโซ่มูลค่า (Value Chain Analysis) ของ Porter (1985) ซึ่งชี้ให้เห็นว่ากิจกรรมในแต่ละขั้นตอนสามารถสร้างมูลค่าได้แตกต่างกัน ประการที่สอง แนวคิดห่วงโซ่มูลค่าระดับโลก (Global Value Chain: GVC) ของ Gereffi และ Fernandez-Stark (2011) ซึ่งอธิบายว่าผู้เล่นในส่วนปลายน้ำมักมีอำนาจควบคุมตลาดสูงกว่า ส่งผลให้ผู้ผลิตในส่วนต้นน้ำมีอำนาจต่อรองต่ำและได้รับส่วนแบ่งมูลค่าน้อยกว่า และประการที่สาม แนวคิดการยกระดับห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain Upgrading) ของ Kaplinsky และ Morris (2016) ซึ่งเน้นว่าการปรับตำแหน่งของผู้เล่นในห่วงโซ่อุปทานจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากกลไกเชิงสถาบันและนโยบายที่เหมาะสม แม้ว่าจะมีงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมสมุนไพรในหลายมิติ ทั้งด้านการตลาด การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และนโยบายสาธารณะ แต่ยังขาดการศึกษาที่วิเคราะห์ช่องว่างมูลค่าในลักษณะเปรียบเทียบครบทั้ง 3 ระดับของห่วงโซ่อุปทาน และครอบคลุมพื้นที่ 16 จังหวัดเมืองสมุนไพรอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ดังนั้น การวิจัยนี้จึงมีเป้าหมายเพื่อเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการดังกล่าว พร้อมทั้งพัฒนาเครื่องมือเชิงวิเคราะห์ที่สามารถนำไปใช้ติดตามและประเมินผลเชิงนโยบายในระดับพื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์

- (1) เพื่อศึกษามูลค่ารวมและรูปแบบการกระจายมูลค่าตลอดห่วงโซ่อุปทานสมุนไพรไทย ในพื้นที่ 16 จังหวัดเมืองสมุนไพร ช่วงปี 2565–2570
- (2) เพื่อศึกษาระดับความแตกต่างของมูลค่าระหว่างภาคต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ พร้อมทั้งติดตามแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของช่องว่างดังกล่าวในช่วงเวลาที่ศึกษา
- (3) เพื่อระบุจังหวัดและชนิดสมุนไพรที่มีศักยภาพทางการค้าในระดับสูง เพื่อใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจลงทุนในระดับพื้นที่

วิธีดำเนินการวิจัย

การออกแบบการวิจัยและแหล่งข้อมูล

การศึกษานี้ใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมผ่านแบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นเพื่อใช้ในการประเมินมูลค่าตลอดห่วงโซ่อุปทานสมุนไพรในพื้นที่ 16 จังหวัดเมืองสมุนไพร กลุ่มตัวอย่างแบ่งออกเป็น 3 ระดับตามโครงสร้างของห่วงโซ่อุปทาน ได้แก่ กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตสมุนไพร (ต้นน้ำ) กลุ่มผู้ประกอบการแปรรูป (กลางน้ำ) และกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์สมุนไพรสำเร็จรูป (ปลายน้ำ) การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการในช่วงปี 2565–2567 การกำหนดกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับห่วงโซ่อุปทานสมุนไพรใน 16 จังหวัดเมืองสมุนไพร กลุ่มตัวอย่างรวมทั้งสิ้น 130 ราย แบ่งเป็น 3 กลุ่มเท่า ๆ กัน เกณฑ์การคัดเลือก ได้แก่ การเป็นผู้ประกอบการหรือเกษตรกรที่ดำเนินกิจกรรมในห่วงโซ่อุปทานสมุนไพรภายในพื้นที่จังหวัดเมืองสมุนไพรที่กำหนด และมีประสบการณ์ในระดับนั้น ๆ ไม่น้อยกว่า 1 ปี สำหรับขอบเขตของการศึกษาครอบคลุมกิจกรรมในห่วงโซ่อุปทาน 3 ระดับ ได้แก่ ต้นน้ำซึ่งสะท้อนมูลค่าวัตถุดิบ ณ แหล่งผลิต กลางน้ำซึ่งครอบคลุมกระบวนการแปรรูปเบื้องต้น เช่น การสกัด การอบแห้ง และการบด และปลายน้ำซึ่งครอบคลุมผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป 4 ประเภท

ได้แก่ ยา เครื่องสำอาง ผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร และอาหารและเครื่องดื่มสมุนไพร สมุนไพรที่นำมาวิเคราะห์ ประกอบด้วย 15 ชนิดที่จัดอยู่ในกลุ่มสมุนไพรที่มีศักยภาพสูง (Rising Star) เช่น ขมิ้นชัน ฟักทะลายโจร กระชายดำ และกัญชา เป็นต้น โดยมูลค่าที่นำมาศึกษาคิดเป็นประมาณร้อยละ 8.2 ของมูลค่าอุตสาหกรรมสมุนไพรของประเทศไทยในปี 2565

การประมาณการข้อมูลปี 2568–2570 และการวิเคราะห์ความไวของแบบจำลอง

ข้อมูลในช่วงปี 2568–2570 เป็นค่าประมาณการที่ได้จากการต่อ ยอดข้อมูลจริงในช่วงปี 2565–2567 โดยใช้วิธีการวิเคราะห์แนวโน้มเชิงเส้น (Linear Trend Extrapolation) ซึ่งพิจารณาจากอัตราการเติบโตเฉลี่ยของแต่ละระดับในห่วงโซ่อุปทานและในแต่ละจังหวัด ภายใต้สมมติฐานว่าปัจจัยเชิงโครงสร้างและทิศทางนโยบายยังคงมีความต่อเนื่องในลักษณะเดิม ดังนั้น ผลการประมาณการจึงควรตีความในฐานะแนวโน้มภายใต้เงื่อนไขปกติ มิใช่ค่าพยากรณ์ที่รับประกันความแม่นยำ การศึกษานี้ได้กำหนดช่วงความเชื่อมั่นที่ระดับร้อยละ 95 โดยประมาณการมูลค่ารวมในปี 2570 อยู่ในช่วง 5,980–6,770 ล้านบาท นอกจากนี้ยังมีการวิเคราะห์ความไวของแบบจำลอง (Sensitivity Analysis) ผ่านการกำหนดสมมติฐาน 3 กรณี ได้แก่ กรณีฐาน (Base Case) ซึ่งใช้อัตราการเติบโตเฉลี่ยจากข้อมูลจริง กรณีต่ำ (Pessimistic Case) ซึ่งลดอัตราการเติบโตลงร้อยละ 20 เพื่อสะท้อนสถานการณ์ที่มีความไม่แน่นอนสูง และกรณีสูง (Optimistic Case) ซึ่งเพิ่มอัตราการเติบโตขึ้นร้อยละ 20 เพื่อสะท้อนสถานการณ์ที่การดำเนินนโยบายมีประสิทธิภาพสูง ผลการวิเคราะห์พบว่ามูลค่ารวมในปี 2570 อยู่ในช่วง 5,612–7,138 ล้านบาท ขณะที่ค่า VGR ยังคงอยู่ในช่วง 4.7–5.3 เท่าในทุกกรณี แสดงให้เห็นถึงความคงทนของโครงสร้างความไม่สมดุลในห่วงโซ่อุปทาน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการเป็นลำดับขั้นตอน 3 ส่วน ได้แก่ (1) การวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่ออธิบายมูลค่ารวม สัดส่วนมูลค่า และอัตราการเติบโตในแต่ละปีของแต่ละระดับในห่วงโซ่อุปทาน (2) การวิเคราะห์แนวโน้ม (Trend Analysis) โดยใช้ค่าอัตราการเติบโตเฉลี่ยต่อปี (Compound Annual Growth Rate: CAGR) เพื่อเปรียบเทียบแนวโน้มการขยายตัวระหว่างระดับและระหว่างพื้นที่ (3) การประเมินช่องว่างมูลค่าโดยใช้ตัวชี้วัด Value Gap Ratio (VGR) ซึ่งกำหนดเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ VGR_1 (อัตราส่วนมูลค่าปลายน้ำต่อมูลค่าต้นน้ำ) และ VGR_2 (อัตราส่วนมูลค่ากลางน้ำต่อมูลค่าต้นน้ำ) เพื่อสะท้อนระดับความแตกต่างของการกระจายมูลค่าในแต่ละช่วงของห่วงโซ่อุปทาน โดยค่า VGR ที่มากกว่า 1 แสดงถึงการกระจายมูลค่าที่ไม่สมดุล และหากค่า VGR มีแนวโน้มคงที่หรือเพิ่มขึ้น ย่อมบ่งชี้ว่าช่องว่างดังกล่าวยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างมีนัยสำคัญ

เกณฑ์การจำแนกกลุ่มจังหวัด

การจำแนกจังหวัดในการศึกษานี้อาศัยเกณฑ์เชิงสถิติแบบสองมิติ ได้แก่ (1) มูลค่าห่วงโซ่อุปทานรวมในปี 2565 และ (2) อัตราการเติบโตเฉลี่ยต่อปี (CAGR) ในช่วงปี 2565–2570 โดยกำหนดค่าเกณฑ์ (threshold) จากค่าเฉลี่ย (Mean) ร่วมกับส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: SD) ของทั้ง 16 จังหวัด จังหวัดที่มีมูลค่ารวมสูงกว่า 535.9 ล้านบาท (Mean = 267.5, SD = 268.4) ถูกจัดให้อยู่ในกลุ่ม “จังหวัดมูลค่าสูง” (High-Value Provinces) ขณะที่จังหวัดที่มี CAGR สูงกว่าร้อยละ 9.7 (Mean = 8.2, SD = 1.5) ถูกจัดอยู่ในกลุ่ม “จังหวัดเติบโตเร็ว” (High-Growth Provinces) และจังหวัดที่ไม่เข้าเกณฑ์ทั้งสองมิติถูกจัดอยู่ในกลุ่ม “ปานกลาง” (Moderate) แนวทางการจำแนกดังกล่าวช่วยเพิ่มความเป็นระบบและความเป็นวัตถุวิสัยในการวิเคราะห์เชิงพื้นที่ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อการติดตามผลเชิงนโยบายในระยะต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง

ผลการวิจัย

1. **มูลค่าห่วงโซ่อุปทานสมุนไพรใน 16 จังหวัดเมืองสมุนไพร** ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่ามูลค่ารวมของห่วงโซ่อุปทานสมุนไพรใน 16 จังหวัดเมืองสมุนไพรมีแนวโน้มขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยเพิ่มจาก 4,280.3 ล้านบาทในปี 2565 เป็น 6,375.2 ล้านบาทในปี 2570 คิดเป็นอัตราการเติบโตสะสมร้อยละ 48.9 หรือเฉลี่ยร้อยละ 8.2 ต่อปี เมื่อพิจารณาแยกตามระดับของห่วงโซ่อุปทาน พบว่าทุกระดับมีการเติบโตในทิศทางเดียวกัน โดยต้นน้ำเพิ่มขึ้นจาก 543.8 เป็น 818.3 ล้านบาท กลางน้ำจาก 1,033.5 เป็น 1,509.6 ล้านบาท และปลายน้ำจาก 2,703.0 เป็น 4,047.2 ล้านบาท (รายละเอียดในตารางที่ 1) ในเชิงพลวัต ต้นน้ำมีอัตราการเติบโตสูงในช่วงปี 2565–2566 (ร้อยละ 12.2) ก่อนจะปรับลดลงสู่อ้อยละ 7.3–7.9 ในช่วงถัดมา ซึ่งอาจสะท้อนการกลับเข้าสู่ภาวะปกติของตลาด หลังความต้องการสมุนไพรที่เพิ่มสูงขึ้นในช่วงสถานการณ์โควิด-19 เริ่มชะลอตัวลง

2. **ช่องว่างมูลค่าระหว่างระดับห่วงโซ่อุปทาน** โครงสร้างการกระจายมูลค่าตลอดห่วงโซ่อุปทานที่ศึกษาสะท้อนความไม่สมดุลอย่างชัดเจน โดยในปี 2565 ปลายน้ำครองสัดส่วนมูลค่าสูงสุดที่ร้อยละ 63.1 รองลงมาคือกลางน้ำร้อยละ 24.1 ขณะที่ต้นน้ำได้รับเพียงร้อยละ 12.7 เท่านั้น และสัดส่วนดังกล่าวแทบไม่เปลี่ยนแปลงในปี 2570 (ต้นน้ำร้อยละ 12.8 กลางน้ำร้อยละ 23.7 และปลายน้ำร้อยละ 63.5) เมื่อพิจารณาค่า Value Gap Ratio (VGR) พบว่า VGR_1 (ปลายน้ำต่อต้นน้ำ) อยู่ที่ประมาณ 5.0 เท่าในปี 2565 และยังคงอยู่ที่ราว 4.9 เท่าในช่วงประมาณการ ขณะที่ VGR_2 (กลางน้ำต่อต้นน้ำ) อยู่ในช่วง 1.8–1.9 เท่าอย่างต่อเนื่อง ผลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าความแตกต่างของการกระจายมูลค่าเกิดขึ้นตั้งแต่ระดับต้นของกระบวนการเพิ่มมูลค่า มิได้จำกัดเฉพาะปลายน้ำเท่านั้น และสะท้อนสถานะที่เปราะบางของผู้ผลิตในต้นน้ำเมื่อเปรียบเทียบกับผู้เล่นในระดับอื่นของห่วงโซ่อุปทาน

3. **สมุนไพรต้นน้ำที่มีมูลค่าสูง** ในกลุ่มสมุนไพร 15 ชนิดที่ศึกษา พบว่ากระชายมีมูลค่าสูงสุดในส่วนต้นน้ำในปี 2565 ที่ 118.5 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 21.8 ของมูลค่ารวม รองลงมา ได้แก่ ขมิ้นชัน (74.7 ล้านบาท) กระท่อม (73.2 ล้านบาท) พ้าทะลายโจร (54.8 ล้านบาท) และกัญชา (53.0 ล้านบาท) โดยสมุนไพร 5 อันดับแรกมีสัดส่วนรวมกันสูงถึงร้อยละ 68.8 ของมูลค่าต้นน้ำทั้งหมด โครงสร้างดังกล่าวสะท้อนการกระจุกตัวของมูลค่าในสมุนไพรบางชนิด ซึ่งอาจบ่งชี้ถึงทั้งศักยภาพทางการตลาดและข้อจำกัดด้านความหลากหลายของการผลิตในระดับต้นน้ำ

4. **ผลิตภัณฑ์ปลายน้ำที่มีมูลค่าสูง** ในส่วนของปลายน้ำ กลุ่มผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าสูงสุดในปี 2565 ที่ 942.0 ล้านบาท (ร้อยละ 34.8) รองลงมา ได้แก่ เครื่องสำอาง (751.9 ล้านบาท หรือร้อยละ 27.8) อาหารและเครื่องดื่มสมุนไพร (696.0 ล้านบาท หรือร้อยละ 25.7) และผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร (313.1 ล้านบาท หรือร้อยละ 11.6) ในเชิงแนวโน้ม ผลิตภัณฑ์ที่มีอัตราการเติบโตสูงที่สุด โดยคาดว่าจะเพิ่มขึ้นร้อยละ 71.8 เป็น 1,618.5 ล้านบาทในปี 2570 รองลงมาคือเครื่องสำอางที่คาดว่าจะเพิ่มขึ้นร้อยละ 43.0 เป็น 1,075.6 ล้านบาท สะท้อนบทบาทของผลิตภัณฑ์ทั้งสองกลุ่มในฐานะกลไกหลักของการสร้างมูลค่าเพิ่มในส่วนปลายน้ำ

5. **ศักยภาพเชิงพาณิชย์ระดับจังหวัด** จากการเปรียบเทียบมูลค่าห่วงโซ่อุปทานในระดับจังหวัด สามารถจำแนกพื้นที่ออกเป็น 2 กลุ่มหลักตามลักษณะศักยภาพ (ตารางที่ 3) ได้แก่ (1) กลุ่ม “จังหวัดมูลค่าสูง” โดยมีนครปฐมเป็นจังหวัดที่มีมูลค่าสูงสุดที่ 1,088.1 ล้านบาท ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยของกลุ่มถึง 4.1 เท่า รองลงมา ได้แก่ สงขลา และสุราษฎร์ธานี (2) กลุ่ม “จังหวัดเติบโตเร็ว” ซึ่งมีอัตราการเติบโตสะสมสูงกว่าค่าเฉลี่ยของกลุ่ม ได้แก่ อำนาจเจริญ อุทัยธานี และอุดรธานี การจำแนกดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างเชิงโครงสร้างของแต่ละพื้นที่ โดยบางจังหวัดมีฐานมูลค่าสูงอยู่แล้ว ขณะที่บางจังหวัดยังมีศักยภาพในการขยายตัวที่โดดเด่นในอนาคต ซึ่งมีนัยสำคัญต่อการกำหนดทิศทางการพัฒนาและการลงทุนในระดับพื้นที่ ทั้งนี้ สมุนไพร Rising Star ที่แสดงในตารางที่ 3 เป็นสมุนไพรเด่นเฉพาะพื้นที่ ซึ่งในบางกรณีอาจแตกต่างจากรายการสมุนไพรหลัก 15 ชนิด เนื่องจากลักษณะความเชี่ยวชาญเฉพาะของแต่ละจังหวัด

การอภิปรายผล

1. **VGR ที่ทรงตัวสะท้อนความไม่สมดุลเชิงโครงสร้าง** ผลการศึกษาที่พบว่า Value Gap Ratio (VGR) คงอยู่ที่ประมาณ 5 เท่าตลอดช่วงปี 2565–2570 สะท้อนให้เห็นว่าการเติบโตของอุตสาหกรรมสมุนไพรไทยเกิดขึ้นภายใต้โครงสร้างเดิมที่ยังไม่เอื้อต่อการกระจายมูลค่าอย่างเป็นธรรม กล่าวคือ แม้มูลค่ารวมของอุตสาหกรรมจะเพิ่มขึ้น แต่ส่วนแบ่งมูลค่าระหว่างต้นน้ำและปลายน้ำยังคงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ สถานการณ์ดังกล่าวสามารถอธิบายได้ผ่านกรอบแนวคิดห่วงโซ่มูลค่าระดับโลก (GVC) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าผู้เล่นในส่วนปลายน้ำมักมีอำนาจในการกำหนดมาตรฐานสินค้า การเข้าถึงตลาด และช่องทางการจัดจำหน่าย ส่งผลให้สามารถครอบครองมูลค่าเพิ่มได้ในสัดส่วนที่สูงกว่า ขณะที่ผู้ผลิตในต้นน้ำมีข้อจำกัดด้านอำนาจต่อรองและการเข้าถึงเทคโนโลยี ดังนั้น การลดช่องว่างมูลค่าจึงไม่สามารถเกิดขึ้นได้จากการเติบโตของตลาดเพียงอย่างเดียว แต่จำเป็นต้องอาศัยมาตรการเชิงนโยบายที่เข้าไปปรับโครงสร้างอำนาจและโอกาสในการเข้าถึงตลาดของผู้ผลิตต้นน้ำโดยตรง

2. **นครปฐมสะท้อนลักษณะห่วงโซ่อุปทานครบวงจร** กรณีของจังหวัดนครปฐม ซึ่งมีมูลค่าห่วงโซ่อุปทานสูงกว่าค่าเฉลี่ยของกลุ่มถึง 4.1 เท่า สะท้อนให้เห็นว่าความสำเร็จในระดับพื้นที่มิได้ขึ้นอยู่กับปริมาณผลผลิตเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากความสามารถในการเชื่อมโยงกิจกรรมในแต่ละช่วงของห่วงโซ่อุปทานอย่างมีประสิทธิภาพ ปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการพัฒนาดังกล่าว ได้แก่ ความใกล้ชิดกับตลาดขนาดใหญ่ ความพร้อมของผู้ประกอบการแปรรูป และบทบาทของสถาบันการศึกษาในการสนับสนุนองค์ความรู้และนวัตกรรม เมื่อพิจารณาในเชิงโครงสร้าง นครปฐมจึงสะท้อนลักษณะของพื้นที่ที่สามารถบูรณาการต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำเข้าด้วยกันได้อย่างครบวงจร ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการเพิ่มมูลค่าในห่วงโซ่อุปทาน

3. **สมุนไพรดันน้ำมูลค่าสูงสะท้อนศักยภาพในการยกระดับห่วงโซ่** การที่สมุนไพรมีเพียงไม่กี่ชนิด เช่น กระชาย ขมิ้นชัน และกัญชา ครองสัดส่วนมูลค่าสูงถึงร้อยละ 68.8 ของดันน้ำ สะท้อนลักษณะการกระจุกตัวของการผลิต ซึ่งในอีกด้านหนึ่งอาจเป็นทั้งโอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนา ในเชิงโอกาส สมุนไพรที่มีมูลค่าสูงสามารถทำหน้าที่เป็น “จุดตั้งต้น” ของการยกระดับห่วงโซ่อุปทาน โดยเฉพาะหากสามารถเชื่อมโยงเข้าสู่กระบวนการแปรรูปและผลิตภัณฑ์ปลายน้ำที่มีมูลค่าสูงได้ อย่างไรก็ตาม เชิงข้อจำกัด การพึ่งพาสมุนไพรมีเพียงไม่กี่ชนิดอาจเพิ่มความเสี่ยงด้านตลาดและความผันผวนของราคา ดังนั้น การพัฒนานโยบายควรคำนึงถึงทั้งการต่อยอดสมุนไพรรูปหลักและการกระจายความหลากหลายของการผลิตควบคู่กัน

4. **CAGR ดันน้ำที่สูงกว่ามิได้หมายความว่าช่องว่างมูลค่าลดลง** แม้ผลการศึกษาจะพบว่าอัตราการเติบโตเฉลี่ยของดันน้ำ (ร้อยละ 8.5) สูงกว่ากลางน้ำและปลายน้ำเล็กน้อย แต่การตีความว่าช่องว่างมูลค่ากำลังลดลงอาจไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริง เนื่องจากตัวชี้วัดทั้งสองสะท้อนมิติที่แตกต่างกัน CAGR เป็นตัวชี้วัดการเติบโตสัมพัทธ์เมื่อเทียบกับฐานเดิมของแต่ละส่วน ขณะที่ VGR สะท้อนความแตกต่างเชิงสัมบูรณ์ระหว่างระดับของห่วงโซ่อุปทาน เมื่อปลายน้ำมีฐานมูลค่าสูงกว่าต้นน้ำหลายเท่า แม้อัตราการเติบโตจะใกล้เคียงกัน แต่ผลลัพธ์เชิงมูลค่าที่เพิ่มขึ้นในแต่ละปีของปลายน้ำยังคงสูงกว่าอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ช่องว่างมูลค่าไม่ลดลงในเชิงโครงสร้าง

5. **ผลิตภัณฑ์ยาและเครื่องสำอางเป็นช่องทางสำคัญของการยกระดับห่วงโซ่** ผลิตภัณฑ์กลุ่มยาและเครื่องสำอางมีทั้งสัดส่วนมูลค่าสูงและแนวโน้มการเติบโตต่อเนื่อง จึงถือเป็นกลไกสำคัญในการสร้างมูลค่าเพิ่มในห่วงโซ่อุปทานสมุนไพรในระยะยาว แนวโน้มดังกล่าวสอดคล้องกับการขยายตัวของความต้องการผลิตภัณฑ์สุขภาพและความงามจากธรรมชาติในระดับสากล อย่างไรก็ตาม การยกระดับห่วงโซ่อุปทานจะเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริงก็ต่อเมื่อมีการเชื่อมโยงผู้ผลิตในส่วนต้นน้ำเข้าสู่ห่วงโซ่ผลิตภัณฑ์ปลายน้ำอย่างเป็นรูปธรรม ไม่ว่าจะเป็นผ่านการสนับสนุนการแปรรูปในระดับชุมชน การพัฒนามาตรฐานสินค้า หรือการสร้างความร่วมมือระหว่างเกษตรกรและผู้ประกอบการ การดำเนินนโยบายในลักษณะดังกล่าวจะช่วยให้การเพิ่มมูลค่าไม่กระจุกตัวอยู่เฉพาะในปลายน้ำ แต่สามารถกระจายประโยชน์ไปยังผู้ผลิตในทุกระดับของห่วงโซ่อุปทานได้อย่างสมดุลมากยิ่งขึ้น

บทสรุป

การศึกษานี้นำไปสู่ข้อค้นพบสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ ประการแรก มูลค่าห่วงโซ่อุปทานสมุนไพรใน 16 จังหวัดเมืองสมุนไพรมีแนวโน้มขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยเพิ่มจาก 4,280.3 ล้านบาทในปี 2565 เป็น 6,375.2 ล้านบาทในปี 2570 หรือเติบโตเฉลี่ยร้อยละ 8.2 ต่อปี ประการที่สอง โครงสร้างการกระจายมูลค่ายังคงไม่เปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ โดยค่า Value Gap Ratio (VGR) ทรงตัวที่ประมาณ 5 เท่า สะท้อนความไม่สมดุลเชิงโครงสร้างที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข ประการที่สาม นครปฐมเป็นตัวอย่างของพื้นที่ที่มีการเชื่อมโยงห่วงโซ่อุปทานอย่างครบวงจร ขณะที่อำนาจเจริญ อุทัยธานี และอุดรธานีแสดงศักยภาพด้านการเติบโตที่โดดเด่น และประการที่สี่ ผลผลิตมลพิษปลายน้ำ โดยเฉพาะกลุ่มยาและเครื่องสำอาง มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างมูลค่าเพิ่มของอุตสาหกรรมในระยะต่อไป

ในเชิงนโยบาย ผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าการเพิ่มขนาดมูลค่าอุตสาหกรรมเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะลดความเหลื่อมล้ำในห่วงโซ่อุปทาน จำเป็นต้องมีมาตรการที่มุ่งเชื่อมโยงผู้ผลิตในต้นน้ำเข้าสู่กระบวนการสร้างมูลค่าในระดับที่สูงขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม อาทิ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการแปรรูปในระดับชุมชน การสนับสนุนแหล่งเงินทุน และการส่งเสริมการเข้าถึงตลาดของผลิตภัณฑ์มูลค่าสูง

ในเชิงทฤษฎี ข้อค้นพบของการศึกษานี้สนับสนุนกรอบแนวคิดหลักทั้งสามประการ กล่าวคือ แนวคิดห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain Analysis) ที่ให้เห็นความแตกต่างของการสร้างมูลค่าในแต่ละช่วงของห่วงโซ่อุปทาน แนวคิดห่วงโซ่คุณค่าระดับโลก (GVC) อธิบายถึงการกระจุกตัวของอำนาจและมูลค่าในส่วนปลายน้ำ และแนวคิดการยกระดับห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain Upgrading) สะท้อนว่าการเข้าสู่กลางน้ำเป็นขั้นตอนสำคัญของการลดช่องว่างมูลค่าในระยะยาว

อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้ยังมีข้อจำกัดบางประการ ได้แก่ การครอบคลุมเฉพาะ 16 จังหวัดและสมุนไพรกลุ่ม Rising Star จำนวน 15 ชนิด รวมทั้งการใช้ข้อมูลประมาณการในช่วงปี 2568-2570 ซึ่งอาจได้รับผลกระทบจากความไม่แน่นอนของปัจจัยภายนอก แม้ผลการวิเคราะห์ความไวของแบบจำลองจะยืนยันความคงที่ของค่า VGR ในช่วง 4.7-5.3 เท่า แต่การศึกษาในอนาคตควรขยายขอบเขตไปสู่การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ เช่น ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในห่วงโซ่อุปทาน และบริบทเฉพาะพื้นที่ รวมทั้งการเปรียบเทียบกับประเทศในภูมิภาคอาเซียน เพื่อประเมินว่าความไม่สมดุลที่พบเป็นลักษณะเฉพาะของประเทศไทยหรือเป็นแนวโน้มร่วมในระดับภูมิภาค

เอกสารอ้างอิง

- กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. (2566). แผนปฏิบัติการด้านสมุนไพรแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2566–2570. กรุงเทพฯ: กระทรวงสาธารณสุข.
- ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2563). สมุนไพรไทย โอกาสธุรกิจที่ต้องคว้าไว้. กรุงเทพฯ: ธนาคารกสิกรไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- Gereffi, G. (2019). Global value chains and international development policy. *Journal of International Business Policy*, 2(3), 195–210.
- Gereffi, G., & Fernandez-Stark, K. (2011). *Global value chain analysis: A primer*. Durham: Center on Globalization, Governance & Competitiveness (CGGC), Duke University.
- Kaplinsky, R., & Morris, M. (2016). *A handbook for value chain research*. Brighton: Institute of Development Studies.
- NSTDA. (2566). นวัตกรรมการผลิตสารสกัดเพิ่มมูลค่า. ปทุมธานี: สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ.
- Porter, M. E. (1985). *Competitive advantage: Creating and sustaining superior performance*. New York: Free Press.

ตาราง

ตารางที่ 1 มูลค่าห่วงโซ่อุปทานสมุนไพรจำแนกตามระดับ ปี 2565–2570 (หน่วย: ล้านบาท)

ระดับ	2565	2566	2567	2568*	2569*	2570*	CAGR (%)
ต้นน้ำ	543.8	610	657.4	709	762.9	818.3	8.5
กลางน้ำ	1,033.50	1,145.60	1,236.30	1,325.40	1,416.50	1,509.60	7.9
ปลายน้ำ	2,703.00	2,953.00	3,200.70	3,477.30	3,762.10	4,047.20	8.4
รวม	4,280.30	4,708.60	5,094.40	5,511.80	5,941.50	6,375.20	8.2

ตารางที่ 2 สัดส่วนมูลค่าและอัตราส่วนช่องว่างมูลค่า (Value Gap Ratio: VGR) ปี 2565–2570

ระดับ	2565	2566	2567	2568*	2569*	2570*
ต้นน้ำ (%)	12.7	13	12.9	12.9	12.8	12.8
กลางน้ำ (%)	24.1	24.3	24.3	24	23.8	23.7
ปลายน้ำ (%)	63.1	62.7	62.8	63.1	63.3	63.5
VGR ₁ (ปลายน้ำ / ต้นน้ำ)	5	4.8	4.9	4.9	4.9	4.9
VGR ₂ (กลางน้ำ / ต้นน้ำ)	1.9	1.9	1.9	1.9	1.9	1.8

ตารางที่ 3 มูลค่าห่วงโซ่อุปทานสมุนไพรจำแนกตามจังหวัด ปี 2565 และ 2570

จังหวัด	สมุนไพร Rising Star	2565 (ล้านบาท)	2570* (ล้านบาท)	CAGR (%)	กลุ่ม
นครปฐม	กระชาย, บัวบก, ไพล	1,088.10	1,599.30	8	มูลค่าสูง
สงขลา	ส้มแขก, ไพล, กระชาย	653.2	990.4	8.7	มูลค่าสูง
สุราษฎร์ธานี	ไพล, กัญชา, กระชาย	581.6	857.6	8.1	มูลค่าสูง
ปราจีนบุรี	มะขามป้อม, มะระขี้นก, เพชรสังฆาต	360.5	506.2	7	มูลค่าสูง
อำนาจเจริญ	ไพล, กระชาย, กัญชา	207.4	360.7	11.7	เติบโตเร็ว
อุดรธานี	ขิง, กัญชา, กระชาย	202.7	323.3	9.8	เติบโตเร็ว
เชียงราย	ใบชา, กัญชา, ไพล	162.2	225.9	6.8	ปานกลาง
จันทบุรี	พริกไทย, กระวาน, ไพล	149.4	218	7.8	ปานกลาง
สระบุรี	กระชาย, ไพล, กัญชา	138.1	207.3	8.5	ปานกลาง
สระแก้ว	กระชาย, มะระขี้นก, เพชรสังฆาต	135.1	185.6	6.6	ปานกลาง
พิษณุโลก	กระชาย, ตะไคร้, ไพล	133	204.7	9	ปานกลาง
สกลนคร	กัญชา, ใบหม่อน, ไพล	124.2	174	7	ปานกลาง
น่าน	ขิง, ขมิ้น, ไพล	116.9	164	7	ปานกลาง
มหาสารคาม	ไพล, มัลเบอรี่, ใบหม่อน	116.3	181.6	9.3	เติบโตเร็ว
สุรินทร์	ไพล, ตะไคร้, ว่านหางจระเข้	71.4	108	8.7	ปานกลาง
อุทัยธานี	กระชาย, กัญชา, บัวบก	40	68.4	11.3	เติบโตเร็ว
รวม 16 จังหวัด		4,280.30	6,375.20	8.2	

หมายเหตุ: ปี 2570 เป็นค่าประมาณการ

วัดในฐานะพื้นที่ทางสังคมเพื่อการมีส่วนร่วมของชุมชนท่ามะปราง จังหวัดสระบุรี Temple as Social Space for Community Participation in Tha Maprang Community, Saraburi Province

วศินี สอนแสน¹ และ ณัฐเดช ชุ่มปลั่ง²

Wasinee Sonsab¹ and Nattadech Choomplang²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของวัดในฐานะพื้นที่ทางสังคม รูปแบบการใช้พื้นที่ ความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของชุมชนและทุนทางสังคม และความต้องการพัฒนาพื้นที่ของชุมชนท่ามะปราง จังหวัดสระบุรี โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณแบบการสำรวจจำแนกรายกลุ่มตัวอย่างจำนวน 213 คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่า วัดยังคงเป็นพื้นที่ทางสังคมแบบพหุหน้าที่และเป็นศูนย์กลางของการปฏิสัมพันธ์ของชุมชน โดยระดับการมีส่วนร่วมและความไว้วางใจอยู่ในระดับสูง อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อจำกัดด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และมีความต้องการพัฒนาพื้นที่ด้านการเรียนรู้ อาชีพ และสุขภาพ นอกจากนี้ พบความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างความถี่ในการเข้าวัดกับระดับทุนทางสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = 0.62, p < 0.01$) สะท้อนว่าวัดยังคงมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างทุนทางสังคมของชุมชน

คำสำคัญ : พื้นที่ทางสังคม; วัด; การมีส่วนร่วมของชุมชน; ทุนทางสังคม; ชุมชนท้องถิ่น

¹ สาขาการพัฒนาร่วมสมัยและการปฏิบัติการพัฒนา วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปทุมธานี 12121 ประเทศไทย

¹ Department of Contemporary Development and Development Practice, Puey Ungphakorn School of Development Studies, Thammasat University, Pathum Thani 12121, Thailand

² วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปทุมธานี 12121 ประเทศไทย

² Puey Ungphakorn School of Development Studies, Thammasat University, Pathum Thani 12121, Thailand

Abstract

This study examines the role of temples as multifunctional social spaces, patterns of space use, and their relationship with community participation and social capital in the Tha Maprang community, Saraburi Province. A quantitative pilot survey was conducted with 213 participants using a structured questionnaire. Data were analyzed using descriptive statistics and Pearson's correlation. The results show that temples remain central spaces for community interaction, with high levels of participation and trust. However, limitations in facilities and needs for development in learning, occupation, and well-being were identified. A significant positive correlation was found between temple attendance and social capital ($r = 0.62$, $p < 0.01$), highlighting the role of temples in strengthening social capital and community cohesion.

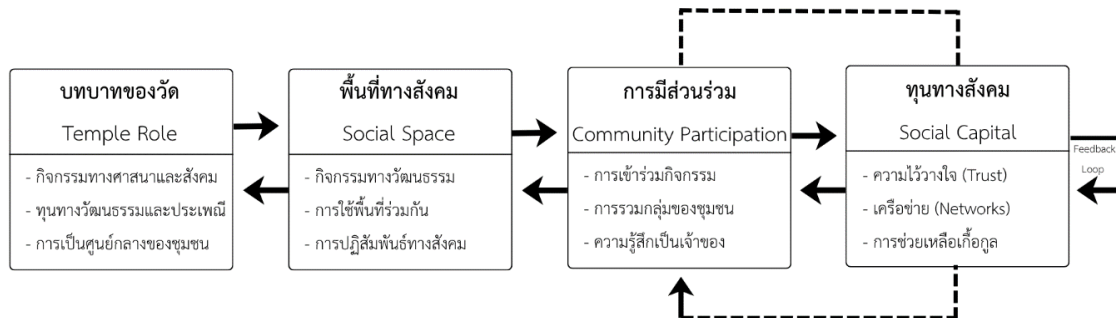
Keywords : Social space; temple; community participation; social capital; local community

บทนำ (Introduction)

พื้นที่ทางสังคมมีบทบาทสำคัญในการเอื้อต่อการปฏิสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมของชุมชน และการก่อรูปของทุนทางสังคม โดยเฉพาะในบริบทชนบทของประเทศไทยที่ “วัด” ยังคงทำหน้าที่เป็นพื้นที่ส่วนกลางของชุมชน ทั้งในด้านการกิจกรรมทางศาสนา การถ่ายทอดวัฒนธรรม และการดำเนินกิจกรรมร่วมกันของคนในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบัน รูปแบบการใช้พื้นที่และระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อบทบาทของวัดในฐานะพื้นที่ทางสังคม แนวคิดเรื่องทุนทางสังคมถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในการอธิบายศักยภาพของชุมชนในการจัดการปัญหาและขับเคลื่อนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม โดย Putnam (2000) อธิบายว่าทุนทางสังคมคือทรัพยากรที่ฝังอยู่ในเครือข่าย บรรทัดฐาน และความไว้วางใจ ขณะที่ Coleman (1988) มองว่าทุนทางสังคมเป็นกลไกที่เชื่อมโยงโครงสร้างทางสังคมกับการกระทำของปัจเจก ในขณะเดียวกัน Lefebvre (1991) เสนอว่าพื้นที่ทางสังคมเป็นผลผลิตของความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดจากการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน แม้ว่าการศึกษาที่ผ่านมาได้ให้ความสำคัญกับทุนทางสังคมและการมีส่วนร่วมของชุมชน แต่ยังคงขาดการศึกษาเชิงประจักษ์ที่อธิบายความสัมพันธ์ระหว่าง “การใช้พื้นที่ทางสังคม” กับ “ทุนทางสังคม” โดยเฉพาะในรูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณในระดับชุมชน นอกจากนี้ ยังมีข้อจำกัดในการทำความเข้าใจบทบาทของวัดในฐานะพื้นที่ทางสังคมที่เชื่อมโยงกับรูปแบบการใช้พื้นที่และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอย่างเป็นระบบ ชุมชนท่ามะปราง จังหวัดสระบุรี เป็นพื้นที่ที่วัดยังคงมีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวันของคนในชุมชน อย่างไรก็ตาม ยังขาดข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สะท้อนบทบาทดังกล่าวในมิติของการใช้พื้นที่ การมีส่วนร่วม และทุนทางสังคมอย่างชัดเจน ดังนั้น การศึกษานี้จึงมุ่งสร้างความเข้าใจเชิงระบบเกี่ยวกับบทบาทของวัดในฐานะพื้นที่ทางสังคม รวมถึงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้พื้นที่ทางสังคม ทุนทางสังคม และการมีส่วนร่วมของชุมชน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาพื้นที่และการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่

กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

กรอบแนวคิดการวิจัยนี้อธิบายว่า วัดในฐานะศูนย์กลางของชุมชนมีบทบาทในการก่อรูปของพื้นที่ทางสังคมตามแนวคิดของ Lefebvre (1991) ผ่านการใช้พื้นที่ร่วมกันและกิจกรรมทางสังคม ซึ่งส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน และการก่อรูปของทุนทางสังคมในมิติของเครือข่าย ความไว้วางใจ และการช่วยเหลือเกื้อกูล อันสอดคล้องกับแนวคิดของ Putnam (2000) และ Coleman (1988) นอกจากนี้ ทุนทางสังคมยังมีลักษณะส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะย้อนกลับอย่างต่อเนื่อง โดยกรอบแนวคิดดังกล่าวถูกใช้เป็นแนวทางในการกำหนดตัวแปรและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในการวิจัยครั้งนี้

วัตถุประสงค์ (Objective)

1. เพื่อศึกษาบทบาทของวัดในฐานะพื้นที่ทางสังคมของชุมชนท่ามะปราง จังหวัดสระบุรี
2. เพื่อศึกษารูปแบบการใช้พื้นที่ทางสังคมของคนในชุมชนท่ามะปราง
3. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนและระดับทุนทางสังคมของสมาชิกในชุมชน
4. เพื่อศึกษาความต้องการในการพัฒนาพื้นที่ทางสังคมของคนในชุมชนท่ามะปราง
5. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความถี่ในการเข้าวัดกับระดับทุนทางสังคมของสมาชิกในชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย (Method)

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้การสำรวจนำร่อง (pilot survey) เพื่อศึกษาบทบาทของวัดในฐานะพื้นที่ทางสังคม รูปแบบการใช้พื้นที่ ความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของชุมชนและทุนทางสังคม ตลอดจนความต้องการพัฒนาพื้นที่ของชุมชนท่ามะปราง จังหวัดสระบุรี ประชากรในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนท่ามะปราง จังหวัดสระบุรี จำนวนประมาณ 934 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 213 คน คิดเป็นร้อยละ 22.8 ของประชากรทั้งหมด โดยอ้างอิงหลักเกณฑ์ของการวิจัยนำร่องซึ่งเหมาะสำหรับการทดสอบเครื่องมือและตัวแปร และสามารถชักกลุ่มตัวอย่างในช่วง 30–500 คน (Johanson & Brooks, 2010) การเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบสะดวก (convenience sampling) เนื่องจากข้อจำกัดด้านเวลาและทรัพยากร และมีความเหมาะสมกับการวิจัยเชิงสำรวจเบื้องต้น

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามเชิงโครงสร้าง (structured questionnaire) พัฒนามาจากการทบทวนวรรณกรรม แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป บทบาทของวัด ความต้องการพัฒนาพื้นที่ และการมีส่วนร่วมของชุมชนและทุนทางสังคม โดยใช้มาตราประมาณค่าแบบลิเคิร์ต 5 ระดับ ซึ่งผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การแปลผลคะแนน เพื่อใช้ในการตีความข้อมูล ดังนี้ 4.21–5.00 หมายถึง ระดับสูงมาก; 3.41–4.20 หมายถึง ระดับสูง; 2.61–3.40 หมายถึง ระดับปานกลาง; 1.81–2.60 หมายถึง ระดับต่ำ; และ 1.00–1.80 หมายถึง ระดับต่ำมาก แบบสอบถามได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 2 ท่าน และปรับปรุงให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน ตัวแปรในการวิจัยได้รับการกำหนดตัวชี้วัดให้ครอบคลุมมิติสำคัญ โดยทุนทางสังคมประกอบด้วย ความไว้วางใจ เครือข่ายทางสังคม และการมีส่วนร่วม ขณะที่การมีส่วนร่วมของชุมชนวัดจากการเข้าร่วมกิจกรรม การแสดงความคิดเห็น และการมีบทบาทในกิจกรรมของชุมชน ทั้งนี้ ข้อคำถามถูกออกแบบให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อเพิ่มความครอบคลุมของเนื้อหา การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยแจกแบบสอบถามในพื้นที่พร้อมขอความยินยอมจากผู้ตอบ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ร่วมกับการวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's correlation) เพื่อทดสอบสมมติฐานความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยนำร่อง จึงมุ่งเน้นการตรวจสอบความเหมาะสมของเครื่องมือและตัวแปรในเบื้องต้น

ผลการวิจัย (Results)

ผลการวิจัยในส่วนนี้นำเสนอข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 213 คน โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาในการวิเคราะห์ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อนำเสนอภาพรวมของข้อมูลในแต่ละตัวแปรที่ศึกษา ทั้งในด้านบทบาทของวัดในฐานะพื้นที่ทางสังคม รูปแบบการใช้พื้นที่ ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน และระดับทุนทางสังคมของสมาชิกในชุมชน รายละเอียดของผลการวิเคราะห์ในแต่ละประเด็นปรากฏดังตารางต่อไป

ตารางที่ 1 ลักษณะประชากรของกลุ่มตัวอย่าง (n = 213)

ลักษณะ	กลุ่ม	จำนวน	ร้อยละ
เพศ	ชาย	81	38.0
	หญิง	115	54.0
	LGBTQA+	17	8.0
อายุ	น้อยกว่า 30 ปี	42	19.7
	31-50 ปี	96	45.1
	50 ปีขึ้นไป	75	35.2
อาชีพ	นักเรียน/นักศึกษา	36	16.9
	ประกอบอาชีพอิสระ / ค้าขาย	23	10.8
	รับจ้างทั่วไป	50	23.5
	ข้าราชการ/รัฐ	32	15.0
	เกษตรกร	65	30.5
	อื่น ๆ	7	3.3
รวม		213	100.0

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 54.0) อยู่ในช่วงอายุ 31-50 ปี (ร้อยละ 45.1) และประกอบอาชีพเกษตรกรเป็นหลัก (ร้อยละ 30.5) รองลงมาคือแรงงานรับจ้างทั่วไปและนักเรียน/นักศึกษา สะท้อนว่าโครงสร้างชุมชนท่ามะปรางยังคงพึ่งพาภาคเกษตรกรรมควบคู่กับอาชีพอื่น ซึ่งเป็นบริบทสำคัญในการอธิบายวิถีชีวิตและแบบแผนการดำรงชีวิตของคนในชุมชน โดยโครงสร้างอาชีวดังกล่าวมีอิทธิพลต่อทั้งช่วงเวลาและรูปแบบการใช้พื้นที่วัด โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรที่มักเข้าใช้พื้นที่ในช่วงหลังเสร็จสิ้นภารกิจหรือในวันสำคัญทางศาสนา และเน้นการใช้พื้นที่เพื่อการรวมกลุ่มและทำกิจกรรมร่วมกัน ดังนั้น จะเห็นว่าบทบาทของวัดในฐานะพื้นที่ทางสังคมที่เอื้อต่อการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

ตารางที่ 2 บทบาทของวัดในฐานะพื้นที่ทางสังคม

บทบาทของวัดในฐานะพื้นที่ทางสังคม	ค่าเฉลี่ย (x̄)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ระดับ
วัดเป็นสถานที่จัดกิจกรรมของชุมชน (เช่น การทำบุญ งานประเพณี)	4.12	0.63	สูง
วัดเป็นพื้นที่สำหรับการพบปะและทำกิจกรรมทางสังคมของคนในชุมชน	4.05	0.68	สูง
บทบาทของวัดในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างวัยในชุมชน	4.10	0.62	สูง
วัดเป็นแหล่งถ่ายทอดคุณค่าและประเพณีทางวัฒนธรรม	4.20	0.59	สูง
บทบาทของวัดในการเชื่อมโยงคนในชุมชนเพื่อความร่วมมือร่วมกัน	4.08	0.61	สูง
ภาพรวม	4.11	0.63	สูง

โดยภาพรวมอยู่ในระดับสูง ($\bar{x} = 4.11$, S.D. = 0.63) โดยบทบาทด้านการถ่ายทอดคุณค่าและประเพณีทางวัฒนธรรมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 4.20$) รองลงมาคือการเป็นพื้นที่จัดกิจกรรมของชุมชน ($\bar{x} = 4.12$) และการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างวัย ($\bar{x} = 4.10$) เมื่อเชื่อมโยงร่วมกับโครงสร้างประชากรจากตารางที่ 1 ซึ่งพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร ซึ่งให้เห็นว่าวัดยังคงทำหน้าที่เป็นพื้นที่ทางสังคมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยเฉพาะในมิติของการรวมกลุ่ม ทำกิจกรรม และการดำรงความสัมพันธ์ทางสังคมตามกรอบเวลาและรูปแบบชีวิตของกลุ่มอาชีพดังกล่าว

ตารางที่ 3 ความต้องการในการพัฒนาพื้นที่ทางสังคม

ความต้องการในการพัฒนาพื้นที่ทางสังคม	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	ระดับ
ความต้องการให้วัดเป็นพื้นที่จัดกิจกรรมของชุมชน	4.15	0.62	สูง
ความต้องการให้มีพื้นที่การเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชน	4.18	0.60	สูง
ความต้องการให้มีพื้นที่หรือกิจกรรมสร้างสรรค์สำหรับชุมชน	4.12	0.63	สูง
ความต้องการให้มีพื้นที่สำหรับการพบปะและแลกเปลี่ยนของคนในชุมชน	4.10	0.65	สูง
ความต้องการให้เกิดเครือข่ายทางสังคมในชุมชนผ่านกิจกรรมของวัด	4.05	0.66	สูง
ภาพรวม	4.12	0.63	สูง

ความต้องการโดยรวมอยู่ในระดับสูง ($\bar{x} = 4.12$, S.D. = 0.63) โดยให้ความสำคัญสูงสุดกับการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชน ($\bar{x} = 4.18$) รองลงมาคือการเป็นพื้นที่จัดกิจกรรมของชุมชน ($\bar{x} = 4.15$) สะท้อนถึงความคาดหวังของชุมชนต่อการพัฒนาวัดให้เป็น “พื้นที่พหุหน้าที่ (multifunctional space)” จะเห็นได้ว่าสอดคล้องกับโครงสร้างประชากรที่มีความหลากหลายทั้งช่วงวัยและอาชีพ โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรและแรงงาน ซึ่งมีข้อจำกัดด้านเวลาและโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรการเรียนรู้ จึงยิ่งตอกย้ำบทบาทของวัดในฐานะพื้นที่ศูนย์กลางที่ควรถูกพัฒนาให้รองรับกิจกรรมด้านการเรียนรู้ การพัฒนาทักษะ และการสร้างเครือข่ายทางสังคมอย่างเหมาะสมกับบริบทของชุมชน

ตารางที่ 4 ระดับทุนทางสังคมและการมีส่วนร่วมของชุมชน

ระดับทุนทางสังคมและการมีส่วนร่วมของชุมชน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	ระดับ
ความไว้วางใจระหว่างสมาชิกในชุมชน	3.98	0.71	สูง
การช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชน	4.06	0.65	สูง
การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ	4.00	0.68	สูง
บทบาทของวัดในการเสริมสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน	4.05	0.66	สูง
บทบาทของวัดในการเชื่อมโยงคนต่างวัยในชุมชน	4.08	0.63	สูง
ภาพรวม	4.03	0.66	สูง

โดยรวมอยู่ในระดับสูง ($\bar{x} = 4.03$, S.D. = 0.66) โดยการเชื่อมโยงคนต่างวัย ($\bar{x} = 4.08$) การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ($\bar{x} = 4.06$) และบทบาทของวัดในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ($\bar{x} = 4.05$) มีค่าเฉลี่ยสูง ขณะที่ความไว้วางใจระหว่างสมาชิกมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่นเล็กน้อย ($\bar{x} = 3.98$) แต่ยังคงอยู่ในระดับสูง ทั้งนี้ สะท้อนให้เห็นว่าโครงสร้างประชากรที่มีความหลากหลายทางช่วงวัยและมีสัดส่วนเกษตรกรเป็นหลัก สะท้อนว่าการพึ่งพาอาศัยและการมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันยังคงเป็นกลไกสำคัญในการหล่อเลี้ยงความสัมพันธ์ทางสังคม โดยมีวัดทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการเชื่อมโยงและเชื้อให้เกิดการมีส่วนร่วม อันสอดคล้องกับการก่อรูปของทุนทางสังคมทั้งในมิติของความไว้วางใจ เครือข่าย และการกระทำร่วมของคนในชุมชน

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความถี่ในการเข้าวัดกับระดับทุนทางสังคมของสมาชิกในชุมชน (n=213)

ตัวแปร	ค่า r	Sig. (p-value)	ระดับความสัมพันธ์
ความถี่ในการเข้าวัด × ทุนทางสังคมโดยรวม	0.62	< 0.01	สูง
ความถี่ในการเข้าวัด × ความไว้วางใจ	0.58	< 0.01	ปานกลาง-สูง
ความถี่ในการเข้าวัด × การมีส่วนร่วม	0.65	< 0.01	สูง
ความถี่ในการเข้าวัด × เครือข่ายทางสังคม	0.60	< 0.01	สูง

*หมายเหตุ: $p < 0.01$

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความถี่ในการเข้าวัดกับระดับทุนทางสังคมของสมาชิกในชุมชนพบว่า ความถี่ในการเข้าวัดมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับทุนทางสังคมโดยรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ($r = 0.62$, $p < 0.01$) เมื่อพิจารณารายมิติ พบว่า การมีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์ในระดับสูง ($r = 0.65$, $p < 0.01$) รองลงมาคือเครือข่ายทางสังคม ($r = 0.60$, $p < 0.01$) ซึ่งอยู่ในระดับสูงเช่นกัน ขณะที่ความไว้วางใจมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลางถึงสูง ($r = 0.58$, $p < 0.01$) ผลการศึกษาสะท้อนว่าการเข้าวัดอย่างสม่ำเสมอมีความสัมพันธ์กับการเพิ่มขึ้นของระดับทุนทางสังคม โดยเฉพาะในด้านการมีส่วนร่วมและการเชื่อมโยงทางสังคมของสมาชิกในชุมชน

สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิจัยตามตารางที่ 1-5 พบว่า วัดในชุมชนท่ามะปรางมีได้เป็นเพียงพื้นที่ทางกายภาพ แต่ทำหน้าที่เป็นพื้นที่ทางสังคมที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ของผู้คนผ่านกิจกรรมทางศาสนาและวิถีชีวิตประจำวันอย่างต่อเนื่อง โดยวัดยังคงเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมและการเชื่อมโยงคนในชุมชน ขณะที่โครงสร้างประชากร โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรและวัยทำงาน มีอิทธิพลต่อรูปแบบและช่วงเวลาในการใช้พื้นที่ นอกจากนี้ ผลการศึกษพบว่า ระดับทุนทางสังคมและการมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ในระดับสูง และพบความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างความถี่ในการเข้าวัดกับระดับทุนทางสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = 0.62$, $p < 0.01$) โดยเฉพาะในมิติของการมีส่วนร่วมและเครือข่ายทางสังคม ซึ่งสะท้อนถึงบทบาทของวัดในการเชื้อต่อการสร้างและธำรงความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้เป็นการวิเคราะห์แบบภาคตัดขวาง จึงไม่สามารถอธิบายความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลได้โดยตรง

บทสรุป (Conclusion)

การวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า วัดในชุมชนท่ามะปรางเป็นพื้นที่ทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงผู้คน เสริมสร้างความสัมพันธ์ และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการใช้พื้นที่ภายในวัดผ่านกิจกรรมที่หลากหลายมีส่วนช่วยเสริมสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของสมาชิกในชุมชน อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้มีข้อจำกัดบางประการ ได้แก่ การใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความเป็นตัวแทนของประชากร การเป็นการศึกษาเชิงสำรวจเบื้องต้น และการเก็บข้อมูลแบบภาคตัดขวางที่ไม่สามารถอธิบายความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลได้ นอกจากนี้ การใช้แบบสอบถามเชิงปริมาณเพียงอย่างเดียวอาจยังไม่สามารถสะท้อนความหมายเชิงลึกของการใช้พื้นที่ทางสังคมได้อย่างครอบคลุม ดังนั้น การศึกษาในอนาคตควรใช้วิธีวิจัยที่หลากหลายมากขึ้น เพื่อให้เข้าใจบทบาทของวัดในฐานะพื้นที่ทางสังคมได้อย่างรอบด้านยิ่งขึ้น

อภิปรายผล

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า วัดยังคงมีบทบาทสำคัญในฐานะพื้นที่ทางสังคมของชุมชนท่ามะปราง โดยทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของกิจกรรมและการปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Lefebvre (1991) ที่อธิบายว่าพื้นที่ทางสังคมเกิดจากการปฏิบัติและปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ ระดับทุนทางสังคมและการมีส่วนร่วมของชุมชนที่อยู่ในระดับสูง ยังสะท้อนถึงความสัมพันธ์และความไว้วางใจระหว่างสมาชิกในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Putnam (2000) และ Coleman (1988) ที่มองว่าความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นทรัพยากรสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคม ในขณะเดียวกัน ผลการวิเคราะห์ยังพบความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างความถี่ในการเข้าวัดกับระดับทุนทางสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่าการเข้าร่วมกิจกรรมในวัดอย่างต่อเนื่องมีส่วนสนับสนุนการสร้างความสัมพันธ์ การมีส่วนร่วม และการเชื่อมโยงทางสังคมของคนในชุมชน อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาควรตีความด้วยความระมัดระวัง เนื่องจากเป็นการศึกษาแบบภาคตัดขวางซึ่งไม่สามารถอธิบายความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลได้โดยตรง ทั้งนี้ ความต้องการของชุมชนที่ต้องการให้วัดพัฒนาเป็นพื้นที่สำหรับการเรียนรู้และกิจกรรมสร้างสรรค์มากขึ้น สะท้อนถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงบทบาทของวัดไปสู่การเป็นพื้นที่ทางสังคมที่หลากหลาย ดังนั้น การส่งเสริมการใช้พื้นที่วัดอย่างต่อเนื่องจึงอาจเป็นแนวทางสำคัญในการเสริมสร้างทุนทางสังคมและความเข้มแข็งของชุมชนในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ (Recommendations)

1. วัดและผู้นำชุมชนควรร่วมพัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้และพื้นที่กิจกรรมสำหรับเด็กและเยาวชน เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่
2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรในการพัฒนาวัดให้เป็นพื้นที่สาธารณะที่รองรับกิจกรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมกิจกรรมเชื่อมโยงคนต่างวัยผ่านพื้นที่วัด เพื่อเสริมสร้างความไว้วางใจ ความร่วมมือ และความสัมพันธ์ทางสังคม
4. การวิจัยในอนาคตควรใช้การสัมภาษณ์แบบมีความน่าจะเป็น และผสมผสานวิธีเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง (References)

- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2544). ทูตทางสังคมกับการพัฒนาชุมชน. *วารสารสังคมศาสตร์*, 13(2), 45–60.
- ประเวศ วะสี. (2548). *สังคมเข้มแข็ง: แนวคิดและการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- Aldrich, D. P., & Meyer, M. A. (2015). Social capital and community resilience. *American Behavioral Scientist*, 59(2), 254–269.
- Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216–224.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241–258). Greenwood.
- Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94(Suppl.), S95–S120.
- Johanson, G. A., & Brooks, G. P. (2010). Initial scale development: Sample size for pilot studies. *Educational and Psychological Measurement*, 70(3), 394–400.
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. Blackwell.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.
- Woolcock, M., & Narayan, D. (2000). Social capital: Implications for development theory, research, and policy. *World Bank Research Observer*, 15(2), 225–249.

การพัฒนาด้านแบบกระบวนการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมสมาธิสติตัว

THE DEVELOPMENT OF LEARNING PROTOTYPE FOR MINDFULNESS PRACTICE

ยุทธพงศ์ บุญเต็ม¹

Yutthapong Boontem¹

บทคัดย่อ

ปัญหาความเครียดและความวิตกกังวลในกลุ่มนักศึกษาและวัยทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตระยะยาว ซึ่งพบว่าการส่งเสริมสมาธิสติตัว (Mindfulness) อาจมีส่วนช่วยส่งเสริมสุขภาพจิตใจ (mental well-being) ปัจจุบันทางเลือกในการเข้าพบนักจิตบำบัดหรือการใช้แนวทางการฝึกสติรูปแบบดั้งเดิม อาจมีข้อจำกัดและสร้างความกดดันให้แก่ผู้ฝึกบางกลุ่ม ผู้วิจัยจึงบูรณาการศาสตร์การแสดงศึกษา (Performance Studies) ตามแนวคิดจิต-กาย (Psychophysical) พัฒนาด้านแบบเบื้องต้นโดยอาศัยแนวคิดและรูปแบบระเบียบวิธีการจากการวิจัยการออกแบบ (Design Research) มาเป็นกรอบแนวคิดร่วมกับทฤษฎีการเรียนรู้ Four forms of learning (manifold learning) เพื่อออกแบบและพัฒนาด้านแบบกระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมาธิสติตัว (Mindfulness) และเพื่อประเมินผลการใช้ต้นแบบนี้ในการส่งเสริมสมาธิสติตัว โดยใช้การวิจัยแบบผสมผสาน Mixed Methods ในกลุ่มตัวอย่าง 19 คน ผ่านกิจกรรมและฝึกปฏิบัติในชีวิตประจำวันเป็นเวลา 1 สัปดาห์ ประเมินผลผ่านการสังเกตพฤติกรรม การสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสำรวจการรับรู้ในสมาธิสติตัว

ผลการวิจัยพบว่าการออกแบบและพัฒนาด้านแบบกระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมาธิสติตัว สามารถบูรณาการศาสตร์การแสดงศึกษา (Performance Studies) โดยใช้กิจกรรมทางร่างกาย เช่น ที่มีการเคลื่อนไหว ซึ่งสอดคล้องกับความคาดหวังของคนรุ่นใหม่ที่ต้องการความยืดหยุ่น กระบวนการที่ตื่นตัว เห็นผลเชิงประจักษ์ทางกายภาพ และพบว่าการประเมินผลการใช้ต้นแบบกระบวนการเรียนรู้สมาธิสติตัวในทั้งสองกลุ่ม มีแนวโน้มในทิศทางเดียวกัน โดยกลุ่มนักศึกษามีคะแนนเฉลี่ยด้านการมีสมาธิสติตัวเพิ่มขึ้น 16.46% และกลุ่มวัยทำงานเพิ่มขึ้น 6.71%

แม้งานวิจัยฉบับนี้จะดำเนินการพัฒนาด้านแบบกระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมาธิสติตัวเพียง 1 วงจร อย่างไรก็ตามผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกและการเปรียบเทียบสถิติก่อนหลัง ได้แสดงให้เห็นว่า กระบวนการนี้ช่วยส่งเสริมสมาธิสติตัวได้ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้เสนอแนะให้มีการทำซ้ำในวงกว้างขึ้น

คำสำคัญ : สติ, การแสดงศึกษา, การวิจัยการออกแบบ

¹ สาขาวิชาวิทยาการการเรียนรู้และนวัตกรรมการศึกษา คณะวิทยาการการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปทุมธานี 12121 ประเทศไทย

DEPARTMENT IN LEARNING SCIENCES AND EDUCATION INNOVATION, FACULTY OF LEARNING SCIENCES AND EDUCATION,
THAMMASAT UNIVERSITY, PATHUM THANI 12121, THAILAND.

Abstract

Stress and anxiety among students and early-career professionals in Bangkok significantly impact long-term mental health. While mindfulness promotes mental well-being, traditional practices or clinical psychotherapy may impose pressure or limitations on certain individuals. Consequently, this study integrates Performance Studies via a psychophysical approach with Design Research and Heron's Manifold Learning (four forms of learning) to design, develop, and evaluate a learning process prototype for enhancing mindfulness.

Using Mixed Methods, the research involved 19 participants who engaged in designed activities and daily practices over one week. Evaluation was conducted through behavioral observations, in-depth interviews, and a mindfulness perception survey.

Findings reveal that integrating Performance Studies through physical movement-based activities aligns with the expectations of the modern generation, who seek flexibility, engagement, and tangible physical results. Quantitative assessment showed a consistent positive trend in both groups: the student group's mean mindfulness score increased by 16.46%, while the professional group's score rose by 6.71%.

Although this research completed only one development cycle of the mindfulness prototype, the qualitative insights and pre-test/post-test statistical comparisons demonstrate that this process effectively enhances mindfulness. Accordingly, the researcher recommends iterative testing on a broader scale to further validate and refine the prototype.

Keyword : mindfulness, performance studies, design research

บทนำ

ปัญหาด้านความวิตกกังวล ความตึงเครียด ในกลุ่มนักศึกษาจบใหม่ (พนิตนาฎ เทียนศิริฤกษ์, 2563) อาจส่งผลต่อสุขภาพจิตในระยะยาว จากสถิติปัญหาสุขภาพจิตของคนไทยยังคงมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น จากรายงานภาวะสังคมไตรมาส 4 และภาพรวม พ.ศ. 2565 สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระบุว่าคนไทยมีปัญหาสุขภาพจิตจำนวนเพิ่มขึ้นถึง 2,730 คน ช่วงระหว่างปี 2563-2564 ซึ่งเป็นอัตราที่เพิ่มขึ้นจากปี 2547-2563 (คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล, 2567) โดยศูนย์สุขภาพจิต 13 เขต ในกรุงเทพมหานครเปิดเผยข้อมูลในกลุ่มวัยทำงานถึง 45% ที่ประสบกับภาวะความเครียด โดยมีแผนป้องกันปัญหาสุขภาพจิต ตั้งเป้าความเครียดลดลงในปี พ.ศ. 2579 (กรมสุขภาพจิต, 2561)

ปัจจุบันทางเลือกในการเข้าพบนักจิตบำบัดหรือการใช้แนวทางการฝึกสติรูปแบบดั้งเดิม อาจมีข้อจำกัดและสร้างความกดดันให้แก่ผู้ฝึกบางกลุ่ม สติหรือสภาวะรู้สึกตัว (mindfulness) จึงมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างราบรื่น (Mortlock, 2023) ช่วยในการรับมือกับปัญหาสุขภาพจิต โดยเฉพาะในบริบทของห้องเรียน ที่ทำงาน ให้กลายเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ สำนึก และทำความเข้าใจตนเอง

(Langer, 2000) ประโยชน์จากการตระหนักรู้ และยอมรับอารมณ์เชิงลบพื้นฐาน (Baer, 2003) อาจช่วยให้มีทางเลือกในการกระทำอันส่งผลต่อสุขภาวะจิตที่ดีในการใช้ชีวิตประจำวันและสังคมที่ดำรงอยู่

แม้จะมีการเสนอทางเลือกในการจัดการความเครียดเช่นโปรแกรม MBSR แต่การฝึกสมาธินี้ อาจสร้างความทุกข์ทรมานหรือลดแรงจูงใจในบางบริบท (Baer et al., 2019) โดยเฉพาะผู้ที่มีความเครียดสูงซึ่งอาจมีปฏิกิริยาเชิงลบต่อวิธีการที่ต้องอยู่นิ่ง (Mortlock, 2023) ผู้วิจัยจึงนำเสนอการฝึกสมาธิที่ได้นำมาพัฒนาขึ้นผ่านแนวคิดในศาสตร์ด้านการแสดงศึกษา (Performance Studies) ตามแนวทางของ Jerri Daboo และ Phillip Zarrilli ซึ่งเป็นแนวคิดที่ใช้ฝึกนักแสดงผ่านสภาวะการรับรู้กายจิต (Bodymind) และการตระหนักรู้ (Daboo, 2004; Zarrilli, 2013) มุ่งเน้นสภาวะการอยู่กับปัจจุบัน (Presencing) ซึ่งครอบคลุมถึงบทบาทจริงในสังคม (Schechner, 2013) พัฒนารูปแบบเบื้องต้นโดยอาศัยแนวคิดและรูปแบบระเบียบวิธีการวิจัยการออกแบบ (Design Research) ที่ยึดกลุ่มเป้าหมายเป็นศูนย์กลาง (Cross, 2007) ร่วมกับทฤษฎีการเรียนรู้ 4 รูปแบบ Four forms of learning (Heron, 1999) งานวิจัยนี้มุ่งผสมผสานแนวคิดจิตวิทยาที่เน้นความยืดหยุ่นทางจิตใจ (ACT) เข้ากับศาสตร์การแสดงที่เน้นวินัยทางร่างกายและการสำรวจตนเองแบบจิต-กาย (Psychophysical) เพื่อสร้างกระบวนการอภิปัญญา (Metacognition) ให้บุคคลสามารถถอยออกมาสังเกตตนเอง (Decentering) (Bernstein et al., 2015) และรับมือกับสถานการณ์ที่ยากลำบากได้อย่างเท่าทัน (Punpeng, 2012) ซึ่งอาจเป็นทางเลือกในการจัดการความเครียดและการยอมรับตนเองในบริบทสมัยใหม่ (Carson & Langer, 2006)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อออกแบบและพัฒนาต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ส่งเสริมสภาวะรู้สึกตัว
2. เพื่อประเมินผลการใช้ต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ส่งเสริมสภาวะรู้สึกตัว

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน Mixed Methods ภายใต้กระบวนการทัศน์ปฏิบัตินิยม (Pragmatism) พัฒนารูปแบบเบื้องต้นโดยอาศัยแนวคิดและรูปแบบระเบียบวิธีการจากการวิจัยการออกแบบ (Design Research) มาเป็นกรอบแนวคิดร่วมกับทฤษฎีการเรียนรู้ Heron's four forms of learning (manifold learning) ออกแบบเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์, จินตภาพ, แนวคิด และเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ สำหรับเข้าร่วมกิจกรรมครั้งเดียวในแต่ละกลุ่ม โดยกำหนดบริบทที่แตกต่างกัน ช่วงอายุ วัน เวลา สถานที่ เพื่อออกแบบและพัฒนาต้นแบบกระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสภาวะรู้สึกตัว (Mindfulness) โดยยังคงยึดความต้องการของกลุ่มเป้าหมายเป็นศูนย์กลางในการออกแบบ เชื่อมโยงองค์ความรู้ใหม่และบูรณาการทฤษฎีในศาสตร์การแสดงศึกษา (performance studies) ใช้แนวคิด “Mind of the Flower” (Daboo) และ “Bodymind Awareness” (Zarrilli) ทั้งนี้เพื่อประเมินผลการใช้ต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ส่งเสริมสภาวะรู้สึกตัว การเข้าถึงภาวะแห่งการดำรงอยู่และสภาวะรับรู้ทางกายจิต (Psychophysical)

โดยคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายที่อาศัยในกรุงเทพฯ และปริมณฑล จำนวน 2 กลุ่ม กลุ่มละ 8 คน แต่ไม่เกิน 10 คน ซึ่งเป็นขนาดกลุ่มผู้เข้าร่วมที่เหมาะสมกับการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในบริบทของการเรียนรู้ ที่เน้นปฏิสัมพันธ์ผ่านการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการสะท้อนประสบการณ์ (Rovai, 2002) ซึ่งเหมาะสมกับลักษณะของการจัดกิจกรรมฝึกอบรม (workshop) หรือการอำนวยความสะดวกการเรียนรู้ (facilitation) ที่ต้องอาศัยการ

มีส่วนร่วมเชิงคุณภาพมากกว่าปริมาณ (McCrorie, 2006) วิธีการได้มาของผู้เข้าร่วมทั้ง 2 กลุ่ม ผ่านการประชาสัมพันธ์ โดยมีการชี้แจงจุดประสงค์ของการเก็บข้อมูล และทำบันทึกข้อความถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในภาคการศึกษาและเอกชน เพื่อเชิญชวนให้เข้าร่วมด้วยตนเอง สำหรับกลุ่มที่1: นักศึกษาอายุ 20-22 ปี และกลุ่มที่2: วิทยากรตอนต้น: อายุ 23-30 ปี ทั้งสองกลุ่มอยู่ในสายสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ โดยมีเกณฑ์สำคัญคือต้องไม่อยู่ระหว่างการรักษาโรคทางจิตเวช ต้องผ่านแบบคัดกรองโรคซึมเศร้า 9 ข้อ และไม่เคยเข้าคอร์สปฏิบัติธรรมในช่วง 2 ปี ที่ผ่านมา โดยมีผู้สมัครเข้าร่วมเต็มจำนวน คือ 10 คนต่อกลุ่ม แต่เนื่องจากในกลุ่มนักศึกษาพบผู้ที่ไม่ผ่านการคัดกรอง 1 คน มีผลให้ผู้วิจัยดำเนินการตอบกลับ เพื่อของดการเข้าร่วมกิจกรรม ทำให้ในกลุ่มนี้มีจำนวนผู้เข้าร่วม 9 คน แต่ยังคงอยู่ในเกณฑ์จำนวนที่ตั้งไว้ คือ ไม่ต่ำกว่า 8 คน จึงทำให้มีผู้เข้าร่วมทั้งสองกลุ่มทั้งหมดรวม 19 คน

เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) **ก่อนจัดกิจกรรม: แบบสอบถามและคำถามปลายเปิด 2 ส่วน**

1.1 คำถามสำรวจความต้องการในการเข้าร่วมกิจกรรม 1.2 แบบสอบถาม 15 ข้อ สำรวจการรับรู้ในสภาวะรู้สึกตัว (อรรถกร ศิลปกิจ, 2558) 2) **หลังจัดกิจกรรม** แบบสอบถามและคำถามปลายเปิด 3 ส่วน 2.1 คำถามสัมภาษณ์กลุ่มหลังทำกิจกรรมเสร็จทันที (อิฐฐานันท์ คงทรัพย์ และ กิตติรัตน์ ปลื้มจิตร, 2567) 2.2 แบบสอบถาม 15 ข้อ สำรวจการรับรู้ในสภาวะรู้สึกตัว(ชุดเดียวกับข้อ1.2) 2.3 คำถามสัมภาษณ์เดี่ยวหลังสิ้นสุดกระบวนการ 1 สัปดาห์

กระบวนการวิจัยแบ่งเป็นขั้นตอนหลัก 4 ข้อ ได้แก่ 1)การทบทวนวรรณกรรม ออกแบบเครื่องมือ และผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ด้าน (การฝึกสภาวะรู้สึกตัว, การแสดง, การจัดกระบวนการ) ตรวจสอบความเหมาะสม 2)ผู้เข้าร่วมต้องทำแบบสำรวจความต้องการ ทำแบบสอบถามสำรวจการรับรู้ในสภาวะรู้สึกตัว 15 ข้อ และต้องผ่านแบบคัดกรองโรคซึมเศร้า 9 คำถาม ก่อนเข้าร่วมกิจกรรม 3)จัดกิจกรรม ดำเนินกระบวนการตามโมเดลของ Heron Four Forms of Learning ประกอบด้วยเกมละลายพฤติกรรม ฝึกความรู้สึกผ่านการเคลื่อนไหว สะท้อนคิดและถอดบทเรียน 4)สัมภาษณ์กลุ่มทันทีหลังจบกิจกรรม และติดตามผลหลังจากนั้น 1 สัปดาห์ ด้วยการสัมภาษณ์เดี่ยวและทำแบบสำรวจการรับรู้ในสภาวะรู้สึกตัว 15 ข้อ (ชุดเดียวกันกับก่อนเข้าร่วมกิจกรรม)

ในระหว่างการจัดกิจกรรม ผู้วิจัยจดบันทึกภาคสนามและบันทึกภาพ เสียง โดยมุ่งเน้น 6 ประเด็น: การกระทำ, กิจกรรม, ความหมาย, การมีส่วนร่วม, ความสัมพันธ์ และ-สถานการณ์ (สุภางค์ จันทวานิช, 2549) มีกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลปลายเปิดและบทสัมภาษณ์ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบประเมินใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ตามเกณฑ์ Likert Rating Scales ทั้งนี้โครงการผ่านการอนุมัติจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์โดยยึดหลักความสมัครใจ การปกปิดตัวตนและสิทธิในการยุติการเข้าร่วมได้ทุกเมื่อ

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสภาวะรู้สึกตัว ผู้วิจัยได้พัฒนาต้นแบบเบื้องต้นโดยอาศัยแนวคิดและรูปแบบระเบียบวิธีวิจัยเชิงการออกแบบ (Design Research) โดยมุ่งเน้นการยึดถือผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

1. **ผลการออกแบบและพัฒนาต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ส่งเสริมสภาวะรู้สึกตัว** จากการวิเคราะห์บริบทและความต้องการพื้นฐานของกลุ่มเป้าหมายก่อนการพัฒนาต้นแบบ พบประเด็นสำคัญที่นำมาสู่การออกแบบกระบวนการ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 : การเปรียบเทียบความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย	ประเด็นมุ่งเน้น	ความต้องการเชิงประสบการณ์
1 นักศึกษา	การรู้เท่าทันกาย-จิต เพื่อควบคุมอารมณ์และลดความ焦躁	กิจกรรมที่แปลกใหม่ มีความสนุกสนานและนำไปใช้ได้จริง
2 วิทยากรตอนต้น	การสร้างสภาวะรู้ตัว เพื่อจัดการความเครียดภายใต้ภาวะกดดัน	เทคนิค “ทางลัด” ที่ช่วยดึงสติในเวลาเร่งรีบ และกิจกรรมที่ทำง่าย ออกจากพื้นที่ปลอดภัย

จากตารางที่ 1 สรุปผลได้ดังนี้กลุ่มนักศึกษา: มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสภาวะกาย-จิต เพื่อควบคุมอารมณ์และลดสภาวะความ焦躁 โดยต้องการรูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นความสนุกสนานและแปลกใหม่ เพื่อสร้างความสมดุลทางอารมณ์และสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นธรรมชาติ และกลุ่มวิทยากรตอนต้น: มุ่งเน้นการเพิ่มสภาวะรู้ตัวในปัจจุบันขณะเพื่อบริหารจัดการความเครียดและความวิตกกังวลภายใต้สถานการณ์กดดัน ต้องการเทคนิคที่ช่วยให้กล้าก้าวออกจากพื้นที่ปลอดภัย และเป็นวิธีการที่สามารถเรียกใช้สภาวะรู้ตัวได้อย่างรวดเร็วในวิถีชีวิตที่เร่งรีบ

ผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์และพัฒนากระบวนการเรียนรู้ผ่าน 3 กิจกรรมหลัก โดยผู้วิจัยรับหน้าที่เป็นกระบวนการนำกิจกรรมด้วยตนเอง เพื่อสังเกตรายละเอียดผลการศึกษาและข้อค้นพบ ดังนี้

1.1 กิจกรรมสร้างความคุ้นเคยและประสบการณ์ตรง (Experiential Learning) “ใครเหมือนกันก้าวออกมา” โดยให้ผู้เข้าร่วมตั้งคำถามที่ตนเองอยากรู้ เช่น ใครชอบไปเที่ยวทะเลบ้าง และถ้าท่านไหนที่คิดเหมือนกันให้ก้าวออกมา จากนั้นกระบวนการชวนเล่นเกม “อะไรอยู่ในกล่อง” กติกา คือ แบ่งทีมเป็นสองทีมและให้ทุกคนในทีมปิดตาสลับกันขึ้นมอลำของในกล่องกลุ่มของตนเอง เพื่อเขียนคำตอบให้ได้มากที่สุด

1.2 กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านจินตภาพ (Imaginal Learning) “ลอง ACT กัน” โดยใช้จังหวะและการเคลื่อนไหวของตนเองเป็นลำดับขั้น เร็วก่อนและค่อย ๆ ช้า เพื่อให้จินตนาการขยายพื้นที่การรับรู้ทางกายจิต

1.3 กิจกรรมการเรียนรู้เชิงแนวคิดและการสะท้อนคิด (Conceptual Learning & Reflection) “ทำประจำทำบ่อย” โดยกระบวนการชวนให้นึกถึงท่าที่ชอบทำบ่อย ๆ และรู้สึกสบาย ในอิริยาบถหลัก เช่น ยืน เดิน นั่ง นอน และเพิ่มการขยับอวัยวะเล็ก ๆ ตลอดเวลาประกอบการทำท่าประจำ เช่น ขยับนิ้ว, กำมือแบมือ, เคาะนิ้ว, กระดิกเท้า ฯลฯ สำหรับกิจกรรมนี้กระบวนการใช้เวลาให้ผู้เข้าร่วมอยู่กับท่าประจำทำบ่อยเป็นเวลา 15 นาที พบประเด็นร่วมในการสังเกตการณ์พฤติกรรมและสภาวะจิตใจระหว่างการทำกิจกรรม 6 ประเด็น 1)การกระทำ: พบการเหม่อลอยเป็นระยะ การหลุดโฟกัสมีอาการขยับตัวไปมาหรือหันตามสิ่งเร้าภายนอก (สภาวะสมาธิสั้น) มีช่วงที่นิ่งเงียบเนื่องจากสภาวะความคิดติดตัน 2)กิจกรรม: ระหว่างการทำสมาธิเคลื่อนไหว ผู้เข้าร่วมสามารถใช้สภาวะรู้ตัวดึงตนเองกลับมา

จดจ่อกับร่างกายได้ดีกว่าการนั่งนิ่ง 3)ความหมาย: การหลุดไปคิดเรื่องอดีตหรือเรื่องอื่น สะท้อนถึงสภาวะจิตส่งออก และการรับรู้ “คิดแต่ไม่รู้ว่าจะคิดอะไร” สะท้อนถึงการเริ่มต้นสภาวะตัวสังเกต 4)การมีส่วนร่วม: ผู้เข้าร่วมมีความพยายามในการใช้สภาวะรู้ตัวดึงตนเองกลับมาเมื่อรู้ตัวว่าหลุดโฟกัส โดยใช้การสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่นรอบข้างเป็นจุดยึดเหนี่ยวปัจจุบัน 5)ความสัมพันธ์: เกิดการตระหนักรู้ในตนเองผ่านการเปรียบเทียบกับกลุ่ม เช่น เมื่อเห็นผู้อื่นตั้งใจ จะช่วยให้ตนเองกลับมาสมาธิได้เร็วขึ้น และ 6)สถานการณ์: สภาพแวดล้อมที่มีการเคลื่อนไหวช่วยลดความ

คืบหน้าหรือช่วงที่จิตฟุ้งซ่าน ผู้เข้าร่วมเกือบทั้งหมดมีความตั้งใจที่จะนำไปใช้ต่อเมื่อนึกขึ้นได้ หรือเมื่อเผชิญกับเหตุการณ์ที่มากกระทบจิตใจในอนาคต

2.2.2 ประสิทธิภาพในกลุ่มวัยทำงานตอนต้น วิเคราะห์ออกมาเป็น 4 องค์ประกอบ 1) การนำเครื่องมือไปใช้ในชีวิตจริง ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่พยายามใช้เครื่องมือต่อเนื่องเฉลี่ย 5 - 30 นาทีต่อวัน โดยมักเลือกใช้ในช่วงที่เกิดปัญหาเฉพาะหน้า หรือก่อนนอนเพื่อช่วยให้นอนหลับดีขึ้น การตระหนักรู้ผ่านร่างกายพบการรับรู้สภาวะทางกายที่ชัดเจนขึ้นเมื่อมีความเครียด เช่น การกระดิกเท้า มือสั่น ใจสั่น หรือการเกร็งคอ ซึ่งเป็นสัญญาณเตือนให้กลับมาสู่สภาวะรู้สึกตัวเครื่องมือช่วยให้ผู้เข้าร่วม “นิ่งขึ้น” ก่อนสื่อสาร ตัดสินใจได้รอบคอบขึ้น และสามารถโฟกัสจัดการปัญหาที่ละเรื่องได้ดีกว่าเดิม 2) ปัจจัยสำคัญและการเท่าทันอารมณ์ ปัจจัยหลักคือการรู้จัก “หยุด” และถอยออกมาจากสภาวะอัดอัดใจ เพื่อวิเคราะห์ที่มาของปัญหาแทนการใช้อารมณ์ตอบโต้อย่างรวดเร็ว หรือการปิดผัสสะในสภาพแวดล้อมที่วุ่นวาย เช่น รถไฟฟ้าสาธารณะ การปิดผัสสะบางด้านด้วยการใส่หูฟัง การหลับตา ช่วยให้ผู้เข้าร่วมกลับมาโฟกัสสภาวะภายในได้ง่ายขึ้น 3) วิธีการจัดการอารมณ์ เมื่อรับรู้ถึงความเครียด ผู้เข้าร่วมใช้วิธีการยืดเส้นยืดสาย หรือเปลี่ยนอิริยาบถเพื่อคลายความเกร็งของร่างกาย การปรับทัศนคติใช้สภาวะรู้สึกตัวเพื่อเตือนตนเองให้ “คิดบวก” และ “อยู่กับปัจจุบัน” ไม่เผลอไปกับปัญหาที่ยังมาไม่ถึงในอนาคต การย้ายตัวเองออกจากสิ่งเร้า เช่น การเดินไปคุยกับผู้อื่น หรือเปลี่ยนสถานที่ไปอยู่ในที่ธรรมชาติ ช่วยให้ใจเย็นลงและกลับมาจัดการปัญหาได้ดีขึ้น 4) ประสิทธิภาพและความพึงพอใจต่อเครื่องมือ ผู้เข้าร่วมเกือบทั้งหมดเห็นว่าเครื่องมือ “เวิร์ค” คือสามารถช่วยลดความกังวลได้ โดยเฉพาะการช่วยลดพฤติกรรมย้ำคิด ที่เคยส่งผลเสียต่อสุขภาพ ความต่างจากการปฏิบัติธรรม หลายคนชอบที่เครื่องมือเข้าถึงง่ายกว่าคอร์สปฏิบัติธรรมแบบดั้งเดิม เพราะสามารถฝึกได้ในชีวิตประจำวัน แม้จะมีสิ่งรบกวนก็ตาม ความตั้งใจในอนาคตมีแนวโน้มต้องการฝึกต่อในสถานการณ์ที่เครียดจัด หรือใช้เป็นกิจวัตรก่อนนอน และบางส่วนอยากส่งต่อเครื่องมือนี้ให้คนรอบข้าง

2.3 การวิเคราะห์เปรียบเทียบคะแนนสภาวะรู้สึกตัว (MAAS Score Analysis) ทำแบบสำรวจการรับรู้ในสภาวะรู้สึกตัว 15 ข้อ พบการเปลี่ยนแปลงเชิงสถิติที่สำคัญ

ตารางที่ 2 : คะแนนเฉลี่ยสภาวะรู้สึกตัวก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มตัวอย่าง	ก่อนเข้าร่วม (Mean)	หลังเข้าร่วม (Mean)	การเปลี่ยนแปลง(Increase)
นักศึกษา	3.22	3.75	+0.53
วัยทำงานตอนต้น	3.43	3.66	+0.23

จากตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยพบการเปลี่ยนแปลงที่น่าสนใจระหว่างสองกลุ่มเป้าหมาย กลุ่มวัยทำงานตอนต้น มีค่าเฉลี่ยเริ่มต้นสูงกว่ากลุ่มนักศึกษา (3.43>3.22) ซึ่งอาจเป็นผลจากการปรับตัวเชิงพฤติกรรมเพื่อรับมือกับแรงกดดันและความรับผิดชอบในวิชาชีพ อย่างไรก็ตาม กลุ่มนักศึกษา กลับมีอัตราการพัฒนาสภาวะรู้สึกตัวที่สูงกว่า (+0.53) เมื่อเทียบกับกลุ่มวัยทำงาน (+0.23) ข้อแตกต่างนี้สะท้อนถึงอิทธิพลของบริบททางสังคมและภาระหน้าที่ โดยกลุ่มนักศึกษามีความยืดหยุ่นทางเวลาและเงื่อนไขการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการรับประสบการณ์ใหม่ได้รวดเร็ว ขณะที่กลุ่มวัยทำงานตอนต้นมีข้อจำกัดจากวิถีชีวิตที่เร่งรีบและภาระงานตลอดวัน ส่งผลให้การสร้างสภาวะรู้สึกตัวในชีวิตประจำวันทำได้ยากกว่าในเชิงปฏิบัติ

บทสรุป

บทสรุปและอภิปรายผลตามแนวคิดการแสดงศึกษา (performance studies) คือการศึกษากระบวนการฝึกฝนในศาสตร์การแสดงซึ่งมีหลายรูปแบบ จากการเปรียบเทียบผลการวิจัยระหว่างกลุ่มนักศึกษาและวิทยทำงาน ผู้วิจัยพบปรากฏการณ์ที่สอดคล้องกับการทำงานของ จิต-กาย (Psychophysical) โดยกระบวนการออกแบบกิจกรรมได้นำพาผู้เข้าร่วมผ่านขั้นตอนสำคัญ 3 ระดับ 1) การกระทำทางกายภาพ (Physical Act): ผ่านการขยับร่างกายหรือ Micro-movement ซึ่งกลุ่มวิทยทำงานเห็นผลชัดเจนในการใช้ลดความตึงเครียดของกล้ามเนื้อ 2) การตรวจจับจินตนาการ (Imaginal Tracking): ผู้เข้าร่วมเริ่มสังเกตเห็น “ภาพ” หรือสภาวะภายในใจขณะเคลื่อนไหว สอดคล้องกับการเรียนรู้รูปแบบที่ 2 ของ Heron (Imaginal Learning) 3) สมภาในการรับรู้ (Mindfulness): นำไปสู่การตระหนักรู้ต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตรงหน้า และสภาวะที่เกิดขึ้นนี้สะท้อนถึงแนวคิดของ Phillip Zarrilli ในเรื่อง การรับรู้ทางกาย-จิตระดับที่สอง (Second-order awareness) ซึ่งเป็นสภาวะที่ผู้เข้าร่วม “นิ่งและจดจ่อ” ก่อนการตอบโต้สถานการณ์ภายนอก (Pre-performance state) ทำให้เกิดสภาวะแห่งการดำรงอยู่ (State of Being) ที่สมดุล แม้กลุ่มทำงานจะรู้สึก “อึดอัด” ในช่วงแรกตามสภาวะ (ทวิลักษณ์) แต่ก็นำไปสู่ความผ่อนคลายและสติที่มั่นคง ซึ่งเป็นจุดร่วมสำคัญของทั้งสองกลุ่มในการเข้าถึงภาวะการรับรู้สิ่งที่อยู่ตรงหน้าอย่างตั้งมั่น

อภิปรายผลการพัฒนาต้นแบบเบื้องต้นโดยอาศัยแนวคิดและรูปแบบระเบียบวิธีวิจัยเชิงการออกแบบ (Design Research) ความสำเร็จของกระบวนการจัดกิจกรรมนี้ เกิดจากการใช้แนวคิดการวิจัยผ่านการออกแบบ (Research through Design) และการวิจัยที่เป็นการออกแบบ (Design Inclusive Research) โดยยึดเอาความต้องการของกลุ่มเป้าหมายเป็นศูนย์กลาง ผลการวิจัยยืนยันว่ากระบวนการที่สร้างขึ้นสามารถตอบสนองต่อผู้ใช้งานจริงผ่าน Heron's Four Forms of Learning: Experiential & Practical Learning กล่าวคือการใช้ผู้เข้าร่วมได้ฝึกปฏิบัติจริงในกิจกรรมประจำวัน ไม่ใช่เพียงการฟังบรรยาย ทำให้คะแนนเฉลี่ย (x) หลังการทดลองเพิ่มขึ้นมีแนวโน้มในทิศทางเดียวกัน ($p < 0.05$) Conceptual Learning: การที่กลุ่มวิทยนักศึกษาสามารถสรุปได้ว่า “ความคิดไม่ใช่ความจริง” แสดงถึงการเกิดมโนทัศน์ใหม่ในการจัดการอารมณ์ ดังนั้น Manifold Learning: การเรียนรู้ที่หลากหลายรูปแบบช่วยลดความเหลื่อมล้ำของระดับสติ (ค่า S.D. ลดลง) ทำให้ผู้เข้าร่วมที่มีพื้นฐานต่างกันสามารถเข้าถึงสภาวะรู้สึกตัวได้ในมาตรฐานที่ใกล้เคียงกัน

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้และงานวิจัยในอนาคต 1) ด้านการออกแบบกระบวนการ 1.1 ควรพัฒนาต้นแบบกิจกรรมให้มีความยืดหยุ่น โดยเฉพาะในกลุ่มวิทยทำงานที่ต้องการ “พื้นที่ปลอดภัย” ก่อนนำเข้าสู่กิจกรรมหลักเพื่อส่งเสริมสภาวะ State of Being ได้รวดเร็วขึ้น และในกลุ่มนักศึกษาที่ต้องการความสนุกสนานสอดแทรกในกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนถึงกิจกรรมหลักเพื่อฝึกสภาวะรู้สึกตัวอย่างไม่น่าเบื่อ 1.2 การขยายขอบเขตด้านเวลาของกิจกรรมและการศึกษาเชิงเปรียบเทียบในระยะยาว ควรมีการติดตามผลหลังการใช้เครื่องมือในระยะ 1 เดือน เพื่อศึกษาว่ากระบวนการรู้สึกตัวจะกลายเป็น “ทักษะติดตัว” หรือไม่ และมีการลดลงของสภาวะรู้สึกตัวในช่วงเวลาใด 2) ด้านการต่อยอดงานวิจัย 2.1 ควรมีการศึกษาเชิงลึกในขั้นตอน การเรียนรู้ผ่านจินตภาพ (Imaginal Learning) ว่าสัมพันธ์กับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในระยะยาวอย่างไร 2.2 นำกรอบ Research through Design ไปใช้พัฒนาสื่อสนับสนุน ที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น เช่น อุปกรณ์ช่วยฝึกสติขนาดเล็ก เพื่อส่งต่อสภาวะรู้สึกตัวไปยังบุคคลอื่นตามข้อเสนอแนะของผู้เข้าร่วมวิจัย

ในแนวทาง Design Research กับกิจกรรม 4 ขั้นตอนในรอบแรกอาจถูกมองว่าเป็นต้นแบบความละเอียดต่ำ การที่กระบวนการจัดกิจกรรมนี้ยังไม่สามารถเป็นกระบวนการที่สมบูรณ์ อาจมาจากความผันแปรของกระบวนการในรอบแรก แม้งานวิจัยฉบับนี้จะดำเนินการพัฒนาต้นแบบกระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสภาวะรู้สึกตัวเพียง 1 วงจร อย่างไรก็ตามผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกและการเปรียบเทียบสถิติก่อนหลัง ได้แสดงให้เห็นว่ากระบวนการนี้ช่วยส่งเสริมสภาวะรู้สึกตัวได้ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้เสนอแนะให้มีการทำซ้ำในวงกว้างขึ้น และพัฒนาสื่อสนับสนุนเพื่อเป็นการส่งเสริมสภาวะรู้สึกตัวให้เป็นทักษะติดตัวในระยะยาวอย่างเป็นรูปธรรม

เอกสารอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต. (2561, 28 กันยายน). *กรมสุขภาพจิต เผยคนวัยทำงานในกทม. 45% ได้รับความเครียดขมไข*
ความสุข. ข่าวสุขภาพจิตประจำวัน. <https://dmh.go.th/news-dmh/view.asp?id=28253>
- คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล. (2567, 27 พฤศจิกายน). *สุขภาพจิต. จิตเวชศาสตร์*.
<https://www.rama.mahidol.ac.th/ramamental/generalknowledge/general/06062014-0956>
- พนิตนาฏ เทียนศิริฤกษ์. (2562). *การเห็นคุณค่าในตนเองและความวิตกกังวลในการหางานทำ ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]*.
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภางศ์ จันทวานิช. (2549). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพมหานคร. ศูนย์วิจัยการย้ายถิ่นแห่ง
 เอเชีย สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรรถวรรณ ศิลปะกิจ. (2558). การสร้างแบบประเมินสติ. *วารสารสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย*, 23(2), 72-90.
- อธิษฐานัน คงทรัพย์ และ กิตติรัตน์ ปลื้มจิตร. (2567, 30 มกราคม). แนวคิดการตั้งคำถาม. เอกสารประกอบการสอน
 วิชา วรณ. 604 กระบวนการและการออกแบบการเรียนรู้.
- Baer, R.A. (2003). Mindfulness training as a clinical intervention: A conceptual and empirical review.
Clinical Psychology: Science and Practice, 10, 125-143.
<https://bemindful.org/articles/baer2003.pdf>
- Baer, R., Crane, C., Miller, E. & Kuyken, W. (2019). Doing no harm in mindfulness-based programs:
 conceptual issues and empirical findings. *Clinical Psychology Review*, 71, 101-114.
<https://doi.org/10.1016/j.cpr.2019.01.001>
- Bernstein, A., Hadash, Y., Lichtash, Y., Tanay, G., Shepherd, K.A. & Fresco, D.M. (2015). Decentering
 and related constructs. *Perspectives on Psychological Science*, 10(5), p.599-617.
<https://doi.org/10.1177/1745691615594577>
- Carson, S.H. & Langer, E.J. (2006). *Mindfulness and self-acceptance*. *Journal of Rational-Emotive &*
Cognitive- Behavior Therapy, 24(1), 29-43. <https://doi.org/10.1007/s10942-006-0022-5>
- Cross, N. (2007). *Designerly Ways of Knowing*. (Board of International Research in Design). Basel:
 Birkhäuser
- Daboo, J. (2004). *The mind of a flower: The psychophysical experience of performance*. The University
 of Exeter as a thesis for the degree of Doctor of Philosophy in Drama.
- Heron, J. (1999). *The complete facilitator's handbook*. British Library: London. <https://johnheron-archive.co.uk/wp-content/uploads/2020/03/cfh.pdf>
- Langer, E.J., (2000). Mindfulness Research and the future. *Journal of Social Issues*, 56(1), 129-139.
https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&q=Mindfulness+Research+and+the+future+&btnG=

- McCrorie, P. (2006). Teaching and leading small groups. *Medical Education*, 40(10), 943–944.
<https://www.irrodl.org/index.php/irrodl/article/view/79/153>
- Mortlock, J.T., (2023). Next-generation mindfulness: A Mindfulness matrix to extend the transformative potential of mindfulness for consumer, organizational, and societal wellbeing. *The journal of consumer affairs*, 57(2), 721-756. X<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/joca.12543>
- Puppeng, G. (2012). *Meditation in motion to mindfulness in performance: a psychophysical approach to actor training for Thai undergraduate drama programmes*.
<https://www.proquest.com/docview/1689622043?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true&sourcetype=Dissertations%20%20Theses>
- Rovai, A. P. (2002). Building sense of community at a distance. *International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 3(1), 1–16. <https://www.erudit.org/en/journals/irrodl/2002-03-01-irrodl05617/1073000ar.pdf>
- Schechner, R. (2013). *PERFORMANCE STUDIES: An Introduction* (3rd ed). Taylor & Francis Group.
<https://books.google.co.th/books?hl=th&lr=&id=sZSm5FpCX5UC&oi=fnd&pg=PP2&dq=richard+schechner&ots=AVXLLMhL7x&sig=QTaXmED3jd>
- Zarrilli, P., Daboo, J., & Loukes, R., (2013). *Acting: Psychophysical Phenomenon and Process*. Palgrave Macmillan

การกำหนดอายุจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถวัดสุวรรณาราม บางกอกน้อย The Dating of the Mural Paintings in the Ubosot of Wat Suwannaram, Bangkok Noi

พัศพงษ์ บุญขันธธนาลัย¹

Patsapong Boonkhanthanalai¹

บทคัดย่อ

จากหลักฐานเอกสารและข้อเสนอนักวิชาการทำให้สันนิษฐานได้ว่า จิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถวัดสุวรรณาราม บางกอกน้อย มีลำดับการเขียนจิตรกรรมฝาผนังและบูรณะอย่างน้อย 3 ระยะเวลา คือ เริ่มเขียนจิตรกรรมในสมัยรัชกาลที่ 1 บูรณะในสมัยรัชกาลที่ 3 ช่วงต้น และต่อเติมพื้นที่ผนังในสมัยรัชกาลที่ 5

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดอายุจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถวัดสุวรรณาราม บางกอกน้อย โดยใช้องค์ประกอบ 2 ระดับ คือ องค์ประกอบระดับโครงสร้างจิตรกรรม ได้แก่ ผนังภาพ โครงสร้าง การจัดวางองค์ประกอบภาพ และองค์ประกอบระดับย่อย คือ ภาพบุคคลแบบอุดมคติ ผลการศึกษาพบว่า จิตรกรรมแห่งนี้มีชั้นจิตรกรรมสมัยหลักคือ สมัยรัชกาลที่ 3 ช่วงต้น แต่ยังคงปรากฏชั้นจิตรกรรมเดิมสมัยรัชกาลที่ 1 อีกทั้งพบชั้นจิตรกรรมสมัยรัชกาลที่ 5 ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับประวัติการเขียนจิตรกรรมแห่งนี้

คำสำคัญ : จิตรกรรมฝาผนัง, สกุลช่าง, วัดสุวรรณาราม, กำหนดอายุ

Abstract

¹ นักศึกษาระดับปริญญาโทสาขารัฐศาสตร์ประวัติศาสตร์ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพมหานคร 10200 ประเทศไทย

Department of Art History, Faculty of Archaeology, Silpakorn University, Bangkok 10200, Thailand

Based on documentary evidence and scholarly interpretations, it can be hypothesized that the mural paintings inside the ordination hall of Wat Suwannaram, Bangkok Noi, were executed and restored in at least three phases: the initial painting phase during the reign of King Rama I, a restoration phase in the early reign of King Rama III, and an extension of the wall surface during the reign of King Rama V.

This study aims to establish the chronology of the mural paintings within the ordination hall (ubosot) of Wat Suwannaram Ratchaworawihan. The analysis is conducted on two levels : the structural level of the murals, encompassing pictorial layout, color scheme, and compositional arrangement and the subsidiary level, focusing on idealized human figures. The study finds that the principal layer of the murals dates to the early reign of King Rama III. However, traces of an earlier pictorial layer from the reign of King Rama I remain visible. In addition, later layers dating to the reign of King Rama V. These findings are consistent with the hypothesized historical sequence of the mural paintings.

Keywords : mural paintings, artistic schools, Wat Suwannaram, dating

บทนำ

จิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถวัดสุวรรณาราม บางกอกน้อย ได้รับการสันนิษฐานว่าเคยมีจิตรกรรมเดิมในสมัยรัชกาลที่ 1 และได้รับการบูรณะโดยเขียนแทนของเดิมทั้งหมดในสมัยรัชกาลที่ 3 (สันติ เล็กสุขุม 2548: หน้า 79) นักวิชาการสันนิษฐานประเด็นรูปแบบของจิตรกรรมแห่งนี้ว่าสามารถกำหนดอายุได้ในช่วงรัชกาลที่ 3 แต่ก็มีร่องรอยที่อาจเป็นการบูรณะในสมัยหลังด้วย (แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย 2525: หน้า 38) อย่างไรก็ตามประเด็นเรื่องการบูรณะยังไม่ได้รับการตรวจสอบอย่างชัดเจน

ในปัจจุบันมีผู้สนใจจิตรกรรมฝาผนังแห่งนี้สามารถสังเกตร่องรอยการบูรณะได้จากรอยกะเทาะและการขีดจางของชั้นสีจนพบภาพเดิมที่ถูกเขียนทับ อีกทั้งพบว่าจิตรกรรมบางผนังมีองค์ประกอบย่อยหลากหลายสกุลช่างปะปนกันอยู่ ผู้วิจัยเห็นว่าถ้าหากสามารถกำหนดอายุชั้นของจิตรกรรมและแบบแผนทางสกุลช่างได้อย่างเป็นระบบ จะช่วยให้การกำหนดอายุมีความรัดกุมยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม ปัญหาของการกำหนดอายุจิตรกรรมวัดสุวรรณารามคือ การศึกษาที่ผ่านมายังไม่ได้วิเคราะห์ร่องรอยการบูรณะว่าแต่ละร่องรอยกำหนดอายุได้ในสมัยใด และยังไม่ปรากฏแนวทางกำหนดอายุองค์ประกอบระดับย่อยอย่างเป็นระบบ ซึ่งแนวทางนี้จำเป็นต้องการตรวจสอบร่องรอยการบูรณะอย่างยิ่ง ผู้วิจัยเห็นว่าควรตรวจสอบเพื่อกำหนดอายุจิตรกรรมแห่งนี้อีกครั้งโดยวิเคราะห์ตั้งแต่ประวัติของจิตรกรรมจากหลักฐานเอกสาร วิวัฒนาการรูปแบบองค์ประกอบระดับโครงสร้าง และเพิ่มแนวทางการตรวจสอบองค์ประกอบระดับย่อยเข้าไปด้วย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อตรวจสอบรูปแบบและกำหนดอายุจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถวัดสุวรรณาราม บางกอกน้อย
2. เสนอแนวทางการกำหนดอายุด้วยรูปแบบขององค์ประกอบระดับย่อย เช่น ภาพบุคคล ชื่นสูง เป็นต้น เพื่อการกำหนดอายุจิตรกรรมฝาผนังที่รัดกุมมากขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รวบรวมข้อมูลเอกสารทางประวัติศาสตร์ เพื่อตรวจสอบประวัติของจิตรกรรมฝาผนังวัดสุวรรณาราม และจิตรกรรมแห่งอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกัน
2. สืบหาแนวทางการศึกษาจิตรกรรมฝาผนังของนักวิชาการที่ผ่านมา
3. สืบหาภาคสนาม ทั้งพระอุโบสถวัดสุวรรณาราม บางกอกน้อย และจิตรกรรมแห่งอื่น ๆ โดยคัดกรองกลุ่มตัวอย่างที่จะนำมาเปรียบเทียบให้เหมาะสมกับแต่ละประเด็น คือ ประเด็นองค์ประกอบระดับโครงสร้างจิตรกรรมจะเลือกใช้กลุ่มหลักฐานที่ถึงแม้ว่าจะผ่านการบูรณะแต่โครงสร้างก็ยังไม่ถูกทำลาย เช่น จิตรกรรมภายในพระอุโบสถวัดดุสิตาราม วัดราชสิทธิาราม เป็นต้น ส่วนประเด็นองค์ประกอบระดับย่อย ซึ่งเสี่ยงต่อการถูกบูรณะมากกว่าถ้าหากเป็นจิตรกรรมฝาผนังจึงต้องใช้กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ถูกรบกวนจากการบูรณะและกำหนดอายุได้แน่นอน เช่น สมุดภาพหรือตู้พระธรรมที่มีจารึกระบุปีสร้างอย่างชัดเจน
4. วิเคราะห์จิตรกรรมฝาผนังวัดสุวรรณาราม เปรียบเทียบรูปแบบกับกลุ่มตัวอย่างที่ละประเด็น
5. สรุปผล และนำเสนอผลการศึกษา

ผลการวิจัย

ประวัติของจิตรกรรมฝาผนังวัดสุวรรณารามจากหลักฐานเอกสาร

ในสมัยรัชกาลที่ 1 พบเพียงพระราชพงศาวดารที่กล่าวถึงการบูรณะวัดสุวรรณาราม (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ 2531: หน้า 105) แต่ไม่พบบันทึกที่เป็นหลักฐานที่ระบุถึงจิตรกรรมฝาผนังของวัดโดยตรง อย่างไรก็ตาม ในสมัยรัชกาลที่ 3 พบหลักฐานเอกสารที่ระบุการปฏิสังขรณ์วัดสุวรรณารามอย่างน้อย 3 ฉบับ คือ พระราชพงศาวดาร หมายรับสั่ง และกลอนเพลงยาวสรรเสริญพระเกียรติ ของนายมี มหาดเล็ก แต่ก็ยังไม่ได้ระบุถึงการบูรณะจิตรกรรมของวัดสุวรรณารามอย่างชัดเจน

สิ่งที่น่าสนใจคือ กลอนเพลงยาวของนายมี มหาดเล็กนั้น ได้ให้ข้อมูลที่สำคัญหลายส่วน ได้แก่ 1.) นายมีเล่าถึงความพยายามบูรณะพระอารามจำนวนมากแม้กระทั่งพระอารามในกรุงเก่า (อาจิน จันทรมพร 2555: หน้า 231) อีกทั้งยังเล่าถึงกระบวนการบูรณะและออกแบบจิตรกรรมฝาผนังให้พระอารามต่าง ๆ อย่างละเอียดแต่ไม่ได้ระบุชื่อวัด (เรื่องเดียวกัน: หน้า 227) จึงอนุมานได้ว่าวัดสุวรรณารามซึ่งเป็นวัดใกล้ศูนย์กลางพระนคร ซึ่งมีบทบาทมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 ก็ควรได้รับการบูรณะจิตรกรรมฝาผนังด้วย 2.) การบูรณะวัดสุวรรณารามอาจเสร็จสมบูรณ์ประมาณ พ.ศ. 2376 ซึ่ง

เป็นปีที่นายมีแต่งกลอนเพลงยาวนี้ เนื่องจากนายมีเล่าในทำนองสรุปโครงการว่า “จนเสร็จวัดทั้งปวงที่ล่วงมา” (เรื่องเดียวกัน: หน้า 234) ซึ่ง “วัดที่ล่วงมา” ในกลอนเพลงยาวนั้นมีวัดสุวรรณารามอยู่ด้วย หนึ่ง พ.ศ.2376 นับเป็นปีที่ 9 ในการครองราชย์สมบัติของรัชกาลที่ 3 ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะเรียกช่วงดำเนินการบูรณะพระอารามตั้งแต่พระองค์เริ่มครองราชย์ (พ.ศ.2367) จนถึง พ.ศ.2376 ว่า “สมัยรัชกาลที่ 3 ตอนต้น”

ในสมัยรัชกาลที่ 5 พบหลักฐานการบูรณะจิตรกรรมฝาผนังชัดเจนจากลายพระหัตถ์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากระพระยานวิศรานุวัตติวงศ์ ระบุว่ามีการพอกผนังระหว่างช่องประตู/หน้าต่างเพิ่มออกมาข้างละ 6 นิ้ว และมีการเขียนจิตรกรรมต่อเติมเข้าไปด้วย (ธีระ แก้วประจันต์ 2556: หน้า 91)

จากการทบทวนหลักฐานเอกสารทำให้ทราบว่าวัดสุวรรณารามมีการบูรณะครั้งใหญ่สมัยรัชกาลที่ 3 และพื้นที่ขอบผนังระหว่างช่องประตู/หน้าต่าง เป็นจิตรกรรมสมัยรัชกาลที่ 5 หนึ่ง การตรวจสอบว่ามีจิตรกรรมสมัยรัชกาลที่ 1หลงเหลืออยู่หรือไม่ และมีการซ่อมเติมจิตรกรรมแต่ละสมัยอย่างไรนั้น ต้องใช้การตรวจสอบทางด้านรูปแบบ

การวิเคราะห์รูปแบบและกำหนดอายุจิตรกรรมด้วยองค์ประกอบระดับโครงสร้าง

ในการศึกษานี้ “องค์ประกอบระดับโครงสร้างของจิตรกรรม” หมายถึง องค์ประกอบภาพที่ช่างไม่สามารถแสดงเอกลักษณ์ทางสกุลช่างของตนออกมาได้ชัดเจน เนื่องจากมักจะถูกควบคุมโดยนายช่างใหญ่เพื่อความเป็นเอกภาพของจิตรกรรมฝาผนังทั้งอาคาร ได้แก่ ผังภาพ การจัดวางองค์ประกอบภาพ และโครงสร้างโดยรวม

ประเด็นเรื่องผังภาพของจิตรกรรมวัดสุวรรณาราม คือ ผังด้านหลังพระประธานเขียนภาพโลกสิद्धฐาน ผังด้านหน้าพระประธานเขียนภาพมารผจญ ผังเหนือช่องหน้าต่างทั้ง 2 ผังเขียนภาพเทพชุมนุม ผังระหว่างช่องหน้าต่างเขียนภาพพุทธประวัติและทศชาติ สอดคล้องกับผังภาพของกลุ่มพระอุโบสถที่สถาปนาในสมัยรัชกาลที่ 1 และได้รับการบูรณะในสมัยรัชกาลที่ 3 ตอนต้น คือ วัดราชสิทธาราม วัดดุสิตาราม ซึ่งจะต่างจากกลุ่มพระอารามที่ “สร้างขึ้นใหม่” ในสมัยรัชกาลที่ 3 ตอนต้น ที่ใช้ภาพเล่าเรื่องขนาดใหญ่มาแทนภาพโลกสิद्धฐานหรือเทพชุมนุม เช่น พระอุโบสถวัดประยุรวงศาวาส พระอุโบสถวัดกัลยาณมิตร ดังนั้น สันนิษฐานได้ว่าผังจิตรกรรมของวัดสุวรรณารามกำหนดอายุได้ในสมัยรัชกาลที่ 1 เมื่อได้รับการบูรณะสมัยรัชกาลที่ 3 ตอนต้นก็ยังคงรักษาแบบแผนผังเดิมเอาไว้

ประเด็นเรื่องการจัดวางองค์ประกอบภาพ การจัดวางองค์ประกอบภาพจะเน้นไปที่กลุ่มผนังระหว่างช่องประตู/หน้าต่าง พบว่าปรากฏการแบ่งภาพด้วยเส้นลื่นเทาแบบหยักฟันปลาเพียงผนังเรื่องพระจันทร์กุมารและนารทพรหม เท่านั้น ในขณะที่การแบ่งภาพในผนังอื่น ๆ จะใช้การแบ่งภาพอย่างใหม่แทนเส้นเทา เช่น ภาพธรรมชาติ สถาปัตยกรรม ซึ่งแสดงว่าเส้นลื่นเทาเริ่มลดความนิยมลงแล้ว สอดคล้องกับการจัดองค์ประกอบภาพของจิตรกรรมฝาผนังต่าง ๆ ที่กำหนดอายุได้ในช่วงรัชกาลที่ 3 ตอนต้น เช่น พระอุโบสถวัดกัลยาณมิตร (เริ่มสร้างเมื่อ พ.ศ.2368) พระอุโบสถวัดประยุรวงศาวาส (เริ่มสร้างเมื่อ พ.ศ.2371) ดังนั้น สันนิษฐานได้ว่าการจัดวางองค์ประกอบของวัดสุวรรณารามควรกำหนดอายุได้ในสมัยรัชกาลที่ 3 ตอนต้น

ประเด็นเรื่องโครงสี พบว่าผนังส่วนมากใช้สีสดเข้ม (สีที่ผสมสีขาวน้อยหรืออาจไม่ผสมเลย) หรือบางส่วนเป็นสีมืด (สีโทนดำ น้ำเงินเข้ม เทา) ซึ่งเป็นกลุ่มสีที่นิยมในสมัยรัชกาลที่ 3 (สันติ เล็กสุขุม 2548: หน้า 92) ส่วนที่ต่อเติมบริเวณขอบผนังในสมัยรัชกาลที่ 5 จะเป็นสีมืดอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม จิตรกรรมบางผนังกลับมีโครงสีเป็นสีอ่อน เช่น ผนังเรื่องพระมหาชุน เป็นต้น โครงสีอ่อนนี้เป็นระบบสีหลักในจิตรกรรมสมัยรัชกาลที่ 1 เช่น วัดราชสิทธิธาราม วัดดุสิตาราม หอไตรวัดระฆังโฆสิตาราม อีกทั้งบางผนังที่มีโครงสีอ่อนพบร่องรอยการเพิ่มพื้นที่สีเข้มเข้ามาภายหลัง และมีความพยายามเกลี้ยสีเข้มเข้าไปหาพื้นที่เดิมซึ่งเป็นสีอ่อนด้วย (ภาพที่ 1) จึงสันนิษฐานว่าพื้นที่สีอ่อนนั้นอาจเป็นชั้นจิตรกรรมเดิมสมัยรัชกาลที่ 1 และถูกเติมสีเข้มเข้ามาเมื่อสมัยรัชกาลที่ 3 ตอนต้น หรือหลังจากนั้น

การวิเคราะห์รูปแบบและกำหนดอายุจิตรกรรมด้วยองค์ประกอบระดับย่อย

องค์ประกอบระดับย่อย คือ ส่วนประกอบต่าง ๆ ในจิตรกรรม สามารถจำแนกออกมาได้หลายหมวด เช่น ภาพบุคคลแบบอุดมคติ ภาพสถาปัตยกรรม เป็นต้น ช่วงแต่ละกลุ่มอาจมีแนวทางการวาดหมวดต่าง ๆ เป็นแบบแผนเฉพาะของตน (สกุลช่าง) ดังนั้น ในห้วงเวลาเดียวกันองค์ประกอบระดับย่อยหมวดเดียวกันอาจมีหลากหลายสกุลช่าง อนึ่ง เนื่องจากองค์ประกอบระดับย่อยมีรายละเอียดมาก การศึกษานี้จึงเลือกหมวดที่มีความชัดเจนและเคร่งครัดแบบแผนที่สุด คือ “ภาพบุคคลแบบอุดมคติ” มาพิจารณากำหนดอายุ

ภาพบุคคลแบบอุดมคติ หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีร่างกายงดงาม มีใบหน้าที่แสดงอารมณ์ปีติสุขเสมอ (ยิ้มอ่อน ๆ) สามารถเป็นได้ทั้งชนชั้นสูงและชนชั้นกลาง (บรรเจิด ศรีสุข 2551: หน้า 80-81) ซึ่งแบบแผนทางสกุลช่างจะแสดงออกผ่านใบหน้าเป็นหลัก โดยจิตรกรรมฝาผนังของวัดสุวรรณาราม พบกลุ่มภาพบุคคลอุดมคติหลากหลายสกุลช่าง การศึกษานี้จึงยกตัวอย่างมาเพียงสมัยละ 1 สกุลช่าง ดังนี้

1.) สมัยรัชกาลที่ 1 มีใบหน้าที่รูปไข่ ดวงตาโตเบิกโพลงหางตาวาวสะบัดขึ้น มักทอดตามองด้านล่าง บางภาพดวงตาดูอยู่ต่ำจนใกล้ปากจมูก จมูกสั้น ปากค่อนข้างกว้าง และบางครั้งใบหน้าไม่ใส่ใจเรื่องความสมดุลสะท้อนความอิสระในการจัดวางสัดส่วน (ภาพที่ 2) ลักษณะดังกล่าวเทียบกับภาพสมัยเดียวกันแหล่งอื่น ๆ เช่น วัดราชสิทธิธาราม เป็นต้น อีกทั้งบางผนังพบภาพบุคคลสกุลช่างนี้ “ถูกเขียนทับ” ด้วยภาพบุคคลอุดมคติสมัยรัชกาลที่ 3 จึงช่วยสนับสนุนว่าภาพบุคคลชั้นสูงสกุลช่างนี้เขียนขึ้นก่อนสมัยรัชกาลที่ 3

2.) สมัยรัชกาลที่ 3 ตอนต้น มีใบหน้าที่รูปไข่ ดวงตาเล็กมักปรากฏ 2 แบบคือ แบบเปิดตาเต็มดวงขอบตาล่างจะเป็นขีดตรงและจิกหัวตาให้แหลม และแบบตาสงบ ดวงตาจะเหมือนเมล็ดข้าวสารแนวนอน จมูกยาวโตปลายไม่แหลม ปากเล็ก เคร่งครัดเรื่องความสมดุลของใบหน้า (ภาพที่ 3) เปรียบเทียบกับภาพบุคคลอุดมคติของวัดเครือวัลย์ วัดประยูรวงศาวาส ซึ่งสร้างใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 3 ตอนต้น

3.) สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นสายสกุลที่สืบทอดมาจากสมัยรัชกาลที่ 3 แต่มีจุดสังเกตคือ การตัดเส้นขอบตามด้วยสีดำในขณะที่ขอบด้านล่างจะตัดเส้นด้วยสีเนื้อ (ภาพที่ 4) เปรียบเทียบได้กับภาพบุคคลอุดมคติของพระอุโบสถวัดอรุณราชวราราม ซึ่งเป็นจิตรกรรมที่เขียนซ่อมในสมัยรัชกาลที่ 5

บทสรุป

จากการศึกษาจิตรกรรมฝาผนังของพระอุโบสถวัดสุวรณารามทั้งประเด็นหลักฐานเอกสาร ประเด็นรูปแบบพบว่า ข้อมูลเอกสารระบุถึงการบูรณะวัดสุวรณารามในสมัยรัชกาลที่ 1 รัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 5 แต่ข้อมูลที่อนุมาณและระบุได้ว่าการบูรณะจิตรกรรมฝาผนังโดยตรงมีเพียงสมัยรัชกาลที่ 3 ตอนต้น และรัชกาลที่ 5 เท่านั้น

เมื่อตรวจสอบในประเด็นรูปแบบจิตรกรรมโดยใช้กระบวนการทางประวัติศาสตร์ศิลปะ ร่วมกับแนวทางของการศึกษาที่ผ่านมา พบว่ารูปแบบขององค์ประกอบระดับโครงสร้างและระดับย่อย บางส่วนสามารถกำหนดอายุได้ถึงสมัยรัชกาลที่ 1 โดยปรากฏแบบแผนสมัยหลักคือสมัยรัชกาลที่ 3 ตอนต้น และปรากฏร่องรอยการบูรณะในสมัยรัชกาลที่ 5

ดังนั้น จิตรกรรมฝาผนังของพระอุโบสถวัดสุวรณารามมีการซ้อนทับกันอย่างน้อย 3 สมัย คือ สมัยรัชกาลที่ 1 สมัยรัชกาลที่ 3 ตอนต้น และสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งสนับสนุนข้อสันนิษฐานการมีอยู่ของจิตรกรรมสมัยรัชกาลที่ 1 และสอดคล้องกับประวัติจิตรกรรมจากหลักฐานเอกสาร

เอกสารอ้างอิง

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา (ชำ บุนนาค) เรียบเรียง ; สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงตรวจชำระ และทรงพระนิพนธ์อธิบาย. (2531). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1. กรุงเทพฯ: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.

ธีระ แก้วประจันต์, บัณฑิต ลิวชัยชาญ, คณะบรรณารักษะ. (2556). พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชวิจารณ์เทียบลัทธิพระพุทธศาสนา ฝ่ายหินยานกับมหายาน และเรื่องสร้างพระพุทธรูปหลวง. กรุงเทพฯ: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม.

บรรเจิด ศรีสุข. (2551). ภาพรวมเกียรติ ศาสดาที่ศรอบหอไตร (พระมณฑป) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม. กรุงเทพฯ: จรัสสินทวงศ์การพิมพ์.

สันติ เล็กสุขุม. (2548). จิตรกรรมไทยสมัยรัชกาลที่ 3 : ความคิดเปลี่ยนแปลงการส่งออกก็เปลี่ยนตาม. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. (2525). วัดสุวรรณาราม. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.

อาจิณ จันทรมพร. (2555). นายมี (เสมียนมี) ศิษย์เอกสุนทรภู่. กรุงเทพฯ: วลี ศรีเอชนัน.

ภาพที่ 1 ร่องรอยการเกลี่ยสีเข้มมาทับพื้นที่สีอ่อน จากผนังเรื่องพระมหาชนก จิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถวัดสุวรรณาราม บางกอกน้อย

ภาพที่ 2 ภาพบุคคลอุดมคติสมัยรัชกาลที่ 1 ที่แสดงความอิสระการจัดวางสัดส่วน เช่น ดวงตาอยู่ต่ำ จนชิดปีกจมูก จากภาพบุคคลด้านซ้าย ผนังเรื่องพระเทมีย จิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถวัดสุวรรณาราม บางกอกน้อย

ภาพที่ 3 ภาพบุคคลอุดมคติสมัยรัชกาลที่ 3 ซึ่งมีความเคร่งครัดในการจัดวางสัดส่วน แสดงให้เห็นตัวอย่างดวงตาแบบเมล็ดข้าวสารแนวนอนของภาพบุคคลด้านซ้าย และดวงตาแบบเปิดเต็มดวง หัวตาจิกแหลมของภาพบุคคลด้านขวา จากผนังเรื่องพระเนมิราช จิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถวัดสุวรรณาราม บางกอกน้อย

ภาพที่ 4 ภาพบุคคลอุดมคติในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่ใช้เส้นสีดำเพียงขอบตาบนเท่านั้น จากผนังเรื่องพระ
 เตมีย์ จิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถวัดสุวรรณาราม บางกอกน้อย

การศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาต่อกระบวนการขอกู้ยืมเงินกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย พื้นที่สงขลา

A Study of Students' Satisfaction with the Student Loan Process

at Rajamangala University of Technology Srivijaya, Songkhla Campus

ภักปภัสร บัวแสง¹

Phakpapas Buaseang

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาต่อกระบวนการขอกู้ยืมเงินกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย พื้นที่สงขลา ตัวอย่าง คือ นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย จำนวน 370 คน ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อกระบวนการขอกู้ยืมเงินกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย พื้นที่สงขลา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.44$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า 1) ด้านความถูกต้องอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.64$) 2) ด้านความรวดเร็วอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.54$) 3) ด้านความสะดวกอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.42$) 4) ด้านการบริการอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.39$) 5) ด้านความชัดเจนอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.27$) และสามารถสรุปได้ว่าการดำเนินงานกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย พื้นที่สงขลา มีประสิทธิภาพและช่วยอำนวยความสะดวกแก่นักศึกษาในทุกขั้นตอนของการกู้ยืม ส่งผลให้นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการให้บริการในระดับมาก

คำสำคัญ : ความพึงพอใจของนักศึกษา; กระบวนการขอกู้ยืมเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา; มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

¹ นักวิชาการศึกษา วิทยาลัยรัตนภูมิ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

Educator, Practitioner Level, Rattaphum College, Rajamangala University of Technology Srivijaya¹

*Corresponding author, kritsanaporn.n@rmuts.ac.th

The research findings revealed that overall student satisfaction with the student loan application process at Rajamangala University of Technology Srivijaya, Songkhla Campus, was high ($\bar{X} = 4.44$). Considering individual aspects, the highest satisfaction scores were: 1) Accuracy ($\bar{X} = 4.64$), 2) Speed ($\bar{X} = 4.54$), 3) Convenience ($\bar{X} = 4.42$), 4) Service ($\bar{X} = 4.39$), and 5) Clarity ($\bar{X} = 4.27$). In conclusion, the Student Loan Fund at Rajamangala University of Technology Srivijaya, Songkhla Campus, is efficient and convenient for students at every stage of the loan process, resulting in high student satisfaction with the service.

Keywords : student satisfaction; student loan process for education; Rajamangala University of Technology Srivijaya

กองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.) จัดตั้งขึ้นตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2538 และมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2539 ให้เริ่มดำเนินการกองทุน ในลักษณะเงินทุนหมุนเวียน ตามนัยมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติเงินคงคลัง พ.ศ. 2491 ต่อมารัฐบาลได้พิจารณาเห็นความสำคัญของกองทุน เงินให้กู้ยืมเพื่อศึกษามากขึ้น จึงได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา พ.ศ. 2541 เนื่องจากกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาตามพระราชบัญญัติกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา พ.ศ. 2541 และกองทุนเงินกู้ยืมเพื่อการศึกษาที่ผูกกับรายได้ในอนาคตตามระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการบริหารกองทุน เพื่อการศึกษา พ.ศ. 2549 ที่ออกตามพระราชบัญญัติเงินคงคลัง พ.ศ. 2491 มีการบริหารจัดการและการดำเนินการ ที่มีข้อจำกัดและไม่สอดคล้องกับนโยบายการผลิตกำลังคนและการพัฒนาประเทศ สมควรบูรณาการการบริหาร จัดการและการดำเนินการของทั้งสองกองทุนดังกล่าวให้เป็นเอกภาพอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน และเพิ่มมาตรการ ในการบริหารจัดการกองทุนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติกองทุนเงินให้กู้ยืม เพื่อการศึกษา พ.ศ. 2560 ซึ่งได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 27 มกราคม 2560 และมีผลใช้บังคับ เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2560 มีผลให้กองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาเป็นหน่วยงานของรัฐ อยู่ในกำกับดูแล ของรัฐมนตรี และมีฐานะเป็นนิติบุคคลที่ไม่เป็นส่วนราชการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน หรือรัฐวิสาหกิจตามกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณและกฎหมายอื่น กองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา (2565) เป็นกลไกสำคัญของรัฐบาลที่ให้การสนับสนุนการขยายโอกาสและพัฒนาการศึกษาของประเทศชาติ เพื่อให้นักศึกษาได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพได้มาตรฐานอย่างเท่าเทียมกัน การให้กู้ยืมเงินเพื่อการศึกษาตั้งแต่ปีการศึกษา 2564 เป็นต้นไป กองทุนจะ

สนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาด้วยการให้เงินกู้ยืมเพื่อการศึกษาแก่นักเรียนหรือนักศึกษาใน 4 ลักษณะ ได้แก่ (1) ให้การสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาแก่นักเรียนหรือนักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ (2) ให้การสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาแก่นักเรียนหรือนักศึกษาที่ศึกษาในสาขาวิชาที่เป็นความต้องการหลัก ซึ่งมีความชัดเจนของการผลิตกำลังคนและมีความจำเป็นต่อการพัฒนาประเทศ (3) ให้การสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาแก่นักเรียนหรือนักศึกษาที่ศึกษาในสาขาวิชาที่ขาดแคลนหรือสาขาวิชาที่กองทุนมุ่งส่งเสริมเป็นพิเศษ (4) ให้การสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาแก่นักเรียนหรือนักศึกษาที่เรียนดีเพื่อสร้างความเป็นเลิศ (กองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา, 2565)

ตั้งแต่ปีการศึกษา 2564 เป็นต้นไป กองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาจะดำเนินการให้กู้ยืมเงินกับนักเรียนนักศึกษาครบทั้ง 4 ลักษณะ ตามพระราชบัญญัติกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา พ.ศ. 2560 โดยกองทุนจะนำระบบการจัดการให้กู้ยืมเงิน Loan Origination System : LOS ซึ่งเป็นระบบงานหนึ่งของระบบกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาแบบดิจิทัล Digital Student Loan Fund System : DSL โดยกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา ได้ดำเนินการกู้ยืมเงินระบบกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาแบบดิจิทัล Digital Student Loan Fund System : DSL ตามขั้นตอนการกู้ยืมเงินระบบกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาแบบดิจิทัล ผู้กู้ยืมเงินยื่นคำขอกู้ยืมเงินพร้อมแนบเอกสารตามที่กองทุนกำหนด จัดทำสัญญากู้ยืมเงิน และทำแบบยืนยันการเบิกเงินกู้ยืมในระบบ DSL ตามหลักเกณฑ์และขั้นตอนการให้กู้ยืมตามกำหนดการให้กู้ยืมเงินกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาตามกำหนดระยะเวลาดำเนินการให้กู้ยืมเงินกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาการดำเนินการระหว่างการให้กู้ยืม ผู้ปฏิบัติงานกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาตรวจสอบแบบคำขอกู้ยืมเงิน ตรวจสอบคุณสมบัติทั่วไป ลักษณะต้องห้าม คุณสมบัติเฉพาะตามที่กองทุนกำหนดรวมถึง ระดับการศึกษา หลักสูตร ชั้นปี และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือให้ความยินยอมในการเปิดเผยข้อมูล สำเนาบัตรประชาชนของผู้กู้ยืมเงิน และผู้แทนโดยชอบธรรม (ถ้ามี) ของผู้กู้ยืมเงินทุกรายภายในระยะเวลาที่กองทุนกำหนด ดังนั้นมหาวิทยาลัยมีการคัดเลือกนักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ และเป็นไปตามเงื่อนไขของกองทุน โดยจะแยกส่วนในการให้กู้ ได้แก่ 1) (ค่าเล่าเรียน ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา) 2) ค่าครองชีพ หรือจะกู้ทั้งสองส่วน ทั้งนี้ในการทำเรื่องกู้เงินจากกองทุนนักศึกษายังไม่เข้าใจกระบวนการขอกู้ยืมเงิน กยศ. ประกอบด้วยการลงทะเบียนผ่านระบบ DSL (กยศ. Connect) เพื่อยื่นคำขอ ตรวจสอบคุณสมบัติ และยื่นเอกสารประกอบต่างๆ จากนั้นจะเข้าสู่ขั้นตอนการทำสัญญา การยืนยันการเบิกเงิน และส่งเอกสารให้ครบถ้วนเพื่อรอรับเงินกู้ยืม สิ่งทีกล่าวว่าข้างต้นนักศึกษาอาจจะทำเรื่องกู้ยืมล่าช้า และทุนการศึกษาที่ได้รับจะช้าไปด้วย

จากปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา นำไปสู่การทบทวนวิจัยความพึงพอใจของนักศึกษาต่อกระบวนการขอกู้ยืมเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย พื้นที่สงขลา เพื่อนำผลจากการศึกษาสามารถนำมาพัฒนา และปรับปรุงการทำงานของกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดีต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาต่อกระบวนการขอกู้ยืมเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย พื้นที่สงขลา

แนวคิด/ทฤษฎี

กองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.) จัดตั้งขึ้นตามมติคณะรัฐมนตรีในปี พ.ศ. 2538 และ 2539 ต่อมา มีการตรา พระราชบัญญัติกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา พ.ศ. 2541 ทำให้กองทุนมีสถานะเป็นนิติบุคคลภายใต้การกำกับของกระทรวงการคลัง มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เงินกู้แก่นักเรียนและนักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ ครอบคลุมค่าเล่าเรียนและค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพระหว่างศึกษา ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายถึงปริญญาตรี โดยกองทุนนี้เป็นกลไกสำคัญของรัฐในการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาและสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาในประเทศ (กองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.), 2564)

กองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.) เป็นกลไกสำคัญของรัฐในการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษา แก่ผู้เรียนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ โดยมีบทบาทสนับสนุนทั้งด้านค่าเล่าเรียนและค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพระหว่างศึกษา อันนำไปสู่การสร้างเสมอภาคทางการศึกษาในระดับประเทศ ในบริบทของการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัยได้ดำเนินการให้บริการกองทุนดังกล่าวแก่นักศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาและส่งเสริมความสำเร็จทางการศึกษาอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ เพื่อยกระดับคุณภาพการให้บริการ มหาวิทยาลัยได้ดำเนินการวิจัยเพื่อสำรวจความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการให้บริการของบุคลากร โดยกำหนดกรอบการวิจัยในมิติต่าง ๆ ได้แก่ (1) ด้านความชัดเจนของข้อมูล ซึ่งสะท้อนถึงความสามารถในการสื่อสารข้อมูลที่ถูกต้องและเข้าใจง่าย เป็นองค์ประกอบสำคัญของคุณภาพการสื่อสาร และการให้บริการ Parasuraman, Zeithaml, & Berry, (1988) โดยหมายถึงระดับที่ข้อมูลสามารถถ่ายทอดเนื้อหาได้อย่างถูกต้อง ครบถ้วน เข้าใจง่าย และไม่ก่อให้เกิดความคลุมเครือหรือการตีความที่คลาดเคลื่อน ซึ่งมีบทบาทโดยตรงต่อการรับรู้ ความเข้าใจ และความพึงพอใจของผู้รับสารหรือผู้ใช้บริการ (2) ด้านความรวดเร็วของการให้บริการ ซึ่งเกี่ยวข้องกับระยะเวลาและความคล่องตัวในการดำเนินงาน Kotler & Keller, (2016) (3) ด้านความถูกต้องของกระบวนการให้บริการ อันเป็นการลดข้อผิดพลาดและสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้รับบริการ ตั้งแต่การรับคำขอ การดำเนินการ การตรวจสอบ ไปจนถึงการส่งมอบผลลัพธ์แก่ผู้รับบริการ Juran, (1988). (4) ด้านความสะดวกในการเข้าถึงบริการ ซึ่งครอบคลุมช่องทางและขั้นตอนการให้บริการ โดยคำนึงถึงช่องทาง ระยะทาง เวลา ขั้นตอน และทรัพยากรที่จำเป็นในการรับบริการ ซึ่งต้องเอื้อต่อการใช้งานของผู้รับบริการอย่างทั่วถึง เท่าเทียม และไม่เป็นอุปสรรค Lovelock & Wirtz, (2016) และ (5) ด้านการบริการของบุคลากร ซึ่งพิจารณาถึงทัศนคติ มนุษยสัมพันธ์ และความเอาใจใส่ต่อผู้รับบริการ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ดังนี้

1. ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์โดยใช้สถิติ คือ

ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์โดยใช้สถิติ คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยมีเกณฑ์การแปลความหมายดังนี้

เกณฑ์การแปลความหมาย

ค่าเฉลี่ย 4.50 - 5.00 หมายถึง ความพึงพอใจของนักศึกษาอยู่ในระดับ มากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.50 - 4.49 หมายถึง ความพึงพอใจของนักศึกษาอยู่ในระดับ มาก

ค่าเฉลี่ย 2.50 - 3.49 หมายถึง ความพึงพอใจของนักศึกษาอยู่ในระดับ ปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.50 - 2.49 หมายถึง ความพึงพอใจของนักศึกษาอยู่ในระดับ น้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.49 หมายถึง ความพึงพอใจของนักศึกษาอยู่ในระดับ น้อยที่สุด

2. ข้อมูลเชิงคุณภาพ คำถามปลายเปิดเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะ ศึกษาความพึงพอใจของ

นักศึกษาต่อกระบวนการขอกู้ยืมเงินกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย พื้นที่สงขลา นำมาจัดลำดับและจัดหมวดหมู่ของคำตอบในแต่ละด้านเพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามประเด็น จากนั้นนำเสนอผลการวิเคราะห์ในลักษณะความเรียงของเนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาต่อกระบวนการขอกู้ยืมเงินกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย พื้นที่สงขลา กลุ่มตัวอย่างที่ดำเนินการศึกษา จำนวน 370 คน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การแปลความและการจัดอันดับ ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อกระบวนการขอกู้ยืมเงินกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย พื้นที่สงขลา จำแนกเป็นรายด้าน

ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการดำเนินฯ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ด้านความชัดเจน	4.27	0.18	มาก
ด้านความรวดเร็ว	4.54	0.20	มากที่สุด
ด้านความถูกต้อง	4.64	0.15	มากที่สุด
ด้านความสะดวก	4.42	0.22	มาก
ด้านการบริการ	4.39	0.28	มาก
ภาพรวม	4.44	0.98	มาก

จากตารางที่ 1 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาต่อกระบวนการขอกู้ยืมเงินกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย พื้นที่สงขลา ภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.44$, $SD = 0.98$) เมื่อจำแนกตามด้าน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ได้รับการดำเนินงานด้านความถูกต้อง อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.64$, $SD = 0.15$) ด้านการด้านความรวดเร็ว อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.54$, $SD = 0.20$) ด้านความสะดวก อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.42$, $SD = 0.22$) ด้านการบริการ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.39$, $SD = 0.28$) และด้านความชัดเจน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.27$, $SD = 0.18$) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การแปลความและการจัดอันดับ ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อต่อกระบวนการขอกู้ยืมเงินกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย พื้นที่สงขลา ด้านความชัดเจน

ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการดำเนินงานฯ	$\bar{X}$	SD	แปลผล
ด้านความชัดเจน			
1. ข้อมูลเกี่ยวกับเงื่อนไขการกู้ยืม เช่น จำนวนเงินที่สามารถกู้ได้ ระยะเวลาการชำระคืนและอัตราดอกเบี้ย มีความชัดเจน เข้าใจง่าย	4.68	0.47	มากที่สุด
2. ขั้นตอนการยื่นกู้ยืมและเอกสารที่ต้องใช้ในการยื่นกู้ยืม เช่น สำเนาบัตรประชาชนผู้กู้ยืมผู้ปกครอง และเอกสารรับรองต่าง ๆ มีการระบุอย่างชัดเจน ครบถ้วน	4.48	0.62	มาก
3. มีการสื่อสารเกี่ยวกับผลกระทบหากเอกสารไม่ครบถ้วน เช่น การล่าช้าในการอนุมัติ ได้อย่างชัดเจน	3.63	0.91	มาก
4. มีการแจ้งล่วงหน้าเกี่ยวกับเอกสารที่ต้องใช้ เพื่อให้ผู้กู้ยืมเตรียมพร้อมได้อย่างเหมาะสม	4.49	0.53	มาก
5. ช่องทางที่ใช้แจ้งข้อมูลเอกสาร เช่น เว็บไซต์ คู่มือ หรือเจ้าหน้าที่ ให้ข้อมูลที่ถูกต้อง และเป็นปัจจุบัน	4.63	0.48	มากที่สุด
6. เจ้าหน้าที่ให้คำปรึกษาเมื่อเกิดปัญหา เช่น เอกสารไม่ครบหรือระบบออนไลน์มีข้อขัดข้อง โดยแสดงความเต็มใจช่วยเหลือ	4.36	0.75	มาก
7. เจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับขั้นตอนการกู้ยืมอย่างชัดเจน ครบถ้วน และเข้าใจง่าย	3.71	0.47	มาก
8. มีช่องทางติดต่อเพื่อสอบถามข้อมูลหรือขอคำปรึกษาที่สะดวก เช่น โทรศัพท์ อีเมล หรือออนไลน์	4.21	0.65	มาก
ภาพรวม	4.27	0.18	มาก

จากตารางที่ 2 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาต่อกระบวนการขอกู้ยืมเงินกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย พื้นที่สงขลา ด้านความชัดเจน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.27$, $SD = 0.18$) เมื่อแยกเป็นรายข้อ พบว่า ข้อมูลเกี่ยวกับเงื่อนไขการกู้ยืม เช่น จำนวนเงินที่

สามารถทำได้ ระยะเวลาการชำระคืนและอัตราดอกเบี้ย มีความชัดเจน เข้าใจง่าย อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.68$, $SD = 0.47$) ช่องทางที่ใช้แจ้งข้อมูลเอกสาร เช่น เว็บไซต์ คู่มือ หรือเจ้าหน้าที่ ให้ข้อมูลที่ถูกต้อง และเป็นปัจจุบัน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.63$, $SD = 0.48$) มีการแจ้งล่วงหน้าเกี่ยวกับเอกสารที่ต้องใช้ เพื่อให้ผู้กู้ยืมเตรียมพร้อมได้อย่างเหมาะสม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.49$, $S.D. = 0.53$) ขั้นตอนการยื่นกู้ยืมและเอกสารที่ต้องใช้ในการยื่นกู้ยืม เช่น สำเนาบัตรประชาชนผู้กู้ยืม ผู้ปกครอง และเอกสารรับรองต่าง ๆ มีการระบุอย่างชัดเจนครบถ้วน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.48$, $SD = 0.62$) เจ้าหน้าที่ให้คำปรึกษาเมื่อเกิดปัญหา เช่น เอกสารไม่ครบหรือระบบออนไลน์มีข้อขัดข้อง โดยแสดงความเต็มใจช่วยเหลือ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.36$, $SD = 0.75$) มีช่องทางติดต่อเพื่อสอบถามข้อมูลหรือขอคำปรึกษาที่สะดวก เช่น โทรศัพท์ อีเมล หรือออนไลน์ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.42$, $SD = 0.65$) เจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับขั้นตอนการกู้ยืมอย่างชัดเจน ครบถ้วน และเข้าใจง่าย อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.71$, $SD = 0.47$) ตามลำดับ ส่วนความคิดเห็นน้อยที่สุด คือ มีการสื่อสารเกี่ยวกับผลกระทบหากเอกสารไม่ครบถ้วน เช่น การล่าช้าในการอนุมัติ ได้อย่างชัดเจน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.63$, $SD = 0.91$) ตามลำดับ

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การแปลความและการจัดอันดับ ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อต่อกระบวนการขอกู้ยืมเงินกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย พื้นที่สงขลา ด้านความรวดเร็ว

ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการดำเนินงานฯ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ด้านความรวดเร็ว			
1. เจ้าหน้าที่ตอบข้อสงสัยเกี่ยวกับกระบวนการกู้ยืมได้อย่างรวดเร็วและไม่ทำให้เกิดความล่าช้า	4.64	.64	มากที่สุด
2. เจ้าหน้าที่ตรวจสอบเอกสารที่ใช้ในการกู้ยืมได้อย่างรวดเร็วและไม่ทำให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินการ	4.52	0.59	มากที่สุด
3. กระบวนการอนุมัติการกู้ยืมดำเนินการอย่างรวดเร็วตามระยะเวลาที่แจ้งไว้ ไม่ทำให้เกิดความล่าช้า	4.53	0.50	มากที่สุด
4. เจ้าหน้าที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานะการอนุมัติเมื่อสอบถามได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง	4.78	0.41	มากที่สุด
5. การโอนเงินกู้ยืมเข้าบัญชีของผู้กู้ดำเนินการอย่างรวดเร็วตามระยะเวลาที่แจ้งไว้	4.62	0.48	มาก
6. ระยะเวลาในการโอนเงินสอดคล้องกับความคาดหวังและไม่ส่งผลกระทบต่อการใช้จ่ายเพื่อการศึกษา	4.15	0.36	มาก
ภาพรวม	4.54	0.20	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาต่อกระบวนการขอกู้ยืมเงินกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย พื้นที่สงขลา ด้านความรวดเร็ว ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.54$, $SD = 0.20$) เมื่อแยกเป็นรายข้อ พบว่าเจ้าหน้าที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานะการอนุมัติเมื่อ

สอบถามได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.78$, $SD = 0.41$) รองลงมา คือ เจ้าหน้าที่ตอบข้อสงสัยเกี่ยวกับกระบวนการกู้ยืมได้อย่างรวดเร็วและไม่ทำให้เกิดความล่าช้า อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.64$, $SD = 0.64$) การโอนเงินกู้ยืมเข้าบัญชีของผู้กู้ยืมดำเนินการอย่างรวดเร็วตามระยะเวลาที่แจ้งไว้ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.62$, $SD = 0.48$) กระบวนการอนุมัติการกู้ยืมดำเนินการอย่างรวดเร็วตามระยะเวลาที่แจ้งไว้ ไม่ทำให้เกิดความล่าช้า อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.53$, $SD = 0.50$) เจ้าหน้าที่ตรวจสอบเอกสารที่ใช้ในการกู้ยืมได้อย่างรวดเร็วและไม่ทำให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินการ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.52$, $SD = 0.59$) ตามลำดับ ส่วนความคิดเห็นน้อยที่สุด คือ ระยะเวลาในการโอนเงินสอดคล้องกับความคาดหวังและไม่ส่งผลกระทบต่อการใช้จ่ายเพื่อการศึกษา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.15$, $SD = 0.36$) ตามลำดับ

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การแปลความและการจัดอันดับ ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อกระบวนการขอกู้ยืมเงินกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย พื้นที่สงขลา ด้านความถูกต้อง

ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการดำเนินงาน		$\bar{X}$	SD	แปลผล
ด้านความถูกต้อง				
1	ข้อมูลที่เจ้าหน้าที่ให้เกี่ยวกับเงื่อนไขการกู้ยืม เช่น จำนวนเงิน ระยะเวลาชำระคืน และอัตราดอกเบี้ย มีความถูกต้องและเป็นปัจจุบัน	4.68	0.46	มากที่สุด
2	การตรวจสอบเอกสารมีความละเอียดรอบคอบ ไม่เกิดข้อผิดพลาดที่ทำให้ต้องแก้ไขซ้ำ	4.43	0.50	มาก
3	เจ้าหน้าที่ให้คำตอบที่ถูกต้องเมื่อสอบถาม ไม่ทำให้เกิดความสับสนหรือข้อมูลขัดแย้ง	4.84	0.37	มากที่สุด
4	เจ้าหน้าที่ตรวจสอบเอกสารที่ใช้ในการกู้ยืมอย่างถูกต้อง ครบถ้วน และเป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนด	4.55	0.65	มากที่สุด
5	มีการแจ้งข้อผิดพลาดหรือเอกสารที่ขาดอย่างชัดเจนและทันเวลา เพื่อให้ผู้กู้สามารถแก้ไขได้	4.85	0.36	มากที่สุด
6	ความถูกต้องในการตรวจสอบเอกสารช่วยให้กระบวนการกู้ยืมดำเนินไปอย่างราบรื่นและไม่เกิดความล่าช้า	4.53	0.49	มากที่สุด
ภาพรวม		4.64	0.15	มากที่สุด

จากตารางที่ 4 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาต่อกระบวนการขอกู้ยืมเงินกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย พื้นที่สงขลา ด้านความถูกต้อง ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.64$, $SD = 0.15$) เมื่อแยกเป็นรายข้อ พบว่ามีการแจ้งข้อผิดพลาดหรือเอกสารที่ขาดอย่างชัดเจนและทันเวลา เพื่อให้ผู้กู้สามารถแก้ไขได้ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.85$, $SD = 0.36$) รองลงมา คือ เจ้าหน้าที่ให้คำตอบที่ถูกต้องเมื่อสอบถาม ไม่ทำให้เกิดความสับสนหรือข้อมูลขัดแย้ง อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.84$, $SD = 0.37$) ข้อมูลที่เจ้าหน้าที่ให้เกี่ยวกับเงื่อนไขการกู้ยืม เช่น จำนวนเงิน ระยะเวลาชำระคืน และอัตราดอกเบี้ย มีความถูกต้องและเป็นปัจจุบัน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.68$, $SD = 0.46$) เจ้าหน้าที่ตรวจสอบเอกสารที่ใช้ในการกู้ยืมอย่างถูกต้อง ครบถ้วน และเป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนด อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.55$,

SD = 0.65) ความถูกต้องในการตรวจสอบเอกสารช่วยให้กระบวนการกู้ยืมดำเนินไปอย่างราบรื่นและไม่เกิดความล่าช้า อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.53$, SD = 0.49) ส่วนความคิดเห็นน้อยที่สุด คือ การตรวจสอบเอกสารมีความละเอียดรอบคอบ ไม่เกิดข้อผิดพลาดที่ทำให้ต้องแก้ไขซ้ำ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.43$, SD = 0.50)

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การแปลความและการจัดอันดับ ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อกระบวนการขอกู้ยืมเงินกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย พื้นที่สงขลา ด้านความสะดวก

ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการดำเนินงาน		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ด้านความสะดวก				
1	การจัดลำดับขั้นตอนเป็นระบบ ทำให้ผู้กู้สามารถดำเนินการได้อย่างสะดวกและไม่สับสน	5.00	0.00	มากที่สุด
2	ขั้นตอนการดำเนินการกู้ยืมมีความชัดเจน ไม่ซับซ้อน และสามารถทำตามได้ง่าย	4.47	0.49	มาก
3	ความสะดวกของขั้นตอนช่วยให้กระบวนการกู้ยืมเสร็จสิ้นตามเวลาที่กำหนดโดยไม่เกิดความล่าช้า	4.53	0.50	มากที่สุด
4	เจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการยื่นเอกสารอย่างครบถ้วนและเข้าใจง่าย	4.63	0.48	มากที่สุด
5	สถานที่สำหรับยื่นเอกสารมีความเหมาะสมและเข้าถึงได้ง่าย	4.54	0.74	มากที่สุด
6	สามารถติดต่อเจ้าหน้าที่ได้ง่ายผ่านช่องทางที่หลากหลาย เช่น โทรศัพท์ หรือระบบออนไลน์	4.28	0.70	มาก
7	ความสะดวกในการติดต่อเจ้าหน้าที่ช่วยให้กระบวนการกู้ยืมดำเนินไปอย่างราบรื่น	3.88	0.81	มาก
8	เจ้าหน้าที่ตอบกลับเมื่อมีการติดต่อสอบถามอย่างรวดเร็วและไม่ทำให้เกิดความล่าช้า	3.95	0.71	มาก
9	อุปกรณ์ที่ใช้ในการให้บริการ เช่น คอมพิวเตอร์ เครื่องพิมพ์ หรือระบบออนไลน์ มีความพร้อมและใช้งานได้ดี	4.54	0.55	มากที่สุด
ภาพรวม		4.42	0.22	มาก

จากตารางที่ 5 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาต่อกระบวนการขอกู้ยืมเงินกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย พื้นที่สงขลา ด้านความสะดวก ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.42$, SD 0.22) เมื่อแยกเป็นรายข้อ พบว่า การจัดลำดับขั้นตอนเป็นระบบ ทำให้ผู้กู้สามารถดำเนินการได้อย่างสะดวกและไม่สับสน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 5.00$, SD = 0.00) รองลงมา คือ เจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการยื่นเอกสารอย่างครบถ้วนและเข้าใจง่าย อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.63$, SD = 0.48) อุปกรณ์ที่ใช้ในการให้บริการ เช่น คอมพิวเตอร์ เครื่องพิมพ์ หรือระบบออนไลน์ มีความพร้อมและใช้งานได้ดี อยู่

ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.54$, $SD = 0.55$) สถานที่สำหรับยื่นเอกสารมีความเหมาะสมและเข้าถึงได้ง่าย อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.54$, $SD = 0.74$) ความสะดวกของขั้นตอนช่วยให้กระบวนการกู้ยืมเสร็จสิ้นตามเวลาที่กำหนดโดยไม่เกิดความล่าช้า อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.53$, $SD = 0.50$) ขั้นตอนการดำเนินการกู้ยืมมีความชัดเจน ไม่ซับซ้อน และสามารถทำตามได้ง่าย อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.47$, $SD = 0.49$) สามารถติดต่อเจ้าหน้าที่ได้ง่ายผ่านช่องทางที่หลากหลาย เช่น โทรศัพท์ หรือระบบออนไลน์ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.28$, $SD = 0.70$) เจ้าหน้าที่ตอบกลับเมื่อมีการติดต่อสอบถามอย่างรวดเร็วและไม่ทำให้เกิดความล่าช้า อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.95$, $SD = 0.71$) ส่วนความคิดเห็นน้อยที่สุด คือ ความสะดวกในการติดต่อเจ้าหน้าที่ช่วยให้กระบวนการกู้ยืมดำเนินไปอย่างรวดเร็ว อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.88$, $SD = 0.81$) ตามลำดับ

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การแปลความและการจัดอันดับ ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อกระบวนการขอกู้ยืมเงินกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี พื้นที่สงขลา ด้านการบริการ

ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการดำเนินงาน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ด้านการบริการ			
1 เจ้าหน้าที่ให้บริการด้วยความสุภาพและมารยาท	3.98	0.60	มาก
2 เจ้าหน้าที่ให้บริการอย่างรวดเร็ว ไม่ทำให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินการ	4.67	0.61	มากที่สุด
3 ความชัดเจนของข้อมูลและคำแนะนำที่ได้รับ ทำให้เข้าใจขั้นตอนการดำเนินการได้ง่าย	4.54	0.55	มากที่สุด
4 เจ้าหน้าที่มีความพร้อมในการให้ความช่วยเหลือเมื่อผู้กู้ยืมต้องการคำแนะนำหรือแก้ไขปัญหา	4.31	0.51	มาก
5 ความรวดเร็วในการให้บริการ ไม่ทำให้เกิดความล่าช้าในกระบวนการกู้ยืม	4.01	0.56	มาก
6 เจ้าหน้าที่ให้บริการโดยไม่เลือกปฏิบัติ ไม่แบ่งแยกและปฏิบัติต่อผู้กู้ยืมทุกคนอย่างเท่าเทียม	4.32	0.47	มาก
7 ข้อมูลและคำแนะนำที่ให้แกผู้กู้ยืมทุกคนมีความเท่าเทียมและครบถ้วนเหมือนกัน	4.94	0.31	มากที่สุด
ภาพรวม	4.39	0.28	มาก

จากตารางที่ 6 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาต่อกระบวนการขอกู้ยืมเงินกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี พื้นที่สงขลา ด้านการบริการ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.39$, $SD = 0.28$) เมื่อแยกเป็นรายข้อ พบว่าข้อมูลและคำแนะนำที่ให้แกผู้กู้ยืมทุกคนมีความเท่าเทียมและครบถ้วนเหมือนกัน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.94$, $SD = 0.31$) รองลงมา คือ เจ้าหน้าที่ให้บริการด้วยความสุภาพและมารยาท อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.67$, $SD = 0.61$) ความชัดเจนของข้อมูลและ

คำแนะนำที่ได้รับ ทำให้เข้าใจขั้นตอนการดำเนินการได้ง่าย อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.54$, $SD = 0.55$)
 เจ้าหน้าที่ให้บริการโดยไม่เลือกปฏิบัติ ไม่แบ่งแยกและปฏิบัติต่อผู้กู้ยืมทุกคนอย่างเท่าเทียม ($\bar{X} = 4.32$, $SD = 0.47$) เจ้าหน้าที่มีความพร้อมในการให้ความช่วยเหลือเมื่อผู้กู้ยืมต้องการคำแนะนำหรือแก้ไขปัญหา ($\bar{X} = 4.31$, $SD = 0.51$) ความรวดเร็วในการให้บริการ ไม่ทำให้เกิดความล่าช้าในกระบวนการกู้ยืม ($\bar{X} = 4.01$, $SD = 0.56$) ส่วนความคิดเห็นน้อยที่สุด คือ เจ้าหน้าที่ให้บริการอย่างรวดเร็ว ไม่ทำให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินการ ($\bar{X} = 3.98$, $SD = 0.60$) ตามลำดับ

ผลการวิจารณ์

จากผลการวิจัย ศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาต่อกระบวนการขอกู้ยืมเงินกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย พื้นที่สงขลา ในภาพรวมผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของนักศึกษาผู้กู้ยืมเงินกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา และสามารถอภิปรายได้ดังนี้

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของนักศึกษาผู้กู้ยืมเงินกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.44$, $SD = 0.98$) สะท้อนให้เห็นว่าการให้บริการของกองทุนสามารถตอบสนองต่อความต้องการและความคาดหวังของผู้รับบริการได้อย่างมีประสิทธิภาพในระดับสูง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการดำเนินงานที่มีการพัฒนาระบบบริการอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านการให้ข้อมูล การอำนวยความสะดวก และการสนับสนุนค่าใช้จ่ายที่จำเป็นต่อการศึกษา ซึ่งส่งผลให้ผู้รับบริการเกิดการรับรู้เชิงบวกต่อคุณภาพการบริการ Oliver, (1980) ซึ่งจะอภิปรายเป็นรายด้าน ดังนี้

1. ด้านความถูกต้อง อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.64$, $SD = 0.15$) เป็นองค์ประกอบสำคัญของการดำเนินงานและการให้บริการ เนื่องจากสะท้อนถึงความแม่นยำ ความครบถ้วน และความน่าเชื่อถือของข้อมูล ตลอดจนความถูกต้องของกระบวนการดำเนินงาน ซึ่งมีผลโดยตรงต่อความเชื่อมั่นของผู้รับบริการ ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากการกำหนดแนวทางปฏิบัติงานที่ชัดเจน การมีคู่มือหรือแนวปฏิบัติที่เป็นมาตรฐาน การใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อช่วยลดข้อผิดพลาดในการปฏิบัติงาน รวมถึงการมีบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการดำเนินงาน ส่งผลให้การให้บริการมีความถูกต้อง แม่นยำ และสามารถลดความคลาดเคลื่อนที่อาจเกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดคุณภาพการบริการของ W. Edwards Deming (1986) ที่ให้ความสำคัญกับการควบคุมคุณภาพของกระบวนการ (Process Quality Control) เพื่อให้ผลลัพธ์ของการดำเนินงานมีความถูกต้องและเชื่อถือได้

2. ด้านความรวดเร็ว อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.54$, $SD = 0.20$) เป็นตัวบ่งชี้ถึงคุณภาพการให้บริการที่มีมาตรฐานสูง มีความน่าเชื่อถือ และสามารถสร้างความพึงพอใจแก่ผู้รับบริการได้อย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม ควรมีการรักษามาตรฐานดังกล่าวไว้ Juran, (1988) พร้อมทั้งพัฒนากระบวนการให้ทันสมัยอย่างต่อเนื่อง เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงและเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการในอนาคต ในบริบทของการให้บริการทางการศึกษาและการดำเนินงานด้านกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา ความรวดเร็วอาจสะท้อนผ่าน การประชาสัมพันธ์ข้อมูลอย่างทันทั่วถึง การให้คำแนะนำที่รวดเร็ว การตรวจสอบเอกสารอย่างมีประสิทธิภาพ และการดำเนินการอนุมัติในระยะเวลาที่เหมาะสม ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่ช่วยลดความกังวลของนักศึกษาและเสริมสร้างความเชื่อมั่นต่อระบบการให้บริการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐพล เนื่องชมภู สิริกวิทย์ ครุฑครองพันธุ์ และจิระพันธ์ นามขวดี (2564) ความพึงพอใจต่อกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับ

มาก โดยมีเงื่อนไขหลักเกณฑ์การให้กู้ยืมเงินกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา ความรวดเร็วในการให้บริการเป็นปัจจัยหนึ่งที่กำหนดการรับรู้คุณค่าของผู้ใช้บริการ เมื่อผู้รับบริการได้รับบริการอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพย่อมเกิดความรู้สึกว่าองค์กรให้ความสำคัญกับเวลาและความต้องการของตน ซึ่งส่งผลต่อความพึงพอใจโดยรวมในระดับสูง

3. ด้านความสะดวก อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.42$, $SD = 0.22$) เป็นองค์ประกอบสำคัญที่สะท้อนถึงคุณภาพของการให้บริการหรือการดำเนินงาน โดยเฉพาะในบริบทการให้บริการแก่นักศึกษา ซึ่งครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับความง่ายในการเข้าถึงบริการ Parasuraman, Zeithaml & Berry, (1988) การดำเนินงานมีการออกแบบกระบวนการที่เอื้อต่อผู้ใช้บริการ เช่น การจัดระบบขั้นตอนที่ไม่ซับซ้อน การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยอำนวยความสะดวก และการให้ข้อมูลที่ชัดเจนและเพียงพอ ส่งผลให้ผู้รับบริการสามารถเข้าถึงและใช้บริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของมารุต นุบผามาล (2560) มีความพึงพอใจต่องานกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาต่อขั้นตอนการขอกู้ยืมเงิน ภาพรวมในระดับปานกลาง ซึ่งการวางแผนการปฏิบัติงานของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย มีระบบการดำเนินการที่เข้าใจง่าย ไม่ว่าจะเป็นด้านขั้นตอนการใช้งานในระบบ ขั้นตอนการรับสมัครกู้ยืมเงินทางอินเทอร์เน็ต ระยะเวลาการกู้ยืม และเกณฑ์การพิจารณาการคัดเลือกนักศึกษาที่กู้ยืม ซึ่งมีขั้นตอนที่ชัดเจนและโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ โดยมีเครื่องมือที่อำนวยความสะดวก การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารของกองทุน ซึ่งหากนักศึกษามีความสงสัยจะมีเจ้าหน้าที่คอยให้บริการกับนักศึกษาให้มีความสะดวกสบายในการดำเนินการต่าง ๆ

4. ด้านการบริการ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.39$, $SD = 0.28$) การให้บริการที่มีคุณภาพ ความสุภาพ ความเป็นมิตร และความเต็มใจในการให้บริการของบุคลากร ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสร้างความประทับใจแก่ผู้รับบริการ สอดคล้องกับแนวคิดของ Kotler (2016) ที่อธิบายว่า การบริการที่ดีไม่เพียงเป็นการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของผู้ใช้บริการเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการสร้างคุณค่าและความสัมพันธ์อันดีระหว่างองค์กรกับผู้รับบริการ ซึ่งนำไปสู่ความพึงพอใจ ความไว้วางใจ และความจงรักภักดีต่อองค์กรในระยะยาว สอดคล้องกับงานวิจัยของธณภณฤทธิ์ ธนภัทร์ไศวตโชติ และพลภัทร บุราคม (2564) กฤษณา วิชา, เบญจ พรพลธรรม, สุชาติ ใจภักดี, เกริกเกียรติ รสหอมภักดิ์ และมังกร ศรีเจริญกุล (2564) ในภาพรวมอยู่ระดับมาก โดยมีความพึงพอใจในด้านสถานที่ให้บริการ ด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ ด้านระเบียบปฏิบัติ ด้านการเข้าถึงบริการและด้านการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร เพื่อยกระดับคุณภาพด้านการบริการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น หน่วยงานควรส่งเสริมการพัฒนาทักษะการให้บริการของบุคลากรอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านการสื่อสาร การบริหารความสัมพันธ์กับผู้รับบริการ และการใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการบริการ เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้รับบริการได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของสังคมยุคดิจิทัล

5. ด้านความชัดเจน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.27$, $SD = 0.18$) มหาวิทยาลัยมีการจัดระบบข้อมูลและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ สามารถถ่ายทอดข้อมูล ข่าวสาร หรือแนวปฏิบัติให้ผู้รับบริการเข้าใจได้อย่างถูกต้อง ครบถ้วน และลดความคลุมเครือในการรับรู้ข้อมูล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Shannon and Weaver (1949) ประสิทธิภาพของการสื่อสารขึ้นอยู่กับความชัดเจนของสาร (Clarity of Message) หากสารมีความชัดเจน เข้าใจง่าย และลดสิ่งรบกวนในการสื่อสาร จะทำให้ผู้รับสารเกิดความเข้าใจตรงตามวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร ในบริบทของการดำเนินงานด้านกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา ความชัดเจนอาจสะท้อนผ่านการประกาศคุณสมบัติผู้กู้

ขั้นตอนการยื่นเอกสาร กำหนดระยะเวลา และเงื่อนไขต่าง ๆ อย่างชัดเจน รวมทั้งมีการตอบข้อซักถามและประชาสัมพันธ์ข้อมูลอย่างต่อเนื่อง ซึ่งช่วยให้นักศึกษาสามารถวางแผนและดำเนินการได้อย่างถูกต้อง ลดข้อผิดพลาดจากความเข้าใจคลาดเคลื่อน และเสริมสร้างความมั่นใจต่อระบบการให้บริการ

สรุป

ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาต่อกระบวนการขอกู้ยืมเงินกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี พื้นที่สงขลา ภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.44$, $SD = 0.98$) เมื่อจำแนกตามด้าน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ได้รับการดำเนินงานด้านความถูกต้อง อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.64$, $SD = 0.15$) ด้านการด้านความรวดเร็ว อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.54$, $SD = 0.20$) ด้านความสะดวก อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.42$, $SD = 0.22$) ด้านการบริการ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.39$, $SD = 0.28$) และด้านความชัดเจน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.27$, $SD = 0.18$) ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะผลการใช้งานวิจัย

1. เป็นข้อมูลสารสนเทศเพื่อพัฒนาระบบการให้บริการ สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานด้านการขอกู้ยืมเงินให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความสะดวก ความรวดเร็ว ความชัดเจนของข้อมูล และคุณภาพการให้บริการ ซึ่งจะช่วยให้หน่วยงานสามารถกำหนดแนวทางพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการของนักศึกษาได้อย่างตรงจุด
2. เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและแผนพัฒนางานกองทุน สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประกอบการวางแผนเชิงนโยบายเกี่ยวกับการบริหารจัดการงาน กองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา เช่น การกำหนดมาตรการอำนวยความสะดวกแก่ผู้กู้ยืม การพัฒนาระบบบริการดิจิทัล และการจัดสรรทรัพยากรเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานให้มีความคล่องตัวและมีประสิทธิผลมากขึ้น
3. การพัฒนาระบบการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ข้อมูล สามารถนำไปใช้ในการออกแบบช่องทางการสื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับขั้นตอน หลักเกณฑ์ ระยะเวลา และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการขอกู้ยืมให้มีความชัดเจน เข้าใจง่าย และเข้าถึงได้สะดวกมากขึ้น เช่น การจัดทำคู่มือออนไลน์ อินโฟกราฟิก คลิปแนะนำขั้นตอน หรือระบบตอบคำถามอัตโนมัติ เพื่อช่วยลดความสับสนและเพิ่มความเข้าใจให้แก่นักศึกษา

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของนักศึกษาต่อกระบวนการขอกู้ยืม เช่น คุณภาพการบริการ ความรวดเร็วในการดำเนินงาน การสื่อสารข้อมูล หรือการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ
2. ควรศึกษาเปรียบเทียบความพึงพอใจของนักศึกษาระหว่างคณะหรือสาขาวิชาต่าง ๆ เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างของความคิดเห็นในแต่ละกลุ่ม
3. ควรใช้การวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยเพิ่มการสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการสนทนากลุ่ม เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพที่สะท้อนปัญหา ความต้องการ และข้อเสนอแนะของนักศึกษาอย่างรอบด้าน

4. ควรขยายขอบเขตการศึกษาไปยังสถาบันอุดมศึกษาอื่น เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการบริหารจัดการ และหาแนวปฏิบัติที่ดีในการให้บริการด้านกองทุนการศึกษา

คำขอบคุณ

งานวิจัยเรื่องนี้ได้รับการอนุมัติให้ดำเนินการจากผู้อำนวยการวิทยาลัยรัตภูมิ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ที่ได้ให้โอกาสและสนับสนุนในการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้จนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- กฤษณา วิชา, เบญจพร พลธรรม, สุชาติ ใจภักดี, เกริกเกียรติ รสหอมภักดิ์ และมังกร ศรีเจริญกุล. (2564). ความพึงพอใจในการให้บริการกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาของสถาบันวิทยาการจัดการแห่ง แปซิฟิก จังหวัดพะเยา. *วารสารวิชาการ สถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก*, 7(2), 639-649.
- กองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.). 2565. *ความเป็นมา*. ค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2566 จาก <https://www.studentloan.or.th/th/aboutus>.
- กองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.). *ระเบียบ และประกาศสำหรับการให้กู้ยืมปีการศึกษา 2564*. สืบค้น 14 ธันวาคม 2568 จาก <https://www.studentloan.or.th/th/news/1609730929>.
- ชัชวาล ดีเลิศ. (2563). *การศึกษาขององค์ความรู้การศึกษาด้านเลือกของสังคมไทยกับแนวทางการขับเคลื่อนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ณัฐพล เนื่องชมภู สิริกวิทย์ ครุฑครองพันธุ์ และจิระพันธ์ นามขวิด. (2564). ความพึงพอใจของนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาต่อกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา. *วารสารพุทธมอค์์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวสุวิจิตราราม*. 6(1), 202-214.
- ธนกร สีลาพัฒน์ และนพดล พันธุ์พานิช. (2565). แนวทางในการพัฒนาการบริหารบริหารหนี้และกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาในประเทศไทย. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 7(4), 197-209.
- ธนภณวิทย์ ธนภัทร์เสวตโชติ และพลภัทร บุราคม. (2564). การประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาและการกระจายผลประโยชน์ของกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษากรณีศึกษา: สถาบันระดับอุดมศึกษา. *วารสารรังสิตบัณฑิตศึกษาในกลุ่มธุรกิจและสังคม*, 7(1), 74-86.
- ธนากร อุษณสินชัย และกอบแก้ว มีเพียร. (2565). การพัฒนาแพลตฟอร์มเพื่อบริการกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา. *วารสารวิทยาสารสนเทศและเทคโนโลยี*, 3(1), 65-76.
- มารุต บุบผามาล. (2560). ความพึงพอใจของนิสิตวิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคามต่อกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา. *วารสารการเมืองการปกครอง*, 7(2), 321-334.
- Claude Shannon and Warren Weaver. (1949). *The Mathematical Theory of Communication*. University of Illinois Press.
- Juran, J. M. (1988). *Juran's Quality Control Handbook*. McGraw-Hill.

- Kotler, P., & Keller, K. L. (2016). *Marketing Management* (15th ed.). Pearson Education.
- Lovelock, C., & Wirtz, J. (2016). *Services Marketing: People, Technology, Strategy*. Pearson.
- Oliver, R. L. (1980). *A Cognitive Model of the Antecedents and Consequences of Satisfaction Decisions*. *Journal of Marketing Research*, 17(4), 460–469.
- Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Berry, L. L. (1988). *SERVQUAL: A Multiple-Item Scale for Measuring Consumer Perceptions of Service Quality*. *Journal of Retailing*, 64(1), 12–40.
- W. Edwards Deming. (1986). *Out of the Crisis*. Cambridge, MA: Massachusetts Institute of Technology, Center for Advanced Engineering Study.

แนวปฏิบัติที่ดีของการจัดการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับตัวแทนความคิดที่หลากหลาย เพื่อพัฒนาการให้เหตุผลที่เชื่อมโยงระดับแนวคิดทางเคมี ในการสร้างคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์

Good Practices for Context-Based Learning with Multiple Representations to Develop Reasoning Linking Chemical Conceptual Levels in Constructing Scientific Explanations

ธนกิจ ทิพย์สิงห์¹ เอกรัตน์ ทานาค² สุธาสนี กิตยาการ³

Thanakit Thipsing¹ Akarat Tanak² Sutasinee Kityakarn³

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีของการจัดการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับตัวแทนความคิดที่หลากหลาย เพื่อพัฒนาการให้เหตุผลที่เชื่อมโยงระดับแนวคิดทางเคมีในการสร้างคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 22 คน โดยใช้การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนรูปแบบวงจร PAOR 4 วงจร เก็บข้อมูลจากบันทึกหลังสอน ใบกิจกรรม และอนุทินสะท้อนคิด แล้ววิเคราะห์เชิงเนื้อหาด้วยการตรวจสอบสามเส้า ผลการวิจัยพบแนวปฏิบัติที่ดี 6 ข้อ สอดคล้องกับขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐาน และส่งเสริมองค์ประกอบของกรอบ CER อย่างเป็นลำดับ ตั้งแต่การนำเสนอบริบทที่มีประสบการณ์ตรงเพื่อสร้างข้อกล่าวอ้าง การให้ข้อมูลสัญลักษณ์ก่อนทดลองเพื่อสร้างการเสริมต่อการเรียนรู้ในการรวบรวมหลักฐาน การใช้คำถามนำ การอธิบายนิยามระดับแนวคิดทางเคมี การใช้ตัวแทนความคิดที่หลากหลายโดยมีสัญลักษณ์เป็นแกน ไปจนถึงการออกแบบสถานการณ์ใหม่เพื่อถ่ายโอนการให้เหตุผลครบทุกระดับ โดยมีข้อค้นพบสำคัญว่าระดับสัญลักษณ์ทำหน้าที่เป็นแกนเชื่อมโยงสำคัญตลอดกระบวนการ แนวปฏิบัติเหล่านี้สามารถใช้เป็นแนวทางในการออกแบบการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการสร้างคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์อย่างเป็นระบบได้

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐาน, ระดับแนวคิดทางเคมี, การสร้างคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์, ตัวแทนความคิดที่หลากหลาย

¹ นิสิตระดับปริญญาโท ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ 10900 ประเทศไทย

Master of Science Education, Department of Education, Faculty of Education, Kasetsart University, Bangkok, 10900 Thailand

² ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ 10900 ประเทศไทย

Department of Education, Faculty of Education, Kasetsart University, Bangkok, 10900 Thailand

³ ภาควิชาเคมี คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ 10900 ประเทศไทย

Department of Chemistry, Faculty of Science, Kasetsart University, Bangkok, 10900 Thailand

Abstract

This study examined good practices in implementing context-based learning integrated with multiple representations to develop students' reasoning across chemical conceptual levels in constructing scientific explanations. The participants were 22 Grade 9 students. The study employed classroom action research using four PAOR cycles. Data were collected from reflective teaching journals, student worksheets, and reflection logs. Content analysis with triangulation was used for data analysis. The findings identified six effective practices aligned with the stages of context-based learning and progressively supporting the components of the CER framework. These practices included using familiar real-life contexts to support claim construction, providing symbolic information prior to experimentation as scaffolding for evidence collection, using guiding questions, explicitly clarifying the meanings of chemical conceptual levels, employing multiple representations with symbolic representations serving as the central connecting mechanism, and designing new situations to support the transfer of reasoning across all conceptual levels. A key finding showed that the symbolic level functioned as a critical integrative core throughout the learning process. These practices provide practical guidance for designing learning activities to systematically support the development of students' scientific explanations.

Keywords: Context-based learning, chemical conceptual levels, scientific explanation, multiple representations

บทนำ

การสร้างคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Explanation) เป็นทักษะสำคัญของการรู้วิทยาศาสตร์ (Scientific Literacy) ที่สะท้อนถึงความเข้าใจเชิงลึกต่อการเรียนรู้วิทยาศาสตร์โดยองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) กำหนดให้เป็นส่วนหนึ่งของสมรรถนะในกรอบการประเมิน PISA (OECD, 2023) ทักษะดังกล่าวไม่ได้จำกัดเพียงการบรรยายสิ่งที่เกิดขึ้น แต่ครอบคลุมถึงการให้เหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์อธิบายปรากฏการณ์ทางธรรมชาติอย่างเป็นระบบ โดยเชื่อมโยงหลักฐานเชิงประจักษ์กับแนวคิดทางวิทยาศาสตร์เพื่อสนับสนุนข้อกล่าวอ้างอย่างมีเหตุผล โดยเฉพาะการให้เหตุผลที่เชื่อมโยงกับหลักฐานที่เหมาะสมและเพียงพอ ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพของการให้เหตุผลทางวิทยาศาสตร์ (McNeill & Krajcik, 2006) การสร้างคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์ในเนื้อหาวิชาเคมีมีความท้าทายเป็นพิเศษ เนื่องจากเคมีเป็นศาสตร์ที่มีความเป็นนามธรรมสูงและมีโครงสร้างความรู้ใน 3 ระดับ ได้แก่ ระดับมหภาค (macroscopic) ระดับจุลภาค (submicroscopic) และระดับสัญลักษณ์ (symbolic) (Johnstone, 1993; Jaber & BouJaoude, 2012; ศตายุ นุ่นสวัสดิ์, 2562) นักเรียนที่สามารถเชื่อมโยงทั้ง 3 ระดับได้อย่างเป็นองค์รวมจะสามารถแปลความหมายของปรากฏการณ์และสื่อสารอย่างเป็นระบบด้วยภาษาทางวิทยาศาสตร์ (Mammino & Cardellini, 2005) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยพบว่านักเรียนส่วนใหญ่มักประสบปัญหาในการเชื่อมโยงความรู้ในระดับเหล่านี้ ส่งผลให้ความเข้าใจมีลักษณะแบบแยกส่วนและไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางเคมีได้อย่างมีเหตุผล (Jaber & BouJaoude, 2012)

การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 16
วันที่ 28 - 29 พฤษภาคม 2569
"บัณฑิตวิจัย สร้างสรรค์ และนวัตกรรม :
ยกระดับองค์ความรู้สู่การสร้างมูลค่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืน"

จากการสังเกตชั้นเรียนและวิเคราะห์บันทึกหลังสอนในการเรียนรู้เรื่องการเกิดปฏิกิริยาเคมี พบว่านักเรียนสามารถสร้างข้อกล่าวอ้างเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางเคมีได้ในระดับพื้นฐาน แต่ไม่สามารถให้เหตุผลที่เชื่อมโยงแนวคิดทางเคมีทั้ง 3 ระดับได้ โดยมีคำอธิบายได้เพียงระดับมหภาค เช่น การเปลี่ยนสี การตกตะกอน การเกิดฟองแก๊ส แต่ไม่สามารถใช้ตัวแทนความคิด เช่น แบบจำลองอนุภาค ภาพวาด หรือสมการเคมี มาอธิบายในระดับจุลภาคและสัญลักษณ์เพื่อเชื่อมโยงเป็นเหตุผลประกอบข้อกล่าวอ้างและหลักฐานได้ ส่งผลให้คำอธิบายขาดความครอบคลุมและความน่าเชื่อถือ

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่ากรอบแนวคิด Claim-Evidence-Reasoning (CER) ของ McNeill และ Krajcik (2006) เป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมการสร้างคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์อย่างเป็นระบบ โดยให้นักเรียนเสนอข้อกล่าวอ้าง (Claim) ที่มีหลักฐาน (Evidence) รองรับ และให้เหตุผล (Reasoning) เชื่อมโยงหลักฐานกับข้อกล่าวอ้างโดยอาศัยแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ที่เหมาะสม นอกจากนี้ การจัดการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐาน (Context-Based Learning: CBL) เป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการเชื่อมโยงปรากฏการณ์ในชีวิตจริงกับแนวคิดเชิงทฤษฎี และส่งเสริมการให้เหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์ (Gilbert, 2006; ตีรณา ชุมแสง, 2560; สุชาดา ศรีศกุน, 2565) อย่างไรก็ตาม CBL เพียงวิธีเดียวมีข้อจำกัดในการถ่ายทอดแนวคิดนามธรรม โดยเฉพาะในระดับจุลภาคและสัญลักษณ์ (Mammino & Cardellini, 2005) ในขณะที่การใช้ตัวแทนความคิดที่หลากหลาย (Multiple Representations: MRs) ช่วยให้นักเรียนเชื่อมโยงแนวคิดทางเคมีทั้ง 3 ระดับได้อย่างลึกซึ้งและมีโครงสร้างชัดเจนยิ่งขึ้น (Yeo & Gilbert, 2014) แต่งานวิจัยส่วนใหญ่ยังเน้นด้านเนื้อหาเป็นหลัก โดยไม่ได้เชื่อมโยงกับบริบทชีวิตจริงของผู้เรียนอย่างเพียงพอ ด้วยเหตุนี้ การบูรณาการ CBL และ MRs เข้าด้วยกัน จึงมีศักยภาพในการเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Avargil และ Piorko (2022) ที่พบว่านักเรียนที่เรียนด้วยการบูรณาการสองแนวทางนี้มีความเข้าใจแนวคิดทางเคมีดีกว่า CBL เพียงอย่างเดียว และนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ต่ำยังสามารถยกระดับความเข้าใจได้อย่างมีนัยสำคัญ

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน (Classroom Action Research) จำนวน 4 วงจร เพื่อพัฒนาการให้เหตุผลที่เชื่อมโยงระดับแนวคิดทางเคมีในการสร้างคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์ เรื่องการเกิดปฏิกิริยาเคมี ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับตัวแทนความคิดที่หลากหลาย ทั้งนี้ บทความนี้มุ่งนำเสนอเฉพาะแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practices) ที่สังเคราะห์จากการวิจัยทั้ง 4 วงจร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยฉบับเต็ม เพื่อเป็นแนวทางสำหรับครูวิทยาศาสตร์ในการนำไปปรับใช้เพื่อพัฒนาการสร้างคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนในเนื้อหาเคมีที่ต้องอาศัยการเชื่อมโยงแนวคิดหลายระดับ

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับตัวแทนความคิดที่หลากหลาย เรื่อง การเกิดปฏิกิริยาเคมี ที่ช่วยพัฒนาการให้เหตุผลที่เชื่อมโยงระดับแนวคิดทางเคมี ในการสร้างคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มที่ศึกษา

กลุ่มที่ศึกษาในงานวิจัยนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 1 ห้องเรียน ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่แห่งหนึ่ง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ ในห้องเรียนประกอบไปด้วยนักเรียน จำนวน 22 คน เป็นเพศชายจำนวน 11 คน และหญิงจำนวน 11 คน โดยนักเรียนกลุ่มที่ผู้วิจัยทำการศึกษานี้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) จากห้องเรียนที่ผู้วิจัยรับผิดชอบเป็นครูผู้สอนในรายวิชาวิทยาศาสตร์ 6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน (Classroom Action Research) เป็นกระบวนการวิจัยที่ครูผู้สอนศึกษาแนวปฏิบัติของตนเองในชั้นเรียนอย่างเป็นระบบ เพื่อทำความเข้าใจว่าสิ่งที่ตนเองทำนั้นส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างไร แก่นสำคัญของแนวทางนี้คือการสะท้อนตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งนำไปสู่การปรับเปลี่ยนและพัฒนาแนวการสอนเป็นวงจร องค์ความรู้ที่ได้จึงเกิดจากประสบการณ์ตรงในบริบทชั้นเรียนของผู้วิจัยเอง ทำให้มีความเชื่อมโยงกับปัญหาจริงและสามารถนำไปปรับใช้ในการพัฒนาการสอนได้อย่างเป็นรูปธรรม งานวิจัยนี้จึงใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการเพื่อให้ผู้วิจัยได้สะท้อนแนวปฏิบัติการสอนของตนเองในแต่ละวงจร และนำข้อค้นพบมาพัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการให้เหตุผลที่เชื่อมโยงระดับแนวคิดทางเคมีของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

งานวิจัยนี้ดำเนินการตามรูปแบบวงจร PAOR ของ Kemmis & McTaggart (1998) ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นวางแผน (Plan) 2) ขั้นลงมือปฏิบัติ (Act) 3) ขั้นสังเกต (Observe) และ 4) ขั้นสะท้อนผล (Reflect) โดยดำเนินการทั้งหมด 4 วงจร ครอบคลุมแผนการจัดการเรียนรู้เรื่อง การเกิดปฏิกิริยาเคมี จำนวน 4 แผน รวม 12 คาบเรียน คาบละ 50 นาที ในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้มีการสอดแทรกการสร้างคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์ครบ 3 องค์ประกอบตามกรอบ CER ได้แก่ ข้อกล่าวอ้าง หลักฐาน และการให้เหตุผลที่เชื่อมโยงระดับแนวคิดทางเคมี ทั้งนี้ บทความนี้มุ่งนำเสนอเฉพาะแนวปฏิบัติที่ดีจากการสังเคราะห์ผลการวิจัยปฏิบัติการทั้ง 4 วงจร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยฉบับเต็ม

การเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยมีกระบวนการ 4 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นแรก ผู้วิจัยอ่านข้อมูลจากทั้ง 3 แหล่งอย่างละเอียดเพื่อทำความเข้าใจกับข้อมูลในภาพรวม ขั้นที่สอง กำหนดหน่วยการวิเคราะห์เป็นข้อความที่สะท้อนพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนที่เกี่ยวข้องกับการให้เหตุผลที่เชื่อมโยงระดับแนวคิดทางเคมี และแนวทางการจัดการเรียนรู้ของครูที่ส่งผลต่อพฤติกรรมดังกล่าว ขั้นที่สาม จัดหมวดหมู่ข้อมูลตามขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐาน แล้ววิเคราะห์หาจุดเด่น จุดด้อย และข้อค้นพบในแต่ละวงจร โดยใช้การตรวจสอบสามเส้า (triangulation) ระหว่างข้อมูลจากทั้ง 3 แหล่งเพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือของการวิเคราะห์ และขั้นที่สี่ นำผลการวิเคราะห์จากทั้ง 4 วงจรมาสังเคราะห์ร่วมกัน โดยพิจารณาว่าแนวทางการจัดการเรียนรู้ใดที่ปรากฏซ้ำและส่งผลต่อการให้เหตุผลที่เชื่อมโยงระดับแนวคิดทางเคมีของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ แล้วจึงสรุปเป็นแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับตัวแทนความคิดที่หลากหลาย

ผลการวิจัย

จากการดำเนินการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนทั้ง 4 วงจร ครอบคลุมเนื้อหาเรื่องการเกิดปฏิกิริยาเคมี 4 แผน รวม 12 คาบเรียน ผู้วิจัยได้สังเกต รวบรวมข้อมูลจากบันทึกหลังสอน ใบกิจกรรม และอนุทินสะท้อนคิด ของนักเรียน พบพัฒนาการของนักเรียนในการให้เหตุผลที่เชื่อมโยงระดับแนวคิดทางเคมีอย่างเป็นลำดับ แล้ว วิเคราะห์เชิงเนื้อหาด้วยการตรวจสอบสามเส้าในแต่ละวงจร ผลการดำเนินการในแต่ละวงจรสรุปได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปผลการดำเนินการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน 4 วงจร

วงจร	เนื้อหา	ปัญหาที่พบ	การปรับปรุง	ผลที่ได้
1	การจัดเรียง อะตอม	การให้เหตุผลจำกัดอยู่ที่ มหภาค ตัวแทนความคิด อ้างอิงตามสมการ ถ่ายโอน ไม่ได้เพราะขาดข้อมูลของ สาร	(วงจรแรก ยังไม่มีการ ปรับ)	นักเรียนสร้างข้อกล่าวอ้าง ได้ในระดับพื้นฐาน แต่ การ ให้เหตุผล จำกัดอยู่ที่ มหภาค
2	การดุล สมการเคมี	การให้เหตุผลระดับจุลภาค ยังไม่ชัดเจน เนื่องจาก สถานการณ์ใหม่มีความ แตกต่างจากบริบทตั้งต้น ค่อนข้างมาก	ให้ข้อมูลสัญลักษณ์ ก่อนทำกิจกรรม ใช้ ตัวแทนแนว Analogy	นักเรียนเริ่มเชื่อมโยง สัญลักษณ์กับมหภาคได้ แต่จุลภาคยังไม่ชัดเจน
3	กฎทรงมวล	สถานการณ์ใหม่ยังต้องปรับ ให้ใกล้เคียงบริบทเดิมมาก ขึ้น	ระบุข้อสารตั้งแต่ขั้น นำเสนอบริบท ออกแบบสถานการณ์ ใหม่ให้ใกล้เคียงบริบท เดิม	นักเรียนเริ่มใช้สัญลักษณ์ เป็นแกนเชื่อมโยง 3 ระดับ ได้มากขึ้น ถ่ายโอนได้ดีขึ้น ชัดเจน
4	ปฏิกิริยา ดูดและคาย ความร้อน	(แนวทางการจัดการเรียนรู้ ได้รับการปรับปรุงจากข้อ ค้นพบในวงจรก่อนหน้า อย่างต่อเนื่อง)	ให้ข้อมูลครบทั้งข้อสาร ใช้ MRs หลายรูปแบบ โดยมีสัญลักษณ์เป็น แกน ออกแบบ สถานการณ์ใหม่ที่ ท้าทายพอดี	นักเรียนให้เหตุผลเชื่อมโยง 3 ระดับได้เป็นระบบที่สุด ถ่ายโอนการให้เหตุผลได้ ชัดเจน

จากกระบวนการสะท้อนคิดและปรับปรุงอย่างต่อเนื่องตลอด 4 วงจร ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์มา
สังเคราะห์ร่วมกัน พบแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการเรียนรู้ทั้งสิ้น 6 ข้อ ซึ่งไม่ได้เกิดจากการออกแบบล่วงหน้า แต่
เป็นผลลัพธ์ที่ตกผลึกจากการปรับปรุงซ้ำในแต่ละวงจร ดังสรุปในตารางที่ 2

คณะกรรมการบริหารงานวิจัยและนวัตกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาระดับชาติ

ตารางที่ 2 สรุปแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับตัวแทนความคิดที่หลากหลาย

ข้อ	ขั้นตอน CBL	แนวปฏิบัติที่ดี	หลักฐานที่สะท้อนแนวปฏิบัติที่ดี
1	ขั้นนำเสนอด้วยบริบท	นำเสนอบริบทชีวิตจริงที่นักเรียนมีประสบการณ์ตรง ด้วยสื่อหลายรูปแบบและคำถามปลายเปิด ร่วมกับการแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่ม เพื่อกระตุ้นการสร้างข้อกล่าวอ้างจากมหาค	ใบกิจกรรมในวงจรที่ 1 – 4 พบว่าการสร้างข้อกล่าวอ้างของนักเรียนมีพัฒนาการที่แสดงถึงความถูกต้องและชัดเจนขึ้นในทุกวงจร
2	ขั้นค้นคว้าและลงมือปฏิบัติ	ให้ข้อมูลระดับสัญลักษณ์ก่อนการทดลอง เพื่อสร้างการเสริมต่อการเรียนรู้ (Scaffolding) ให้ นักเรียนสามารถรวบรวมหลักฐานที่เชื่อมโยงสู่แนวคิดเคมีครบทั้ง 3 ระดับได้	นักเรียนสะท้อนว่า พอเห็นสูตรเคมีก่อนทดลอง ทำให้รู้ว่าต้องสังเกตอะไรและ ทำให้มองเห็นหลักฐานง่ายขึ้น สอดคล้องกับใบกิจกรรมที่พบว่า นักเรียนมีพัฒนาการในการเลือกหลักฐานได้ดีขึ้นในทุกวงจร
3	ขั้นค้นคว้าและลงมือปฏิบัติ	ใช้คำถามนำแทนการบอกคำตอบ ช่วยขยายขอบเขตการสังเกต และเปิดโอกาสให้ทดลองซ้ำ เงื่อนไขที่แตกต่าง เพื่อสร้างหลักฐานที่ครอบคลุมและน่าเชื่อถือ	บันทึกหลังสอน พบว่า การทดลองซ้ำ ภายใต้เงื่อนไขอื่น ๆ ช่วยนักเรียนมีข้อมูลเพิ่มเติมที่ใช้เป็นหลักฐานได้ สอดคล้องกับใบกิจกรรมที่นักเรียนใช้หลักฐานที่ตรงและมีคุณภาพที่ใช้ในการยืนยันข้อกล่าวอ้างได้
4	ขั้นเรียนรู้แนวคิดสำคัญ	อธิบายนิยามแนวคิดทางเคมี 3 ระดับ และแสดงตัวอย่างการให้เหตุผล ก่อนให้นักเรียนเขียน เพื่อพัฒนาการให้เหตุผลที่เป็นระเบียบ	นักเรียนสะท้อนว่า เมื่อเห็นตัวอย่างก่อน ทำให้รู้ว่าต้องเขียนเหตุผลอย่างไร สอดคล้องกับบันทึกหลังสอน ที่พบว่า เมื่อนักเรียนได้เรียนรู้นิยามและเห็นตัวอย่างแนวคิด จะส่งเสริมการให้เหตุผลได้ตรงตามระดับแนวคิด
5	ขั้นเรียนรู้แนวคิดสำคัญ	ใช้ตัวแทนความคิดที่หลากหลาย (MRs) โดยมีระดับสัญลักษณ์เป็นแกนเชื่อมโยง เพื่อพัฒนาการให้เหตุผลที่เชื่อมโยงครบ 3 ระดับ	ใบกิจกรรม พบว่า นักเรียนสร้างตัวแทนความคิดโดยอ้างอิงจากสัญลักษณ์ เช่น การวาดแผนภาพ ภาพจำลองโมเลกุล สอดคล้องกับบันทึกหลังสอน ที่ครูพบว่านักเรียนจะใช้สัญลักษณ์เป็นแกนเชื่อมโยงไประดับอื่น ๆ
6	ขั้นนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ใหม่	ออกแบบสถานการณ์ใหม่ที่สอดคล้องกับแนวคิดหลักแต่ท้าทายเพิ่มขึ้น ร่วมกับคำถามนำ เพื่อส่งเสริมการถ่ายโอน Reasoning ครบ 3 ระดับ	บันทึกหลังสอน พบว่า ครูใช้สถานการณ์ใกล้เคียงกับบริบทตั้งต้นแต่เพิ่มความท้าทาย พร้อมให้ข้อมูลสัญลักษณ์ล่วงหน้าและใช้คำถามนำ

ข้อ	ขั้นตอน CBL	แนวปฏิบัติที่ดี	หลักฐานที่สะท้อนแนวปฏิบัติที่ดี
			นักเรียนจะสามารถถ่ายโอน Reasoning ได้ดีขึ้นในทุกวงจร

จากตารางที่ 2 แนวปฏิบัติที่ดีทั้ง 6 ข้อมีความสัมพันธ์กับขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานอย่างเป็นลำดับ และส่งเสริมองค์ประกอบของกรอบ CER อย่างต่อเนื่อง โดยข้อ 1 เชื่อมโยงกับขั้นนำเสนอบริบทเพื่อสร้างข้อกล่าวอ้าง ข้อ 2 - 3 เชื่อมโยงกับขั้นค้นคว้าและลงมือปฏิบัติ เพื่อการตรวจสอบและค้นหาหลักฐานที่มีคุณภาพ ข้อ 4 - 5 เชื่อมโยงกับขั้นเรียนรู้แนวคิดเพื่อพัฒนาการให้เหตุผลที่เชื่อมโยงระดับแนวคิดทางเคมี และข้อ 6 เชื่อมโยงกับขั้นนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ ทั้งนี้ ข้อค้นพบที่สำคัญคือ ระดับสัญลักษณ์ ทำหน้าที่เป็นแกนเชื่อมโยงที่ปรากฏตลอดทั้ง 6 ข้อ ตั้งแต่การให้ข้อมูลสัญลักษณ์ก่อนทดลอง (ข้อ 2) การอธิบายนิยามแต่ละระดับ (ข้อ 4) การใช้เป็นแกนหลักของตัวแทนความคิด (ข้อ 5) ไปจนถึงการให้ข้อมูลสัญลักษณ์ในบริบทใหม่ (ข้อ 6) ต่อไปนี้จะอธิบายรายละเอียดเพิ่มเติมในแนวปฏิบัติที่สำคัญ เนื่องจากข้อจำกัดด้านพื้นที่ บทความนี้จะคัดเลือกนำเสนอรายละเอียดเฉพาะแนวปฏิบัติที่สะท้อนบทบาทของระดับสัญลักษณ์ต่อการพัฒนาหลักฐาน การให้เหตุผล และการถ่ายโอนการเรียนรู้ได้เด่นชัดที่สุด ได้แก่ แนวปฏิบัติข้อที่ 2 ข้อที่ 5 และข้อที่ 6

แนวปฏิบัติที่ดีข้อที่ 2 การให้ข้อมูลระดับสัญลักษณ์ก่อนการทดลอง เพื่อสร้างการเสริมต่อการเรียนรู้ (Scaffolding) ให้นักเรียนสามารถรวบรวมหลักฐานที่เชื่อมโยงสู่แนวคิดเคมีครบทั้ง 3 ระดับได้

แนวปฏิบัตินี้เสริมสร้างคุณภาพของหลักฐาน จุดเริ่มต้นมาจากปัญหาในวงจรที่ 1 ที่นักเรียนสามารถทดลองและสังเกตผลได้ แต่หลักฐานที่ได้มักเป็นเพียงข้อมูลระดับมหภาค เช่น บันทึกเพียงว่า "อุณหภูมิเพิ่มขึ้น" โดยยังไม่สามารถระบุได้ว่าสารใดเกี่ยวข้องกับปฏิกิริยา ครูจึงเริ่มให้ข้อมูลระดับสัญลักษณ์ก่อนหรือระหว่างการทำทดลอง เพื่อกำหนดกรอบการสังเกตให้นักเรียน เมื่อปรับแนวทางในวงจรถัดไป พบพัฒนาการที่ชัดเจนขึ้นตามลำดับ ในวงจรที่ 2 ครูให้นักเรียนทราบสูตรเคมีและชวเลขเขียนสมการเคมีก่อนทำกิจกรรม ข้อมูลจากใบกิจกรรมและบันทึกหลังสอนสะท้อนว่านักเรียนเริ่มใช้ข้อมูลระดับสัญลักษณ์เป็นฐานในการพิจารณาจำนวนอะตอมและเลือกใช้ผลจากกิจกรรมเป็นหลักฐานสนับสนุนข้อกล่าวอ้างได้ชัดเจนยิ่งขึ้น สอดคล้องกับอนุทินสะท้อนคิดของนักเรียนที่ระบุว่าสัญลักษณ์ช่วยให้เข้าใจสมการเคมีและทราบว่าต้องดำเนินการอย่างไร ซึ่งแสดงให้เห็นว่าข้อมูลระดับสัญลักษณ์ช่วยจัดโครงสร้างการคิดและการตีความหลักฐาน ไม่ใช่เพียงเนื้อหาสำหรับจดจำ ในวงจรที่ 3 ครูระบุข้อสารตั้งต้นและผลิตภัณฑ์ตั้งแต่ขั้นนำเสนอบริบท ข้อมูลจากเครื่องมือวิจัยทุกชิ้นสะท้อนตรงกันว่านักเรียนสามารถเชื่อมโยงผลการวัดมวลกับสารที่เกี่ยวข้องได้ชัดเจนมากขึ้น และเริ่มอธิบายได้ว่ามวลเปลี่ยนแปลงอย่างไรภายใต้เงื่อนไขที่แตกต่างกัน จนในวงจรที่ 4 ครูให้ข้อมูลครบทั้งข้อสาร สมการเคมี และแผนภาพพลังงาน พร้อมตั้งคำถามว่า "มีอะไรบางอย่างที่สามารถใช้เป็นหลักฐานสนับสนุนข้อกล่าวอ้างได้" ข้อมูลจากเครื่องมือวิจัยแสดงให้เห็นว่านักเรียนสามารถเลือกใช้อุณหภูมิจากการทดลองเป็นหลักฐานได้อย่างตรงประเด็น และใช้สมการเคมีหรือแผนภาพพลังงานเชื่อมโยงหลักฐานไปสู่การอธิบายทั้งระดับมหภาคและจุลภาคได้ดีกว่าทุกวงจรก่อนหน้านี้ โดยนักเรียนสะท้อนว่าข้อมูลดังกล่าวช่วยให้ทราบว่าอะไรคือหลักฐานที่นำมาใช้ได้ และช่วย

เชื่อมโยงเข้าสู่การให้เหตุผลในแต่ละระดับได้ชัดเจนขึ้น ข้อสรุปจากการสังเคราะห์คือ การให้ข้อมูลระดับสัญลักษณ์ที่ส่งผลต่อคุณภาพของหลักฐานได้จริงต้องคำนึงถึง 4 มิติพร้อมกัน ได้แก่ จังหวะที่ต้องอยู่ก่อนหรือระหว่างการทดลอง ปริมาณที่พอให้ระบุสารได้โดยไม่ปิดกั้นการตั้งคำถาม บทบาทที่ช่วยเชื่อมโยงสิ่งที่สังเกตได้กับความหมายทางเคมีทั้ง 3 ระดับ และคำถามนำของครูที่ช่วยให้นักเรียนใช้ข้อมูลสัญลักษณ์เป็นฐานในการคิดมิใช่เพียงจดจำ

แนวปฏิบัติที่ดีข้อที่ 5 การใช้ตัวแทนความคิดที่หลากหลาย (Multiple Representations) โดยมีระดับสัญลักษณ์เป็นแกนเชื่อมโยง เพื่อพัฒนาการให้เหตุผลที่เชื่อมโยงแนวคิดมหภาค จุลภาค และสัญลักษณ์ได้ครบถ้วนในคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์

แนวปฏิบัตินี้มุ่งยกระดับการให้เหตุผลในมิติของการเชื่อมโยงแนวคิดทั้ง 3 ระดับอย่างสมบูรณ์ จุดเริ่มต้นมาจากการสังเกตว่าแม้นักเรียนจะสร้างตัวแทนความคิดได้ จากใบกิจกรรมและบันทึกหลังสอน พบว่าตัวแทนความคิดยังเป็นเพียงการล้อตามสมการหรือวาดภาพตามที่เข้าใจ มากกว่าจะใช้เพื่ออธิบายกลไกระดับจุลภาคอย่างแท้จริง ในวงจรที่ 1 ข้อมูลจากเครื่องมือวิจัยสะท้อนว่านักเรียนสามารถวาดภาพหรือสร้างตัวแทนความคิดได้ แต่ยังมักล้อตามสมการเคมีและไม่สามารถใช้อธิบายกลไกระดับจุลภาคได้ครบถ้วน แสดงให้เห็นว่านักเรียนยังเชื่อมโยงตัวแทนความคิดกับการให้เหตุผลทั้ง 3 ระดับไม่ได้ ในวงจรที่ 2 ครูใช้ตัวแทนความคิดแนว Analogy เช่น กิจกรรมแซนวิชและลูกปัด ข้อมูลจากบันทึกหลังสอนและอนุทินสะท้อนว่าตัวแทนลักษณะนี้ช่วยให้นักเรียนมองเห็นจำนวนและการจัดเรียงของอะตอมได้ดีขึ้น และเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างระดับต่าง ๆ ชัดเจนขึ้น แม้ยังมีข้อจำกัดด้านเวลาและความสะดวกของวัสดุ ในวงจรที่ 3 ครูปรับมาใช้ดินน้ำมันและไม่จิ้มฟันแทน ข้อมูลจากเครื่องมือวิจัยทุกชิ้นสะท้อนว่านักเรียนจัดระเบียบความคิดได้สะดวกขึ้น และเริ่มใช้ระดับสัญลักษณ์เป็นแกนเชื่อมโยงไปสู่การอธิบายระดับจุลภาคและมหภาคได้เป็นลำดับมากขึ้น จนในวงจรที่ 4 ครูใช้ตัวแทนความคิดหลายรูปแบบร่วมกัน ได้แก่ กราฟการเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิ ภาพอนุภาค ลูกศรแสดงการถ่ายโอนพลังงาน และแผนภาพพลังงาน โดยใช้สมการเคมีเป็นจุดตั้งต้น ข้อมูลจากเครื่องมือวิจัยสะท้อนว่านักเรียนสามารถใช้ตัวแทนแต่ละแบบสนับสนุนการให้เหตุผลในบทบาทที่แตกต่างกันได้อย่างเหมาะสม และเชื่อมโยงแนวคิดทั้ง 3 ระดับได้ชัดเจนที่สุด ข้อค้นพบสำคัญคือ ตัวแทนความคิดจะช่วยพัฒนาการให้เหตุผลได้จริงเมื่อครูเลือกตัวแทนที่สอดคล้องกับแนวคิดแต่ละระดับ กำหนดให้ระดับสัญลักษณ์เป็นแกนหลัก เปิดโอกาสให้นักเรียนใช้ตัวแทนจัดระเบียบความคิดด้วยตนเอง และใช้คำถามนำช่วยให้นักเรียนตีความว่าตัวแทนแต่ละแบบอธิบายอะไรและสัมพันธ์กับระดับแนวคิดใด

แนวปฏิบัติที่ดีข้อที่ 6 การออกแบบสถานการณ์ใหม่ที่สอดคล้องกับแนวคิดหลักแต่มีความท้าทายเพิ่มขึ้น ร่วมกับคำถามนำเพื่อเชื่อมโยงระดับแนวคิด เพื่อส่งเสริมการถ่ายโอน Reasoning ครบ 3 ระดับสู่บริบทที่แตกต่าง

แนวปฏิบัตินี้เกิดจากปัญหาที่พบว่าแม้นักเรียนจะสร้างคำอธิบายในบริบทที่เรียนรู้ได้ แต่เมื่อนำไปใช้กับสถานการณ์ใหม่มักอธิบายได้ดีเพียงบางระดับ ในวงจรที่ 1 ครูยกตัวอย่างเทียนไขเมื่อถูกแก้วครอบ นักเรียนสร้างข้อกล่าวอ้างได้แต่ไม่สามารถใช้ภาษาทางเคมีอธิบายเหตุผลได้ เพราะไม่ทราบชื่อสารที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับอนุทินที่นักเรียนสะท้อนว่าเมื่อไม่รู้สูตรเคมีของสารจึงไม่ทราบว่าเขียนสัญลักษณ์อย่างไรและไม่มั่นใจว่าเหตุผลที่อธิบายถูกต้องหรือไม่ ในวงจรที่ 2 ครูให้สมการเคมีในสถานการณ์ใหม่เรื่องควรรณยนต์

บทสรุป

ผลการวิจัยมีนัยสำคัญในเชิงทฤษฎีหลายประการ ประการแรก ช่วยให้เห็นมุมมองเชิงปฏิบัติของการนำแนวคิด 3 ระดับของ Johnstone (1993) โดยชี้ให้เห็นว่าระดับสัญลักษณ์ไม่ได้เป็นเพียงหนึ่งในสามระดับของการเรียนรู้เคมี แต่ยังทำหน้าที่เป็นโครงสร้างที่เอื้อต่อการเชื่อมโยงการให้เหตุผลระดับมหภาคและจุลภาค สอดคล้องกับข้อเสนอของ Jaber และ BouJaoude (2012) ที่ให้คำอธิบายที่ชัดเจนยิ่งขึ้นถึงบทบาทเฉพาะของระดับสัญลักษณ์ในกระบวนการเรียนรู้ ประการที่สอง สอดคล้องและให้รายละเอียดเชิงปฏิบัติเพิ่มเติมต่อข้อค้นพบของ Avargil และ Piorko (2022) โดยอธิบายบทบาทที่แตกต่างแต่เกื้อหนุนกันของ CBL และ MRs กล่าวคือ CBL สนับสนุนการพัฒนาข้อกล่าวอ้างจากหลักฐานระดับมหภาค ขณะที่ MRs ยกระดับการให้เหตุผลไปสู่ระดับจุลภาคและสัญลักษณ์ ความสัมพันธ์เชิงส่งเสริมนี้ช่วยอธิบายว่าเหตุใดการบูรณาการทั้งสองแนวทางจึงให้ผลลัพธ์ที่ดีกว่าการใช้เพียงแนวทางใดแนวทางหนึ่ง ประการที่สาม ช่วยสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับช่วงเวลาที่เหมาะสมในการนำเสนอข้อมูลระดับสัญลักษณ์ โดยพบว่าควรให้นักเรียนเข้าถึงข้อมูลสัญลักษณ์ก่อนการทดลองมีบทบาทเป็นการเสริมต่อการเรียนรู้ (Scaffolding) ที่ช่วยกำหนดกรอบการสังเกตและยกระดับคุณภาพ

ของหลักฐาน ซึ่งแตกต่างจากแนวปฏิบัติทั่วไปที่มักนำเสนอสัญลักษณ์หลังการทดลอง ประการที่สี่ ระบุเงื่อนไขสำคัญของการถ่ายโอนการให้เหตุผลข้ามระดับแนวคิด ได้แก่ สถานการณ์ใหม่ต้องใช้แนวคิดหลักเดียวกัน มีความท้าทายเพิ่มขึ้นอย่างเหมาะสม มีข้อมูลสัญลักษณ์สนับสนุน และมีคำถามชี้แนะช่วยจัดระเบียบความคิด ซึ่งช่วยต่อยอดงานของ Yeo และ Gilbert (2014) โดยให้รายละเอียดเชิงเงื่อนไขที่ชัดเจนยิ่งขึ้น แนวปฏิบัติที่ดีทั้ง 6 ข้อนี้จึงมีศักยภาพในการประยุกต์ใช้กับเนื้อหาเคมีอื่นที่ต้องอาศัยการเชื่อมโยงแนวคิดหลายระดับ เช่น สมดุลเคมี หรือการเปลี่ยนแปลงสถานะของสาร อย่างไรก็ตาม การวิจัยนี้มีข้อจำกัดด้านขนาดกลุ่มตัวอย่างซึ่งมีนักเรียนเพียง 22 คนจากห้องเรียนเดียวที่มีลักษณะเฉพาะด้านศักยภาพทางวิชาการ การศึกษาในบริบทที่หลากหลายและกับผู้เรียนที่มีพื้นฐานแตกต่างกันจึงมีความจำเป็น เพื่อยืนยันความเป็นไปได้ในการขยายผลแนวปฏิบัติดังกล่าวสู่บริบททางการศึกษาที่กว้างขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. การให้ข้อมูลระดับสัญลักษณ์ เช่น ชื่อสาร สูตรเคมี หรือสมการเคมี ก่อนหรือระหว่างการทดลอง มีบทบาทเป็นการเสริมต่อการเรียนรู้ที่ช่วยยกระดับคุณภาพของหลักฐาน ดังนั้น ครูควรออกแบบลำดับกิจกรรมโดยให้ข้อมูลสัญลักษณ์ในปริมาณที่เพียงพอต่อการระบุสารและตีความหลักฐาน แต่ไม่มากจนจำกัดการสืบเสาะของนักเรียน
2. การจัดการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานช่วยสนับสนุนการสร้างข้อกล่าวอ้างจากหลักฐานระดับมหภาค ขณะที่การใช้ตัวแทนความคิดที่หลากหลายโดยมีระดับสัญลักษณ์เป็นแกนกลาง ช่วยยกระดับการให้เหตุผลสู่ระดับจุลภาคและสัญลักษณ์ ดังนั้น ครูควรเลือกบริบทที่นักเรียนมีประสบการณ์ตรง ใช้ตัวแทนความคิดที่สอดคล้องกับแต่ละระดับ และใช้คำถามนำเพื่อส่งเสริมการเชื่อมโยงระดับแนวคิด
3. การวิจัยครั้งต่อไปควรนำแนวปฏิบัติที่ดีทั้ง 6 ข้อไปใช้กับเนื้อหาเคมีอื่นที่ต้องอาศัยการเชื่อมโยงแนวคิดหลายระดับ เช่น สมดุลเคมี กรด-เบส หรือไฟฟ้าเคมี เพื่อตรวจสอบความครอบคลุมและความยืดหยุ่นของแนวปฏิบัติในบริบทเนื้อหาที่แตกต่างกัน
4. การวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาบทบาทของข้อมูลระดับสัญลักษณ์เพิ่มเติม โดยเฉพาะจังหวะ ปริมาณ และรูปแบบของข้อมูลสัญลักษณ์ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาคุณภาพของหลักฐานและการให้เหตุผลของผู้เรียน

เอกสารอ้างอิง

- ตีรณา ชุมแสง. (2560). การพัฒนาความสามารถในการสร้างคำอธิบายเชิงวิทยาศาสตร์เรื่องสมบัติของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐาน (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์).
- ศตายุ นุ่นสวัสดิ์. (2562). การพัฒนาการเชื่อมโยงระดับแนวคิดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เรื่อง ของแข็งของเหลว และแก๊ส ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐาน (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์).
- สุชาติ ศรีสกุล. (2565). การพัฒนาการสร้างคำอธิบายเชิงวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในบทเรียนเรื่องการเคลื่อนที่แบบต่าง ๆ โดยการจัดการเรียนรู้ที่ใช้บริบทเป็นฐาน. วารสารหน่วยวิจัยวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้, 13(1), 29–41.
- Avargil, S., & Piorko, R. (2022). High school students' understanding of molecular representations in a context-based multi-model chemistry learning approach. *International Journal of Science Education*, 44(11), 1738–1766. <https://doi.org/10.1080/09500693.2022.2095679>
- Gilbert, J. K. (2006). On the nature of “context” in chemical education. *International Journal of Science Education*, 28(9), 957–976. <https://doi.org/10.1080/09500690600702470>
- Jaber, L. Z., & BouJaoude, S. (2012). A macro–micro–symbolic teaching to promote relational understanding of chemical reactions. *International Journal of Science Education*, 34(7), 973–998. <https://doi.org/10.1080/09500693.2011.645488>
- Johnstone, A. H. (1993). The development of chemistry teaching: A changing response to changing demand. *Journal of Chemical Education*, 70(9), 701–705.
- Kemmis S. & R. McTaggart. (1998). *The action research planner*. Victoria: Deakin University.
- Mammino, L., & Cardellini, L. (2005). Studying students' understanding of the interplay between the microscopic and the macroscopic descriptions in chemistry. *Journal of Baltic Science Education*, 7(1), 51–62.
- McNeill K. L., & Krajcik J. (2006). Supporting students' construction of scientific explanation through generic versus context-specific written scaffolds. *Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association*, San Francisco, CA.
- OECD. (2023). *PISA 2025 science framework (second draft)*. Paris: OECD Publishing.
- Yeo, J., & Gilbert, J. K. (2014). Constructing a scientific explanation—A narrative account. *International Journal of Science Education*, 36(11), 1902–1935.

จิตรกรรมฝาผนังในจังหวัดจันทบุรี ช่วงพุทธศตวรรษที่ 24-25¹

MURAL PAINTINGS IN CHANTHABURI PROVINCE DURING THE 19TH - EARLY 20TH
CENTURY A.D.

ปณณวิช กิจนางหงษ์²

Punnavich Kitnanghong³

บทคัดย่อ

จิตรกรรมฝาผนังในจังหวัดจันทบุรี จำนวน 8 วัด ประกอบไปด้วย วัดเกวียนหัก วัดตะปอนน้อย วัดพุทธคยาราม (พลูยาง) วัดสิงขรคีรี (เขาน้อย) วัดเนินสูง วัดคลองน้ำเค็ม และวัดน้ำรัก จากการศึกษาพบว่ามีการเขียนเล่าเรื่องทศชาติและพุทธประวัติเป็นหลัก พร้อมทั้งสอดแทรกเรื่องราวอื่น ๆ เช่น พระมาลัย รามเกียรติ์ และภาพนาคเกี่ยวสามารถกำหนดอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 24-25 รูปแบบการเขียนได้รับอิทธิพลมาจากจิตรกรรมไทยประเพณีสมัยรัตนโกสินทร์ในกรุงเทพฯ เช่น ภาพบุคคลภาพปราสาทราชวังการจัดวางภาพ อย่างไรก็ตาม ช่างท้องถิ่นได้ปรับเปลี่ยนรายละเอียดบางประการให้แตกต่างออกไปจากจิตรกรรมแบบประเพณีด้วย

ประเด็นความสัมพันธ์กับจิตรกรรมในพื้นที่ พบว่า การจัดตำแหน่งภาพและเรื่องราว น่าจะมีต้นแบบมาจากวัดตะปอนน้อย และส่งแรงบันดาลใจมาสู่การเขียนเรื่องทศชาติและพุทธประวัติของวัดไผ่ล้อม วัดเนินสูง และวัดน้ำรัก รวมถึงการเขียนภาพนาคเกี่ยวบนเพดานของวัดตะปอนน้อย วัดสิงขรคีรี และวัดคลองน้ำเค็ม ซึ่งเป็นลักษณะเด่นไม่พบในพื้นที่ใด

รายละเอียดที่ปรากฏในจิตรกรรมยังสามารถอธิบายสภาพสังคม ผ่านภาพอาคารบ้านเรือน ภาพผู้คนที่หลากหลาย ตลอดจนภาพการแต่งกาย ภาพธงต่าง ๆ เป็นอีกหนึ่งหลักฐานประวัติศาสตร์สะท้อนภาพการเปลี่ยนแปลงสังคมช่วงพุทธศตวรรษที่ 24-25 ได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: จิตรกรรมฝาผนัง/ ทศชาติ/ พุทธประวัติ/ พระมาลัย/ รามเกียรติ์/ นาคเกี่ยว/ จังหวัดจันทบุรี

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “จิตรกรรมฝาผนังในจังหวัดจันทบุรี ช่วงพุทธศตวรรษที่ 24-25” ตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ มหาวิทยาลัยศิลปากร ซึ่งมีศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ชัย สายสิงห์ เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

² นักศึกษาระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพฯ 10200 ประเทศไทย

³ Master student, Department of Art History, Faculty of Archaeology, Silpakorn University, Bangkok 10200, Thailand

Abstract

Mural paintings in Chanthaburi province were studied across eight temples consist of Wat Kwien Hak, Wat Tapon Noi, Wat Phai Lom, Wat Buddhakayaram, Wat Sinkhara Khiri, Wat Noen Sung, Wat Klong Nam Kem and Wat Nam Rak. The main narratives in the murals are the Buddha's ten previous lives (Jataka) and the Buddha's life, along with other narratives such as Phra Malai, the Ramayana and the Entwined Naga. These murals date back to the period between the 19th and early 20th century A.D. The artistic style was influenced by traditional Thai art of the Rattanakosin era, as seen in the composition and the way palaces and people were drawn. However, local artisans changed some details making local murals different from traditional ones.

This research also found the relationship between the murals in Chanthaburi province. For example, mural plans and narratives started at Wat Tapon Noi and inspired the murals of the Buddha's ten previous lives (Jataka) and the Buddha's life at Wat Phai Lom, Wat Noen Sung and Wat Nam Rak. Also, the Entwined Naga paintings on the ceilings of the ordination halls (ubosot) at Wat Tapon Noi, Wat Sinkhara Khiri and Wat Klong Nam Kem are the outstanding features not found in any other region.

Finally, these murals act as a mirror of the past through the depiction of houses, people, clothing and flags of that time. These are valuable historical evidence reflecting Siam's transition during the 19th to early 20th century A.D.

Keyword: Mural paintings/ the Buddha's ten previous lives (Jataka)/ the Buddha's life/ Phra Malai/ the Ramayana/ the Entwined Naga/ Chanthaburi Province

บทนำ

จันทบุรี หรือ จันทบูร เป็นเมืองท่าชายฝั่งทะเลตะวันออก มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ จึงมีมนุษย์อยู่อาศัยมาต่อเนื่องหลายสมัยตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์และเข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์ในช่วงวัฒนธรรมเขมร สมัยอยุธยา ธนบุรี รัตนโกสินทร์ จวบจนถึงปัจจุบัน หลักฐานทางประวัติศาสตร์ในสมัยอยุธยาได้ระบุว่าเมืองจันทบูร เป็นเมืองท่าภายในที่ส่งสินค้าประเภทของป่าไปขายในราชธานี (วลัยลักษณ์ ทรงศิริ 2565: 272) รวมไปถึงเป็นจุดแวะพักเรือสินค้าจากกรุงศรีอยุธยาก่อนที่จะเดินทางไปยังทะเลจีนใต้

จันทบุรีในฐานะเมืองท่าการค้าได้มีพัฒนาการเป็นลำดับ เห็นได้จากศักยภาพของเมืองจันทบุรีที่สามารถเป็นแหล่งต่อเรือสำเภาในคราวที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงรวบรวมไพร่พลเมื่อเสียกรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ.2310 รวมไปถึงสมัยรัชกาลที่ 3 เมืองจันทบุรีได้ทวีความสำคัญขึ้นในฐานะเมืองหน้าด่านเพื่อรับสงคราม อนุกรมสยามยุทธ ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมืองจันทบุรีได้เป็นพื้นที่สำคัญของสยามเมื่อฝรั่งเศสเข้ามายุติครองในวิกฤติการณ์ ร.ศ.112 และเป็นพื้นที่ศูนย์กลางการปกครองในระบบมณฑลเทศาภิบาลตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ตามลำดับ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ฯ 2544: 34-38) ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของเมืองจันทบุรีที่มีบทบาทต่อพัฒนาการของเมืองสืบเนื่องมา

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

ปัจจัยด้านพัฒนาการย่อมทำให้เกิดชุมชนต่าง ๆ กระจายอยู่ทั่วเมืองจันทบุรี ส่วนใหญ่มักจะตั้งถิ่นฐานอยู่ริมแม่น้ำ ที่ราบเชิงเขา และริมชายฝั่งทะเล เช่น ริมแม่น้ำจันทบุรี เชิงเขาสระบาป เชิงเขาพลอยแหวน และตลอดแนวชายฝั่งทะเล ชาวจันทบุรีส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนาจึงพบการสร้างวัดประจำชุมชนเพื่อเป็นศูนย์กลางประกอบพิธีกรรมและกิจกรรมต่าง ๆ อยู่เป็นจำนวนมาก เท่าที่เหลือหลักฐานส่วนใหญ่สร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ ในจำนวนนี้เป็นวัดที่มีงานจิตรกรรมฝาผนังที่เขียนขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 24-25 จำนวน 8 วัด ได้แก่ วัดเกวียนหัก วัดตะปอนน้อย วัดไผ่ล้อม วัดพุทธคยาราม (พลูยาง) วัดสิงขรคีรี (เขาน้อย) วัดเนินสูง วัดคลองน้ำเค็ม และวัดน้ำรัก

จิตรกรรมของทั้ง 8 วัด มีลักษณะร่วมกัน คือ ได้รับอิทธิพลรูปแบบจากจิตรกรรมไทยประเพณี เรื่องราวที่นิยมเขียน ได้แก่ ทศชาติและพุทธประวัติ แต่ในรายละเอียดเรื่องราวของแต่ละวัดก็ได้พบลักษณะบางประการที่เพิ่มเติมหรือแตกต่างกันออกไป เช่น เขียนเรื่องราวมณีวรรตที่ขุมประตู่ เขียนภาพนาคเกี้ยวที่เพดาน และเขียนเรื่องพระมาลัย ส่วนในด้านเทคนิค แม้จะได้รับอิทธิพลการเขียนภาพแบบไทยประเพณี เช่น การจัดองค์ประกอบภาพท่าทางของบุคคลหลักและภาพปราสาทราชวัง แต่จิตรกรรมยังคงลักษณะแบบท้องถิ่น เช่น การปรับเปลี่ยนรายละเอียดบางประการทำให้แตกต่างไปจากจิตรกรรมแบบไทยประเพณี ลักษณะบางประการดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกับจิตรกรรมในท้องถิ่นทุกภูมิภาคของไทย

นอกจากนี้ รายละเอียดในภาพยังสามารถแสดงภาพภาพสังคมท้องถิ่นในอดีต เช่น ภาพอาคารบ้านเรือน การแต่งกายที่มีความหลากหลายทั้งแบบไทย จีนและตะวันตก สะท้อนภาพสังคมพุทธวัฒนธรรมของจันทบุรีอันมีที่มาจากการเป็นเมืองท่าค้าขาย ตลอดจนภาพวิถีชีวิต ภาพเรือ ภาพธงช้างและธงแดงขาวห้าริ้วที่ช่างเขียนขึ้นจากสิ่งที่มีอยู่จริงในสมัยนั้น เป็นอีกหนึ่งหลักฐานที่สามารถนำมาศึกษาและเพิ่มเติมประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ที่ผ่านมา มีผู้ศึกษาจิตรกรรมในจังหวัดจันทบุรีที่เป็นงานวิจัยค่อนข้างน้อย และมีผู้กำหนดอายุจิตรกรรมของวัดในจังหวัดจันทบุรีไว้เพียงบางวัด ได้แก่ วัดตะปอนน้อย เสนอว่าควรมีอายุอยู่ในสมัยอยุธยา โดยใช้รูปแบบอุโบสถและจิตรกรรมรูปชาวต่างชาติเป็นตัวกำหนดอายุ (สุชาติ เกาทอง 2554 : 241) อย่างไรก็ตาม จิตรกรรมของวัดตะปอนน้อยยังมีผู้เสนอว่าควรมีอายุในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นด้วย (อาภรณ์ ณ สงขลาและคณะ 2518: 2) ส่วนวัดไผ่ล้อม มีผู้เสนอว่าได้รับรูปแบบจิตรกรรมสมัยรัชกาลที่ 3 ลงมา (จารึก วิไลแก้วและคณะ 2538: 326) หรืออาจอยู่ในสมัยรัชกาลที่ 4 โดยปรับปรุงรูปแบบมาจากจิตรกรรมสมัยรัชกาลที่ 3 (วรรณพร แก้วกล้า 2536: 229) ตลอดจนวัดเนินสูงพบว่าเป็นจิตรกรรมสมัยรัชกาลที่ 6 ที่มีรูปแบบและการแสดงออกสอดคล้องกับจารึกระบุดิศวราชซึ่งเขียนอยู่บนจิตรกรรม (ปฐมนิธิ กิจนางหงษ์ 2564: 135-136)

การศึกษาเรื่องจิตรกรรมในจังหวัดจันทบุรียังปรากฏเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นในภาคตะวันออกของสุชาติ เกาทอง ที่เน้นการศึกษาภาพรวมของจิตรกรรมและจัดกลุ่มตามรูปแบบการเขียนจำนวน 5 กลุ่ม โดยได้จัดกลุ่มจิตรกรรมในจังหวัดจันทบุรีไว้อยู่ใน 3 กลุ่ม กล่าวคือ 1. กลุ่มประเพณีนิยม ได้แก่ วัดไผ่ล้อม เพราะเขียนภาพอิงรูปแบบจากจิตรกรรมแบบไทยประเพณี 2. กลุ่มพื้นถิ่น ได้แก่ วัดเนินสูง วัดสิงขรคีรี (เขาน้อย) วัดคลองน้ำเค็มและวัดตะปอนน้อยเพราะเป็นฝีมือช่างท้องถิ่นที่ใช้สีวรรณะเย็น มีทักษะด้อยกว่าช่างหลวง และ 3. กลุ่มอิทธิพลจีน ได้แก่ วัดไผ่ล้อม เพราะเขียนอาคารบ้านเรือนอย่างจีน (สุชาติ เกาทอง 2543: 156-161)

ในเวลาต่อมา สุชาติ เกาทอง ได้ศึกษามุ่งเน้นเฉพาะจิตรกรรมฝาผนังในพื้นที่ริมฝั่งทะเลภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และจัดกลุ่มเพิ่มเป็น 6 กลุ่มตามลักษณะและรูปแบบจิตรกรรม โดยได้จัดกลุ่มจิตรกรรมในจังหวัดจันทบุรีไว้ 3 กลุ่ม ซึ่งแตกต่างจากการศึกษาก่อน ได้แก่ 1.จิตรกรรมแบบอยุธยา ได้แก่ วัดตะปอนน้อย 2. จิตรกรรมแบบประเพณีรัชกาลที่ 4-5 ได้แก่ วัดไผ่ล้อมและวัดสิงขรคีรี (เขาน้อย) และ 3.จิตรกรรมแบบพื้นบ้าน ได้แก่ วัดเนินสูง วัดคลองน้ำเค็ม และวัดน้ำรัก (สุชาติ เกาทอง 2554: 244-246) อย่างไรก็ตามงานวิจัยทั้งสองครั้งข้างต้นได้ศึกษาจิตรกรรมในจังหวัดจันทบุรีไว้เพียง 6 วัด ยังไม่ได้ศึกษา อีก 2 วัด ได้แก่ วัดเกวียนหักและวัดพุทธคยาราม (พลูยง)

เรื่องเกี่ยวกับจิตรกรรมฝาผนังในจังหวัดจันทบุรี มีกล่าวไว้บ้างในบทความของนักวิชาการหรือในรายงานของหน่วยงานราชการ ส่วนใหญ่กล่าวถึงจิตรกรรมในฐานะส่วนหนึ่งของศิลปกรรมวัดเท่านั้น เช่น จิตรกรรมของวัดไผ่ล้อม น. ณ ปากน้ำ ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะจิตรกรรม ได้ใช้ความเชี่ยวชาญของตนให้เห็นว่า คงเป็นฝีมือช่างสมัยรัชกาลที่ 4 หรือหลังจากนั้น และนับว่าเป็นจิตรกรรมเอกของจังหวัด (น. ณ ปากน้ำ 2511: 25) บางท่านระบุไว้ว่าวัดไผ่ล้อมและจิตรกรรมน่าจะมีอายุสมัยอยุธยาตอนปลาย แต่ไม่ได้ระบุเหตุผลไว้แต่อย่างใด (เสาวณิต จุลวงศ์ 2533: 185)

จากการศึกษาเบื้องต้น พบว่าจิตรกรรมส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วงรัตนโกสินทร์ รวบรวมพุทธศตวรรษที่ 24-25 เนื่องจากมีการเขียนภาพโดยใช้ฉากธรรมชาติคั่นเหตุการณ์แทนเส้นลึงเทว ซึ่งเป็นเทคนิคที่ปรากฏชัดเจนในจิตรกรรมสมัยรัชกาลที่ 3 เช่นที่วัดสุวรรณาราม (สันติ เล็กสุขุม 2548: 83) ส่วนในบางวัดมีจารึกบนผนังหรือเพดานระบุศักราชไว้ชัดเจนว่าเขียนขึ้นเมื่อใด ได้แก่ วัดสิงขรคีรี (เขาน้อย) ระบุว่าข้อความบนเพดานว่า “...ศก ๑๒๖...” หรือรัตนโกสินทรศก 126 (พ.ศ.2450) ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 5 และวัดเนินสูงระบุถึงปีและผู้เขียนไว้ว่า “...ขุนกันทะราหะวิรัฐ เปนผู้รับจ้างเขียนภาพ...” เขียนเมื่อ พ.ศ.2458 แล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ.2460 ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 6

ดังกล่าวนี้อาจแสดงให้เห็นว่าที่ผ่านมาได้มีการศึกษาในภาพรวมของจิตรกรรมฝาผนังทั่วทั้งภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเฉพาะเจาะจงเพียงบางวัด ยังไม่พบการศึกษาจิตรกรรมของจังหวัดจันทบุรีในภาพรวมและกำหนดอายุอย่างเป็นระบบวิธีวิจัย ประกอบกับจิตรกรรมของวัดในจังหวัดจันทบุรียังมีความน่าสนใจเพราะเป็นจิตรกรรมท้องถิ่นที่ผสมผสานรูปแบบจิตรกรรมไทยประเพณี ในขณะเดียวกันยังสอดแทรกสภาพสังคมวิถีชีวิตที่แสดงถึงประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นจันทบุรี

การศึกษาในครั้งนี้จึงมุ่งเน้นประเด็นรูปแบบศิลปกรรม เรื่องราวที่เขียน เทคนิคการเขียนและประเด็นอื่น ๆ เพื่อกำหนดอายุจิตรกรรมฝาผนัง รวมทั้งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของจิตรกรรมแบบไทยประเพณีสมัยรัตนโกสินทร์กับจิตรกรรมในจังหวัดจันทบุรี ตลอดจนความสัมพันธ์ของจิตรกรรมท้องถิ่นในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภูมิภาคต่าง ๆ และองค์ประกอบอื่นซึ่งน่าจะสะท้อนภาพสังคมวิถีชีวิตในอดีตสามารถบอกเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้

วัตถุประสงค์

การศึกษามีจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ศึกษารูปแบบและเทคนิคการเขียนจิตรกรรมในจังหวัดจันทบุรีเพื่อกำหนดอายุ
2. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของจิตรกรรมในจังหวัดจันทบุรีกับจิตรกรรมแบบไทยประเพณีสมัยรัตนโกสินทร์ และจิตรกรรมท้องถิ่นที่มีลักษณะร่วมกัน
3. เพื่อสะท้อนภาพสังคม วิถีชีวิตที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนัง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่มีผู้ศึกษาไว้ รวมถึงข้อมูลด้านสถานที่ตั้งและแผนที่
2. เก็บข้อมูลจากการลงพื้นที่สำรวจภาคสนาม และบันทึกภาพจิตรกรรม
3. วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ร่วมกับข้อมูลเอกสาร พิจารณาจากงานจิตรกรรมแบบประเพณีสมัยรัตนโกสินทร์ในกรุงเทพมหานคร รวมทั้งจิตรกรรมท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและในภูมิภาคต่าง ๆ
4. สรุปผลการศึกษาและผลการวิเคราะห์
5. นำเสนอข้อมูลจากการศึกษาและวิเคราะห์ จัดทำเป็นรูปเล่ม

ผลการวิจัย

จากการศึกษาจิตรกรรมฝาผนังของวัดทั้ง 8 แห่ง ในจังหวัดจันทบุรี ได้แก่ วัดเกวียนหัก วัดตะปอนน้อย วัดไผ่ล้อม วัดพุทธคยาราม (พลูยาง) วัดสิงขรคีรี (เขาน้อย) วัดเนินสูง วัดคลองน้ำเค็มและวัดน้ำรัก สามารถกำหนดอายุได้ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 24-25 จากรูปแบบและเทคนิคจิตรกรรม เช่น ภาพอาคารบ้านเรือน ภาพการแต่งกาย แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้ดังนี้ กลุ่มที่ 1 วัดเกวียนหัก วัดตะปอนน้อย และวัดไผ่ล้อม กำหนดอายุอยู่ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 24 - ต้นพุทธศตวรรษที่ 25 กลุ่มที่ 2 คือวัดอื่น ๆ อีก 5 วัด กำหนดอายุในช่วงพุทธศตวรรษที่ 25

เนื้อหาที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังนิยมเขียนเรื่องทศชาติและพุทธประวัติเป็นหลัก พร้อมทั้งสอดแทรกเรื่องราวอื่น ๆ เช่น เรื่องพระมาลัย เรื่องรามเกียรติ์และภาพนาคเกี้ยว รูปแบบจิตรกรรมส่วนใหญ่โดยรับอิทธิพลมาจากจิตรกรรมแบบไทยประเพณีสมัยรัตนโกสินทร์ในกรุงเทพฯ เห็นได้จากท่าทางการแสดงออกของบุคคลหลักและภาพปราสาทราชวังมีลักษณะเป็นไปตามแบบแผน รวมถึงการจัดองค์ประกอบภาพซึ่งปรากฏมาแล้วในจิตรกรรมแบบไทยประเพณี เช่น ภาพมโหสถชาติกที่แบ่งเมืองเป็น 2 ฝั่ง และภาพเหตุการณ์ตอนประสูติที่พระนางสิริมหามายาทรงเหนี่ยวกิ่งไม้ด้วยพระหัตถ์ทั้งสอง อันเป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นในจิตรกรรมแบบพระราชนิยมรัชกาลที่ 4 ซึ่งเป็นส่วนที่นำมาช่วยกำหนดอายุจิตรกรรมด้วย

นอกจากนี้ เทคนิคบางประการยังแสดงให้เห็นถึงความเป็นท้องถิ่น กล่าวคือ พบการลดทอนรายละเอียดและปรับเปลี่ยนรูปแบบจิตรกรรม เช่น ลดทอนรายละเอียดการเขียนภาพมารผจญจากที่มีกองทัพพญามาร 2 ฝั่ง ให้เหลือเพียงฝั่งเดียวที่วัดเนินสูงและวัดน้ำรัก รวมถึงปรับเปลี่ยนสิ่งของในพระหัตถ์พระอินทร์จากบาตรเป็นพินในเหตุการณ์เสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ที่วัดสิงขรคีรีและวัดเนินสูง ส่งผลให้แตกต่างไปจากจิตรกรรมแบบประเพณีที่พระอินทร์มักจะทรงถือบาตรตามที่ระบุในเรื่องพระปฐมสมโพธิ ลักษณะเช่นนี้พบได้ในจิตรกรรมท้องถิ่นในภูมิภาคอื่น ๆ และในภาคตะวันออก

จิตรกรรมยังมีความสัมพันธ์กันในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี กล่าวคือ มีจัดวางแผนผังภาพชาดกและพุทธประวัติในตำแหน่งที่คล้ายคลึงกัน เริ่มต้นจากวัดตะปอนน้อย และส่งต่อรูปแบบไปยังวัดไผ่ล้อม วัดเนินสูงและวัดน้ำรักตามลำดับ โดยนิยมนำมาใช้ในการเขียนจิตรกรรมทศชาติบริเวณผนังแปะและเขียนจิตรกรรมพุทธประวัติบริเวณผนังสกัดหน้าพระประธาน อีกกรณีหนึ่งคือ เขียนจิตรกรรมที่มีรูปแบบร่วมกันจนเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ เช่น ภาพนาคเกี้ยวบริเวณเพดานไม้ในอุโบสถ ดังกล่าวมานี้ จิตรกรรมฝาผนังในจังหวัดจันทบุรี จึงแสดงให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างจิตรกรรมแบบไทยประเพณีกับจิตรกรรมแบบท้องถิ่น ซึ่งมีลักษณะร่วมบางประการกับจิตรกรรมในภูมิภาคอื่น ๆ และมีความสัมพันธ์กันภายในท้องถิ่นจันทบุรี

แม้ว่าจิตรกรรมในจังหวัดจันทบุรีจะเขียนเรื่องราวในพุทธศาสนาเป็นหลัก แต่ก็ยังสามารถสะท้อนภาพสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมจันทบุรีได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบอาคารบ้านเรือนที่มีทั้งเรือนไม้แบบไทย อาคารปูนอิทธิพลตะวันตกและจีน กลุ่มคนหลากหลายทั้งไทย จีน ฝรั่งเศสที่แสดงวิถีชาวบ้าน การแต่งกายทั้งแบบจารีตและแบบที่เกิดขึ้นใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 เช่น ชุดราชปะแตน เครื่องแบบทหารตามแบบตะวันตก และการไว้หนวด ตลอดจนภาพธงช้าง ภาพธงขาวแดงห้าริ้วที่ประกาศใช้ในระยะเวลานั้น ๆ ในสมัยรัชกาลที่ 6 จึงกล่าวได้ว่า จิตรกรรมได้แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของจันทบุรีที่เป็นสังคมพหุวัฒนธรรมอันมีที่มาจากการเป็นเมืองท่าชายฝั่งทะเล รวมไปถึงสามารถสะท้อนภาพการเปลี่ยนแปลงในจังหวัดจันทบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 24-25 ภายใต้สภาวะการณ์และกระแสโลกต่าง ๆ ช่วยเติมเต็มภาพประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจันทบุรีได้อีกทางหนึ่งด้วย

บทสรุป

จิตรกรรมฝาผนังในจังหวัดจันทบุรี สามารถกำหนดอายุได้ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 24-25 มีการแสดงออกทั้งรูปแบบ เรื่องราวและเทคนิคที่ได้รับอิทธิพลจากจิตรกรรมแบบไทยประเพณีสมัยรัตนโกสินทร์ในกรุงเทพฯ อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นการเขียนเรื่องทศชาติและพุทธประวัติเป็นหลัก หรือเรื่องราวอื่น ๆ มีพระมาลัยและรามเกียรติ์เป็นอาทิ ถึงอย่างนั้นช่างก็ยังได้ลดทอนและปรับเปลี่ยนองค์ประกอบบางประการทำให้จิตรกรรมในจันทบุรีแตกต่างไปจากจิตรกรรมแบบประเพณี ดังในกรณีของภาพตอนมารผจญและตอนเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ แสดงให้เห็นถึงลักษณะของจิตรกรรมท้องถิ่นที่คลี่คลายไปจากแบบแผนไทยประเพณี ซึ่งเป็นลักษณะร่วมที่ปรากฏในจิตรกรรมท้องถิ่นของภูมิภาคอื่น ๆ

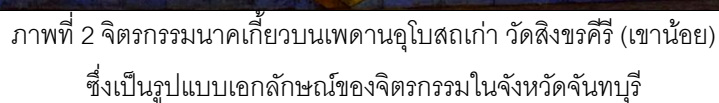
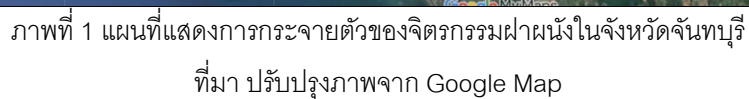
จิตรกรรมในจังหวัดจันทบุรียังมีลักษณะความเป็นท้องถิ่น กล่าวคือ พบการวางผังและรูปแบบจิตรกรรมที่สัมพันธ์กันเป็นลักษณะร่วมในพื้นที่ ดังกรณีวัดตะปอนน้อย วัดไผ่ล้อม วัดเนินสูงและวัดน้ำรัก รวมไปถึงการเขียนจิตรกรรมบนเพดานไม้ของอุโบสถเป็นรูปนาคเกี่ยวซึ่งถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของจิตรกรรมในจังหวัดจันทบุรี

นอกจากนี้ ในจิตรกรรมยังสามารถบอกเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี เนื่องจากช่างย่อมเขียนและถ่ายทอดภาพออกมาโดยมีพื้นฐานบางส่วนมาจากความเป็นจริงของสังคมในช่วงเวลานั้น ได้แก่ ภาพอาคารบ้านเรือน การแต่งกายของบุรุษสตรี กลุ่มคนเชื้อชาติต่าง ๆ รวมไปถึงภาพวิถีชีวิต เช่น การใช้เรือสำเภา เรือกำปั่น การใช้ธนู ทั้งหมดช่วยให้เห็นพัฒนาการทางสังคมของจันทบุรีที่เป็นเมืองท่าชายฝั่งทะเลตะวันออกมาแต่อดีต และเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของสยามไปตามกระแสโลกในช่วงพุทธศตวรรษที่ 24-25

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุฯ. (2544). วัฒนธรรมและพัฒนากาทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดจันทบุรี. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.
- จารึก วิไลแก้วและคณะ. (2538). แหล่งโบราณคดีที่เกี่ยวข้องกับเส้นทางเดินทัพและเส้นทางติดต่อ ค้าขาย แลกเปลี่ยนในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สระบุรี ปราชินบุรี สระแก้ว ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง และจันทบุรี [โครงการศึกษาวิจัยโบราณคดีและประวัติศาสตร์เมืองนครนายก ส่วนหนึ่งในโครงการสนองพระราชดำริ กองโบราณคดี] กรมศิลปากร.
- น. ณ ปากน้ำ. (มิถุนายน 2511). ศิลปะในจันทบูร. *ชาวกรุง*, 17(4), 22-28.
- ปณณวิช กิจงานหงษ์. (2564). *จิตรกรรมในอุโบสถเก่า วัดเนินสูง ต.คลองนารายณ์ อ.เมืองจันทบุรี จ.จันทบุรี*. [รายงานค้นคว้าเฉพาะบุคคลตามหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี] มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วรรณพร แก้วกล้า. (2536). *ศึกษารูปแบบศิลปกรรมวัดไผ่ล้อม อำเภอเมืองจันทบุรี*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลป- ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย] มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วลัยลักษณ์ ทองศิริ. (2565). บ้านเมืองเบ็ญบูรพา ภูมิวัฒนธรรม โบราณคดีและประวัติศาสตร์สังคมบนฐานทรัพยากรธรรมชาติชายฝั่งทะเลตะวันออก. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.
- สันติ เล็กสุขุม. (2548). จิตรกรรมไทยสมัยรัชกาลที่ 3 ความคิดเปลี่ยนการแสดงออกก็เปลี่ยนตาม. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- สุชาติ เกาทอง. (2543). *การสำรวจและศึกษาแหล่งข้อมูลพื้นฐานทางศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นถิ่นในภาคตะวันออก (ศิลปกรรม-ศิลปหัตถกรรม)*. [รายงานวิจัยรับทุนอุดหนุนจากโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม] มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สุชาติ เกาทอง. (2554). จิตรกรรมฝาผนังริมฝั่งทะเลภาคตะวันออกของไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสาวณิต จุลวงศ์. (ธันวาคม 2533). จันทบุรี เสน่ห์แรงเพราะแสงพลอย ผลไม้ ทะเล ไพร. *สารคดี*, 6(70), 181-196.
- อาภรณ์ ณ สงขลาและคณะ. (2518). รายงานสำรวจจิตรกรรมฝาผนัง วัดตะปอนน้อย ตำบลตะปอน อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี. [รายงานสำรวจของกองโบราณคดี] กรมศิลปากร.

การศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในวิทยาลัยพณิชยการ
ภาครัฐ

สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร

The Study of Transformational Leadership of Administrators in Public

Commercial Colleges under the Institute of Vocational Education, Bangkok

นทณัฐ เจริญพูล¹ และ นันทิยา น้อยจันทร์²

Natanat Charoenpoon¹ and Nuntiya Noichun²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา 2) เพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในวิทยาลัยพณิชยการภาครัฐ สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู ปีการศึกษา 2568 โดยได้กลุ่มตัวอย่างกำหนดขนาดตามเครจซีและมอร์แกน Krejcie and Morgan (1970) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 210 คน และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยกำหนดสัดส่วนตามขนาดของประชากรในแต่ละสถานศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA) และการทดสอบค่าที (t-test) ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในวิทยาลัยพณิชยการภาครัฐ สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.47$, S.D.= 0.55) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทั้ง 4 ด้าน โดยด้านการกระตุ้นทางปัญญามีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X}=4.47$, S.D.= 0.55) รองลงมาคือ ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ($\bar{X}=4.45$, S.D.= 0.56) และด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X}=4.40$, S.D.= 0.57) 2) เปรียบเทียบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในวิทยาลัยพณิชยการภาครัฐ สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร จำแนกตามเพศ อายุ และประสบการณ์ในการทำงาน โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง, ผู้บริหารสถานศึกษา

¹ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา กรุงเทพฯ 10300 ประเทศไทย

Graduate School, Suan Sunandha Rajabhat University, Bangkok 10300, Thailand

² บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา กรุงเทพฯ 10300 ประเทศไทย

Graduate School, Suan Sunandha Rajabhat University, Bangkok 10300, Thailand.

Abstract

This research aimed to: 1) Study the level of transformational leadership among school administrators, and 2) Compare the transformational leadership of school administrators in public commercial colleges under the Bangkok Vocational Education Institute, classified by gender, age, educational level, and work experience.

The research sample consisted of teachers and educational personnel in the academic year 2025. The sample size of 210 participants was determined using the Krejcie and Morgan (1970) sample size table, and participants were selected through stratified random sampling proportional to the population size of each institution. The research instrument was a questionnaire concerning the transformational leadership of school administrators. The statistical methods employed for data analysis included the mean ($\bar{X}$), standard deviation (SD), one-way analysis of variance (One-way ANOVA), and t-test.

The research findings revealed that: 1) the overall transformational leadership of school administrators in public commercial colleges under the Bangkok Vocational Education Institute was at a high level ($\bar{X} = 4.47$, $SD = 0.55$). Upon examination of individual dimensions, all four dimensions were rated at a high level. The intellectual stimulation dimension yielded the highest mean score ($\bar{X} = 4.47$, $SD = 0.55$), followed by the inspirational motivation dimension ($\bar{X} = 4.45$, $SD = 0.56$), while the idealized influence dimension recorded the lowest mean score ($\bar{X} = 4.40$, $SD = 0.57$). 2) A comparison of the transformational leadership of school administrators in public commercial colleges under the Bangkok Vocational Education Institute, classified by gender, age, and work experience, revealed statistically significant differences overall at the 0.05 level of significance.

Keyword : Transformational Leadership, School Administrators

บทนำ

อาชีวศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการผลิตและพัฒนากำลังคนระดับกลางที่มีสมรรถนะสูง เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงานและการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้การอาชีวศึกษาเป็น "การศึกษาที่สร้างคนทำงาน" และเป็นหัวใจของการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2565) ดังนั้น การบริหารจัดการสถานศึกษาอาชีวศึกษาจึงต้องอาศัยผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ และสามารถนำการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) เป็นแนวคิดที่มุ่งให้ผู้นำสร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นบุคลากรให้ร่วมพัฒนาองค์กรสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงบวกอย่างยั่งยืน Bass และ Avolio (1994) ได้อธิบายว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (Idealized Influence) การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspirational Motivation) การกระตุ้นทางปัญญา (Intellectual Stimulation) และ

การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (Individualized Consideration) ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้ช่วยให้ผู้นำสามารถนำพาองค์กรให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยีได้อย่างมั่นคง

วิทยาลัยพัฒนการภาครรัฐ สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร มีภารกิจหลักในการผลิตกำลังคนสายอาชีพด้านบริหารธุรกิจและพาณิชยกรรม ผู้บริหารสถานศึกษาบางแห่งยังประสบปัญหาในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและสังคม ทั้งด้านการพัฒนาแผนกลยุทธ์ การบริหารทรัพยากรมนุษย์ และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2566) สอดคล้องกับสุภาวดี มณีวรรณ (2564) ที่พบว่าผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงสูงสามารถเสริมสร้างความร่วมมือในองค์กร เพิ่มแรงจูงใจในการทำงานของครู และส่งผลเชิงบวกต่อคุณภาพการจัดการศึกษาโดยรวม

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในวิทยาลัยพัฒนการภาครรัฐ สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร และเปรียบเทียบระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจำแนกตามตัวแปรส่วนบุคคล เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาให้สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมยุคใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษา และเป็นผลโดยตรงสู่นักเรียน นักศึกษา เพื่อเป็นฝีมือแรงงานระดับกลางของประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในวิทยาลัยพัฒนการภาครรัฐ สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร
2. เพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในวิทยาลัยพัฒนการภาครรัฐ สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครู ในแต่ละวิทยาลัยพัฒนการภาครรัฐ สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร จำนวน 4 สถานศึกษา รวมทั้งสิ้น 451 คน
2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครู ในแต่ละวิทยาลัยพัฒนการ จำนวน 210 คน โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของ Krejcie and Morgan, 1970 โดยกำหนดสัดส่วนตามขนาดของประชากรในแต่ละสถานศึกษา ได้แก่ วิทยาลัยพัฒนการธนบุรี จำนวน 38 คน วิทยาลัยพัฒนการบางนา จำนวน 67 คน วิทยาลัยพัฒนการเขตพูน จำนวน 70 คน และวิทยาลัยพัฒนการอินทราชัย จำนวน 35 คน รวมจำนวนขนาดกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 210 คน และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้
3. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ซึ่งจำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในวิทยาลัยพณิชยการภาครัฐ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ผู้วิจัยใช้แนวคิดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ของ Bass และ Avolio (1994) โดยมี 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ 2) ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ 3) ด้านการกระตุ้นทางปัญญา 4) ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกของบุคคล ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) โดยค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถามอยู่ระหว่าง 0.67-1.00 และค่าความเชื่อมั่นโดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-Coefficient) ได้เท่ากับ 0.948

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการขอหนังสือขอความอนุเคราะห์บัณฑิตวิทยาลัยออกหนังสือถึงผู้บริหารสถานศึกษาและครู ในวิทยาลัยพณิชยการภาครัฐ สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร ที่เป็นขนาดกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 สถานศึกษา เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อตอบแบบสอบถามและได้รับการตอบรับกลับมาจำนวน 210 คน คิด เป็นร้อยละ 100 โดยผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้ทำการเก็บข้อมูลไว้ตรวจสอบความสมบูรณ์ก่อนนำไปวิเคราะห์ ข้อมูล ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้และนำคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าทางสถิติและรายงานผลต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่แบบ สอบถามชนิดเลือกตอบ (Checklist) นำมาแจกแจงความถี่ (Frequency) และ ค่าร้อยละ (Percentage) แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง 2) ข้อมูลเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ในวิทยาลัยพณิชยการภาครัฐ สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ซึ่งมีเกณฑ์ในการแปลความหมายค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.51 - 5.00 คะแนน หมายถึง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษามากที่สุด

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.51 - 4.50 คะแนน หมายถึง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษามาก

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.51 - 3.50 คะแนน หมายถึง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาปานกลาง

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.51 - 2.50 คะแนน หมายถึง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาน้อย

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00 - 1.50 คะแนน หมายถึง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาน้อยที่สุด

3) วิเคราะห์เปรียบเทียบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในวิทยาลัยพณิชยการภาครัฐ สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร จำแนกตามเพศ และระดับการศึกษา สถิติที่ใช้คือ การทดสอบค่าที (Independent t-Test) สำหรับทดสอบความแตกต่างค่าเฉลี่ย วิเคราะห์เปรียบเทียบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในวิทยาลัยพณิชยการภาครัฐ สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร จำแนกตามอายุ และ ประสบการณ์การทำงาน สถิติที่ใช้ คือ การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) กรณีพบว่ามีความแตกต่าง ค่าเฉลี่ยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้น จึงทดสอบความแตกต่างค่าเฉลี่ยรายคู่ด้วยวิธีการของ เชฟเฟ (Scheffe's method)

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ในวิทยาลัยพณิชยการภาครัฐ สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร โดยรวมและรายด้าน

ตารางที่ 1 แสดงอันดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ในวิทยาลัยพณิชยการภาครัฐ สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร โดยรวมและรายด้าน

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ของผู้บริหารสถานศึกษา	n = 210		ระดับ	อันดับ
	$\bar{X}$	S.D.		
1. ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์	4.40	0.57	มาก	4
2. ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ	4.45	0.56	มาก	2
3. ด้านการกระตุ้นทางปัญญา	4.47	0.55	มาก	1
4. ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกของบุคคล	4.43	0.59	มาก	3
รวม	4.44	0.57	มาก	-

จากตารางที่ 1 พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในวิทยาลัยพณิชยการภาครัฐ สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.44$, S.D.= 0.57) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทั้ง 4 ด้าน โดยด้านการกระตุ้นทางปัญญามีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}=4.47$, S.D.= 0.55) รองลงมาคือ ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ($\bar{X}=4.45$, S.D.= 0.56) และด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X}=4.40$, S.D.= 0.57)

2. การวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในวิทยาลัยพณิชยการภาครรัฐ สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร โดยจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน มีดังนี้

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในวิทยาลัยพณิชยการภาครรัฐ สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร จำแนกตามเพศ โดยรวมและรายด้าน

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ของผู้บริหารสถานศึกษา	เพศ				t	p
	ชาย		หญิง			
	(n = 107)		(n = 103)			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1. ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์	4.31	0.56	4.50	0.56	2.340*	0.020
2. ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ	4.39	0.53	4.52	0.58	1.654	0.100
3. ด้านการกระตุ้นทางปัญญา	4.41	0.51	4.54	0.58	1.702	0.090
4. ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกของบุคคล	4.33	0.56	4.55	0.61	2.722*	0.007
รวม	4.36	0.54	4.53	0.58	2.321*	0.021

p < .05

จากตารางที่ 2 พบว่าการเปรียบเทียบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในวิทยาลัยพณิชยการภาครรัฐ สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร จำแนกตามเพศ โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 2 ด้าน คือ ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ และด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกของบุคคล และไม่แตกต่างจำนวน 2 ด้าน คือ ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ และด้านการกระตุ้นทางปัญญา

ตารางที่ 3 แสดงผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ในวิทยาลัยพณิชยการ
ภาครัฐ สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร จำแนกตามอายุ โดยรวมและรายด้าน

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ของผู้บริหารสถานศึกษา	แหล่งความ แปรปรวน	df	SS	MS	F	p
1. ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์	ระหว่างกลุ่ม	2	4.364	2.182	6.985*	0.001
	ภายในกลุ่ม	207	64.667	0.312		
	รวม	209	69.031			
2. ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ	ระหว่างกลุ่ม	2	3.664	1.832	6.181*	0.002
	ภายในกลุ่ม	207	64.348	0.296		
	รวม	209	65.012			
3. ด้านการกระตุ้นทางปัญญา	ระหว่างกลุ่ม	2	2.326	1.163	3.980*	0.020
	ภายในกลุ่ม	207	60.492	0.292		
	รวม	209	62.818			
4. ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล	ระหว่างกลุ่ม	2	1.692	0.846	2.433*	0.090
	ภายในกลุ่ม	207	71.986	0.348		
	รวม	209	73.678			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	2	2.879	1.440	5.679*	0.004
	ภายในกลุ่ม	207	52.474	0.253		
	รวม	209	55.353			

*p<0.05

จากตารางที่ 3 พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในวิทยาลัยพณิชยการ
ภาครัฐ สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร จำแนกตามอายุโดยรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ
ทางสถิติที่ระดับ 0.05 รายด้านยกเว้นด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกของบุคคล ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 4 แสดงผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ในวิทยาลัยพณิชยการ
ภาครัฐ สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร จำแนกตามระดับการศึกษา โดยรวมและรายด้าน

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ของผู้บริหารสถานศึกษา	ระดับการศึกษา				t	p
	ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญาตรี			
	(n = 130)		(n = 80)			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1. ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์	4.45	0.60	4.33	0.52	1.426	0.155
2. ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ	4.52	0.57	4.35	0.53	2.164*	0.032
3. ด้านการกระตุ้นทางปัญญา	4.50	0.58	4.43	0.49	0.963	0.337
4. ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกของบุคคล	4.48	0.62	4.36	0.54	1.480	0.140
รวม	4.49	0.59	4.37	0.52	1.720	0.087

จากตารางที่ 4 พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนของผู้บริหารสถานศึกษาในวิทยาลัยพณิชยการภาครัฐ
สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร จำแนกตามระดับการศึกษา โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน
ยกเว้น ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

ตารางที่ 5 แสดงผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ในวิทยาลัยพณิชยการ
ภาครัฐ สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน โดยรวมและราย
ด้าน

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ของผู้บริหารสถานศึกษา	แหล่งความ แปรปรวน	df	SS	MS	F	p
1. ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์	ระหว่างกลุ่ม	2	3.946	1.973	6.275*	0.002
	ภายในกลุ่ม	207	65.085	0.314		
	รวม	209	69.031			
2. ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ	ระหว่างกลุ่ม	2	3.945	1.972	6.686*	0.002
	ภายในกลุ่ม	207	61.067	0.295		
	รวม	209	65.012			
3. ด้านการกระตุ้นทางปัญญา	ระหว่างกลุ่ม	2	4.279	2.140	7.566*	0.001
	ภายในกลุ่ม	207	58.539	0.283		
	รวม	209	62.818			
4. ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล	ระหว่างกลุ่ม	2	5.683	2.841	8.650*	0.000
	ภายในกลุ่ม	207	67.995	0.328		
	รวม	209	73.678			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	2	4.325	2.162	8.772*	0.000
	ภายในกลุ่ม	207	51.028	0.247		
	รวม	209	55.353			

*p<.05

จากตารางที่ 5 พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในวิทยาลัยพณิชยการ
ภาครัฐ สังกัดสำนักสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน โดยรวม
และรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

บทสรุป

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในวิทยาลัยพณิชยการภาครัฐ สังกัดสถาบันการศึกษาอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงลำดับตามคะแนนเฉลี่ยพบว่า อยู่ในระดับมากทั้ง 4 ด้าน โดยด้านการกระตุ้นทางปัญญามีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}=4.47$, S.D.= 0.55) รองลงมาคือ ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ($\bar{X}=4.45$, S.D.= 0.56) และด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X}=4.40$, S.D.= 0.57) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รัตตินันท์ บุญกล้า (2561) ได้ศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายเป็นรายด้าน พบว่า

ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในวิทยาลัยพณิชยการภาครัฐ สังกัดสถาบันการศึกษาอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับนันทิยา แสนสุวรรณ และนลธวัช ยุทธวงศ์ (2566) ที่พบว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดกำแพงเพชรโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเสนอแนะว่าผู้บริหารควรมีคุณธรรม จริยธรรม และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคลากร

ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ผลการวิจัยพบว่าอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับนันทิยา แสนสุวรรณ และนลธวัช ยุทธวงศ์ (2566) ที่เสนอว่าผู้บริหารควรให้เกียรติ ยกย่องชมเชย กระตุ้นให้กำลังใจ และเปิดโอกาสให้บุคลากรทุกคนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน

ด้านการกระตุ้นทางปัญญา ผลการวิจัยพบว่าอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ Weng, Compan, and Nara-Ngong-ard (2023) ที่พบว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความพึงพอใจในงานของครู โดยมีมิติด้านการสร้างแรงบันดาลใจและการคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคลสามารถทำนายความพึงพอใจในงานได้อย่างมีนัยสำคัญ

ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกของบุคคล ผลการวิจัยพบว่าอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับสุกัญญา ณ น่าน (2567) ที่พบว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดน่านโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคลมีค่าเฉลี่ยสูงสุด

ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจำแนกตามตัวแปรส่วนบุคคล พบว่า 1) จำแนกตามเพศ โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับชารีนา เต๊ะ และเก่าเอียน จรุงณี (2567) ที่พบผลในทิศทางเดียวกัน 2) จำแนกตามอายุ โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สอดคล้องกับเอกสิทธิ์ ทินจง (2562) ที่พบว่าครูที่มีอายุต่างกันมีความเห็นต่อภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงไม่แตกต่างกัน 3) จำแนกตามระดับการศึกษา โดยรวมไม่แตกต่างกัน ยกเว้นด้านการสร้างแรงบันดาลใจที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สอดคล้องกับกานต์พิชชา สายปิ่น (2568) ที่พบว่าบุคลากรที่มีวุฒิการศึกษาต่างกันมีทัศนคติและมุมมองต่อผู้บริหารแตกต่างกัน 4) จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สอดคล้องกับสุกัญญา ณ น่าน (2567) ที่พบว่าประสบการณ์ในการทำงานส่งผลต่อความคิดเห็นด้านการสร้างแรงบันดาลใจและการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคลอย่างมีนัยสำคัญ

ข้อเสนอแนะ 1) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ ผู้บริหารสถานศึกษาควรประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีด้านคุณธรรม จริยธรรม และความโปร่งใส เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและแรงศรัทธาแก่บุคลากร พร้อมทั้งกำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมายองค์กรที่ชัดเจน ส่งเสริมบรรยากาศการทำงานเป็นทีม และเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและริเริ่มนวัตกรรม นอกจากนี้ควรส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง โดยคำนึงถึงความแตกต่างรายบุคคล และให้การสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรตามความถนัดของแต่ละบุคคล 2) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปควรใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยผนวกการสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการสนทนากลุ่มเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้งและรอบด้านยิ่งขึ้น ควรขยายขอบเขตการศึกษาไปยังสถานศึกษาอาชีวศึกษาในสังกัดอื่นหรือภูมิภาคอื่น เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบภาวะผู้นำในบริบทที่หลากหลาย และควรศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ วัฒนธรรมองค์กร บรรยากาศการทำงาน และการบริหารแบบมีส่วนร่วม ตลอดจนพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่เหมาะสมกับบริบทของสถาบันการศึกษาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กานต์พิชชา สายปิ่น. (2568). *ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี*, 19(1), 210-235. <https://shorturl.asia/FWWqD>
- เต๊ะ ชารีนา, และ แก้วเอียน จรุงณี. 2024. “ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา ตามความคิดเห็นของครู รัชชายุแดนไทยมาเลเซีย จังหวัดนราธิวาส”. *วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี* 35 (2). Pattani, Thailand:87-98. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/edupsu/article/view/262170>.
- นันทิยา แสนสุวรรณ และนลวัช ยุทธวงศ์. (2566). *ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหาร สถานศึกษา สังกัดอาชีวศึกษา จังหวัดกำแพงเพชร. วารสารการบริหารจัดการและ นวัตกรรม* ท้องถิ่น, 5(6), 234-250. จาก <https://shorturl.asia/jLyoC>.
- รัตตินันท์ บุญกล้า. (2561). *การศึกษภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.*
- สุกัญญา ณ น่าน. (2567). *การศึกษภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดอาชีวศึกษา จังหวัดน่าน. สารนิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยพะเยา.* จาก <https://shorturl.asia/OYvPZ>
- สุภาวดี มณีวรรณ. (2564). *ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาและผลต่อประสิทธิภาพ*
การทำงานของบุคลากร. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย ราชภัฏพระนคร.
- สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2565). *ยุทธศาสตร์สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2566–2570.* กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2566). *รายงานการขับเคลื่อนการอาชีวศึกษาไทยสู่ยุค ดิจิทัล.* กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- เอกสิทธิ์ ทินจอง. (2562). *ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารวิทยาลัยอาชีวศึกษาในกลุ่มสถาบันการศึกษาพหุบัณฑิต. วารสารวิชาการและวิจัยมหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*, 9(2), 61–70. จาก <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/neuarj/article/view/213335>
- Bass, B. M., & Avolio, B. J. (1994). *Improving organizational effectiveness through transformational leadership.* Thousand Oaks, CA: Sage.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607–610. <https://doi.org/10.1177/001316447003000308>
- Scheffé, H. (1953). A method for judging all contrasts in the analysis of variance. *Biometrika*, 40(1–2), 87–104. <https://doi.org/10.1093/biomet/40.1-2.87>
- Weng, S., Compan, P., & Nara-Ngong-ard, S. (2023). *The relationship between transformational leadership and teachers' job satisfaction in Hainan vocational colleges.* *Walailak Journal of Science and Technology*. Al Amin Mydin, Azreen

มาตรการทางกฎหมายในการเยียวยาความเสียหายแก่ข้าราชการพลเรือนสามัญและครอบครัวภายหลังได้รับการยกเลิกโทษทางวินัยอย่างร้ายแรง

Legal Remedies for Damage Suffered by Civil Servants and Their Families Following the Revocation of Severe Disciplinary Sanctions.

ศุภากร จ๋อนเจิม¹ และ ศิริชัย กุมารจันทร์²

Suphakorn Johnjerm¹ and Sirichai Kumanchan²

บทคัดย่อ

การศึกษามาตรการทางกฎหมายในการเยียวยาความเสียหายแก่ครอบครัวข้าราชการพลเรือนสามัญภายหลังได้รับการยกเลิกโทษทางวินัยอย่างร้ายแรง พบว่าแม้กฎหมายไทยจะมีการกำหนดกลไกการเยียวยาเพื่อคุ้มครองความเป็นธรรมแก่ผู้ถูกระงับและผู้ร้องทุกข์ แต่ระบบการเยียวยาดังกล่าวยังคงมีข้อจำกัดทั้งในเชิงโครงสร้างและเชิงเนื้อหา โดยเฉพาะความไม่ชัดเจนของขอบเขตความเสียหายที่ได้รับการเยียวยา และการขาดกลไกที่สามารถคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายได้อย่างมีประสิทธิภาพตลอดกระบวนการอุทธรณ์ ผลการศึกษากฎหมายต่างประเทศแสดงให้เห็นว่าในหลาย ๆ ประเทศ นอกเหนือจากประเทศไทย มีการกำหนดมาตรการเยียวยาความเสียหายที่มีความชัดเจนมากกว่า ซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวทางในการต่อยอดพัฒนาและปรับปรุงกฎหมายไทยให้มีความทันสมัยต่อโลกปัจจุบันมากยิ่งขึ้น จึงได้ศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี พบว่ามาตรการเยียวยาความเสียหายแก่ข้าราชการพลเรือนสามัญในประเทศไทยยังมีข้อจำกัดในหลายด้าน ทั้งในเรื่องความชัดเจนของมาตรการ ขั้นตอนการดำเนินการ และการชดเชยความเสียหาย ทำให้ผู้เสียหายยังไม่ได้รับการเยียวยาอย่างเต็มรูปแบบ ส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายในทางปฏิบัติไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการในบริบทปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม จึงชี้ให้เห็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่กฎหมายไทยควรได้รับการพัฒนาและปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้มาตรการเยียวยาสอดคล้องกับบริบทปัจจุบันมากที่สุด

คำสำคัญ : มาตรการทางกฎหมาย ; การเยียวยาความเสียหาย ; ข้าราชการพลเรือนสามัญ ; ครอบครัว

¹ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 92000 ประเทศไทย
Faculty of Law, Thaksin University, Songkhla 92000, Thailand.

² คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 92000 ประเทศไทย
Faculty of Law, Thaksin University, Songkhla 92000, Thailand.

Abstract

A study of legal measures as remedies to the families of civil servants after the revocation of severe disciplinary penalties discovered that, despite remedies to protect the justice of appellants and complainants, this remedy system still has both structural and content limitations, especially a lack of clarity on the scope of damages to be compensated for as well as mechanisms to effectively protect the rights of victims throughout the appeal process. A study of international law indicated that many countries, apart from Thailand, had clearer remedy measures, which can be used as a guideline to develop and modernize Thai law to be more relevant to the current international context.

A comparative study with German law showed that Thai law's remedy measures for damages to civil servants had limitations in numerous aspects, including the clarity of the measures, procedures, and compensation, leading to victims not receiving full remedies and affecting the effective and appropriate enforcement of the law in the current context. Therefore, this points out the urgent need for the development and amendment of Thai law so that remedy measures are according to the current context as much as possible.

Keyword : Legal measures ; Remedy for damages ; Civil servants ; Family

บทนำ

ประเทศไทยมีระบบรัฐบาลที่เป็นรัฐเดี่ยว ดำเนินงานพัฒนาประเทศด้วยข้าราชการผู้ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นแขนและขาให้สามารถนำพาประเทศชาติก้าวเดินและพัฒนาไปในทางที่ดีและมีคุณภาพ ดังนั้น ข้าราชการจึงถือเป็นหน่วยสำคัญในทางปฏิบัติของหน่วยงานรัฐที่มีหน้าที่นำนโยบายของรัฐบาล มาแปลเป็นขั้นตอนการปฏิบัติสู่ประชาชนให้ได้รับพัฒนา เสริมสร้างให้มีความอยู่ดีกินดี และมีจุดประสงค์ที่สำคัญ คือ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในอันที่จะรักษาความปลอดภัยของประเทศ ความปลอดภัยทางสาธารณะ และความมั่นคงในทางเศรษฐกิจ อีกทั้งทำให้นโยบายของรัฐบาลมีประสิทธิภาพส่งผลให้ประเทศมีความสงบสุข และมั่นคง (เกียรติวณิชศรีจันทร์, 2561)

ข้าราชการพลเรือนสามัญ หมายถึง ข้าราชการที่ปฏิบัติงานในส่วนราชการทั่วไป โดยไม่เกี่ยวข้องกับทหาร ตำรวจ หรือข้าราชการประเภทอื่น ๆ ข้าราชการพลเรือนสามัญ มีหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารงานราชการแผ่นดิน โดยปฏิบัติงาน

คณะกรรมการบัณฑิตศึกษา ระดับชาติ ครั้งที่ 16

ในองค์กรภาครัฐ เช่น กระทรวง ทบวง กรม หน่วยงานราชการต่าง ๆ (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2564) ข้าราชการพลเรือนสามัญสามารถแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ตามลักษณะงานและความเชี่ยวชาญ อาทิ 1) ข้าราชการพลเรือนสามัญสายบริหาร เป็นข้าราชการที่ทำหน้าที่บริหารงานในหน่วยงานของรัฐ เช่น ปลัดกระทรวง อธิบดี หัวหน้าส่วนราชการฯ ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการวางแผนงาน และควบคุมการดำเนินงานของหน่วยงาน 2) ข้าราชการพลเรือนสามัญสายวิชาการ เป็นข้าราชการที่ปฏิบัติงาน ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยศึกษา หรือให้คำปรึกษาในด้านวิชาการ เช่น นักวิชาการ นักวิเคราะห์ นักวิจัย ซึ่งเน้นไปที่ความรู้และความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน 3) ข้าราชการพลเรือนสามัญสายสนับสนุน เป็นข้าราชการที่ปฏิบัติงานด้านการบริหารทั่วไป เช่น งานธุรการ งานบัญชี งานการเงิน หรืองานที่เกี่ยวข้องกับการประสานงาน เพื่อสนับสนุนการทำงานของส่วนราชการและหน่วยงานรัฐ (กรมการปกครอง, 2563)

การปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการบุคคลใดประพฤติดนินทากระป๋อง และหลักจรรยาบรรณในการปฏิบัติหน้าที่อย่างรุนแรง ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อองค์กรรัฐและประชาชนโดยรวม ความผิดทางวินัยอย่างร้ายแรงนั้น เป็นการละเมิดที่ถือว่ามีความสำคัญ ต่อการรักษามาตรฐานจริยธรรมของข้าราชการพลเรือน ซึ่งมีบทลงโทษที่หนักกว่าความผิดทางวินัยทั่วไป ความผิดวินัยอย่างร้ายแรงของข้าราชการพลเรือนสามัญ แบ่งออกเป็น 5 ลักษณะ ได้แก่ 1) การกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมายอย่างชัดเจน ข้าราชการที่ฝ่าฝืนหรือปฏิบัติขัดต่อกฎหมาย เช่น การทุจริต คอร์รัปชัน การรับสินบน หรือการใช้อำนาจในทางที่ผิด การกระทำในลักษณะนี้ถือว่าขัดต่อกฎหมาย และหลักคุณธรรมของการเป็นข้าราชการ 2) การละทิ้งหน้าที่หรือไม่ปฏิบัติหน้าที่ ข้าราชการที่ละเลยหรือไม่ปฏิบัติตามหน้าที่รับผิดชอบของตนเอง ทำให้การดำเนินงานของหน่วยงานหรือราชการไม่เป็นไปตามเป้าหมาย ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อประชาชนหรือรัฐโดยตรง 3) การทำให้ชื่อเสียงของหน่วยงานเสียหาย การกระทำหรือพฤติกรรมที่ทำให้ภาพลักษณ์หรือความน่าเชื่อถือของหน่วยงานเสียหาย เช่น การประพฤติดนินทาในที่ที่ไม่เหมาะสมต่อสาธารณะการกล่าวเท็จต่อสื่อหรือบุคคลทั่วไป 4) การขัดขวางการทำงานของหน่วยงานหรือผู้บังคับบัญชา การขัดขวางหรือขัดคำสั่งของผู้บังคับบัญชาอย่างไม่มีเหตุผลหรือปฏิเสธไม่ทำงานที่ได้รับมอบหมายโดยไม่มีเหตุผลที่ชอบธรรม การกระทำเช่นนี้ส่งผลให้การดำเนินงานของหน่วยงานล่าช้าหรือเสียหาย 5) การใช้อำนาจในทางที่ผิดเพื่อผลประโยชน์ส่วนตนหรือผู้อื่น ข้าราชการที่ใช้อำนาจหน้าที่ในการทำงานเพื่อเอื้อผลประโยชน์แก่ตนเองหรือผู้อื่นโดยมิชอบ เช่น การให้คนใกล้ชิดได้งานหรือรับสิทธิพิเศษโดยไม่ผ่านกระบวนการที่ถูกต้อง (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2564)

ปัญหาความเสียหายส่งผลกระทบต่อครอบครัวผู้ถูกรับโทษ

สถาบันครอบครัวถือเป็นกำลังใจสำคัญในการดำเนินชีวิตของบุคคล แต่เมื่อสมาชิกครอบครัวถูกลงโทษทางวินัยอย่างร้ายแรง เช่น การปลดออกหรือไล่ออกจากราชการ แม้ว่าภายหลังคำสั่งจะถูกยกเลิกหรือปรับลดโทษแต่ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับครอบครัวไม่อาจลบล้างได้ ครอบครัวต้องเผชิญกับการสูญเสียรายได้หลักที่เคยเป็นปัจจัยในการยังชีพและเลี้ยงดูบุตรหลาน ส่งผลให้เกิดความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ หนี้สิน หรือการสูญเสียโอกาสในการศึกษาของบุตร ขณะเดียวกันครอบครัวยังต้องแบกรับแรงกดดันทางสังคม การถูกตีตราและความอับอายที่ทำให้สมาชิกครอบครัวรู้สึกท้อแท้สิ้นหวัง ผลกระทบเชิงจิตใจจึงมีความรุนแรง ทั้งความเครียด ความวิตกกังวลและภาวะซึมเศร้า ซึ่งอาจนำไปสู่การสูญเสียทางสุขภาพหรือแม้กระทั่งการสูญเสียทางชีวิตได้ในที่สุด ภาวะเหล่านี้

สะท้อนให้เห็นว่าความเสียหายมิได้จำกัดอยู่เพียงตัวข้าราชการผู้ถูกลงโทษ แต่ยังส่งผลกระทบต่อหลักซึ่งต่อครอบครัวในทุกระดับ

ทั้งนี้ในคำวินิจฉัยที่ 17/2566 ของศาลรัฐธรรมนูญในตอนท้ายได้ให้ความเห็นและกล่าวถึงความสำคัญของสภาพครอบครัว ว่าการพิจารณาไต่สวนและการชี้มูลความผิดทางวินัยของเจ้าหน้าที่ของรัฐของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีผลกระทบต่อสิทธิประโยชน์หลายประการ ทั้งสิทธิการได้รับสวัสดิการต่าง ๆ การเลื่อนตำแหน่ง และความเสียหายทางด้านชื่อเสียง สภาพครอบครัว และสังคมซึ่งยากแก่การเยียวยา หากศาลพิพากษาว่าไม่มีความผิดตามที่ถูกลงโทษในภายหลัง คณะกรรมการ ป.ป.ช. จึงต้องพิจารณาด้วยความรอบคอบและระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง เพื่อรักษาประโยชน์ของสาธารณะและประโยชน์ของเอกชนมิให้เสียไปอันจะสอดคล้องกับหลักนิติธรรมตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 3 วรคสอง

ดังนั้น จึงเกิดความสนใจในการศึกษาถึงแนวทางการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ครอบครัวข้าราชการพลเรือนสามัญซึ่งได้รับผลกระทบระหว่างตัวผู้ถูกลงโทษอยู่ในกระบวนการอุทธรณ์ ตลอดจนการพิจารณาว่าสิทธิประโยชน์ใดควรได้รับการคุ้มครองเพื่อป้องกันความเสียหายต่อชื่อเสียง ที่สอดคล้องกับหลักนิติธรรม อันจะนำไปสู่ความเป็นธรรมต่อผู้ที่ได้รับผลกระทบดังกล่าว

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และหลักการที่เกี่ยวข้องกับการเยียวยาความเสียหายแก่ข้าราชการพลเรือนสามัญและครอบครัวภายหลังได้รับการยกเลิกโทษทางวินัยอย่างร้ายแรง
2. เพื่อศึกษากฎหมายไทย และต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการเยียวยาความเสียหายแก่ข้าราชการพลเรือนสามัญและครอบครัวภายหลังได้รับการยกเลิกโทษทางวินัยอย่างร้ายแรง
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการเยียวยาความเสียหายแก่ข้าราชการพลเรือนสามัญและครอบครัวภายหลังได้รับการยกเลิกโทษทางวินัยอย่างร้ายแรง
4. เพื่อเสนอแนะมาตรการทางกฎหมายในการเยียวยาความเสียหายแก่ข้าราชการพลเรือนสามัญและครอบครัวภายหลังได้รับการยกเลิกโทษทางวินัยอย่างร้ายแรง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยขอบเขตข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ เอกสารทางกฎหมาย เอกสารวิชาการ และข้อมูลหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเยียวยาข้าราชการพลเรือนสามัญและครอบครัว ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ

ผลและวิจารณ์

ปัญหาความเสียหายที่ส่งผลกระทบต่อครอบครัวของผู้ถูกลงโทษ

การพิจารณาความเสียหายจากการลงโทษทางวินัยที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายไม่ควรจำกัดอยู่เพียงตัวผู้ถูกลงโทษเท่านั้น หากแต่ควรคำนึงถึงผลกระทบต่อครอบครัวซึ่งเป็นผลสืบเนื่องโดยตรงที่เกิดขึ้นจากการกระทำของรัฐ ในบริบทของประเทศไทยความเครียดสะสมของสมาชิกในครอบครัวจากการถูกตีตราทางสังคม ความเสียหาย

ทางด้านสุขภาพในเรื่องสภาพจิตใจ การสูญเสียรายได้หลักของครอบครัวเนื่องจากผู้อุทธรณ์ถูกลงโทษทางวินัยซึ่งปัญหาข้างต้นไม่เพียงแต่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อตัวผู้อุทธรณ์เพียงผู้เดียว แต่ยังรวมไปถึงสมาชิกภายในครอบครัวอีกด้วย

เมื่อพิจารณาพร้อมกับแนวคิดเรื่องครอบครัว ครอบครัวถือเป็นหน่วยพื้นฐานของสังคมที่สมาชิกพึ่งพาอาศัยกันทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และจิตใจ ความเสียหายจากการลงโทษทางวินัยของรัฐไม่ได้จำกัดอยู่ที่ตัวผู้อุทธรณ์เพียงอย่างเดียว แต่ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างและความมั่นคงของครอบครัวโดยตรง ทั้งการสูญเสียบทบาทของเสาหลัก การเปลี่ยนแปลงหน้าที่ภายในครอบครัว และความตึงเครียดในความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก จึงกล่าวได้ว่าครอบครัวของผู้อุทธรณ์ได้รับความเสียหายและตกอยู่ในภาวะทุกข์ทั้งทางวัตถุและจิตใจ (สุวิชัย ชัชวาลีราพงศ์, 2566)

ในมิติของหลักนิติธรรม การใช้อำนาจลงโทษทางวินัยก่อให้เกิดผลกระทบเกินสมควรแก่เหตุ โดยเฉพาะต่อบุคคลภายนอกคือครอบครัวของผู้อุทธรณ์ ซึ่งมีได้กระทำความผิดโดยตรง แต่กลับต้องรับผลกระทบจากคำสั่งทางปกครอง ทั้งการสูญเสียรายได้ ความไม่มั่นคง และชื่อเสียง แม้ภายหลังคำสั่งจะถูกเพิกถอน ความเสียหายที่เกิดขึ้นแล้วไม่สามารถย้อนคืนได้ สถานการณ์นี้สะท้อนว่าการใช้อำนาจรัฐยังไม่สอดคล้องกับหลักความเป็นธรรมและความได้สัดส่วน อีกทั้งระเบียบที่เกี่ยวข้องยังไม่ได้กำหนดมาตรการเยียวยาครอบครัวทำให้ผู้ได้รับผลกระทบไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างครบถ้วน (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2564)

เมื่อพิจารณากับสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนี แนวคำพิพากษาของศาลยุติธรรมสูงสุดแห่งสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนี (BGH) โดยเฉพาะคำพิพากษาที่เผยแพร่ใน NJW ปี ค.ศ. 1971 หน้า 1883 ถือเป็นเหตุการณ์สำคัญในการพัฒนาหลักการเยียวยาความเสียหายทางจิตใจให้แก่บุคคลที่ไม่ใช่ผู้เสียหายโดยตรงจากการกระทำละเมิด โดยศาลได้ใช้บทบัญญัติใน ประมวลกฎหมายแพ่งสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนี (Bürgerliches Gesetzbuch) มาตรา 823 และมาตรา 253 เป็นฐานในการวินิจฉัย แม้ว่าเนื้อหาดังกล่าว จะไม่มีการกล่าวถึงสิทธิของบุคคลในครอบครัวอย่างชัดเจนก็ตาม ในคดีนี้ศาลได้ตีความว่า บุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้เสียหาย เช่น คู่สมรส บิดามารดา หรือบุตร อาจได้รับผลกระทบทางจิตใจจากการละเมิดได้โดยตรงและหากผลกระทบนั้นมีความรุนแรงถึงขั้นทำให้เกิดความผิดปกติทางสุขภาพ ก็อาจถือเป็นความเสียหายที่อยู่ในขอบเขตการคุ้มครองของกฎหมาย อย่างไรก็ตาม ศาลได้ตั้งข้อกำหนดไว้อย่างเคร่งครัด โดยต้องเป็นความเสียหายที่เกินกว่าความโศกเศร้าตามปกติและต้องเชื่อมโยงโดยตรงกับเหตุการณ์ละเมิดนั้น

สำหรับการชดเชย ศาลรับรองให้เรียกร้องค่าชดเชยในรูปของเงินได้ โดยอิงมาตรา 253 ซึ่งเปิดโอกาสให้เยียวยาความเสียหายอันมิใช่ตัวเงิน โดยการกำหนดจำนวนเงินขึ้นอยู่ดุลพินิจของศาล พิจารณาจากร้ายแรงของความเสียหาย ความใกล้ชิดในความสัมพันธ์ และพฤติกรรมของคดีเป็นหลัก มิได้มีการกำหนดเป็นอัตราตายตัว แนวทางการพิพากษานี้จึงสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนากฎหมายโดนอาศัยการตีความ เพื่อรองรับความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงอย่างเหมาะสมและยุติธรรม (Doc du Juriste, n.d.)

เมื่อเปรียบเทียบกับกรณีครอบครัวผู้อุทธรณ์ในประเทศไทย ผลกระทบต่อครอบครัวนั้นชัดเจน ครอบครัวต้องเผชิญการสูญเสียรายได้หลัก ความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ และแรงกดดันทางสังคม รวมถึงความเสียหายทางจิตใจ เช่น ความเครียด ความวิตกกังวล และความอับอาย ทั้งนี้ประเด็นดังกล่าวมีความสอดคล้องกับความเสียหายอันมิใช่ตัวเงินตาม ข้อ 14 กล่าวคือเป็นความเสียหายที่ ก.พ.ค. เห็นสมควรให้เยียวยาแก่ผู้

อุทธรณ์หรือดำเนินการอื่นใดเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม แต่ถึงอย่างไรก็ดีการที่ระเบียบ ก.พ.ศ. ว่าด้วยการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้ถูกรื้อถอนและผู้ร้องทุกข์หรือดำเนินการอื่นใดเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม พ.ศ. 2565 ยังไม่ครอบคลุมการเยียวยาผลกระทบ

ต่อครอบครัว ทำให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยอ้อมไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างเต็มที่ หากระเบียบดังกล่าวกำหนดให้การเยียวยาความเสียหายครอบคลุมถึงบุคคลในครอบครัวของผู้ถูกรื้อถอนด้วย ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในเชิงการบรรเทาผลกระทบที่เกิดขึ้นจริงและการเสริมสร้างความเป็นธรรมอย่างรอบด้านแก่ทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบ

ดังนั้น ผู้เสียหายโดยอ้อมที่อยู่ในฐานะบุคคลในครอบครัวควรถูกหยิบยกขึ้นมาพิจารณาเป็นส่วนหนึ่งของความเสียหายที่ต้องได้รับการเยียวยา เพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาในปัจจุบัน แม้ระเบียบคณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรมจะเปิดช่องให้มีการเบิกค่ารักษาพยาบาลและค่าเล่าเรียนบุตรตามสิทธิเดิม แต่ยังไม่ครอบคลุมถึงครอบครัวของผู้ถูกรื้อถอนแต่อย่างใด

สรุป

ในส่วนของประเทศไทยพบว่า แม้ระเบียบคณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรมว่าด้วยการเยียวยาความเสียหาย พ.ศ. 2565 จะกำหนดแนวทางมาตรการเยียวยาความเสียหายแก่ข้าราชการพลเรือนสามัญไว้ชัดเจน แต่การนำระเบียบดังกล่าวไปสู่การบังคับใช้ทางกฎหมายยังเผชิญข้อจำกัดหลายประการ โดยเฉพาะในด้านความชัดเจนของมาตรการและกลไกในการเยียวยา เช่น ขั้นตอนการดำเนินการ ระยะเวลาในการพิจารณาและเกณฑ์ในการชดเชย ซึ่งยังไม่สามารถตอบสนองต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นได้อย่างครอบคลุม ส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายในทางปฏิบัติยังไม่สามารถเยียวยาข้าราชการพลเรือนสามัญได้อย่างเต็มประสิทธิภาพและเป็นธรรมตามวัตถุประสงค์ผู้ถูกรื้อถอน

ผลการวิเคราะห์นี้จึงสะท้อนให้เห็นว่า แม้ประเทศไทยจะมีกรอบมาตรการทางกฎหมายด้านการเยียวยาความเสียหายข้าราชการพลเรือนสามัญอยู่แล้ว แต่ยังมีช่องว่างทางกฎหมายและกลไกในการเยียวยาความเสียหายอย่างชัดเจน ซึ่งนำไปสู่ความจำเป็นในการพัฒนากฎหมาย มาตรการ และข้อบังคับใช้ให้มีความชัดเจนเป็นระบบ และสอดคล้องกับกฎหมายต่างประเทศ อันจะเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการอภิปรายผลและการเสนอแนะเชิงกฎหมายในหัวข้อต่อไป

ในการพิจารณาความเสียหายจากการลงโทษทางวินัยที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายยังคงมีข้อจำกัดสำคัญเนื่องจากมุ่งคุ้มครองเฉพาะตัวผู้ถูกรื้อถอนโดยไม่ครอบคลุมถึงครอบครัวซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรงทั้งในด้านเศรษฐกิจและจิตใจ ครอบครัวในฐานะหน่วยพื้นฐานของสังคมย่อมได้รับผลกระทบจากการสูญเสียรายได้หลัก ความไม่มั่นคง และแรงกดดันทางสังคม อันนำไปสู่ความเครียด ความวิตกกังวล และการเปลี่ยนแปลงบทบาทภายในครอบครัวอย่างมีนัยสำคัญ แม้ภายหลังคำสั่งทางปกครองจะถูกเพิกถอน แต่ความเสียหายที่เกิดขึ้นแล้วไม่อาจย้อนคืนได้

เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับกฎหมายสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนี พบว่ามาตรการเยียวยาความเสียหายแก่ข้าราชการพลเรือนสามัญในประเทศไทยยังมีข้อจำกัดในหลายด้าน ทั้งในเรื่องความชัดเจนของมาตรการ ขั้นตอนการดำเนินการ และการชดเชยความเสียหาย ทำให้ผู้เสียหายยังไม่ได้รับการเยียวยาอย่างเต็มรูปแบบ

คณะกรรมการจัดงานระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร

ส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายในทางปฏิบัติไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการในบริบทปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม เมื่อเปรียบเทียบกับแนวทางของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีที่ยอมรับความเสียหายของครอบครัวทั้งด้านจิตใจและชื่อเสียงเป็นเหตุแห่งการเยียวยา จะเห็นได้ว่าระบบของไทยยังขาดความครอบคลุม ดังนั้นจึงควรปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องให้รองรับการพิจารณาความเสียหายของครอบครัวในฐานะผู้ได้รับผลกระทบโดยอ้อม เพื่อให้การเยียวยาามีความเป็นธรรมรอบด้าน สอดคล้องกับหลักนิติธรรม และสะท้อนผลกระทบที่เกิดขึ้นจริงในสังคมปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพบว่า ระเบียบ ก.พ.ค.ว่าด้วยการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้ถูกรื้อถอนและผู้ร้องทุกข์หรือดำเนินการอื่นใดเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม พ.ศ. 2565 ยังไม่ได้กำหนดคำนิยามของคำว่า “บุคคลในครอบครัว” อย่างชัดเจน ทั้งที่สมาชิกในครอบครัวของผู้ถูกรื้อถอนอาจได้รับผลกระทบเนื่องจากการกระทำหรือคำสั่งที่เกี่ยวข้องกับผู้ถูกรื้อถอนนั้น

ผู้วิจัยเห็นควรให้แก้ไขเพิ่มเติมเนื้อหา ข้อ 3 ในระเบียบนี้

“การเยียวยาความเสียหาย” หมายความว่า การแก้ไขความเสียหายหรือการคืนสิทธิประโยชน์ให้แก่ผู้ถูกรื้อถอนและผู้ร้องทุกข์ที่พึงได้รับตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ และให้หมายความรวมถึงการเยียวยาแก่บุคคลในครอบครัวของผู้ถูกรื้อถอน ได้แก่ คู่สมรส ผู้สืบสันดาน บิดามารดา ซึ่งได้รับความเสียหายอันเป็นผลต่อเนื่องด้วย”

ดังนั้น หากมีการปรับปรุงแก้ไขให้มีความชัดเจนและครอบคลุมมากขึ้น จะช่วยให้ข้าราชการพลเรือนสามัญและครอบครัวได้รับผลกระทบอย่างน้อยที่สุด และทำให้การคุ้มครองสิทธิมีความเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง. (2563). คู่มือการปฏิบัติงานข้าราชการพลเรือน. กรุงเทพฯ: กรมการปกครอง.
- กิติกุล กิตติวิโรดม. ความรับผิดชอบของรัฐตามพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542
- ขุนประเสริฐ สุภมาตรา. (2481). กฎหมายปกครอง. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง.
- เถียรวิชัย ศรีจันทร์. (2561). ปัญหาเกี่ยวกับการอุทธรณ์คำสั่งลงโทษทางวินัยอย่างร้ายแรงของข้าราชการพลเรือน ต่อ ก.พ.ค. สืบค้นวันที่ 9 สิงหาคม 2567 จาก <https://repository.stou.ac.th/items/87ceabf7-359e-40ab-8d12-63d49b26439e>
- บรรเจิด สิงคะเนติ. อำนาจฟ้องคดีปกครองของหน่วยงานรัฐตามกฎหมายเยอรมัน. วารสารกฎหมายปกครอง. 19, 1 (เมษายน 2543): 235-237.
- ปิยะศาสตร์ ไชว์พันธุ์. การให้ข้าราชการกลับเข้ารับราชการ ต้องจัดให้สู่ตำแหน่งเดิมโดยมิอาจเปลี่ยนแปลงตำแหน่ง หรือสังกัดโดยไม่ได้ความยินยอมจากผู้เสียหาย. วารสารวิชาการศาลปกครอง. 6, 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2549): 160-161.
- สุรัชย์ ศิริพานิช. (2563). การชดเชยความเสียหายในคดีอาญา: แนวคิดและปัญหาในการบังคับใช้. วารสารกฎหมาย มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ปีที่ 21 ฉบับที่ 2, หน้า 67-89. ประมวลกฎหมายอาญา (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2563). ศาลยุติธรรมแห่งประเทศไทย.
- สุวิทย์ ชัชวาลธีราพงศ์. (2566). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับกิจกรรมสุขภาพครอบครัวของครอบครัวในชุมชนเขตเทศบาลนครสวรรค์จังหวัดนครสวรรค์. คณะพยาบาลศาสตร์. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วีระพล รักความสุข. (2563). การเยียวยาทางแพ่งในกฎหมายไทย. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีปกครอง (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2562). สืบค้นวันที่ 7 กันยายน 2567 จาก <https://library.parliament.go.th/>
- ศิริพร บุญแสน. (2562). การศึกษาเปรียบเทียบการเยียวยาทางแพ่งและทางอาญาต่อผู้เสียหายจากการกระทำผิด. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนพ.ศ. 2551. (2551). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 125, ตอนที่ 41 ก, หน้า 1-35.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2564). บทบาทและภารกิจของข้าราชการพลเรือนในระบบราชการไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงาน ก.พ.
- Doc du Juriste. (n.d.). Körperverletzung im Sinne des § 823 I BGB bei Schockschäden. BGH Urteil vom 11.5.1971, NJW 1971, 1883. <https://www.doc-du-juriste.com/droit-prive-et-contrat/droit-autres-branches/dissertation/korperverletzung-im-sinne-823-i-bgb-bei-schockschadenbgh-urteil-744975.html>

พระราชกาล : แนวคิดและพัฒนาการงานช่าง ช่วงรัชกาลที่ 5 - 9 กรุงรัตนโกสินทร์
Ratchakan Buddha Image: Concepts and Craftsmanship Development During
King Rama 5-9, Rattanakosin Period

นันทวุฒิ ชำเป็นกร¹

Nandhawuddhi Chapenkan¹

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง พระราชกาล : แนวคิดและพัฒนาการงานช่าง ช่วงรัชกาลที่ 5 - 9 กรุงรัตนโกสินทร์ มีวัตถุประสงค์ คือ 1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของพระราชกาล 2. เพื่อจำแนกสกุลช่าง รูปแบบของพระราชกาล 3. เพื่อศึกษาบริบทสังคมกับความนิยมสร้างพระราชกาล งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยคือวิธีการทางประวัติศาสตร์ศิลป์ โดยประมวลหลักฐานจากพระราชกาลที่มีจารึก และคำสัมภาษณ์ช่างหล่อที่สืบสายสกุลช่างจากบ้านช่างหล่อกรุงเทพ ผลการศึกษาพบว่า พระราชกาล เป็นหลักฐานทางโบราณคดีที่สำคัญ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวของสยามจากการเป็นรัฐจารีตสู่การเป็นรัฐชาติสมัยใหม่ โดยใช้ศิลปกรรมเป็นเครื่องมือในการสื่อสารอำนาจและตัวตน การสร้างพระราชกาลมีความเกี่ยวเนื่องกับพลวัตความเปลี่ยนแปลงของสังคม เช่น การรับวิทยาการจากตะวันตก หรือรูปแบบพระพุทธรูปตามพระราชานิยมบางประการจากความนิยมในชนชั้นนำสู่ความนิยมทั่วไปในสามัญชน พระราชกาล และงานช่างบ้านช่างหล่อจึงนับว่าเป็นผลผลิตร่วมระหว่าง ความศรัทธาที่แปรเปลี่ยนรูปแบบไปด้วยเหตุผลนิยม และการศิลปะที่ถูกขับเคลื่อนด้วยการเมือง นับเป็นรูปแบบหนึ่งของงานศิลปะไทยร่วมสมัยในเวลาต่อมา

คำสำคัญ : พระราชกาล , บ้านช่างหล่อ , ช่วงรัชกาลที่ 5 - 9 กรุงรัตนโกสินทร์

¹ นักศึกษาระดับมหาบัณฑิตศึกษา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม 73000 ประเทศไทย
Master's Degree, Graduate School, Faculty of Archaeology, Silpakorn University, Nakhon Pathom 73000, Thailand.

Abstract

This research Phra Ratchakan Concepts and Developments of Craftsmanship during the Reigns of Rama V to Rama IX of the Rattanakosin Era. Objectives are 1. To investigate the historical background and origins of Phra Ratchakan (Rattanakosin-period Buddha images). 2. To classify the schools of craftsmanship and stylistic typologies of Phra Ratchakan. 3. To analyze the socio-cultural contexts and the prevailing popularity of commissioning these images. Using methodology: This study employs an art-historical methodology, synthesizing evidence from inscribed Phra Ratchakan images and oral histories obtained through interviews with master casters who have inherited the lineage of the Ban Chang Lo (The House of Casting) community. The study reveals that the Buddhist iconography of the Phra Ratchakan style, primarily associated with the Ban Chang Lo school, serves as a significant archaeological record reflecting Siam's transition from a traditional tributary state to a modern nation-state. During this period, art was utilized as a strategic tool to communicate political power and national identity. The creation of Phra Ratchakan images was inextricably linked to socio-cultural dynamics, such as the adoption of Western scientific perspectives and the democratization of royal aesthetic preferences—shifting from elite circles to the broader populace. Consequently, Phra Ratchakan and the craftsmanship of Ban Chang Lo represent a collective product of faith refined by rationalism and art propelled by political agendas. These elements ultimately formed the fundamental basis for contemporary Thai art in the subsequent era.

Keywords: Phra Ratchakan, Ban Chang Lo, Reigns of Rama V - Rama IX, Rattanakosin Period

บทนำ

จากผลการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมในช่วงพุทธศตวรรษที่ 25 ส่งผลต่อความนิยมการสร้างพระพุทธรูปในสมัยรัตนโกสินทร์ เกิดเป็นงานช่างที่หลากหลายฝีมือ มีเอกลักษณ์ และมีการสร้างในชุมชนบ้านช่างหล่อ ซึ่งถือเป็นชุมชนช่างสร้างพระ ที่มีสายสกุลช่างมาจากช่างหล่อหลวง มีลักษณะพิเศษ คือ เป็นพระพุทธรูปหล่อด้วยสำริด นิยมเปิดผิวดม้น ฐานบัวคว่ำ - บัวหงายตามแบบพระพุทธรูปในศิลปกรรมล้านนา ความนิยมในรูปแบบดังกล่าวมีเหตุที่มาจากคติการสร้างพระชัยวัฒน์ และพระพุทธรูปฉลองพระชนม์ของเจ้านายในวงการการค้าพระบูชา และ วัตถุประสงค์มักเรียกพระพุทธรูปกลุ่มนี้ว่า พระรัชกาล² โดยการนิยมสร้างพระรัชกาลยังคงเป็นกรรมวิธีที่สืบทอดกันมาในกลุ่มบ้านช่างหล่อ โดยการใช้หุ่นดินเหนียวขึ้นหุ่น ปั้นแต่งขึ้นซึ่งที่ละองค์ แต่ต่อมาเมื่อมีความนิยมสร้างพระบูชาครั้งละมากๆ โดยใช้แม่พิมพ์เดียวกัน ในการกรอกหุ่นขึ้นขึ้นในช่วงการฉลองพุทธชยันตี 25 ศตวรรษ ความนิยมในกรรมวิธีดังกล่าวก็ถดถอยและสูญหายไป พระรัชกาลอาจจะไม่ได้รับความสนใจจากวงการการศึกษา สะสมศิลปวัตถุมากเท่าปัจจุบัน เนื่องมาจากอาจจะมองว่าเป็นพระพุทธรูปที่มีอายุ

² ถนอม บรรณประเสริฐ, “พระประวัติพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประดิษฐวรการแม่กองสร้างวัดราชบพิธฯ ที่ระลึกเนื่องในงานศุภมงคลสมัย 150 ปี แห่งการสถาปนาวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม , (กรุงเทพ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2563), 54

คณะอนุกรรมการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อพัฒนาระบบคุณวุฒิครู

การสร้างไม่ได้เก่ามากเมื่อเทียบกับพระพุทธรูปสมัยอื่นๆ แต่ปัจจุบันกลับได้รับความสนใจจากผู้นิยมสะสมมากยิ่งขึ้น เพราะยิ่งนานวันพระรัชกาลก็มีอายุเก่าขึ้นเรื่อยๆ จนหลายๆองค์มีอายุการสร้างเข้าเกณฑ์โบราณวัตถุ รวมถึงเรื่องของฝีมือช่างที่ส่วนใหญ่แล้วปราณีตงดงาม ทำให้เป็นที่น่าสนใจศึกษา ทั้งตัวช่าง สายสกุลช่าง กระบวนการสร้าง หรือการตีความนัยยะพระรัชกาล กับคติการสร้างที่แปรเปลี่ยนไปจากเดิมในยุคสมัยก่อนหน้า จากปัจจัยข้างต้นที่ได้กล่าวมามีบทบาทอย่างมากในการเปลี่ยนแปลงแนวคิด ตลอดจนทัศนคติของผู้คนในสังคม ส่งผลให้การแสดงออกด้านรูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยอาจกล่าวได้ว่าแนวความคิด ความนิยมในราชสำนักเป็นผู้นำ ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวขึ้น และยังผลสืบเนื่องมาจวบจนปัจจุบัน ซึ่งหากได้ทำการศึกษา วิเคราะห์ รวมทั้งทำความเข้าใจกับการเปลี่ยนแปลงในด้านคติการสร้างและรูปแบบศิลปกรรมที่เกิดขึ้นในพระพุทธรูปภายในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้ นอกจากจะทำให้เราได้เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแล้ว ยังให้ภาพสะท้อนของประวัติศาสตร์และบริบททางสังคมในช่วงระยะเวลาเดียวกัน อีกทั้งยังส่งผลต่อเนื่องให้เกิดความเข้าใจในงานศิลปกรรมร่วมสมัยในปัจจุบันอีกด้วย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของพระรัชกาล
2. เพื่อจำแนก สกุลช่าง รูปแบบของพระรัชกาล
3. เพื่อศึกษาบริบทสังคมกับความนิยมสร้างพระรัชกาล

อุปกรณ์และวิธีการ

1. เครื่องมือและขั้นตอนในการศึกษา

ในการศึกษา เรื่อง พระรัชกาล : แนวคิดและพัฒนาการงานช่าง ช่วงรัชกาลที่ 5 - 9 กรุงรัตนโกสินทร์ นี้ ผู้วิจัยเลือกใช้พระพุทธรูปที่ผ่าน ขั้นตอนกระบวนการวิเคราะห์รูปแบบมีดังต่อไปนี้

- 1) การศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงใจคัดเลือกพระพุทธรูปที่มีหลักฐาน จารึกและ “การสัมภาษณ์” เป็นแกนหลัก เนื่องจากพุทธศิลป์ที่สร้างสรรค์โดยสกุลช่างบ้านช่างหล่อในช่วง 100-150 ปีที่ผ่านมา มีจำนวนมหาศาลจนยากจะจำแนกด้วยการวิเคราะห์รูปแบบ หรือการอ่านจารึกเพียงอย่างเดียว ข้อมูลจากความทรงจำของช่างและผู้เกี่ยวข้องที่มีชีวิตสืบเนื่องถึงปัจจุบัน จึงเป็นกุญแจสำคัญในการระบุตัวตนของช่างและโรงหล่อ โดยมีประเด็นสำคัญ คือ แหล่งที่มาและสภาพวัตถุพระพุทธรูปส่วนใหญ่พบในความครอบครองของทายาทช่าง มีทั้งองค์ที่สมบูรณ์เพื่อการสักการะ และองค์ที่ชำรุดจากการหล่อซึ่งถูกเก็บรักษาไว้โดยไม่ได้ทำลาย ทำให้เห็นถึงกระบวนการผลิตจริง ข้อมูลเชิงลึกเฉพาะตัว การสัมภาษณ์ช่วยระบุช่วงเวลาการสร้างที่ชัดเจน รวมถึงเอกลักษณ์เฉพาะตัวของช่างแต่ละท่านหรือแต่ละโรงหล่อในอดีต ซึ่งไม่ถูกบันทึกไว้ในเอกสารทางราชการ
- 2) ศึกษากระบวนการสร้างสรรค์พุทธศิลป์ของสกุลช่างบ้านช่างหล่อ จำเป็นต้องมุ่งเน้นไปที่การวิเคราะห์ “แม่พิมพ์” ซึ่งเป็นต้นทางของการสร้างลวดลายประดับ โดยมีประเด็นสำคัญดังนี้
ลวดลายบนแม่พิมพ์เปรียบเสมือนลายนิ้วมือทางศิลปะ ช่างแต่ละสำนักหรือแต่ละคนมักมีชุดลายประดับ (เช่น ลายกระหนก ลายแข้งสิงห์ หรือลายบัว) ที่มีความละเอียดและจังหวะของเส้นสายแตกต่างกัน การระบุแหล่งที่มา

ข้อมูลที่ได้จากการจำแนกรูปแบบแม่พิมพ์ สามารถนำไปใช้เปรียบเทียบกับพระพุทธรูปที่ไม่ปรากฏจารึก ช่วยให้ทราบถึงสังกัดโรงหล่อหรือตัวช่างผู้สร้างได้อย่างแม่นยำ เทคนิคเฉพาะสำนัก การเลือกใช้วัสดุและวิธีการกดลายในแม่พิมพ์ สะท้อนถึงภูมิปัญญาที่ตกทอดกันในระบบเครือญาติ ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญในการแยกแยะความแตกต่างของงานหล่อที่มีรูปแบบภายนอกใกล้เคียงกัน

3) นำรูปแบบพระพุทธรูปฝีมือบ้านช่างหล่อที่ผ่านการวิเคราะห์โดยใช้ข้อมูลสัมภาษณ์และ ลวดลายบนแม่พิมพ์ มาเปรียบเทียบกับพระพุทธรูป องค์อื่น ๆ ซึ่งพบตามวัดหรือศาสนสถานต่าง ๆ เพื่อเพิ่มจำนวนพระพุทธรูป สำหรับใช้ในการศึกษาอื่น จะส่งผลต่อความแม่นยำในการวิเคราะห์รูปแบบมากยิ่งขึ้น

4) จัดกลุ่มพระพุทธรูป โดยแบ่งตามลักษณะเด่นที่สะดวกต่อการสังเกตรูปแบบที่ เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญในแต่ละช่วงเวลา

5) กำหนดอายุพระพุทธรูปที่ผ่านการจัดกลุ่มโดยใช้ข้อมูลสัมภาษณ์ จารึกบริเวณฐาน พระพุทธรูป และ พัฒนาการทางรูปแบบ หลังจากได้พระพุทธรูปซึ่งผ่านกระบวนการทั้ง 5 ขั้นตอนแล้ว จึงเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ รูปแบบพระพุทธรูปในแต่ละกลุ่มและแต่ละช่วงเวลาที่มีพัฒนาการทางรูปแบบที่สำคัญ เพื่อสืบหาที่มา และปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบในแต่ละช่วงเวลา

ข้อจำกัดในการศึกษา

ด้วยข้อจำกัดเรื่องการสืบหาช่างผู้เคยทำงานในบ้านช่างหล่อ ลายบนแม่พิมพ์หินสบู่ของ โรงหล่อบางแห่งมีลักษณะคล้ายกัน และแหล่งหล่อโลหะย่านสะพานหันมีการหล่อพระพุทธรูปใน ช่วงเวลาเดียวกับที่บ้านช่างหล่อรับจ้างหล่อพระพุทธรูปในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 25 อาจส่งผลทำให้ผลการวิเคราะห์รูปแบบพระพุทธรูปฝีมือบ้านช่างหล่อมีความคลาดเคลื่อนและไม่ครบถ้วน ด้วยเหตุ นี้ในอนาคตหากมีการพบหลักฐานใหม่ และมีการศึกษาเพิ่มเติมจะช่วยให้การศึกษาในประเด็นด้าน รูปแบบของพระรัชกาล บ้านช่างหล่อมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผลและวิจารณ์

ในปัจจุบัน ในวงการคำวัตตโบราณมีความนิยมพระพุทธรูปแบบหนึ่ง มากกว่าเดิมที่นิยมซื้อหาพระพุทธรูปสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นขึ้นไป รวมไปถึงพระพุทธรูปสมัยอยุธยา พระพุทธรูปสมัยสุโขทัย พระพุทธรูปสมัยล้านนา และพระพุทธรูปสมัยทวารวดี ในวงการการค้าพระพุทธรูปและวัตตโบราณมักเรียกพระพุทธรูปกลุ่มนี้ว่า พระรัชกาล³ ซึ่งเป็นคำเรียกพระพุทธรูป ที่มีอายุการสร้างในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 24 ลงมาถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 26 คือตั้งแต่รัชกาลที่ 5-9 กรุงรัตนโกสินทร์โดยมีรูปแบบบางประการที่ต่างจากพระยุครัตนโกสินทร์จิ๋วรัดอกอย่างชัดเจน พัฒนาการของรูปแบบการสร้างพระรัชกาลมีความเฉพาะ โดยอิงกับพระราชนิยม และบริบทสังคม ดังนั้น "พระรัชกาล" ในบริบทพุทธศิลป์ประวัติศาสตร์ศิลปะไทยและในงานวิจัยนี้ มิได้หมายถึงเพียงพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในรัชสมัยใดรัชสมัยหนึ่งอย่างกว้างๆ เท่านั้น แต่มีความหมายเฉพาะเจาะจงถึงกลุ่มพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในช่วง

³ ถนอม บรรณประเสริฐ, “พระประวัติพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประดิษฐวรการแม่กองสร้างวัดราชบพิธฯ ที่ระลึกเนื่องในงานศุภมงคลสมัย 150 ปี แห่งการสถาปนาวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม , (กรุงเทพ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2563), 54

รัตนโกสินทร์ตอนกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่ปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่สยามประเทศเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และอุดมการณ์ทางศาสนาจากการเปิดรับอิทธิพลของชาติตะวันตก ทิศนคติในการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาที่เปลี่ยนแปลงไปจากจารีตในแนวอุดมคตินิยมอย่างสิ้นเชิง จากเดิมที่พระพุทธรูปปฏิมานั้นต้องอุดมไปด้วยมหาบุรุษลักษณะในทางอุดมคตินิยม หากแต่ได้กลับกลายเป็นเพียงสัญลักษณ์แทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่กลายเป็นเพียงมนุษย์ปุถุชนสามัญเท่านั้นและผลจากการที่สัญลักษณ์ของความ เป็นพุทธะได้คลี่คลายมาเป็นรูปแทนพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในฐานะที่เป็นเพียงมนุษย์ปุถุชนสามัญ ประกอบกับ กระแสแนวความนิยมในเรื่องการสะสมโบราณวัตถุที่เข้ามาพร้อมกันกับกระแสอารยธรรมตะวันตก ในช่วง ระยะเวลา นั้น จึงยังให้เกิดแนวคิดใหม่อีกประการหนึ่งในการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาที่เปลี่ยนแปลงไปจากประเพณี ปฏิบัติเดิม กล่าวคือจากเดิมที่มีความเชื่อว่าพระพุทธรูปปฏิมาเป็นรูปจำลองหรือรูปแบบที่ทำสืบต่อกันมาจาก พระพุทธรูปที่มีความนิยมสูงในแต่ละช่วงเวลา หรือเพราะพระพุทธรูปองค์นั้นมีความศักดิ์สิทธิ์และเป็นที่เคารพ เลื่อมใสของพุทธศาสนิกชนในช่วงระยะเวลานั้น ซึ่งจะต้องทำให้เหมือนต้นแบบเพื่อคงไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ของ พระพุทธรูปปฏิมาที่เป็นต้นแบบ⁴ หากแต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ได้มีพระราชประสงค์ ให้จำลองพระ พุทธชินราช จากวิหารหลวงวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก มาประดิษฐานเป็นพระพุทธรูปประธานใน พระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เนื่องจากเมื่อคราวที่พระองค์ทรงผนวชเป็นสามเณรเมื่อปี พ.ศ. 2409 และได้ตามเสด็จพระราชบิดา ไปนมัสการพระพุทธรูปชินราชที่จังหวัดพิษณุโลก และทรงลงพระราชดำริว่า “พระ พุทธชินราชของค่านั่งงามหาพระพุทธรูปใดเปรียบไม่มี⁵ แนวคิดนี้ได้แสดงให้เห็นถึงการคลี่คลายของความ ศักดิ์สิทธิ์และตำนานความเป็นมาอาจมีบทบาทสำคัญน้อยกว่าความงามในเชิงสุนทรียศาสตร์ของรูปปฏิมา การ นำพระพุทธรูปสำริดจากหัวเมืองเหนือและดินแดนล้านนาเข้ามาประดิษฐานในพระนครในกรณีวัดเบญจมบพิตร อาจส่งผลต่อความนิยมในการสะสมพระพุทธรูปสำริดล้านนาโดยชนชั้นนำสยามอาจเผยแพร่กว้างขวาง และเป็นความนิยมแพร่หลายมากขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6-7 เกิดเป็นงานช่างที่หลากหลายฝีมือ มีเอกลักษณ์ และมีการสร้างในชุมชนบ้านช่างหล่อ ซึ่งถือเป็นชุมชนช่างสร้างพระที่มีสายสกุลช่างมาจากช่างหล่อหลวง มีลักษณะ พิเศษคือเป็นพระพุทธรูปหล่อด้วยสำริด นิยมเปิดผิวดม้น ฐานบัวเล็บช้างตามแบบพระพุทธรูปในศิลปกรรม ล้านนา ความนิยมในรูปแบบดังกล่าวมีเหตุที่มาจากคติการสร้างพระชัยวัฒน์ และพระพุทธรูปฉลองพระชนม์ของ เจ้านาย

คำว่า “พระรัชกาล” มิได้เป็นคำศัพท์ทางวิชาการดั้งเดิมที่ปรากฏในพงศาวดารว่าเป็นพระประจำรัชกาล หรือพระพุทธรูปฉลองพระองค์ที่เป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องอย่างกษัตริย์ที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนของ พระมหากษัตริย์หรือพระราชวงศ์ หากแต่เป็น “ศัพท์ในตลาดพระ” หรือศัพท์ที่กลุ่ม นักเลงพระและนักสะสมพระ กำหนดเรียกขึ้นใหม่ คำนี้เพิ่งเกิดขึ้นเมื่อไม่กี่สิบปีมานี้ (สันนิษฐานว่าเริ่มแพร่หลายในช่วงหลัง พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา) เพื่อใช้เรียกกลุ่มพระพุทธรูปบูชาที่สร้างขึ้นในช่วงรัตนโกสินทร์ที่มีลักษณะเฉพาะ เพื่อความสะดวกในการ แยกแยะพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ (โดยเฉพาะปลายรัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5) ออกจาก

⁴ พริยะ ไกรฤกษ์, “การปรับเปลี่ยนยุคสมัยของพุทธศิลป์ในประเทศไทย, เมืองโบราณ 25, 2 (เมษายน-มิถุนายน 2542) : 13.

⁵ ทรงวิทย์ แก้วศรี, “พระพุทธรูปสำคัญ ณ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม, ศิลปการ 43, 2 (มีนาคม-เมษายน 2543) : 80-81.

พระพุทธรูปยุคโบราณอย่างสมัยอยุธยา สุโขทัย หรือเชียงแสน คำว่า พระรัชกาลในความรับรู้ของการคำวัดอุโบสถ มักหมายถึงพระพุทธรูปบูชาที่มีลักษณะ "พระชัด" (พระที่ชัดผิวจนเรียบเงา) หรือพระที่มีศิลปะเลียนแบบยุคเก่าแต่สร้างในสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งมักสร้างโดยข้าราชการชั้นสูงหรือคหบดีเพื่อเป็นพระประจำตระกูล คำว่า "พระรัชกาล" จึงเป็นคำร่วมสมัยที่เกิดจากค่านิยมการสะสมพุทธศิลป์ เพื่อระบุถึงพุทธลักษณะที่มีการผสมผสานระหว่างศิลปะโบราณกับความสมจริงในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยไม่ได้มีบุคคลใดบุคคลหนึ่งเพียงผู้เดียวเป็นผู้บัญญัติ แต่เป็นการยอมรับร่วมกันในสังคมผู้นิยมพระบูชา การนิยมสร้างพระรัชกาลยังคงเป็นกรรมวิธีที่สืบทอดมาในกลุ่มบ้านช่างหล่อโดยการใช้หุ่นดินเผาใน ขึ้นหุ่น ปั้นแต่งขึ้นที่ละองค์ แต่ต่อมาเมื่อมีความนิยมสร้างพระบูชาครั้งละมากๆ โดยใช้แม่พิมพ์เดียวกันในการกรอกหุ่นขึ้นขึ้นในช่วงการฉลองพุทธชยันตี 25 ศตวรรษ ความนิยมในกรรมวิธีดังกล่าวก็ถดถอยและสูญหายไป ถึงแม้ว่าในอดีตพระรัชกาลอาจจะไม่ได้รับความสนใจจากวงการการศึกษา สะสมศิลปวัตถุมากเท่าปัจจุบัน เนื่องจากอาจจะมองว่าเป็นพระพุทธรูปที่มีอายุการสร้างไม่ได้เก่ามากเมื่อเทียบกับพระพุทธรูปสมัยอื่นๆ แต่ปัจจุบันกลับได้รับความสนใจจากผู้คนในหลากหลายในผู้นิยมสะสมมากยิ่งขึ้น เพราะยิ่งนานวันพระรัชกาลก็มีอายุเก่าขึ้นเรื่อยๆ จนหลายๆองค์มีอายุการสร้างเข้าเกณฑ์โบราณวัตถุ รวมถึงเรื่องของฝีมือช่างที่ส่วนใหญ่แล้วปราณีตงดงาม ทำให้เป็นที่น่าสนใจศึกษา ทั้งตัวช่าง สายสกุลช่าง กระบวนการสร้าง หรือการตีความนัยยะพระรัชกาล กับคติการสร้างที่แปรเปลี่ยนไปจากเดิมในยุคสมัยก่อนหน้า

ในส่วนของการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับ "พระรัชกาล" และพุทธศิลป์สมัยรัตนโกสินทร์ สามารถจำแนกผลงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่สำคัญตามประเด็นการศึกษาได้ดังนี้ คือ การศึกษาด้านพุทธศิลป์ในพระราชดำริและวิวัฒนาการรูปแบบ , การศึกษาด้านประวัติศาสตร์ช่างและชุมชนผลิต (บ้านช่างหล่อ) , การศึกษาเชิงคตินิยมและบริบททางประวัติศาสตร์ ในส่วนของ การศึกษาด้านพุทธศิลป์ในพระราชดำริและวิวัฒนาการรูปแบบ งานศึกษาในกลุ่มนี้เน้นวิเคราะห์การเปลี่ยนผ่านรูปแบบศิลปกรรมจากประเพณีสู่นิยมแบบตะวันตกและเหตุผลนิยม เช่น พิชิต อังศุภกรกุล (2562) ในวิทยานิพนธ์ชุดปฏิบัติการเรื่อง "งานพุทธศิลป์ในพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว" ได้สรุปว่าพุทธศิลป์ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีความหลากหลายสูงมาก เกิดจากการเปิดรับงานศิลปกรรมต่างชาติควบคู่กับการรักษาช่างสยาม โดยเฉพาะในช่วงปลายรัชกาลที่โปรดให้ช่างชาวอิตาลีสร้างพระพุทธรูปที่มีลักษณะสมจริงเหมือนมนุษย์ (Realism) ตามพระราชประสงค์ อีกเล่มคือ รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง (2553) ในผลงานเรื่อง "ที่มา ความหมาย และศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมาสยาม ที่มา ความหมาย และศิลปกรรมของพระพุทธรูปทุกยุค ทุกสมัย" ได้วิเคราะห์ถึงสัญลักษณ์และคติการสร้างพระพุทธรูปในแต่ละยุค รวมถึงการส่งต่อรูปแบบศิลปกรรมที่สะท้อนถึงพระปัจจุบันพุทธเจ้าและพระอดีตพุทธเจ้าในสมัยรัตนโกสินทร์ ในส่วนของการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ช่างและชุมชนผลิต (บ้านช่างหล่อ) กลุ่มนี้มุ่งเน้นที่ตัวผู้สร้างและกรรมวิธี ซึ่งคำว่า "พระรัชกาล" มักผูกพันกับกลุ่มช่างเหล่านี้ เช่น ณรงค์ อัครนิพนธ์กุล (2564) ในวิทยานิพนธ์เรื่อง "ช่างและผลงานช่างบ้านช่างหล่อ จากช่างหลวงสู่ช่างสามัญ พบว่าบ้านช่างหล่อเริ่มก่อตั้งตั้งแต่สมัยธนบุรี และในสมัยรัชกาลที่ 5 มีช่างหล่อหลวงนำกรรมวิธีที่ซับซ้อนมาเผยแพร่ จนกลายเป็นแหล่งผลิตพระพุทธรูปที่ใหญ่ที่สุดในกรุงเทพฯ งานศึกษานี้ยังจำแนกพระพุทธรูปฝีมือบ้านช่างหล่อออกเป็น 3 ระยะตามอิทธิพลทางศิลปะ เช่น อิทธิพลพระพุทธรูปชินราช และศิลปะล้านนาที่นิยมในขณะนั้น ส่วนอีกเล่มคือพระมหาสาโรช รุ่งเรือง (2556): ศึกษาในหัวข้อ "แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระ: กรณีศึกษาชุมชนบ้านช่างหล่อ เขตบางกอกน้อย" ซึ่งเน้นไปที่การสืบทอดและอนุรักษ์องค์ความรู้ดั้งเดิมในการ

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

สร้างพระพุทธรูปท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมเมือง ในส่วนของการศึกษาเชิงคตินิยมและบริบททางประวัติศาสตร์ ม.ร.ว. สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์: ในงาน(2530) เขียนงานวิชาการเรื่อง "พระพุทธรูปปฏิมาในพระบรมมหาราชวัง" ได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพระพุทธรูปฉลองพระองค์และพระพุทธรูปปฏิมาสำคัญที่สร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นถึงตอนกลาง ซึ่งเป็นฐานรากของค่านิยม "พระรัชกาล" ในปัจจุบันสุขชัย รุ่งเรืองอุไร (2561) ศึกษาความเกี่ยวข้องระหว่างการสร้างวัดประจำรัชกาลกับการแก้ไขวิกฤตปัญหา ซึ่งช่วยให้เห็นบริบทว่าการสร้างพระพุทธรูปและศาสนสถานในแต่ละรัชกาล (ตั้งแต่ ร.1 ถึง ร.5) ไม่ได้มีเพียงมิติทางศิลปะ แต่ยังมียุทธศาสตร์สำคัญทางการเมืองและสังคมในการสร้างขวัญกำลังใจให้บ้านเมือง การศึกษาที่ผ่านมาสะท้อนว่า "พระรัชกาล" มีพัฒนาการที่ชัดเจนจาก "ระเบียบแผนประเพณี" ในสมัยรัชกาลที่ 3 มาสู่ "ความสมจริงแบบมนุษย์" ในสมัยรัชกาลที่ 4 และ 5 โดยมีชุมชนบ้านช่างหล่อเป็นกลไกสำคัญในการถ่ายทอดพุทธศิลป์จากระดับราชสำนักลงสู่ระดับสามัญชนผ่านกรรมวิธีที่ผสมผสานระหว่างเทคนิคดั้งเดิมและเทคโนโลยีตะวันตก

พัฒนาการของพระรัชกาลฝีมือบ้านช่างหล่อนับตั้งแต่ช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 25 เป็นต้นมา มิได้เป็นเพียงการสืบทอดทักษะเชิงช่างโลหะกรรมในฐานะแหล่งผลิตงานศิลปกรรมที่ใหญ่ที่สุดในกรุงเทพมหานครเท่านั้น หากแต่ยังสะท้อนถึงการปรับเปลี่ยน "สุนทรียภาพเชิงอุดมคติ" ที่ได้รับอิทธิพลจากนโยบายรัฐ การขยายตัวขององค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ และความเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ระหว่างช่างหลวงกับช่างราษฎร์ การตีความนัยยะของพระพุทธรูปรัชกาลในฐานะที่เป็นภาพสะท้อนของการเปลี่ยนผ่านคติความเชื่อและรูปแบบศิลปกรรมที่แปรเปลี่ยนไปจากอดีต โดยมีราชสำนักเป็นผู้นำทางความคิดและรสนิยมซึ่งยังคงส่งผลต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน การศึกษาและวิเคราะห์พระพุทธรูปปฏิมาในห้วงเวลานี้จึงมิใช่เพียงการทำความเข้าใจในพุทธลักษณะเท่านั้น แต่เปรียบเสมือนการส่องค้นร่องรอยมองประวัติศาสตร์และบริบททางสังคมที่ร้อยเรียงผ่านเส้นสายของประติมากรรม ทำให้เราได้เห็นภาพสะท้อนของวิถีชีวิต ความเชื่อ และความรุ่งเรืองของบ้านเมืองในช่วงรอยต่อของยุคสมัย อันเป็นรากฐานสำคัญที่ส่งต่อแรงบันดาลใจและสุนทรียภาพมาสู่งานศิลปกรรมร่วมสมัยที่เราพบเห็นกันอยู่ในทุกวันนี้อย่างแท้จริง

ภาพที่ 1 พระรัชกาล แบบที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะสุโขทัยปรากฏจารึกพ.ศ.2432

ภาพที่ 1 พระรัชกาล แบบที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะล้านนา ปรากฏจารึกพ.ศ.2450

ที่มา ผู้วิจัย

อิทธิพลของศิลปะสุโขทัยต่อพระรัชกาลมีความโดดเด่นและชัดเจนอย่างยิ่ง โดยเฉพาะผ่านรูปแบบของ "พระพุทธรูปชินราช" ซึ่งได้รับการยกย่องให้เป็นมาตรฐานแห่งความงามของรัฐในสมัยรัตนโกสินทร์ ส่งผลต่อแนวความคิดการกำหนดบรรทัดฐานความงามโดยชนชั้นนำ เกิดกระแสความนิยมเริ่มต้นจากการที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) ทรงให้ความสำคัญกับพระพุทธรูปชินราช พระชินสีห์ และพระศรีศาสดา ผ่านพระราชนิพนธ์เรื่อง "พงศาวดารพระพุทธรูปชินราช ชินศรี และพระศรีศาสดา" โดยทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยว่าพุทธลักษณะอันวิจิตรนี้เกิดจากการผสมผสานอิทธิพลทางรูปแบบระหว่างชนนิยมแบบเชียงแสนที่เน้นความขลัง เข้ากับทักษะเชิงช่างอันประณีตของสุโขทัยและศรีสัชนาลัย อีกทั้งในปี พ.ศ. 2441 ทรงอัญเชิญ "พระพุทธรูปชินสีห์" ซึ่งเป็นพระพุทธรูปนั่งขัดสมาธิเพชรปางมารวิชัยจากวัดพระสิงห์ เชียงใหม่ ลงมายังกรุงเทพฯ เมื่อรัชกาลที่ 5 ทรงทอดพระเนตรพุทธลักษณะดังกล่าว ทรงมีพระดำรัสชื่นชมในความ "งามแปลกจริง ๆ" อันสะท้อนถึงความวิจิตรที่แตกต่างจากชนบประเพณีเดิมในราชสำนักนำมาสู่การหล่อจำลองประดิษฐาน ณ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม จุดเปลี่ยนสำคัญในสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงชื่นชมสุนทรีย์นิยมในศิลปะสุโขทัยพุ่งสูงสุดสูงสุดเมื่อรัชกาลที่ 5 ทรงมีพระราชดำริว่าไม่มีพุทธปฏิมาองค์ใดงามเสมอด้วยพระพุทธรูปชินราช จึงโปรดเกล้าฯ ให้หล่อจำลองขึ้นเป็นพระประธาน ณ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ในปี พ.ศ. 2443 เหตุการณ์นี้ส่งผลให้รูปแบบพระพุทธรูปชินราชกลายเป็นต้นแบบเชิงบันดาลใจสำคัญที่ปรากฏเด่นชัดในงานประติมากรรมของบ้านช่างหล่อในระยะต่อมา จึงเกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ และความนิยมสู่ช่างราชภัฏ โดยปัจจัยเชิงพื้นที่เป็นตัวช่วยสำคัญที่ทำให้

อิทธิพลสุโขทัยแพร่เข้าสู่กลุ่มช่างฝีมือ เนื่องจากองค์พระพุทธรชินราชจำลองถูกอัญเชิญมาจัดแต่ง ณ โรงหล่อกรมทหารเรือ (อุททหารเรือธนบุรี) ซึ่งตั้งอยู่ ติดกับชุมชนบ้านช่างหล่อ ช่างชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในการจัดแต่งจึงได้รับประสบการณ์ตรง และนำรูปแบบฐานรวมถึงพุทธลักษณะดังกล่าวมาใช้ในการรับจ้างหล่อพระพุทธรูปส่วนบุคคล

สรุป

วิวัฒนาการของพระรัชกาลฝีมือบ้านช่างหล่อคือภาพสะท้อนของการเปลี่ยนผ่านจากงานช่างประเพณีสู่งานพุทธศิลป์กึ่งพาณิชย์เชิงวิชาการ เป็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อทางศาสนา ความเลื่อมใสในตัวบุคคล และการปรับตัวตามกระแสวิชาการสมัยใหม่ ทำให้บ้านช่างหล่อสามารถสร้างอัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพที่หลากหลายจนเกิดเป็นพระรัชกาล แม้ในปัจจุบันบทบาทของชุมชนจะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา แต่ร่องรอยแห่งฝีมือและเอกลักษณ์ที่ฝากไว้ในพระรัชกาลตามศาสนสถานต่าง ๆ ยังคงเป็นประจักษ์พยานสำคัญถึงความรุ่งเรืองของสายธารพุทธศิลป์ประเภทนี้ พระรัชกาล สกุลช่างบ้านช่างหล่อจึงเป็นหลักฐานทางโบราณคดีที่สำคัญ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวของสยามจากการเป็นรัฐจารีตสู่การเป็นรัฐชาติสมัยใหม่ โดยใช้ศิลปกรรมเป็นเครื่องมือในการสื่อสารอำนาจและตัวตน นี่เองแสดงให้เห็นว่า พระรัชกาลและงานช่างบ้านช่างหล่อ คือผลผลิตร่วมระหว่าง ความศรัทธาที่ถูกชำระด้วยเหตุผล และ ศิลปะที่ถูกขับเคลื่อนด้วยการเมือง จนกลายเป็นรากฐานสำคัญของศิลปะไทยร่วมสมัยในเวลาต่อมา

คำขอบคุณ

ขอกราบขอบพระคุณ คุณสุรพันธ์ อติชาตินันท์ หรือ "อาจารย์แดงพัฒนช่าง" บุคคลสำคัญผู้สืบทอดงานช่างหล่อหลวงอินทรวงศ์คุณค่า ผู้สืบสานจากต้นตระกูลพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าประดิษฐวรการ ซึ่งเป็นเสมือนสะพานเชื่อมโยงความรู้และฝีมือช่างอันวิจิตรจากอดีตสู่ปัจจุบัน ผู้ให้ข้อมูลอันสำคัญยิ่ง พระพงษ์ระวี อุตตมภทฺโท (โหลิมชยโชติกุล), ดร. อาจารย์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนาและปรัชญา เจ้าของผลงานวิชาการ การศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลพุทธศาสนาลังกาวงศ์ในงานพุทธศิลป์ล้านนา และการค้นพบจารึกใหม่บนพระพุทธรูป ตลอดจน รศ. ดร.รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร อาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัยในครั้งนี้ ว่าเป็นอย่างสูงยิ่ง

เอกสารอ้างอิง

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา, 2501. นิทานโบราณคดี พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา

_____ 2518. ตำนานพระพุทธรูปเจดีย์ กรุงเทพฯ: คลังวิทยา

ธวัชชัย ปุณณลิมปกุล, 2551. ช่างไทย สืบหมู่ กรุงเทพฯ: สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2556. พระพุทธรูปในประเทศไทย: รูปแบบ พัฒนาการและความเชื่อของ คนไทย. กรุงเทพฯ:

ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุจิตต์ วงษ์เทศ และคณะ, 2545. เวียงวังฝั่งธนฯ ชุมชนชาวสยาม, กรุงเทพฯ: มติชน

ข้อมูลสัมภาษณ์

ถนอม บรรณประเสริฐ, 2568. ผู้ดำเนินการโครงการฟื้นฟูงานสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องต้นอย่าง พระมหา

จักรพรรดิของบ้านช่างหล่อ สัมภาษณ์, 18 ธันวาคม.

สุรพันธุ์ อติชาตนันท์, 2568 เจ้าของโรงหล่อพัฒนช่าง บ้านช่างหล่อ กรุงเทพฯ. สัมภาษณ์, 15 ธันวาคม

แนวทางการจัดการเรียนการสอนด้านนิติเวชศาสตร์ สำหรับนักศึกษาหลักสูตร
ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาปฏิบัติการฉุกเฉินการแพทย์ สถาบันพระบรมราชชนก
Guideline for Forensic Medicine learning management for Diploma of science program
in emergency medical operation Praboromarajchanok Institute

รัตนพร นุชบ้านป่า¹, สุนีย์ พงษ์พินิจปิโย² และนพรุจ ศักดิ์ศิริ³

Rattaporn Nuchbanpa¹, Sunee Pongpinigpinyo² and Noparuj Saksiri³

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาในการจัดการเรียนการสอนทางด้านนิติเวชศาสตร์ และเสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนทางด้านนิติเวชศาสตร์ สำหรับนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาปฏิบัติการฉุกเฉินการแพทย์ คณะสาธารณสุขศาสตร์และสหเวชศาสตร์ สถาบันพระบรมราชชนก วิธีการดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างกับผู้ที่เกี่ยวข้องจำนวน 14 คน ผลการวิจัยพบว่าการจัดการเรียนการสอนด้านนิติเวชศาสตร์ ตามหลักการประเมินแบบซิป (CIPP Model) มีหลายปัจจัยที่ไม่มีประสิทธิภาพ เนื่องมาจากการขาดแคลนบุคลากรด้านจำนวนอาจารย์ผู้สอนที่ไม่สอดคล้องกับจำนวนนักศึกษา เนื้อหาการเรียนการสอนด้านกฎหมาย ขัดจำกัดในด้านความทันสมัยของอุปกรณ์และเทคโนโลยีบางประเภท รวมถึงความหลากหลายของสื่อการเรียนรู้ เสนอแนวทางการพัฒนาดังนี้ การพัฒนาศักยภาพอาจารย์ผู้สอน การพัฒนาและเพิ่มเติมเอกสาร เทคโนโลยี และสื่อการเรียนการสอน การเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งในรูปแบบสื่อดิจิทัล ระบบการเรียนรู้ผ่านสื่อออนไลน์ และการใช้เทคโนโลยีจำลองสถานการณ์ในการฝึกปฏิบัติ และการเพิ่มรายวิชากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานและการรวบรวมพยานหลักฐาน

คำสำคัญ : นักศึกษาฉุกเฉินการแพทย์ สถาบันพระบรมราชชนก การจัดการเรียนการสอน การประเมินหลักสูตร การประเมินปัจจัยนำเข้า การประเมินกระบวนการของหลักสูตร การประเมินผลผลิตของหลักสูตร

¹ นักศึกษาปริญญาโท สาขานิติวิทยาศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
Forensic Science, Faculty of Science, Silpakorn University.

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำสาขานิติวิทยาศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
Assistant Prof.Dr., Faculty of Science, Silpakorn University.

³ รองศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำสาขานิติวิทยาศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
Associate.Prof.Pol.Maj.Gen.Dr., Forensic Science, Royal Police Cadet Academy.

Abstract

This research aimed to study the problems in forensic medicine instruction and propose guidelines for improving forensic medicine teaching for students in the High Vocational Certificate Program in Emergency Medical Operations, Faculty of Public Health and Allied Health Sciences, Praboromarajchanok Institute. This study employed qualitative research methodology using semi-structured interviews with 14 key informants. The findings revealed that forensic medicine instruction, based on the CIPP Model evaluation, contained several ineffective factors, including a shortage of instructors in proportion to the number of students, limitations in legal content instruction, outdated equipment and technology, and insufficient variety of learning materials. The proposed development guidelines included enhancing instructors' competencies, improving and expanding instructional documents, technology, and learning media, increasing the efficiency of learning processes through digital media, online learning systems, and simulation technology for practical training, as well as adding legal courses related to professional practice and evidence collection.

Keyword: Emergency medical students, Praboromarajchanok Institute, Instructional management, curriculum evaluation, Input evaluation, Process evaluation, Product evaluation.

บทนำ

ในปัจจุบัน ได้เกิดปัญหาด้านอาชญากรรมเพิ่มมากขึ้น การนำตัวผู้กระทำความผิดที่แท้จริงเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง โดยจำเป็นต้องอาศัยการรวบรวมพยานหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ความผิดได้ อย่างชัดเจน ดังนั้น หลายประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ประเทศญี่ปุ่น ประเทศในทวีปยุโรป และสหรัฐอเมริกา จึงได้นำองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการตรวจพิสูจน์หลักฐาน เพื่อให้ได้ผลที่ถูกต้องและเชื่อถือได้ตามหลักวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนกระบวนการสืบสวนสอบสวนและกระบวนการยุติธรรม (เววัฒน์ไพโรจน์, 2567)

นิติเวชศาสตร์ (Forensic Medicine) เป็นศาสตร์ที่นำองค์ความรู้ทางการแพทย์และวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในกระบวนการยุติธรรม เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการบาดเจ็บ การเสียชีวิต และพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับคดีความ โดยมีบทบาทสำคัญในการตรวจหาสาเหตุการเสียชีวิต การวิเคราะห์บาดแผล การตรวจสารพันธุกรรม (DNA) และการใช้ข้อมูลทางการแพทย์เพื่อประกอบการพิจารณาคดี ซึ่งช่วยสนับสนุนความถูกต้องและความยุติธรรมในกระบวนการยุติธรรม (ศิริธรรม จิตต์งาม และคณะ, 2569)

เจ้าพนักงานฉุกเฉินการแพทย์ (EMT- I) เรียนมาเฉพาะทาง เน้นการช่วยเหลือทางแพทย์ขั้นสูงเป็นหลัก ส่วนอาสาฉุกเฉินการแพทย์ และ กู้ภัยเป็นการช่วยเหลือขั้นพื้นฐาน และทำการปฐมพยาบาลฉุกเฉินการแพทย์ เบื้องต้นได้เพราะเป็นการรักษานอกโรงพยาบาล เมื่อออกไปจุดเกิดเหตุจะไม่รู้เลยว่าต้องเจอกับอะไรบ้าง สิ่งที่ต้องทำให้ได้คือ การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า โดยต้องทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อคนไข้และทีม จึงถือเป็นบุคคลแรก ๆ ที่สัมผัสกับพยานหลักฐานจำเป็นต้องได้รับการอบรมความรู้ทางนิติเวชและนิติเวชศาสตร์ให้อย่างทั่วถึงให้กับนักศึกษาฉุกเฉินการแพทย์ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ช่วยเหลือด้านร่างกายเบื้องต้น โดยต้องไม่ทำให้

เกิดความเสียหายต่อรูปคดี ดังนั้นนักศึกษาฉุกเฉินการแพทย์นับเป็นบุคคลสำคัญที่มีบทบาทในการช่วยเก็บและคงรักษาหลักฐานทางนิติเวชศาสตร์ เพื่อส่งทำการตรวจสอบนำไปสู่การสืบสวนและค้นหาผู้กระทำความผิดต่อไป (วัชรวิทย์ เลิศแก้ว และวัชรวิทย์ ยืนยาว, 2567)

นักศึกษาฉุกเฉินการแพทย์ หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาปฏิบัติการฉุกเฉินการแพทย์ ชั้นปีที่ 2 วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร ในสังกัดสถาบันพระบรมราชชนก เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว จะได้ปฏิบัติงานในแผนอุบัติเหตุฉุกเฉินในโรงพยาบาล ศูนย์รับแจ้งเหตุและสั่งการ 1669 ดูแลผู้ป่วยก่อนเข้าถึงโรงพยาบาล ณ จุดเกิดเหตุ ระหว่างการเคลื่อนย้ายเข้าถึงโรงพยาบาล และในโรงพยาบาล ให้ได้รับการช่วยเหลืออย่างถูกต้องและรวดเร็ว สามารถปฏิบัติงานในโรงพยาบาลทั้งของกระทรวงสาธารณสุขทั้งภาครัฐและเอกชน สถาบันการแพทย์ต่าง ๆ หรือนักฉุกเฉินการแพทย์อิสระ ในเทศบาลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (คณะสาธารณสุขศาสตร์และสหเวชศาสตร์, 2565)

จากการศึกษาของธัญสินี นาแพร่ (2567) เรื่องความรู้ความเข้าใจของพยาบาลเกี่ยวกับหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ของผู้ป่วยกรณีความผิดทางเพศ โรงพยาบาลสมุทรสาคร พบว่า พยาบาลส่วนใหญ่มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์อยู่ในระดับมาก โดยให้ความสำคัญกับบทบาทของพยาบาลในการประเมินผู้ป่วย การเก็บหลักฐาน และการดูแลด้านจิตใจตามแนวคิดของ SANE (Sexual Assault Nurse Examiner) ทั้งนี้ ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานและการได้รับการอบรม เช่น ระบบ One Stop Crisis Center (OSCC) เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความรู้และความมั่นใจในการปฏิบัติงาน อย่างไรก็ตาม ยังพบว่าพยาบาลบางส่วนมีความเข้าใจในระดับปานกลางเกี่ยวกับการรักษาห่วงโซ่พยานหลักฐาน (Chain of custody) และการใช้ภาชนะเก็บหลักฐานที่เหมาะสม จึงควรส่งเสริมการอบรมเฉพาะทางด้านนิติวิทยาศาสตร์ พัฒนาแนวปฏิบัติในการเก็บรักษาหลักฐาน และบูรณาการความรู้ด้านกฎหมายและจริยธรรมในการจัดการเรียนการสอนทางการพยาบาลเพิ่มเติม

จากการศึกษาของอัศศกร ไชยพงษ์ (2565) ที่ศึกษาการศึกษารอบเขตของงานนิติวิทยาศาสตร์ในประเทศไทยและจำนวนผู้ปฏิบัติงาน นิติวิทยาศาสตร์แยกรายสาขา ซึ่งพบว่า งานนิติวิทยาศาสตร์มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับกระบวนการยุติธรรม และจำเป็นต้องอาศัยบุคลากรที่มีความรู้ทั้งด้านวิชาการและด้านกฎหมายควบคู่กัน โดยเฉพาะการกำหนดมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณ เพื่อให้การปฏิบัติงานมีความถูกต้องและน่าเชื่อถือ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิชา ชะเอม (2567) ที่ศึกษาแนวทางการพัฒนาการป้องกันหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ของอาสาสมัครฉุกเฉินการแพทย์ในกรุงเทพมหานคร ซึ่งพบว่า ผู้ปฏิบัติงานฉุกเฉินเป็นบุคคลกลุ่มแรกที่เข้าถึงสถานที่เกิดเหตุ และมีบทบาทสำคัญทั้งในการช่วยเหลือผู้บาดเจ็บและในการรักษาพยานหลักฐาน โดยจำเป็นต้องมีความรู้และความเข้าใจด้านนิติวิทยาศาสตร์และกฎหมายควบคู่กัน หากขาดความรู้ดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อความเสียหายของพยานหลักฐานและกระบวนการยุติธรรมได้ แสดงให้เห็นว่านักศึกษาจึงจำเป็นต้องรู้ในสถานการณ์ใดควรเร่งให้การช่วยเหลือ และในสถานการณ์ใดควรระมัดระวังเพื่อไม่ให้เกิดการกระทำของตนส่งผลกระทบต่อหลักฐานในคดี หากขาดความรู้ทางกฎหมาย อาจทำให้เกิดการปฏิบัติผิดขั้นตอนโดยไม่ตั้งใจ และนำไปสู่ผลเสียทั้งต่อผู้ป่วยและต่อกระบวนการพิสูจน์ข้อเท็จจริงทางคดีได้

จากการรายงานผลการประเมินการจัดการเรียนการสอนรายวิชานิติเวชศาสตร์และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง (Forensic Medicine and Related Law) ย้อนหลัง 3 ปี ระหว่างปีการศึกษา 2565 ภาคการศึกษาที่ 1 ถึงปีการศึกษา 2567 ภาคการศึกษาที่ 1 ของวิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา พบว่า ผลการประเมินมีแนวโน้มลดลงในทุกปีการศึกษา ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าการจัดการเรียนการสอนด้านนิติเวชศาสตร์มีความสำคัญต่อนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาปฏิบัติการฉุกเฉินการแพทย์ ชั้นปีที่ 2 ในสังกัดสถาบันพระบรมราชชนก เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานวิชาชีพได้อย่างถูกต้อง รวมทั้งสามารถต่อยอดองค์ความรู้สู่การปฏิบัติงานด้านกระบวนการยุติธรรมและการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนด้านนิติเวชศาสตร์ สำหรับนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาปฏิบัติการฉุกเฉินการแพทย์ สถาบันพระบรมราชชนก เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับผู้เรียน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาในการจัดการเรียนสอนทางด้านนิติเวชศาสตร์ สำหรับนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาปฏิบัติการฉุกเฉินการแพทย์ คณะสาธารณสุขศาสตร์และสหเวชศาสตร์ สถาบันพระบรมราชชนก
2. เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการเรียนสอนทางด้านนิติเวชศาสตร์ สำหรับนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาปฏิบัติการฉุกเฉินการแพทย์ คณะสาธารณสุขศาสตร์และสหเวชศาสตร์ สถาบันพระบรมราชชนก

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เป็นการศึกษาภาคสนามผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะจงกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ผู้บริหาร และอาจารย์ผู้สอน

1. มีประสบการณ์การทำงานด้านนิติเวชศาสตร์หรือด้านปฏิบัติการฉุกเฉินการแพทย์ไม่น้อยกว่า 4 ปี
2. ปฏิบัติหน้าที่ในจังหวัดยะลาไม่น้อยกว่า 4 ปี
3. สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกจากประสบการณ์การปฏิบัติงานจริง

กลุ่มนักศึกษาและผู้สำเร็จการศึกษา

1. เป็นนักศึกษาหรือผู้สำเร็จการศึกษาในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาปฏิบัติการฉุกเฉินการแพทย์
2. เคยเรียนรายวิชานิติเวชศาสตร์และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
3. สามารถให้ข้อมูล ความคิดเห็นและประสบการณ์จากการเรียนการสอนได้

จากเกณฑ์ดังกล่าว ผู้วิจัยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 14 คน ประกอบด้วย

- 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านนิติเวชศาสตร์ จำนวน 2 คน
- 2) ผู้บริหาร/ผู้อำนวยการวิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา จำนวน 1 คน

3) อาจารย์ผู้รับผิดชอบรายวิชาและอาจารย์ผู้สอนอำนวยการวิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา จำนวน 3 คน

4) นักศึกษาชั้นปีที่ 2 หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาปฏิบัติการฉุกเฉินการแพทย์ คณะสาธารณสุขศาสตร์และสหเวชศาสตร์ สถาบันพระบรมราชชนก จำนวน 4 คน

5) นักศึกษาที่สำเร็จการศึกษา หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาปฏิบัติการฉุกเฉินการแพทย์ คณะสาธารณสุขศาสตร์และสหเวชศาสตร์ สถาบันพระบรมราชชนก จำนวน 4 คน

เครื่องมือและวิธีการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดแนวทางการสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดการวิจัย ลักษณะของแบบสัมภาษณ์เป็นคำถามปลายเปิด (Open-ended Questions) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถแสดงความคิดเห็นและถ่ายทอดประสบการณ์ได้อย่างละเอียดในทุกมิติ โดยหลีกเลี่ยงคำถามชี้นำ คำถามที่ทำให้ผู้ตอบรู้สึกอึดอัด หรือคำถามเชิงวิชาการที่ซับซ้อนเกินไป เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถตอบคำถามได้อย่างเป็นธรรมชาติ

เมื่อสร้างแบบสัมภาษณ์เสร็จแล้ว ผู้วิจัยได้นำเสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาและความเหมาะสมของภาษา จากนั้นปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ ก่อนนำเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของเครื่องมืออีกครั้ง และปรับปรุงแก้ไขจนสมบูรณ์ก่อนนำไปใช้จริงในการเก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ทั้งนี้ แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 5 ชุด ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้เชี่ยวชาญด้านการตรวจสถานที่เกิดเหตุ 2) สำหรับผู้บริหารหรือผู้อำนวยการวิทยาลัย 3) สำหรับอาจารย์ผู้รับผิดชอบรายวิชาและอาจารย์ผู้สอน 4) สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 2 หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาปฏิบัติการฉุกเฉินการแพทย์ และ 5) สำหรับนักศึกษาที่สำเร็จการศึกษาจากหลักสูตรดังกล่าว ในสังกัดสถาบันพระบรมราชชนก

ผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนด้านนิติเวชศาสตร์ สำหรับนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาปฏิบัติการฉุกเฉินการแพทย์ พบว่า รายวิชานิติเวชศาสตร์ กฎหมายทั่วไป และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง มีความสอดคล้องกับบริบทวิชาชีพและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานจริงได้ เนื่องจากการปฏิบัติงานด้านการแพทย์ฉุกเฉินเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม การรักษาพยาบาลหลักฐาน และข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม ยังพบข้อจำกัดด้านเนื้อหากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน จำนวนอาจารย์ผู้สอนที่ไม่เพียงพอต่อจำนวนนักศึกษา การพึ่งพาผู้เชี่ยวชาญจากภายนอก สื่อ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีการเรียนการสอนที่ยังไม่ทันสมัย รวมถึงเกณฑ์การประเมินผลที่กำหนดไว้สูงจนก่อให้เกิดความกดดันต่อผู้เรียน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากรายวิชานิติเวชศาสตร์เป็นรายวิชาเฉพาะทางที่ต้องใช้ทั้งความรู้ ทักษะการปฏิบัติ การคิดวิเคราะห์ และการฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริงควบคู่กัน นอกจากนี้ แม้ว่าผู้สำเร็จการศึกษามีความรู้ และสามารถประยุกต์ใช้ด้านนิติเวชศาสตร์ได้ในระดับเหมาะสม แต่ยังคงเพิ่มกิจกรรมฝึกปฏิบัติและเทคนิคเฉพาะทางเพื่อเสริมสร้างความชำนาญและความมั่นใจในการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับการศึกษาของ ธัญสินี นา

แพร์ (2567) อารีย์ ศรีวิหทัย (2567) และณัฐวุฒิ คำกล่าว และวรัช วิชชวานิชย์ (2568) ที่พบว่า ความรู้ด้านกฎหมาย ความเพียงพอของผู้สอน การฝึกปฏิบัติ และทรัพยากรทางการศึกษาส่งผลต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้และการปฏิบัติงานของผู้เรียน

2. แนวทางการจัดการเรียนการสอนด้านนิติเวชศาสตร์พบว่า ควรพัฒนาศักยภาพอาจารย์ผู้สอนให้มีความรู้และความเชี่ยวชาญด้านนิติเวชศาสตร์ กฎหมาย และการปฏิบัติงานจริง เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปในทิศทางเดียวกันและมีมาตรฐานเดียวกัน นอกจากนี้ ควรพัฒนาเอกสารประกอบการเรียน สื่อดิจิทัล เทคโนโลยีการเรียนการสอน และสื่อจำลองสถานการณ์ให้ทันสมัย เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ด้วยตนเองและเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน ควบคู่กับการเพิ่มอัตรากำลังบุคลากรให้เหมาะสมกับภาระงานและจำนวนผู้เรียน เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนและการฝึกปฏิบัติมีคุณภาพมากขึ้น อีกทั้งควรเพิ่มเติมรายวิชากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน การรวบรวมและรักษาพยาบาลหลักฐาน รวมถึงข้อกฎหมายเกี่ยวกับการเข้าถึงสถานที่เกิดเหตุ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติงานร่วมกับกระบวนการยุติธรรมได้อย่างถูกต้องและสอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพ สอดคล้องกับการศึกษาของ พิมพ์ันต์ เดชะคุปต์ และพเยาว์ ยินดีสุข (2564) สุวิมล ว่องวานิช (2565) และณัฐวุฒิ คำกล่าว และวรัช วิชชวานิชย์ (2568) ที่พบว่า การพัฒนาผู้สอน การใช้สื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา รวมถึงการเสริมความรู้ด้านกฎหมายและการรักษาพยาบาลหลักฐาน ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้และความพร้อมในการปฏิบัติงานจริงของผู้เรียน

บทสรุป

รายวิชานิติเวชศาสตร์และกฎหมายที่เกี่ยวข้องมีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานด้านการแพทย์ฉุกเฉิน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานจริงได้ อย่างไรก็ตาม ยังพบข้อจำกัดด้านจำนวนอาจารย์ผู้สอน สื่อ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีการเรียนการสอน รวมถึงเนื้อหาด้านกฎหมายและการฝึกปฏิบัติที่ยังไม่ครอบคลุมเพียงพอ ดังนั้น สถานศึกษาควรพัฒนาศักยภาพอาจารย์ผู้สอน เพิ่มสื่อและเทคโนโลยีการเรียนการสอนที่ทันสมัย เพิ่มอัตรากำลังบุคลากร และเพิ่มเติมรายวิชากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรักษาพยาบาลและการปฏิบัติงาน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ และความพร้อมในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพ

คำขอบคุณ

บทความวิจัยนี้สำเร็จลงด้วยความอุปการะจากผู้บริหาร อาจารย์ นักศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาปฏิบัติการฉุกเฉินการแพทย์ สถาบันพระบรมราชชนก และเจ้าหน้าที่จากคณะวิทยาศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร ข้าพเจ้าขอขอบคุณอย่างสุดซึ้ง ณ โอกาสนี้ ที่ทำให้บทความวิจัยนี้สำเร็จลงไปได้

เอกสารอ้างอิง

คณะสาธารณสุขศาสตร์และสหเวชศาสตร์. (2565). *หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาปฏิบัติการฉุกเฉินการแพทย์*. สถาบันพระบรมราชชนก

ณัฐภูมิ คำกล่าว และ วรวัช วิชชวานิชย์. (2568). ปัญหาและอุปสรรคของการช่วยเหลือชันสูตรพลิกศพเบื้องต้น และยืนยันการเสียชีวิตของนักฉุกเฉินการแพทย์:กรณีศึกษาระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินในพื้นที่ กรุงเทพมหานคร. *วารสารวิทยาศาสตร์สุขภาพและการสาธารณสุขชุมชน*, 8(1), 120–135.

ณิชา ชะเอม. (2567). *แนวทางการพัฒนาการป้องกันหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ของอาสาสมัครฉุกเฉินการแพทย์ในกรุงเทพมหานคร* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ธัญสินี นาแพร่. (2567). *ความรู้ความเข้าใจของพยาบาลเกี่ยวกับหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ของผู้ป่วยกรณีความผิดทางเพศ โรงพยาบาลสมุทรสาคร* [วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติวิทยาศาสตร์]. มหาวิทยาลัยศิลปากร

พิมพันธ์ เดชะคุปต์ และ เพียว ยินดีสุข. (2564). *การเรียนรู้เชิงรุกแบบรวมพลังกับ PLC เพื่อการพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิริธรรม จิตต์งาม และคณะ. (2569). บทบาทของพนักงานสืบสวนสอบสวนในการให้ความสำคัญและใช้ประโยชน์พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ในคดีอาญาเกี่ยวกับชีวิต ร่างกายและเพศ. *วารสารกระบวนการยุติธรรม*, 19(1), 123–138.

วัชรวิภา เลิศแก้ว และ ธวัชชัย ยืนยาว. (2567). บทบาทของนักฉุกเฉินการแพทย์ต่อการรักษาพยานหลักฐานในสถานที่เกิดเหตุ. *วารสารวิทยาศาสตร์สุขภาพและการสาธารณสุขชุมชน*, 7(2), 88–102.

สุวิมล ว่องวาณิช. (2565). การพัฒนาวิชาชีพครูและการเรียนรู้เชิงรุกในศตวรรษที่ 21. *วารสารวิธีวิทยาการวิจัย*, 35(2), 1–15.

อัศศกร ไชยพงษ์. (2565). *การศึกษาขอบเขตของงานนิติวิทยาศาสตร์ในประเทศไทยและจำนวนผู้ปฏิบัติงานนิติวิทยาศาสตร์แยกรายสาขา*. คณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

อารีย์ ศรีวิหทัย. (2567). การประเมินความต้องการจำเป็นในการรับรองคุณภาพอาจารย์เพื่อส่งเสริมการบรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาของอาจารย์คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ. วารสารสังคมพัฒนศาสตร์, 6(3), 112–118.

แนวคิดหน้าที่พลเมืองกับการนำเสนอภาพแทนผู้หญิงในเรื่องสั้นการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2559 - 2562¹

The Concept of Civic Duty and the Representation of Women in Political Short Stories from Phan Waen Fa Award, 2016-2019

วริษา เลิศทองไทย² และ นันทวัลย์ สุนทรภาระสถิตย³

Warisa Lerthongthai and Nandawan Sunthonparasathit

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ภาพแทนผู้หญิงที่ปรากฏในเรื่องสั้นการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2559-2562 ภายใต้แนวคิดหน้าที่พลเมืองและเพศสถานะ ขอบเขตข้อมูลประกอบด้วยเรื่องสั้นทั้งหมด 4 เรื่อง โดยคัดเลือกเรื่องสั้นที่ตัวละครหญิงมีบทบาทต่อแนวคิดสำคัญของเรื่อง ผลการศึกษา พบว่าภาพแทนผู้หญิงที่ปรากฏในเรื่องสั้นการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2559-2562 เป็นภาพของแม่ผู้มีบทบาทดูแลและสั่งสอน โดยทำหน้าที่ปลูกฝังแนวคิดหน้าที่พลเมืองอันเป็นอุดมการณ์ที่รัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติมุ่งผลักดันในช่วงเวลาดังกล่าว ภายใต้บริบทที่รัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติต้องการเผยแพร่อุดมการณ์ชุดใหม่ หลังสังคมไทยผ่านวิกฤตการณ์ความขัดแย้งทางความคิดมายาวนาน เรื่องสั้นการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้าในฐานะสถาบันวรรณกรรมที่มีพันธกิจต่ออุดมการณ์ของรัฐได้ขบขันบทบาทของผู้หญิงอย่างน่าสนใจ กล่าวคือ ความเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยไม่ได้บ่งชี้ความเป็นหญิงที่มักถูกทำให้เป็นรองในสังคมปิตาธิปไตยเสมอไป แต่เป็นโอกาสที่ขบขันให้เห็นว่าบทบาทที่เคยกักขังผู้หญิงไว้ในครัวเรือนกลับเป็นส่วนสำคัญในการปลูกฝังแนวคิดหน้าที่พลเมืองจากสถาบันครอบครัว

คำสำคัญ : ภาพแทนผู้หญิง, หน้าที่พลเมือง, เรื่องสั้นการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า

¹ บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของบทที่ 4 ในวิทยานิพนธ์เรื่อง ภาพแทนผู้หญิงในเรื่องสั้นการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ.2545-2565

² ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม 73000 ประเทศไทย
Department of Thai, Faculty of Arts, Silpakorn University, Nakhon Pathom 73000, Thailand.

³ อาจารย์ ดร. ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม 73000 ประเทศไทย
Professor, Ph.D., Department of Thai, Faculty of Arts, Silpakorn University, Nakhon Pathom 73000, Thailand.

Abstract

This research aims to analyze the representation of women in the political short stories from Phan Waen Fa award during 2016-2019, examined through the conceptual frameworks of civic duty and gender. The scope of the study encompasses four selected short stories in which female characters play a pivotal role in articulating the narratives' central themes. The results of the study found the representation of women during this period predominantly manifests in the roles of mothers and caregivers. These characters serve as primary agents in instilling the concept of civic duty, which was an ideology vigorously promoted by the National Council for Peace and Order. This promotion occurred within a specific context where the government sought to disseminate a new set of ideological values following a prolonged period of ideological conflict in Thai society. As a literary institution with a mission to uphold state ideology, the Phan Waen Fa awards highlight the role of women in a significant manner. In other words, the civic duty within this democratic framework does not necessarily reflect the femininity traditionally marginalized within patriarchal systems but rather provides an opportunity to emphasize that the domestic roles which once confined women are essential to the cultivation of civic duty through the institution of the family.

Keyword : Representation of women, Civic Duty, Political Short Stories from Phan Waen Fa Award

บทนำ

การประกวดเรื่องสั้นการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้าเป็นกิจกรรมที่รัฐสภาจัดขึ้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2545 เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนใช้เสรีภาพแสดงออกทางการเมือง โดยใช้ศิลปะในการเขียนถ่ายทอดความรู้สึก สะท้อนภาพการเมือง หรือจินตนาการถึงการเมืองที่ต้องการ อันเป็นการสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภา (อุเทน พรหมแดง, 2545) ภายใต้บริบทของการวางรากฐานรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2540 จากนั้น รัฐสภาได้ดำเนินการจัดประกวดวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้าอย่างต่อเนื่อง โดยมีการนำเสนอเนื้อหาที่สอดคล้องกับบริบททางสังคม ดังที่เนื้อหาในช่วงแรกเริ่มของการจัดประกวดมุ่งเน้นไปที่การเลือกตั้ง ซึ่งสัมพันธ์กับการสร้างความเชื่อมั่นในการเมืองระบบรัฐสภา ขณะที่เนื้อหาช่วง พ.ศ. 2550-2556 มักแสดงถึงความขัดแย้งทางการเมืองที่ต้องการความสามัคคีปรองดอง ซึ่งสอดคล้องกับสถานการณ์ทางสังคมและการเมืองในช่วงเวลานั้นที่กำลังประสบกับวิกฤตการณ์ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยกับแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติที่เริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ. 2549 โดยที่ต่างฝ่ายต่างมีสื่อเหลืองและสีแดงเป็นอัตลักษณ์ (เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2566)

การจัดประกวดวรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้าได้หยุดชะงักลงในปี 2557 ซึ่งเป็นปีเดียวกับที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้เข้ายึดอำนาจการบริหารในวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 และปรับรูปแบบการประกวดในปี 2558 เป็นการประกวดบทกวีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งอาจเป็นกุศโลบายของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่จะดึงความสนใจของประชาชนให้ออกห่างจาก

การเมืองที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งในช่วงเวลานั้นนั้นทวิทย์ สุทธภาระสถิตย์) , 2561(ต่อมาในปี 2559 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรก็กลับมาจัดการประกวดเรื่องสั้นและบทกวีการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้าเช่นเดิม โดยระบุไว้ในคำสั่ง สภานิติบัญญัติแห่งชาติ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการรางวัลพานแว่นฟ้าปี 2559 ว่า

ด้วยสำนักงานเลขาธิการ สภาผู้แทนราษฎร จะจัดประกวดวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2559 ประเภท บทกวี และเรื่องสั้น เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่งเสริมความเข้าใจในสิทธิหน้าที่ ความเสมอภาค และความรับผิดชอบต่อสังคม ตลอดจนส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย....

(กลุ่มงานเผยแพร่ประชาธิปไตยและกิจกรรมสภาผู้แทนราษฎร, 2559)

จะเห็นว่าการส่งเสริมความเป็นพลเมืองได้ถูกผนวกรวมไว้ในวัตถุประสงค์ของการจัดประกวดอย่างชัดเจนโดยที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนหน้านี้ และยังปรากฏต่อเนื่องมาจนถึงปี 2562 การส่งเสริมความเป็นพลเมืองนี้สอดคล้องกับอุดมการณ์ชุดหน้าที่พลเมืองที่รัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติส่งเสริมมาตลอดเวลาที่บริหารประเทศ ไม่ว่าจะเป็นการประกาศให้ชาชนหน้าที่พลเมืองเป็นวิชาบังคับ (สฤณี อาชวานันทกุล, 2558) การสื่อสารอุดมการณ์หน้าที่พลเมืองผ่านสื่อทั้งเพลงและภาพยนตร์สั้น รวมถึงรายการคืนความสุขให้คนในชาติที่เป็นรายการสื่อสารเกี่ยวกับการดำเนินงานและนโยบายของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติสู่ประชาชน

การให้ความสำคัญกับแนวคิด “หน้าที่พลเมือง” ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องในการจัดประกวดวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า จนถึง พ.ศ.2562 วัตถุประสงค์ของการจัดประกวดก็ได้ลดทอนส่วนนี้ไป อาจกล่าวได้ว่าตลอดระยะเวลา 4 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2559-2562 เรื่องสั้นการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้ามีบทบาทและเป็นส่วนสำคัญหนึ่งของการขับเคลื่อนอุดมการณ์หน้าที่พลเมืองจากภาครัฐสู่ประชาชน เนื่องจากนักเขียนทั้งมืออาชีพและสมัครเล่นต่างให้ความสนใจกับการประกวดเรื่องสั้นการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า ดังจะเห็นได้จากจำนวนเรื่องที่ส่งประกวดในแต่ละปี (เฉพาะในปี 2559 มีจำนวนถึง 657 เรื่อง) นอกจากนี้รางวัลพานแว่นฟ้ายังเป็นรางวัลวรรณกรรมการเมืองที่จัดต่อเนื่องมาอย่างยาวนานตั้งแต่ปี 2545 จนถึงปัจจุบัน อีกทั้งในแวดวงวิชาการยังมีการวิจัยเกี่ยวกับวรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้าจำนวนมาก ที่เด่นชัดคืองานวิจัยชุดจิตวิญญาณประชาธิปไตยในเรื่องสั้น : 40 ปี นับจาก 14 ตุลา 2516 ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และด้วยความสำคัญดังกล่าวมานี้จึงยกสถานะให้รางวัลพานแว่นฟ้ามีคุณลักษณะของการเป็นสถาบันทางวรรณกรรมไปพร้อมกัน

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง ภาพแทนผู้หญิงในเรื่องสั้นการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ.2545-2565 งานวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการนำเสนอภาพแทนผู้หญิงในเรื่องสั้นที่อยู่ภายใต้อุดมการณ์ประชาธิปไตยที่ประชาชนทุกคนมีสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค ซึ่งเป็นหัวใจหลักของวรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้าที่ส่งเสริมประชาธิปไตย บทความวิจัยนี้เลือกนำเสนอเฉพาะประเด็นภาพแทนของผู้หญิงกับ

หน้าที่พลเมืองซึ่งอยู่ในเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2559-2562 โดยคัดเลือกเรื่องสั้นที่ตัวละครหญิงแสดงบทบาทหรือเสนอแนวคิดสำคัญเรื่องหน้าที่พลเมือง กรอบแนวคิดสำคัญที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ หน้าที่พลเมืองและเพศสถานะ

แนวคิดหน้าที่พลเมือง คือชุดอุดมการณ์ที่รัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติต้องการปลูกฝังให้เป็นค่านิยมหลักของสังคม เพื่อสร้างและพัฒนาประชาชนให้เป็นพลเมืองที่ดีโดยได้กำหนด 'ค่านิยม 12 ประการ' ได้แก่ 1) มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน มีอุดม (การณ์ในสิ่งที่ตั้งใจทำเพื่อส่วนรวม) 3) กตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์ 4) ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียนทั้งทางตรง และทางอ้อม 5) รักษาวัฒนธรรมประเพณีไทยอันงดงาม 6) มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ ห่วงดีต่อผู้อื่น เผื่อแผ่และแบ่งปัน 7) เข้าใจเรียนรู้การเป็นประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่ถูกต้อง 8) มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย ผู้น้อยรู้จักการเคารพผู้ใหญ่ 9) มีสติรู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 10) รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 11) มีความเข้มแข็งทั้งร่างกาย และจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่ำ หรือกิเลส มีความละอายเกรงกลัวต่อบาปตามหลักของศาสนา 12) คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมและของชาติมากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง) จิตกร สังข์แก้ว และอรรถสิทธิ์ พานแก้ว, 2558(กรอบแนวคิดหน้าที่พลเมืองซึ่งประกอบด้วยค่านิยม 12 ประการดังกล่าวมานี้ จะใช้เป็นแนววิเคราะห์เนื้อหาของเรื่องสั้น กล่าวคือ พิจารณาการปรากฏหรือแสดงออกถึงหน้าที่พลเมืองในเรื่องสั้นตั้งแต่ปี 2559-2562

ส่วนเพศสถานะ หรือเพศสภาพ (gender) หมายถึง บทบาทความเป็นเพศที่ถูกกำหนดและประกอบสร้างขึ้นจากขนบธรรมเนียม ประเพณี โครงสร้างอำนาจและกลไกทางสังคมต่าง ๆ (ชีรา ทองกระจาย, 2561) ในกรอบแนวคิดเพศสถานะ ผู้หญิงถูกกำหนดบทบาทให้ดำรงสถานะแม่และทำหน้าที่ดูแลสั่งสอน บทบาทดังกล่าวมาจากมายาคติของความเป็นหญิงและความเป็นชายที่มองว่า ความเป็นชายจัดอยู่ในปริบทของชีวิตสาธารณะ การผลิต ชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรม ส่วนความเป็นหญิงอยู่ในปริบทของชีวิตในบ้าน และการสืบพันธุ์ (วราณี ภูริสินสิทธิ์, 2545) ประเด็นบทบาททางเพศที่ถูกกำหนดความหมายทางสังคมนี้สำคัญอย่างยิ่งต่อการวิเคราะห์ภาพแทนผู้หญิงที่ปรากฏในเรื่องสั้นการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า เนื่องจากอุดมการณ์ประชาธิปไตยซึ่งเป็นอุดมการณ์หลักที่รางวัลพานแว่นฟ้าส่งเสริม ได้กำหนดให้มนุษย์ทุกคนมีสิทธิและความเสมอภาคทัดเทียมกันในมิติของการเมือง แตกต่างกับสังคมปิตาธิปไตย ซึ่งผู้ชายที่เป็นหัวหน้าครอบครัวจะเป็นปัจเจกชนที่ควบคุมผู้หญิงให้อยู่ภายในบ้าน เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการกดขี่โดยตรงและได้ประโยชน์จากที่ผู้หญิงอยู่ในสถานะต่ำกว่าหรือด้อยกว่า (รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข และสุमित อินทวงศ์, 2558) เพศสถานะจึงแฝงนัยทางการเมืองที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศและในครัวเรือน ซึ่งย้อนแย้งกับบทบาทความเป็นปัจเจกบุคคลและความเป็นพลเมืองที่เสมอกันในปริบทของสังคมประชาธิปไตย

นอกจากกรอบแนวคิดสำคัญสองกรอบข้างต้นแล้ว ในส่วนการวิเคราะห์บทบาททางวรรณกรรมของเรื่องสั้นการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้าในบทความวิจัยนี้ยังเลือกใช้แนวคิดกลไกทางอุดมการณ์ของรัฐ (Ideology State Apparatus) ของหลุยส์ อัลธุสแซร์ (Luis Althusser, 1970/2566) ซึ่งแบ่งกลไกรัฐออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ กลไกการปราบปรามกดขี่ของรัฐ และกลไกด้านอุดมการณ์ของรัฐ กลไกการปราบปรามกดขี่ของรัฐทำหน้าที่โดย

ใช้ความรุนแรง เช่น กฎหมาย กองทัพ และคุก ในขณะที่กลไกด้านอุดมการณ์ของรัฐทำหน้าที่ผ่านสถาบัน เช่น สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา รวมถึงสถาบันทางวัฒนธรรมอย่างวรรณกรรม

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์ภาพแทนผู้หญิงที่ปรากฏในเรื่องสั้นการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2559-2562 ภายใต้แนวคิดหน้าที่พลเมืองและเพศสถานะ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสั้นการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้าและบทบาทของผู้หญิงในวรรณกรรม
2. รวบรวมเรื่องสั้นการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า ตั้งแต่ปี พ.ศ.2559-2562 จำนวน 51 เรื่อง และคัดเลือกเฉพาะเรื่องที่ตัวละครหญิงมีบทบาทสำคัญต่อแนวคิดสำคัญของเรื่อง จำนวนทั้งหมด 17 เรื่อง
3. คัดเลือกเรื่องสั้นที่ตัวละครหญิงมีบทบาทสำคัญในเรื่องและมีบทบาทต่อการเสนอแนวคิดหน้าที่พลเมืองขอบเขตข้อมูลประกอบด้วยเรื่องสั้นคัดสรรแล้ว 4 เรื่อง ได้แก่ ลูกชายขาพิการของช่างไม้ (2559) รูว์ที่พื้นรองเท้าผ้าใบ (2560) จำรัสอรัก (2561) และ คำสั่งจากดวงวิญญาณ (2562)
4. วิเคราะห์ภาพแทนผู้หญิงที่ปรากฏในเรื่องสั้นการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2559-2562 โดยใช้แนวคิดหน้าที่พลเมืองและเพศสถานะ เพื่อให้เห็นภาพแทนของผู้หญิงที่ถูกนำเสนอในช่วงเวลาที่รัฐพยายามส่งเสริมอุดมการณ์หน้าที่พลเมือง และพิจารณาร่วมกับบริบทสังคมและการเมืองซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการศึกษาภาพแทน
5. สรุปผลการศึกษาและอภิปรายผลการศึกษา

ผลการวิจัย

บทความวิจัยนี้แบ่งเนื้อหาเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) บริบททางสังคมและการเมืองช่วงก่อนและหลังการขับเคลื่อนแนวคิดหน้าที่พลเมือง และ 2) ภาพแทนผู้หญิงในเรื่องสั้นการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2559-2562

- 1) บริบททางสังคมและการเมืองช่วงก่อนและหลังการขับเคลื่อนแนวคิดหน้าที่พลเมือง
แนวคิดหน้าที่พลเมือง เกิดขึ้นในสมัยรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ซึ่งกระทำรัฐประหารในปี 2557 เหตุการณ์สำคัญก่อนการยึดอำนาจ คือ สังคมไทยตกอยู่ภายใต้วิกฤตการณ์ความขัดแย้งทางความคิด ตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2549 ระหว่างกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยกับแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติที่เป็นผลมาจากจุดยืนทางการเมืองที่แตกต่างกัน คู่ขัดแย้งก่อตัวเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ดึงดูดคนจำนวนมากให้เข้าร่วมแสดงบทบาทในวิถีการเมืองมากขึ้นกว่าในอดีต ทั้งยังมีปัจจัยส่งเสริมคือการเผยแพร่ข่าวสารผ่านรายการโทรทัศน์ดาวเทียมและรายการวิทยุท้องถิ่น(เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2566)

วิกฤตการณ์ความขัดแย้งทางความคิดเปลี่ยนบรรยากาศสังคมให้ตึงเครียด และเต็มไปด้วยข้อวิพากษ์วิจารณ์ต่อฝ่ายตรงข้าม รูปแบบการชุมนุมบนท้องถนนที่เคยใช้แนวคิดอหิงสา-สันติวิธี เริ่มนำไปปรับเปลี่ยนในลักษณะที่มีการใช้อาวุธและความรุนแรง (เกษียร เตชะพีระ, 2553) สภาวการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็น

การยึดถืออุดมการณ์ทางการเมืองอยู่เหนือความสัมพันธ์ในมิติอื่น ความขัดแย้งทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นในรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร แม้สุดท้ายรัฐบาลจะประกาศยุบสภาเพื่อเลือกตั้งใหม่ ทว่าก็เกิดการรณรงค์กีดขวางไม่ให้มีการลงคะแนนเลือกตั้งและไม่ให้นับคะแนน จนศาลพิพากษาให้การเลือกตั้งเป็นโมฆะ และตามมาด้วยการเข้ายึดอำนาจโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร, (2566)

รัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติมุ่งปฏิรูปประเทศในหลายด้าน โดยเฉพาะการคลี่คลายบรรยากาศทางการเมืองที่มีความแตกแยก จึงได้เสนอแนวคิด ‘ค่านิยม 12 ประการ’ เพื่อสร้างค่านิยมหลักให้ประชาชนทุกคนตระหนักถึงหน้าที่ในฐานะพลเมือง และได้ขับเคลื่อนนโยบายหน้าที่พลเมืองผ่านกลไกของรัฐดังที่ปรากฏในสถาบันการศึกษาและสถาบันวรรณกรรม ในห้วงเวลาดังกล่าวกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้มีการจัดการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองให้กับนักเรียนทุกระดับชั้น (ศราวุฒิ วิสาพรม และคณะ, 2562) ทั้งยังมีการนำค่านิยม 12 ประการมาแต่งเป็นบทเพลงโดยกองดุริยางค์ทหารบก ในชื่อ ‘ค่านิยม 12 ประการ บทอาขยาน’ (ฐิติกร สังข์แก้ว และอรรถสิทธิ์ พานแก้ว, 2558) เพื่อให้ประชาชนจดจำได้ง่าย

จากบริบททางสังคมและการเมืองดังกล่าวจะเห็นว่าเรื่องสันการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2559-2562 เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่สังคมมีความแตกแยกทางอุดมการณ์อย่างมาก จนก่อให้เกิดการรัฐประหารในปี 2557 ซึ่งส่งผลให้การเมืองไทยต้องว่างเว้นการเลือกตั้งตามวิถีทางของประชาธิปไตยนานถึง 5 ปี การเข้ามาของคณะรักษาความสงบแห่งชาติมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันความรุนแรงที่เกิดจากความขัดแย้งทางอุดมการณ์ที่แฝงลึกอยู่ในสังคมไทย และรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติในเวลานั้นก็ได้พยายามรณรงค์ให้ประชาชนตระหนักในหน้าที่พลเมืองที่มีบทบาทและความรับผิดชอบต่อประเทศชาติและสังคมเหนือกว่าอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกัน กล่าวได้ว่าแนวคิดหน้าที่พลเมืองถูกนำเสนอเพื่อเป็นแนวทางคลี่คลายและสมานฉันท์ให้แก่สังคมไทย

ในส่วนของเรื่องสันการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้าได้กำหนดให้แนวคิดหน้าที่พลเมืองเป็นกรอบหลักในการจัดประกวดตั้งแต่ปี 2559 จนถึง 2562 ดังกล่าวมาแล้วในบทนำ การกำหนดกรอบแนวคิดในครั้งนี้ทำให้เกิดกลไกการสื่อสารอุดมการณ์ขึ้นภายใต้ตัวบทที่ถูกผลิตขึ้นมาในรูปแบบที่ต่างกัน (นันท์วัลย์ สุนทรภาระสถิตย์, 2561) กล่าวคือนักเขียนต้องสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดหน้าที่พลเมืองเพื่อนำมารังสรรค์เป็นเรื่องสั้น ขณะที่เรื่องสั้นก็ถูกคัดเลือกผ่านกรอบแนวคิดเดียวกันโดยคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ และได้ทำหน้าที่เป็นสื่อถ่ายทอดอุดมการณ์ของรัฐสู่ประชาชน เพราะวรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้าได้รับการเผยแพร่ในรูปแบบหนังสือที่แจกจ่ายให้ประชาชนผู้มีความสนใจ ตลอดจนถูกส่งไปยังห้องสมุดต่าง ๆ จึงกล่าวได้ว่า เรื่องสันการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้าในฐานะสถาบันวรรณกรรมมีพันธกิจในการสื่อสารอุดมการณ์ของรัฐ ภายใต้การส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ คือ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร กรอบแนวคิดที่กำหนดแนวทางการเขียนและการคัดเลือกทำให้เรื่องสันการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้ามีส่วนในการชี้นำประชาชนผู้อ่านให้ตระหนักและปฏิบัติตามวิถีพลเมืองที่ดี เพื่อขับเคลื่อนประเทศให้ก้าวหน้าตามครรลองที่รัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติคาดหวัง

2) ภาพแทนผู้หญิงในเรื่องสั้นการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2559-2562

ภาพแทนผู้หญิงในเรื่องสั้นการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้าช่วง พ.ศ. 2559-2562 ปรากฏในภาพของแม่ผู้ดูแลสั่งสอนแนวคิดหน้าที่พลเมือง ซึ่งมีทั้งการปลูกฝังแบบทางตรงและทางอ้อม ในทางตรงคือการชี้แนะและกำชับให้ผู้อยู่ในความดูแลทราบ เชื้อพืง และเห็นความสำคัญของหน้าที่พลเมือง ส่วนในทางอ้อมคือการประพฤติตนเป็นแบบอย่างเพื่อให้ผู้อยู่ในความดูแลซึมซับพฤติกรรมของพลเมืองดี โดยมุ่งเน้นไปที่ความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่และการกระทำของตน เรื่องสั้นที่พบภาพผู้หญิงในลักษณะนี้ ได้แก่ ลูกชายขาพิการของช่างไม้ (2559) รุ้วที่พื้นรองเท้าผ้าใบ (2560) จำรัสอรัก (2561) และ คำสั่งจากดวงวิญญาณ (2562)

เรื่องสั้น ลูกชายขาพิการของช่างไม้ โดย อุเทน พรหมแดง (2559) เป็นเรื่องของชายหนุ่มที่ยึดมั่นในความซื่อสัตย์ ทั้งการไม่ฉกฉวยช่องว่างทุจริตในการทำงาน และการรักษากฎระเบียบอย่างเคร่งครัดในวิถีชีวิต สิ่งที่ทำให้อุดมการณ์ของเขาแข็งแกร่งคือตัวอย่างจากบุพการีที่ยืนหยัดต่อสู้กับความไม่ชอบธรรม บทบาทของแม่ผู้ดูแลสั่งสอนแสดงผ่านพฤติกรรมของแม่ ที่ยืนกรานหนักแน่นว่าไม่อาจโอนอ่อนให้กับอำนาจทุจริต และตั้งมั่นว่าจะใช้ชีวิตด้วยอุดมการณ์ซื่อสัตย์เช่นเดียวกับสามี เธอจึงไม่อาจยอมรับเงินที่ได้มาจากการไม่โปร่งใส คุณลักษณะของแม่ที่ลูกชายอธิบายว่า ไม่เคยมองว่านิสัยยอมหักไม่ยอมงอของพ่อเป็นปัญหาหรือเป็นเรื่องโง่ (อุเทน พรหมแดง, 2559: 169)

คอยเตือนใจให้ลูกชายยังคงซื่อตรงเฉกเช่นไม้ที่ตรง อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ได้มากกว่าไม้ที่มีลักษณะบิดเบี้ยวคดงอ และไม่หวั่นไหวต่อข้อครหาของอดีตภรรยาว่าพฤติกรรมดังกล่าวนั้นโง่งม

เรื่องสั้น รุ้วที่พื้นรองเท้าผ้าใบ โดย กวี ศรีธรรมานุกูล (2560) เป็นเรื่องของเด็กชายที่ได้รับการอบรมสั่งสอนเรื่องความถูกต้องจากครู แต่ก็ต้องผิดหวังเมื่อพบว่าครูรับเงินจากการซื้อสิทธิ์ขายเสียงในช่วงเลือกตั้ง พฤติกรรมดังกล่าวคู่ขนานกับแม่ผู้เป็นประธานกรรมการชุมชนและประธานกลุ่มองค์กรสตรีของตำบลที่ปฏิบัติหน้าที่โดยไม่เอื้อผลประโยชน์ให้แก่ผู้รับเหมา ไม่คิดแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว และยังเชื่อว่า ระบบการเมืองของไทยจะกลับมาขาวสะอาดบริสุทธิ์ได้ภายใต้อุดมการณ์ที่มั่นคงและจิตใจที่ซื่อสัตย์ (กวี ศรีธรรมานุกูล, 2560: 215) ซึ่งจุดยืนดังกล่าวเสมือนการหย่อนเมล็ดพันธุ์อันสัตย์ซื่อไว้ในจิตใจของลูกชาย ทำให้เด็กสามารถแยกแยะความถูกต้องและความไม่ชอบธรรมได้ ทั้งยังเชื่อมั่นว่าหากเป็นแม่ของตน แม่จะเลือกไม่ขายเสียง (กวี ศรีธรรมานุกูล, 2560: 221)

เรื่องสั้น จำรัสอรัก โดย นฤพนธ์ สุดสวาท (2561) เป็นเรื่องของจำรัสที่สูญเสียความทรงจำแต่ยังเฝ้ารอการกลับมาของภรรยาที่เสียชีวิต ขณะเดียวกันก็มีข่าวลือว่ามีผู้พบเห็นภรรยาของจำรัสยังคงเรียกร้องสิทธิเช่นเดียวกับตอนมีชีวิตอยู่ ซึ่งแท้จริงแล้วลูกสาวได้สวมรอยเพื่อสานต่อเจตจำนงของแม่นั่นเอง แม่ในเรื่องสั้นเรื่องนี้เป็นตัวอย่างของการเรียกร้องสิทธิประโยชน์เพื่อส่วนรวมโดยไม่หวั่นเกรงต่ออำนาจไม่ชอบธรรม ดังที่แม่แสดงออกผ่านการใส่เสื้อที่ปรากฏข้อความ ชะชอกไป เอลานออกกำลังกายคืนมา... แม่ทวงสิทธิ์ของพลเมืองหมู่บ้านง่าย ๆ ใส่ไปทั่วทุกซอย (นฤพนธ์ สุดสวาท, 2561: 107) เป็นการประกาศว่าหมู่บ้านต้องจัดการขยะและคืนพื้นที่ออกกำลังกายให้ประชาชน ความซื่อตรงอันไม่ยอมเอื้อผลประโยชน์ให้ผู้มีอำนาจส่งผลให้แม่เสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุระหว่างเรียกร้องสิทธิ อย่างไรก็ตาม อุดมการณ์ของแม่ยังมีบทบาทต่อลูกสาวทำให้เธอสวมใส่เสื้อของแม่เพื่อเรียกร้องสิทธิเช่นกัน

เรื่องสั้น คำสั่งจากดวงวิญญาณ โดย จันทรา รัศมีทอง (2562) เป็นเรื่องราวของชายหนุ่มที่เติบโตมาด้วยการอบรมสั่งสอนจากยาย แม้ต้องเผชิญกับความยากลำบากนานปีการในวันเลือกตั้ง แต่เขาก็มุ่งมั่นที่จะไปเข้าคูหาเพื่อรักษาสิทธิและสืบทอดเจตนารมณ์ของยายให้สำเร็จ ยายในเรื่องสั้นมีบทบาทเหมือนแม่ในการเป็นผู้ดูแลสั่งสอน ไม่เพียงเฉพาะขอบเขตวิถีชีวิตตัวอย่างการสอนให้ตั้งใจทำงานและช่วยเหลือคนโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน แต่ยังรวมไปถึงการถ่ายทอดอุดมการณ์ทางการเมือง เห็นได้จากยายพาหลานชายไปฟังปราศรัยและติดตามข่าวสารตั้งแต่เด็ก พฤติกรรมเหล่านี้ส่งผลให้หลานชายสำนึกรู้ว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของการเมืองและต้องไปใช้สิทธิเลือกตั้ง แม้ในวันเลือกตั้งเขาจะต้องประสบอุปสรรค ทั้งฝ่าฝืนควิน ดงนักเลง และกลิ่นคาวเลือด (จันทรา รัศมีทอง, 2562: 89) แต่เขาก็มุ่งมั่นที่จะเข้าคูหาให้ทันเวลา เมื่อระลึกถึงคำสั่งเสียสุดท้ายของยายที่ฝากให้เขาพาพรรคการเมืองที่ยายชื่นชอบ แต่สุดท้ายแล้วเขาก็เลือกกาพรรคการเมืองที่ตนชื่นชอบแทน เพราะแท้จริงแล้วสิ่งที่ยายปลูกฝังไม่ใช่การบังคับให้คิดเห็นไปในทางเดียวกัน แต่เป็นการยอมรับความเห็นต่าง และเคารพสิทธิในการเลือกของผู้อื่น ดังที่ยายเคยบอกว่า *ความเห็นต่างเป็นความงดงามในระบอบประชาธิปไตย* (จันทรา รัศมีทอง, 2562: 89)

ภาพแทนผู้หญิงจากเรื่องสั้นการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า ช่วง พ.ศ. 2559-2562 ที่กล่าวมาข้างต้น มุ่งเน้นที่บทบาทการดูแลสั่งสอนภายในครอบครัว อันเป็นบทบาทสำคัญต่อการสร้างพลเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตย การเลือกใช้ตัวละครหญิงผู้เป็นแม่หรือเป็นยายที่มีบทบาทเหมือนแม่เป็นตัวละครสำคัญในการถ่ายทอดแนวคิดที่พลเมืองแสดงให้เห็นการมองบทบาทของผู้หญิงในมิติของผู้สอนว่ามีอิทธิพลต่อลูกหลานซึ่งเป็นสมาชิกอีกกลุ่มหนึ่งของสังคมอย่างมาก เพราะจากเรื่องสั้นทั้ง 4 เรื่อง แม่เป็นทั้งแม่แบบและผู้สอนหน้าที่พลเมืองให้แก่ลูกซึ่งพยายามดำรงตนสืบทอดสิ่งที่แม่สอน บทบาทของผู้หญิงในฐานะผู้อบรมสั่งสอนที่ผูกอยู่กับความ เป็นแม่ได้ขีดฐานะของผู้หญิงในปริบทของการเมืองระดับประเทศไปพร้อมกัน กล่าวคือ ผู้หญิงที่เป็นแบบอย่างอันดีสามารถสร้างหรืออบรมประชากรรุ่นต่อไปให้อยู่ในความดีงามหรือเป็นพลเมืองดีของสังคมได้ไม่ว่าผู้ได้รับการสั่งสอนดูแลนั้นจะเป็นเพศใด

อย่างไรก็ตามบทบาทความเป็นแม่และผู้ดูแลสั่งสอนนี้ก็ยังตรึงผู้หญิงไว้ในพื้นที่ครอบครัวภายใต้มายาคติทางเพศที่มองว่า แม่คือผู้ใกล้ชิดและมีหน้าที่ดูแลอบรมสั่งสอนลูก และหน้าที่นี้ก็เป็นหน้าที่ที่ผู้หญิงต้องแบกรับตลอดมา ความน่าสนใจของเรื่องสั้นการเมืองพานแว่นฟ้าในกรอบแนวคิดหน้าที่พลเมืองจึงเป็นการใช้บทบาททางเพศของผู้หญิง ซึ่งเคยถูกมองว่าเป็นความไม่เท่าเทียมและเป็นสิ่งที่สังคมเรียกร้องต่อผู้หญิง มาเป็นอำนาจที่ผู้หญิงสามารถกระทำและกำหนดสังคมได้ทางอ้อมโดยการสร้างสมาชิกที่มีคุณภาพให้แก่สังคม ซึ่งในที่นี้คือพลเมืองดีของสังคม

ในส่วนหน้าที่พลเมือง เรื่องสั้นขบขันที่ความซื่อสัตย์และการรักษาหน้าที่ เนื่องจากความซื่อสัตย์ส่งผลต่อทั้งระดับวิถีชีวิตและระดับการเมืองการปกครอง ในระดับวิถีชีวิต ความซื่อสัตย์จะคอยกำกับให้รับผิดชอบหน้าที่ ยึดมั่นในความถูกต้อง และไม่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว ส่วนในระดับการเมืองการปกครอง ความซื่อสัตย์จะกำกับไม่ให้เกิดการทุจริตในการเลือกตั้ง และมีจุดยืนในการเลือกผู้แทนราษฎรที่ซื่อสัตย์เช่นเดียวกัน อันเป็นรากฐานของการสร้างประชาธิปไตยที่แข็งแรง ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดประกวดรางวัลพานแว่นฟ้าที่ต้องการส่งเสริมอุดมการณ์ประชาธิปไตยผ่านวรรณกรรม

บทสรุป

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง ภาพแทนผู้หญิงในเรื่องสันการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2545-2565 ที่แสดงให้เห็นว่าบทบาททางการเมืองของผู้หญิงเปลี่ยนแปลงตามบริบทสังคมและการเมือง ดังที่ภาพของผู้หญิงในช่วง ปี 2545-2549 อันเป็นช่วงแรกเริ่มของการจัดประกวด ผู้หญิงมีบทบาทเป็นผู้รับผลกระทบจากนโยบายรัฐเป็นหลัก เนื่องจากกรอบการตีความประชาธิปไตยในเรื่องสันยังยึดโยงกับการเลือกตั้งและรัฐบาล กระทั่งเข้าสู่วิกฤตการณ์ความขัดแย้งทางความคิดทำให้การเมืองขยายขอบเขตจากรัฐสภาไปสู่การเมืองภาคประชาชน ผู้หญิงในเรื่องสันช่วงปี 2550-2556 จึงมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นในฐานะประชาชนผู้มีเจตจำนง ก่อนบทบาททางการเมืองของผู้หญิงจะถูกขบขันอย่างน่าสนใจในช่วงเวลาของการเผยแพร่อุดมการณ์หน้าที่พลเมือง

เรื่องสันการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า ช่วง พ.ศ. 2559-2562 ภายใต้บริบทการปฏิรูปประเทศของรัฐบาล คณะรักษาความสงบแห่งชาติ มีการออกแบบความคิดสำคัญคือหน้าที่พลเมืองที่ส่งผลให้บทบาททางเพศของผู้หญิง คือ บทบาทความเป็นแม่และผู้ดูแลสั่งสอน กลายเป็นส่วนสำคัญในการปลูกฝังอุดมการณ์ของรัฐ กล่าวคือ แม้เรื่องสันการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้าจะผลิตซ้ำบทบาทที่เคยถูกมองว่าเป็นความไม่เท่าเทียมและเป็นสิ่งที่สังคมเรียกรังแกต่อผู้หญิง แต่บทบาทดังกล่าวกลับถูกขบขันในฐานะตัวแทนสถาบันครอบครัวที่เป็นกำลังสำคัญต่อการสร้างพลเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตย จากการศึกษาที่กล่าวมา สัมพันธ์กับการศึกษาของ นันทวัลย์ ศุภนภะสถิตย์ (2561) (เรื่อง เรื่องสันการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ.2559-2560 : หน้าที่พลเมือง หน้าที่เรื่องสันการเมือง ที่แสดงให้เห็นกระบวนการที่รัฐใช้วรรณกรรมเป็นเครื่องมือถ่ายทอดอุดมการณ์ในบริบททางการเมืองที่เปลี่ยนแปลง อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาของนันทวัลย์ยังคงนำเสนอโดยภาพรวมและไม่ได้ครอบคลุมในมิติอื่นที่นอกเหนือจากมิติการเมือง ซึ่งแตกต่างจากบทความวิจัยนี้ที่มุ่งศึกษาว่าผู้หญิงถูกนำเสนออย่างไรในช่วงเวลาที่รัฐพยายามส่งเสริมอุดมการณ์หน้าที่พลเมืองภายใต้บริบทแห่งความเสมอภาคแบบประชาธิปไตย

เอกสารอ้างอิง

กลุ่มงานเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และกิจกรรมสภาผู้แทนราษฎร).2559 .(วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2559. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

กวี ศรีธรรมานกุล ใน กลุ่มงานเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และกิจกรรมสภาผู้แทนราษฎร).2560 .(วรรณกรรมรางวัลพาน

แว่นฟ้า ประจำปี 2560. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

เกษียร เตชะพีระ. (2553). *สงครามระหว่างสี : ในคืนวันอันมืดมิด*. โอเพน บুক.

จันทรา รัชมีทอง ใน กลุ่มงานเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และกิจกรรมสภาผู้แทนราษฎร).2562 .(วรรณกรรมรางวัลพาน

แว่นฟ้า ประจำปี 2562. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

ชีรา ทองกระจาย).2561). บทที่ 8 เรื่องความเท่าเทียมกันทางเพศภาวะ [เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์]. สาขาวิชา รัฐศาสตร์,

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช.

ฐิติกร สังข์แก้ว และอรรถสิทธิ์ พานแก้ว, (2558, 16 พฤศจิกายน). *ค่านิยม 12 ประการ*. สถาบันพระปกเกล้า.

https://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=ค่านิยม_12_ประการ

นฤพนธ์ สุดสวาท ใน กลุ่มงานเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และกิจกรรมสภาผู้แทนราษฎร).2561 .(วรรณกรรมรางวัลพาน

แว่นฟ้า ประจำปี 2561. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

นันท์วัลย์ สุนทรภาวรสติธัย).2561(. เรื่องสั้นการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2559-2560 : หน้าที่พลเมือง หน้าที่

เรื่องสั้นการเมือง. *วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 40(2), 123-148.

เบเคอร์, คริส และผาสุก พงษ์ไพจิตร).2566 .(ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย (พิมพ์ครั้งที่ 14). มติชน.

รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข และสุमित อินทวงศ์. (2557). การประกวดนางงามกับระบบชายเป็นใหญ่ในพื้นที่ สาธารณะ.

วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา. 3(1), 83-105.

วารุณี ภูริสินธิ์).2545 .(สตรีนิยม: ขบวนการและแนวคิดทางสังคมแห่งศตวรรษที่ 20. คปไฟ.

ศราวุฒิ วิสาพรม, วชิรวัฑดี อาริยะศิริโชติ และวนิดา เสาสีมา. (2562). การวิเคราะห์การสร้างพลเมืองเพื่อ เสริมสร้าง

ประชาธิปไตยจากฐานราก: กรณีศึกษาโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม. *การเมืองการปกครอง*, 9(3). 1-23.

สถุณี อาชวานันทกุล. (2558, 5 มกราคม). *Generation Citizen* กับการปฏิรูปวิชา “หน้าที่พลเมือง”.

Thaipublica. ht

[tps://thaipublica.org/2015/01/generation-citizen/](https://thaipublica.org/2015/01/generation-citizen/)

ถวายเป็นพระราชกุศลแด่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง

อัลดูฮารี, หลุยส์) .2566 .(Ideology And Ideological State Apparatuses [อุดมการณ์และกลไกทางอุดมการณ์

ของรัฐ] (กาญจนา แก้วเทพ, ผู้แปล; พิมพ์ครั้งที่ 3). สยามปริทัศน์.

อุเทน พรหมแดง ใน กลุ่มงานเผยแพร่ประชาธิปไตยและกิจกรรมสภาผู้แทนราษฎร) .2559 .(วรรณกรรมรางวัลพาน

แว่นฟ้า ประจำปี 2559. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

อุเทน พรหมแดง. (2546). รวมวรรณกรรมเรื่องสั้นการเมืองรางวัล “พานแว่นฟ้า” 2545 ชุดคืนเดือนเพ็ญ. สุขภาพใจ .

เครื่องประโคมในขบวนแห่บนภาพสลักสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 ระเบียงคดปราสาท นครวัดประเทศกัมพูชา¹

Fanfare in the procession in the bas-reliefs of Suryavarman II's Period, Cloister balcony,
Angkor Wat, Cambodia.

นางสาวศิริณา ชัยประภา²

SIRANAPA CHAIPRAPA³

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับเครื่องประโคมในขบวนแห่บนภาพสลักสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 ภายในระเบียงคดปราสาทนครวัด ประเทศกัมพูชา ซึ่งภาพสลักนั้นต่ำที่ปรากฏภายในระเบียงคดชั้นนอก พบภาพเครื่องประโคมในขบวนแห่เป็นองค์ประกอบหนึ่งของภาพสลักเล่าเรื่อง โดยสลักเล่าเรื่องเฉพาะสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 มีจำนวนทั้งหมด 6 ผนังจาก 8 ผนัง จากการศึกษาพบว่าเครื่องประโคมที่ปรากฏ มี 2 ประเภท ประกอบด้วย เครื่องตีและเครื่องเป่า ซึ่งเป็นพื้นฐานของการประสมวง โดยเฉพาะเครื่องตีประเภทฆ้องหนึ่ง ถือเป็นจุดเด่นของวงประโคม ทั้งนี้ยังพบว่ามีารรับอิทธิพลจากภายนอกเข้ามา เช่น อินเดีย โดยรับอิทธิพลผ่านทางความเชื่อทางศาสนา โดยมีการประยุกต์ใช้กับวัฒนธรรมภายใน ทั้งลักษณะของเครื่องดนตรี รูปแบบของวงประโคม และระเบียบวิธีในการบรรเลง รวมทั้งยังพบว่า วัฒนธรรมเครื่องประโคมในรูปแบบดังกล่าวมีการสลักโดยนำองค์ความรู้ทางประติมานวิทยามาใช้ได้อย่างถูกต้อง และยังมีการกระจายอิทธิพลของเครื่องประโคมรวมถึงรูปแบบของวงสู่พื้นที่อื่น ๆ เช่นกัน

คำสำคัญ เครื่องประโคม, พระเจ้าสุริยวรมันที่ 2, ปราสาทนครวัด

¹ บทความนี้ปรับปรุงจากวิทยานิพนธ์เรื่อง เครื่องประโคมในขบวนแห่บนภาพสลักสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 ระเบียงคดปราสาทนครวัด

ประเทศกัมพูชา

² นักศึกษาระดับปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

³ Master's degree student in Art History Study, Faculty of Archeology, Silpakorn University.

Abstract

This article aims to examine the fanfare in processions depicted in the bas-reliefs from the period of King Suryavarman II, located along the cloister gallery of Angkor Wat, Cambodia. The bas-reliefs in the outer cloister portray musical instruments as an integral element of the narrative scenes. In particular, the narrative panels from the reign of King Suryavarman II comprise six of the eight gallery walls. It consists of percussion and wind instruments, which are the foundation of an ensemble, with leather-tipped percussion instruments being a highlight of the orchestra. The study reveals that the musical instruments depicted in these carvings exhibit external influences that have been adapted to local cultural contexts. These influences are reflected in the characteristics of the instruments, ensemble configurations, and performance practices. Furthermore, the carvings demonstrate a sophisticated application of iconographic knowledge, and the influence of these instruments and ensemble styles appears to have extended to other regions.

บทนำ

ปราสาทนครวัด เป็นศาสนสถานในศาสนาฮินดู ลัทธิไวษณพนิกาย สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 ช่วงพุทธศตวรรษที่ 17 เป็นศาสนสถานขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่บนพื้นราบของเมืองพระนคร หันหน้าไปทางทิศตะวันตก ซึ่งต่างจากปราสาทอื่น ๆ ในวัฒนธรรมเขมรภายในปราสาทนครวัดมีการแบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ระเบียงคดชั้นนอก ระเบียงคดชั้นกลาง และระเบียงคดชั้นใน ซึ่งภาพสลักเล่าเรื่องจะอยู่ในบริเวณระเบียงคดชั้นนอกตลอดแนวกำแพงทั้ง 4 ทิศ โดยมีความยาวมากกว่า 800 เมตร (มาดแลน จิต และสุภัทรดิศ ดิศกุล, 2566, น. 72-74) สันนิษฐานว่าภาพสลักเล่าเรื่องถูกสร้างขึ้น 2 ระยะเวลาคือ สมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 และด้านทิศตะวันออกปิดเหนือ และ ด้านทิศเหนือปิดตะวันออก ถูกสร้างต่อในสมัยพระบรมราชาที่ 2 (นักองค์จันท์) เมื่อปี พ.ศ. 2109 (สุริรัตน์ ด้วงเงิน, 2548, น. 109)

การสลักภาพเล่าเรื่องที่ระเบียงคดชั้นนอกนั้น มีการสลักภาพต่าง ๆ โดยรอบทั้งสี่ด้านของระเบียงคด แต่ละด้านมีประตูหรือโคปุระอยู่ตรงกลาง และในแต่ละด้านถูกแบ่งออกเป็น 2 ปีก ทั้งสิ้น 8 ปีก โดยจะสลักเรื่องราวที่แตกต่างกัน (จิตร ภูมิศักดิ์, 2564, น. 174) ซึ่งถือบั้งคับการเดินเริ่มจากทางด้านทิศตะวันตกปีกใต้ โดยให้ภาพสลักอยู่ทางซ้ายของผู้เดิน เป็นลักษณะของการเดินอุตราวรรต คือการเดินเวียนซ้าย เนื้อหาของภาพ มีการสลักภาพที่สะท้อนถึงวัฒนธรรม ความเชื่อทางศาสนา ความเป็นสังคมของมนุษย์ เช่น กระบวนการจัดทัพในการรบที่ปรากฏวัฒนธรรมทางดนตรีเข้ามาประกอบขบวนทัพ เครื่องแต่งกาย ภาพเทพเจ้า ภาพเล่าเรื่องในวรรณกรรม (มหากาพย์พุทธ, รามายณะ) ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่ได้รับความนิยมในช่วงหนึ่ง รวมถึงภาพทางประวัติศาสตร์ที่สะท้อนภาพระบอบวรรณะกษัตริย์ การแบ่งฐานันดร เครื่องราชูปโภค ซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางของวัฒนธรรมเขมรโบราณ เครื่องประโคมจึงเป็นส่วนหนึ่งของร่องรอยทางวัฒนธรรมทางดนตรีที่นอกเหนือจากการเป็นองค์ประกอบของการเล่าเรื่อง

ทั้งนี้ผู้ศึกษาจึงมุ่งเน้นที่จะศึกษาเพียงผนังที่สร้างในสมัยพระเจ้าสุริยวงศาที่ 2 เนื่องจากในการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า มีการศึกษาและวิเคราะห์ที่มุ่งเน้นเฉพาะผนังที่สร้างในสมัยหลัง (นักองค์จันทร์) (Martin Knust, 2010, pp. 324-355) (Arsebio nicolas, 2021, pp. 324-355) แต่ยังคงขาดการศึกษาที่เจาะจงเฉพาะผนังพระเจ้าสุริยวงศาที่ 2 ซึ่งเป็นผนังที่มีรูปแบบทางศิลปกรรมตรงตามยุคสมัยในการสร้าง ทั้งนี้นอกเหนือจากการศึกษารูปแบบของเครื่องประดับ หรือวงประดับยังจะต้องศึกษาในประเด็นอื่น ๆ เพิ่มเติม เช่น ศึกษาผ่านการเปรียบเทียบกับพื้นที่ใกล้เคียง หรือยุคสมัยที่ใกล้เคียงกันเพื่อให้เห็นถึงภาพรวมของความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมดนตรีที่เข้ามา หรืออาจมีการส่งต่อไปยังพื้นที่ใกล้เคียงกัน เช่น ลาว เมียนมาร์ และไทย (Arsebio nicolas, 2021, pp. 324-355) อีกทั้งระเบียบและแบบแผนของวงดนตรีที่ปรากฏไม่มีหลักฐานในการศึกษาชัดเจนคาดว่า การส่งต่อของรูปแบบเกิดจากมุขปาฐะมากกว่าการจดบันทึก (Martin Knust, 2010, pp. 324-355) จากที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นถึงปัญหาที่พบจากการศึกษาที่มีอยู่ก่อนหน้า และแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาประเด็นดังกล่าวต่อไป

1. วัตถุประสงค์

- 1.1 วิเคราะห์ภาพสลักเล่าเรื่องที่ปรากฏเครื่องดนตรีและวงดนตรีเพื่อนำไปสู่การกำหนดอายุที่ชัดเจนของเครื่องดนตรี
- 1.2 เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบรูปแบบของเครื่องดนตรี ประเภทวงดนตรี
- 1.3 เพื่อให้ทราบถึงภาพรวมของความสัมพันธ์ทางดนตรีที่เข้ามาและส่งต่อในพื้นที่ใกล้เคียง

2. วิธีการดำเนินการวิจัย

- 2.1 รวบรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น ประวัติของปราสาทนครวัด การวิเคราะห์ภาพสลักเล่าเรื่องในด้านต่าง ๆ การวิเคราะห์เกี่ยวกับดนตรีที่ปรากฏบนภาพสลักเล่าเรื่องปราสาทนครวัด และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.2 รวบรวมข้อมูลภาคสนามจากการสำรวจ และถ่ายภาพ
- 2.3 ดำเนินการวิจัยโดยศึกษาจากภาพสลักเล่าเรื่องที่ปรากฏเครื่องดนตรี หรือประเภทวงดนตรี ทำการจัดกลุ่มเพื่อแยกประเภท และวิเคราะห์เปรียบเทียบ รวมถึงการวิเคราะห์ถึงการรับอิทธิพลและการส่งต่ออิทธิพลในพื้นที่ใกล้เคียง
- 2.4 สรุปผลการศึกษาและเสนอผลการศึกษา
- 2.5 นำเสนอผลการศึกษาและวิเคราะห์ จัดทำรูปเล่ม

3. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า เครื่องประโคมที่ปรากฏในภาพสลักเล่าเรื่อง เฉพาะผนังที่สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าสุริยวงมณที่ 2 พบเครื่องประโคม และวงประโคมที่ปรากฏในภาพสลักเล่าเรื่องจำนวน 4 ผนังจากทั้งหมด 6 ผนัง มีวงประโคมทั้งหมด 15 วง ซึ่งวงดนตรีที่ปรากฏในภาพสลักทั้งหมดในแต่ละวงมีจำนวนเครื่องดนตรีที่แตกต่างกัน สามารถจัดกลุ่มโดยอิงจากจำนวนของเครื่องดนตรีเป็นหลักเพื่อให้ง่ายต่อการเรียกขนาดของวง ได้แก่ วงขนาดเล็ก ประกอบด้วยเครื่องดนตรีตั้งแต่ 1-4 ชิ้น พบจำนวนทั้งหมด 7 วง ปรากฏเครื่องดนตรีจำนวน 4 ชิ้นเป็นส่วนใหญ่ วงขนาดกลาง ประกอบด้วยเครื่องดนตรีตั้งแต่ 5-9 พบจำนวนทั้งหมด 5 วง มีการประสมของเครื่องประโคมเป็นวงขึ้นมาโดยไม่จำกัดประเภทของเครื่องดนตรี และวงขนาดใหญ่ ประกอบด้วยเครื่องดนตรีตั้งแต่ 10-14 ชิ้น ปรากฏเฉพาะในผนังเรื่องท้าวสุรสงครามเท่านั้น มีทั้งหมด 3 วง ประกอบด้วยเครื่องดนตรี 12-13 ชิ้น ดังตาราง (ตารางที่ 1)

การปรากฏของเครื่องประโคมในแต่ละวงจะมีรายละเอียดที่แตกต่างกันออกไป ไม่มีการกำหนดกฎเกณฑ์ในการประสมวงอย่างแน่ชัด แต่จำเป็นจะต้องมีองค์ประกอบสำคัญที่แสดงถึงการเป็นวงสำหรับการประโคมคือ จะต้องมีการประสมกันระหว่างเครื่องดีกับเครื่องเป่า หรือ เลือกเครื่องประโคมในประเภทเดียวกันมาประสมวง ทั้งนี้เครื่องประโคมที่พบในภาพสลักเล่าเรื่องได้แก่ 1. เครื่องประโคมประเภทเครื่องดีซึ่งด้วยหนึ่ง ได้แก่ กลองประเภทสองหน้าโดยใช้ไม้ตี (ภาพที่ 1), (ภาพที่ 2) และ กลองประเภทหน้าเดียวโดยใช้มือตี (ภาพที่ 3) 2. เครื่องประโคมประเภทเครื่องเป่าโลหะ ได้แก่ แตรยาว (ตกแต่งปลายแตร), แตรสั้น (ภาพที่ 4) และ เครื่องเป่าประเภทวัสดุที่ทำจากสัตว์ ได้แก่ สังข์ (ภาพที่ 5) รูปแบบของการใช้งานเครื่องประโคม หรือวงประโคมบนภาพสลักเล่าเรื่อง ตำแหน่งของการวางภาพวงประโคม จะอยู่แนวด้านล่างของภาพสลัก มักตั้งอยู่บริเวณกึ่งกลางหรือที่เป็นจุดสำคัญของภาพเสมอ เช่น ภาพสลักเล่าเรื่องท้าวสุรสงคราม และจุดประสงค์ของการใช้งานวงประโคมนั้น มีการคำนึงถึงเนื้อเรื่องในภาพสลักเป็นหลัก โดยส่วนใหญ่แล้วจะใช้งานเพื่อประกอบการออกรบ เป็นเครื่องส่งสัญญาณในออกทัพ และใช้งานสำหรับประกอบพิธีกรรม

ทั้งนี้จากการศึกษาเครื่องประโคมที่ปรากฏนั้น พบว่า กลองประเภทแขวนราวโดยใช้ไม้ตี เป็นเครื่องประโคมที่เพิ่มเพื่อใช้ในระเบียบของวงประโคมในวัฒนธรรมเขมร ปรากฏการใช้งานที่ภาพสลักเล่าเรื่อง ปราสาทนครวัดเป็นครั้งแรก ซึ่งแตกต่างจากระเบียบการประสมวงประโคมในยุคสมัยก่อนหน้าที่ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดของเครื่องประโคมประเภทดังกล่าวและไม่พบหลักฐานถึงการรับอิทธิพลเครื่องประโคมประเภทนี้จากวัฒนธรรมใดจึงสามารถสันนิษฐานว่า อาจเป็นการพัฒนาขึ้นในวัฒนธรรมของตนเองมากกว่า

ทั้งนี้ แม้จะมีนักวิชาการ (Arsebio nicolas, 2021, pp. 324-355) ให้ข้อสังเกตว่า เครื่องประโคมดังกล่าวเป็นเครื่องดีประเภทฆ้องแบบไม่มีปี่ม อยู่อย่างไรก็ตามหากพิจารณาจากรายละเอียดของเครื่องประโคม ประกอบกับองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น ลักษณะท่าทางของผู้บรรเลง จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า เครื่องประโคมดังกล่าวสามารถสันนิษฐานได้ว่าอาจเป็นกลองมากกว่าเครื่องดีประเภทฆ้องแบบไม่มีปี่ม เนื่องจาก ลักษณะของเครื่องประโคมที่ช่างได้สลักลงในผนังภาพเล่าเรื่อง มีการทำรายละเอียดของเครื่องประโคมลงไป เช่น การทำพื้นผิวคล้ายการชิงด้วยหนัง, หมุดตอกบริเวณขอบกลอง (ภาพที่ 6) และการใช้ไม้คู่ที่มีลักษณะปลายไม้งุ้มมน รวมถึงผู้บรรเลงมีการออกท่าทางขณะบรรเลง (ภาพที่ 7) ซึ่งที่กล่าวมานั้นเป็นลักษณะของเครื่องดีประเภทชิงด้วยหนังมากกว่าจะเป็นเครื่องดีประเภทฆ้องไม่มีปี่ม

นอกเหนือจากประเด็นข้างต้น การศึกษาการรับอิทธิพลและการส่งต่อของวัฒนธรรมเครื่องประโคมพบว่า มีการรับอิทธิพลจากภายนอกเข้ามาประยุกต์เข้ากับวัฒนธรรมของตนเอง โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็นคือ **ประเด็นที่ 1** การรับอิทธิพลผ่านทางความเชื่อทางศาสนา เช่น การรับแนวความคิดของวงประโคมเพื่อการบูชาเทพเจ้า โดยอิงสถานะของกษัตริย์ให้เป็นสมมุติเทพ และการรับรู้ถึงข้อบังคับในคัมภีร์ หรือวรรณกรรมที่แสดงออกผ่านภาพสลักเล่าเรื่อง เช่น ภาพสลักเล่าเรื่องมหาภารตยุทธ (ภาพที่ 8) นอกเหนือจากการรับอิทธิพลทางความเชื่อโดยแสดงออกผ่านทางงานศิลปกรรมแล้ว **ประเด็นที่ 2** คือ การรับอิทธิพลรูปแบบของเครื่องประโคม การประสมวง และระเบียบการใช้งานจากวัฒนธรรมภายนอก เช่น การรับอิทธิพลของเครื่องตีประเภทกลองซึงหนัง ตลอดจนรูปแบบและระเบียบการใช้งานจากวัฒนธรรมอินเดีย เช่น ภาพเล่าเรื่องพุทธประวัติ ตอนตรัสรู้ บนโตรณะ สถาปนาจี พุทธศตวรรษที่ 3 (ภาพที่ 9) และ**ประเด็นที่ 3** การปรากฏรูปแบบเครื่องประโคมและวงประโคมในพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งภาคพื้นทวีป เช่น เวียดนาม ตัวอย่างที่นำมาศึกษาได้อย่างชัดเจน เป็นชิ้นส่วนประติมากรรมภาพวงประโคม สมัยหมีเซิน A1 พุทธศตวรรษที่ 16-17 (ภาพที่ 10) และภาคพื้นสมุทร ได้แก่ วัฒนธรรมจากหมู่เกาะอินโดนีเซีย (ชาว) ปรากฏหลักฐานที่เด่นชัดที่สุด คือ ภาพสลักที่โบโรพุทโธ ชั้นที่ 1 ตอน พระโพธิสัตว์ประดับบนสวรรค์ชั้นดุสิต สมัยพุทธศตวรรษที่ 14 (ภาพที่ 11) จากที่กล่าวมานั้นแสดงให้เห็นว่าเป็นวัฒนธรรมเฉพาะพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เท่านั้น โดยรับแรงบันดาลใจจากวัฒนธรรมเดียวกัน คือ วัฒนธรรมอินเดีย

นอกเหนือการรับอิทธิพลจากภายนอกเข้ามาแล้ว ยังมีการนำวัฒนธรรมจากตนเองส่งต่อไปยังพื้นที่อื่น ๆ ในบริเวณใกล้เคียง เช่น การปรากฏหลักฐานวงประโคมที่มีรูปแบบการประสมวง และการใช้งานในลักษณะเดียวกันกับวงประโคมในภาพสลักเล่าเรื่อง บนภาพสลักทับหลังของปราสาทพิมาย (ภาพที่ 12) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะเขมรโดยตรง อีกทั้งความนิยมของเครื่องประโคม และวงประโคมยังส่งต่อมายังยุคสมัยหลัง เช่น ภาพวงประโคมที่มีลักษณะรูปแบบของเครื่องประโคม ระเบียบวิธีการจัดลำดับ การประสมวง รวมถึงการใช้งานตามแบบอย่างของภาพสลักเล่าเรื่อง ที่ปราสาทนครวัดอย่างถูกต้อง โดยปรากฏบนภาพสลักเล่าเรื่อง ปราสาทบาเยน สมัยบาเยน พุทธศตวรรษที่ 18 (ภาพที่ 13)

4. บทสรุป

จากการศึกษาเครื่องประโคม หรือวงประโคมจากภาพสลักเล่าเรื่อง กรณีศึกษาเฉพาะผนังที่สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าสุริยวงมณที่ 2 พบว่า มีการปรากฏของเครื่องประโคม หรือวงประโคมกระจายอยู่ในบริเวณด้านล่างของภาพสลักเล่าเรื่อง ในตำแหน่งที่ใกล้กับจุดสำคัญของภาพเล่าเรื่องเสมอ ซึ่งในแต่ละผนังพบวงประโคมที่มีขนาดวางแตกต่างกันออกไป อย่างรูปแบบที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือ ผนังภาพเล่าเรื่องทิวาสวรรค์ที่มีการประสมวงครบทั้ง 3 ขนาด และพบวงประโคมมากที่สุดจากทั้งหมด 6 ผนัง ทั้งนี้ เครื่องประโคมประเภทเครื่องตีถือเป็นหลักสำคัญของวงประโคม มีหน้าที่การใช้น้ำเสียงสำหรับการเป็นเครื่องประกอบจังหวะ และเครื่องดำเนินทำนองในเวลาเดียวกัน สังเกตได้จากการปรากฏของกลองที่มีลักษณะที่แตกต่างกัน รวมถึง เครื่องประโคมประเภทตีซึ่งด้วยหนัง คือกลองประเภทแขวนราวโดยใช้ไม้ตี ถือเป็นเครื่องประโคมที่มีความสำคัญในวงประโคมเป็นอย่างมาก จากการศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบของเครื่องประโคมดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่าจัดอยู่ในประเภท กลองแบบซึ่งหนัง และยังเป็นสิ่งที่สะท้อนภาพของการพัฒนารูปแบบวงประโคมที่ได้รับอิทธิพลจากภายนอกโดยนำมาปรับให้เป็นวัฒนธรรมของตนเอง นอกเหนือจากรูปแบบเครื่องประโคม การประสมวง รวมถึงการใช้งานแล้ว อิทธิพลที่ได้รับจากภายนอกถือเป็นจุดสำคัญที่สะท้อนภาพวงประโคมที่นอกเหนือจากวัฒนธรรมในยุคสมัยก่อนหน้าได้เป็นอย่างดี ซึ่งอิทธิพลดังกล่าวจะนำไปสู่ความนิยมในยุคสมัยหลัง และพื้นที่อื่น ๆ ในช่วยระยะเวลาใกล้เคียงเช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

จิตร ภูมิศักดิ์. (2564). **ตำนานแห่งนครวัด**. ศรีปญญา.

มาดแลน จิโต และสุภัทรีดิศ ดิศกุล. (2566). **ประวัติเมืองพระนครของขอม**. กรุงเทพฯ.

สุธีรัตน์ ดั่งเงิน. (2548). **ลเบิกังกอรวัด : การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรม และภาพสลักเล่าเรื่องที่ปราสาทนครวัด** [สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร].

Arsebio nicolas. (2021). **Musical Instrument on the 16 th century bas reliefs in the North Gallery-East Wing of Angkor Wat: Dating ang Significance**. Papers from the SEAMEO SPAFA International Conference on SOUTHEAST ASIAN ARCHAEOLOGY AND FINE ARTS.

Martin Knust. (2010). **Urged to Interdisciplinary Approaches: The Iconography of Music on the Reliefs of Angkor Wat**. Vol. 35, No. 1/2, *Rethinking Music in Art: New Directions in Music Iconography* (Spring–Fall).

เรื่อง	ระเบียบคดีด้าน/ทิศ	จำนวนวงที่ปรากฏ	ขนาดวงประโคมที่ปรากฏ
มหาภารตยุทธ	ทิศตะวันตกปีกใต้	4 วง	วงขนาดเล็ก วงขนาดกลาง
ภาพประวัติศาสตร์พระเจ้าสุริยวรมันที่ 2	ทิศใต้ปีกตะวันตก	1 วง	วงขนาดกลาง
นรก-สวรรค์	ทิศใต้ปีกตะวันออก	-	-
กวนเกษียรสมุทร	ทิศตะวันออกปีกใต้	-	-
เทวสุรสงคราม	ทิศเหนือปีกตะวันตก	8 วง	วงขนาดเล็ก วงขนาดกลาง วงขนาดใหญ่
รามายณะ	ทิศตะวันตกปีกเหนือ	2 วง	วงขนาดเล็ก วงขนาดกลาง

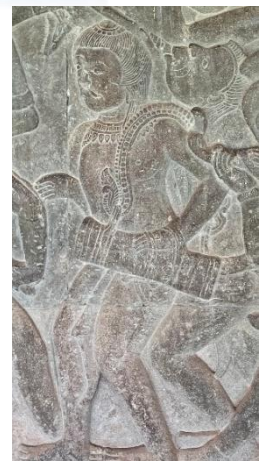
ตารางที่ 1 ตารางสรุปจำนวนและขนาดของวงประโคมที่ปรากฏในภาพสลักเล่าเรื่องทั้งหมด 6 ผนัง

ภาพที่ 1 กลองประเภทสองหน้า
โดยใช้ไม้ตี

ภาพที่ 2 กลองประเภทเขวนราวโดยใช้ไม้ตี

ภาพที่ 3 กลองประเภท
หน้าเดียวโดยใช้มือตี

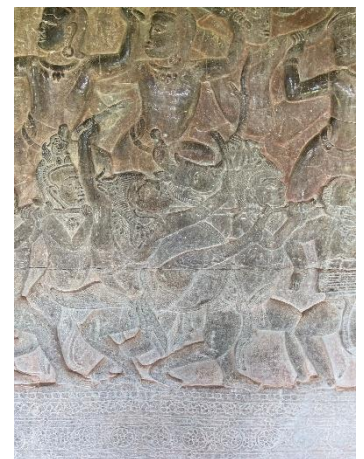
ภาพที่ 4 แตรยาว (ตกแต่งปลายแตร) และแตรสั้น

ภาพที่ 5 สังข์

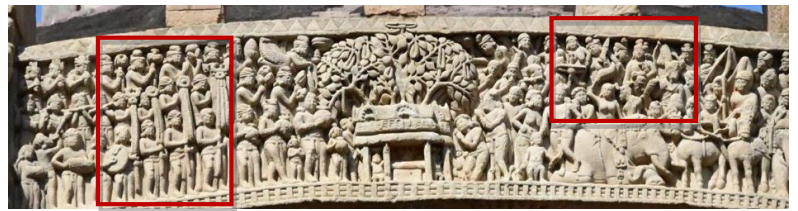
ภาพที่ 6 การทำพื้นผิวคล้ายการชิงด้วยหนัง

ภาพที่ 7 การใช้ไม้คู่ที่มีลักษณะ
ปลายไม้จุ่มมน รวมถึงผู้บรรเลงมี
การออกท่าทางขณะบรรเลง

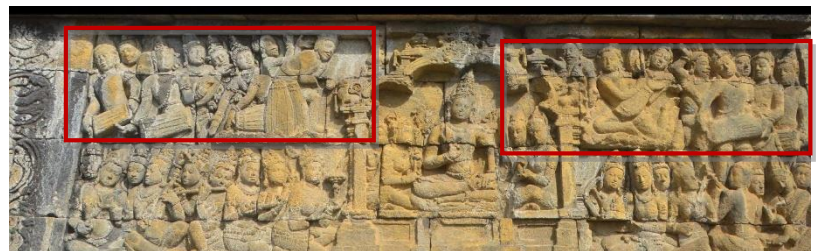
ภาพที่ 8 ภาพสลักเล่าเรื่อง มหาภารตยุทธ์

ภาพที่ 9 ภาพเล่าเรื่องพุทธประวัติ ตอนตรัสรู้ บนโตรณะ สถาปนาจี พุทธศตวรรษที่ 3

ภาพที่ 10 ชั้นส่วนประติมากรรมภาพวงประโคม
สมัยหมีเข็น A1 พุทธศตวรรษที่ 16-17

ภาพที่ 11 ภาพสลักที่บุโรพุทโธ ชั้นที่ 1 ตอน พระโพธิสัตว์ประดับบนสวรรค์ชั้น
ดุสิต สมัยพุทธศตวรรษที่ 14

ภาพที่ 12 วงประโคมในภาพสลักเล่าเรื่อง บนภาพสลักทับหลังของปราสาทพิมาย

ภาพที่ 11 ภาพสลักเล่าเรื่อง ปราสาทบายน สมัยบายน พุทธศตวรรษที่ 18

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจและความตั้งใจเชิงพฤติกรรมของผู้โดยสารต่อบริการเช็คอิน ที่ท่าอากาศยาน

Factors Affecting Passenger Satisfaction and Behavioral Intention Toward Airport Check-in Services

กฤษณ์ วิทวัสสำราญกุล¹

Krit Witthawassamrankul¹

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทของประสบการณ์การเช็คอินที่สนามบินต่อความพึงพอใจและความตั้งใจเชิงพฤติกรรมของผู้โดยสาร โดยมุ่งศึกษาปัจจัยสำคัญ ได้แก่ คุณภาพการบริการ เทคโนโลยีบริการตนเอง คุณภาพกระบวนการ และสภาพแวดล้อม ในบริบทของสนามบินยุคปัจจุบันที่มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการให้บริการมากขึ้น การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้โดยสารสายการบินจำนวน 341 คน ผ่านแบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

ผลการศึกษาพบว่า สภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยเดียวที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของผู้โดยสาร ขณะที่คุณภาพการบริการ เทคโนโลยีบริการตนเอง และคุณภาพกระบวนการ ไม่พบอิทธิพลต่อความพึงพอใจอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ยังพบว่า ความพึงพอใจส่งผลต่อความตั้งใจเชิงพฤติกรรมของผู้โดยสาร แม้อิทธิพลจะอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า ในบริบทของสนามบินยุคดิจิทัล ผู้โดยสารอาจมองการเช็คอินเป็นมาตรฐานพื้นฐานของการให้บริการ มากกว่าจะเป็นปัจจัยที่สร้างความแตกต่างในการตัดสินใจเลือกใช้บริการ ดังนั้น สนามบินและสายการบินอาจควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาสภาพแวดล้อมและประสบการณ์โดยรวมของผู้โดยสารควบคู่ไปกับการพัฒนาเทคโนโลยีและกระบวนการให้บริการ

คำสำคัญ : การเช็คอินสนามบิน, ความพึงพอใจผู้โดยสาร, คุณภาพการบริการ, เทคโนโลยีบริการตนเอง, ความตั้งใจเชิงพฤติกรรม

¹ สาขาการจัดการการบิน สถาบันพัฒนาบุคลากรการบิน มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต 60 ร่มเกล้า มีนบุรี กรุงเทพฯ 10510 ประเทศไทย

Aviation Management, Aviation Personnel Development Institute, Kasem Bundit University, Romklao, Meenburi Bangkok 10510, Thailand

Abstract

This study aimed to examine the role of airport check-in experience on passenger satisfaction and behavioral intention by focusing on key factors including service quality, self-service technology, process quality, and physical environment within the context of modern airports where technology has become increasingly integrated into service operations. This research employed a quantitative approach. Data were collected from 341 airline passengers through questionnaires and analyzed using multiple regression analysis.

The findings revealed that physical environment was the only factor significantly influencing passenger satisfaction, while service quality, self-service technology, and process quality did not significantly affect satisfaction. In addition, passenger satisfaction was found to influence behavioral intention, although the effect was relatively low. The results suggest that, in the context of digital-era airports, passengers may perceive check-in services as a basic service expectation rather than a differentiating factor influencing their decision-making. Therefore, airports and airlines should place greater emphasis on improving the physical environment and the overall passenger experience alongside the development of technology and service processes.

Keywords : airport check-in, passenger satisfaction, service quality, self-service technology, behavioral intention

บทนำ

อุตสาหกรรมการบินมีการเติบโตอย่างรวดเร็วในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ส่งผลให้การแข่งขันระหว่างสนามบินและสายการบินเพิ่มสูงขึ้น ดังนั้น ประสิทธิภาพของผู้โดยสารจึงกลายเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความแตกต่างด้านการให้บริการ (Bogicevic et al., 2017; Fodness & Murray, 2015) กระบวนการเช็คอินถือเป็นหนึ่งในจุดบริการแรก ๆ ที่ผู้โดยสารต้องเผชิญเมื่อมาถึงสนามบินจึงมักถูกมองว่ามีบทบาทสำคัญในการสร้างความประทับใจแรกให้กับผู้โดยสาร งานวิจัยที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่า คุณภาพการบริการและประสิทธิภาพของกระบวนการสามารถส่งผลต่อความพึงพอใจของผู้โดยสารได้ (Bezerra & Gomes, 2016; Jiang & Zhang, 2016) ในขณะเดียวกัน เทคโนโลยีบริการตนเอง เช่น ตู้เช็คอินอัตโนมัติและระบบเช็คอินผ่านมือถือ ได้ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายมากขึ้น เทคโนโลยีเหล่านี้มีบทบาทในการช่วยลดระยะเวลาการรอคอยและเพิ่มความสะดวกสบายให้แก่ผู้โดยสาร (Kim et al., 2017; Lin & Hsieh, 2019) อย่างไรก็ตาม ผู้โดยสารบางส่วนยังคงไม่ต้องการใช้เทคโนโลยีดังกล่าว โดยเฉพาะในกรณีที่ใช้งานยากหรือไม่คุ้นเคย นอกจากนี้ สภาพแวดล้อมของสนามบิน เช่น ความสะอาด พื้นที่ใช้สอย และป้ายบอกทาง ยังเป็นปัจจัยที่สามารถส่งผลต่อความรู้สึกและระดับความเครียดของผู้โดยสารได้ (Moon et al., 2017) สภาพแวดล้อมที่ดีอาจช่วยให้ผู้โดยสารรู้สึกสะดวกสบายมากขึ้นในระหว่างกระบวนการเช็คอิน อย่างไรก็ตาม ยังไม่ชัดเจนว่าปัจจัยเหล่านี้ยังคงมีอิทธิพลอย่างมากต่อความ

พึงพอใจและความตั้งใจเชิงพฤติกรรมของผู้โดยสารในบริบทปัจจุบันหรือไม่ ในหลายกรณี ผู้โดยสารอาจมองว่าการให้บริการเช็คอินเป็นเพียงข้อกำหนดพื้นฐานที่ควรมีอยู่แล้ว ดังนั้น การศึกษานี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทที่แท้จริงของประสบการณ์การเช็คอินต่อความพึงพอใจและพฤติกรรมของผู้โดยสาร นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยบางส่วนที่ชี้ให้เห็นว่า ผู้โดยสารอาจรับรู้บริการเช็คอินเป็นเพียงความคาดหวังพื้นฐาน ซึ่งอาจไม่ได้ส่งผลต่อความพึงพอใจอย่างมีนัยสำคัญ เว้นแต่จะเกิดปัญหาในการให้บริการ ประเด็นดังกล่าวจึงสะท้อนถึงความจำเป็นในการทบทวนบทบาทของประสบการณ์การเช็คอินในบริบทของสนามบินยุคปัจจุบัน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาผลกระทบของคุณภาพการบริการ เทคโนโลยีบริการตนเอง คุณภาพกระบวนการ และสภาพแวดล้อม ต่อความพึงพอใจของผู้โดยสาร
2. เพื่อศึกษาผลของความพึงพอใจของผู้โดยสารต่อความตั้งใจเชิงพฤติกรรม
3. เพื่อทบทวนความสำคัญของประสบการณ์การเช็คอินต่อการตัดสินใจของผู้โดยสาร

สมมติฐานการวิจัย

- H1: คุณภาพการบริการส่งผลเชิงบวกต่อความพึงพอใจของผู้โดยสาร
- H2: เทคโนโลยีบริการตนเองส่งผลเชิงบวกต่อความพึงพอใจของผู้โดยสาร
- H3: คุณภาพกระบวนการส่งผลเชิงบวกต่อความพึงพอใจของผู้โดยสาร
- H4: สภาพแวดล้อมส่งผลเชิงบวกต่อความพึงพอใจของผู้โดยสาร
- H5: ความพึงพอใจของผู้โดยสารส่งผลเชิงบวกต่อความตั้งใจเชิงพฤติกรรม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อให้ท่าอากาศยานและสายการบินสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการให้บริการในกระบวนการเช็คอินให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้โดยสารมากยิ่งขึ้น
2. เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลด้านสภาพแวดล้อมภายในท่าอากาศยานไปใช้ในการพัฒนาประสบการณ์ของผู้โดยสารและยกระดับความพึงพอใจในการใช้บริการ
3. เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาเทคโนโลยีบริการตนเองและกระบวนการให้บริการภายในท่าอากาศยานให้เหมาะสมกับพฤติกรรมของผู้โดยสารในยุคดิจิทัล

การทบทวนวรรณกรรม

คุณภาพการบริการ (Service Quality)

คุณภาพการบริการ (Service Quality) หมายถึง การรับรู้ของผู้ใช้บริการต่อคุณภาพของการให้บริการที่ได้รับเมื่อเปรียบเทียบกับความคาดหวังของตนเอง ซึ่งครอบคลุมด้านความน่าเชื่อถือ ความรวดเร็ว ความสะดวก และการตอบสนองของการให้บริการ ในบริบทของอุตสาหกรรมการบิน คุณภาพการบริการถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อประสบการณ์และความพึงพอใจของผู้โดยสาร งานวิจัยของ Booranakittipinyo (2021) และ Oliveira et al. (2024) พบว่า คุณภาพการบริการและประสบการณ์ภายในสนามบินมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของผู้โดยสาร

เทคโนโลยีบริการตนเอง (Self-Service Technology)

เทคโนโลยีบริการตนเอง (Self-Service Technology) หมายถึง เทคโนโลยีหรือระบบที่ช่วยให้ผู้โดยสารสามารถดำเนินการกระบวนการเช็คอินหรือใช้บริการต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง เช่น ตู้เช็คอินอัตโนมัติ การเช็คอินผ่านแอปพลิเคชันบนโทรศัพท์มือถือ และระบบเช็คอินออนไลน์ Rubio-Andrada et al. (2023) พบว่า เทคโนโลยีบริการตนเองภายในสนามบินมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อประสบการณ์และความพึงพอใจของผู้โดยสาร โดยเฉพาะในสนามบินที่มุ่งสู่แนวคิด Smart Airport

คุณภาพกระบวนการ (Process Quality)

คุณภาพกระบวนการ (Process Quality) หมายถึง การรับรู้ของผู้โดยสารต่อความรวดเร็ว ความถูกต้อง และความราบรื่นของกระบวนการให้บริการเช็คอินภายในสนามบิน โดย Adacher et al. (2021) พบว่า การจัดการกระบวนการเช็คอินและการลดระยะเวลาคอยสามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการและสร้างความพึงพอใจแก่ผู้โดยสารได้ ขณะที่ Oliveira et al. (2024) เสนอว่า ความราบรื่นของกระบวนการให้บริการเป็นองค์ประกอบสำคัญของประสบการณ์ผู้โดยสาร

สภาพแวดล้อม (Physical Environment)

สภาพแวดล้อม (Physical Environment) หมายถึง การรับรู้ของผู้โดยสารต่อสภาพทางกายภาพของพื้นที่ให้บริการภายในสนามบิน เช่น ความสะอาด ความเป็นระเบียบ ความสะดวกในการใช้พื้นที่ และป้ายบอกทาง งานวิจัยของ Booranakittipinyo (2021) และ Oliveira et al. (2024) พบว่า สภาพแวดล้อมของสนามบินมีผลต่อประสบการณ์และความพึงพอใจของผู้โดยสาร นอกจากนี้ แนวคิดด้าน Servicescape ยังเสนอว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพสามารถส่งผลต่อพฤติกรรมและความรู้สึกของผู้ใช้บริการได้โดยตรง

ความพึงพอใจของผู้โดยสารและความตั้งใจเชิงพฤติกรรม

ความพึงพอใจของผู้โดยสาร (Passenger Satisfaction) หมายถึง ความรู้สึกหรือการประเมินของผู้โดยสารหลังจากได้รับบริการ โดยเกิดจากการเปรียบเทียบระหว่างความคาดหวังก่อนใช้บริการกับประสบการณ์ที่ได้รับจริง ส่วนความตั้งใจเชิงพฤติกรรมต่อการใช้บริการเช็คอิน (Behavioral Intention toward

Check-in Services) หมายถึง แนวโน้มหรือความตั้งใจของผู้โดยสารในการกลับมาใช้บริการเช็คอินซ้ำ การบอกต่อเชิงบวก และการแนะนำบริการเช็คอินของสนามบินหรือสายการบินแก่ผู้อื่น ซึ่งสะท้อนทัศนคติและการรับรู้ของผู้โดยสารภายหลังจากได้รับประสบการณ์การใช้บริการ Han et al. (2020) และ Park and Park (2021) พบว่า ผู้โดยสารที่มีประสบการณ์เชิงบวกและเกิดความพึงพอใจ มีแนวโน้มที่จะกลับมาใช้บริการซ้ำและมีพฤติกรรมเชิงบวกต่อสนามบินและสายการบิน

กรอบแนวคิดการวิจัย

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจและความตั้งใจเชิงพฤติกรรมของผู้โดยสารต่อบริการเช็คอิน ณ สนามบิน โดยกำหนดตัวแปรอิสระ ได้แก่ คุณภาพการบริการ (Service Quality) เทคโนโลยีบริการตนเอง (Self-Service Technology) คุณภาพกระบวนการ (Process Quality) และสภาพแวดล้อม (Physical Environment) ซึ่งคาดว่าจะส่งผลต่อความพึงพอใจของผู้โดยสาร (Passenger Satisfaction) และความพึงพอใจดังกล่าวคาดว่าจะส่งผลต่อความตั้งใจเชิงพฤติกรรม (Behavioral Intention) ของผู้โดยสารต่อการใช้บริการเช็คอิน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้โดยสารสายการบินที่มีประสบการณ์ในการใช้บริการเช็คอินภายในสนามบิน ประชากรในการวิจัยคือ ผู้โดยสารสายการบินที่เคยใช้บริการเช็คอินที่สนามบิน โดยผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลจากผู้โดยสารที่ใช้บริการภายในสนามบินในช่วงระยะเวลาที่ทำการศึกษา กลุ่มตัวอย่างจำนวน 341 คน ถูกกำหนดโดยอ้างอิงแนวทางของ Hair et al. (2019) สำหรับการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ซึ่งเสนอว่า การวิจัยเชิงปริมาณควรมีก่อนมีกลุ่มตัวอย่างที่เพียงพอต่อจำนวนตัวแปรที่ศึกษา เพื่อให้การวิเคราะห์ทางสถิติมีความเหมาะสมและน่าเชื่อถือ ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience Sampling) เนื่องจากข้อจำกัดด้านเวลาและการเข้าถึงกลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยได้ดำเนินการแจกแบบสอบถามแก่ผู้โดยสารที่สมัครใจตอบแบบสอบถามภายในพื้นที่สนามบิน ทั้งนี้ แบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนและมีความสมบูรณ์สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้จำนวน 341 ชุด ผู้ตอบแบบสอบถามมีความหลากหลายทั้งด้านเพศ อายุ สัญชาติ และ

สถานภาพ แบบสอบถามถูกออกแบบโดยอ้างอิงจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert Scale) ตั้งแต่ 1 = ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ถึง 5 = เห็นด้วยอย่างยิ่ง ครอบคลุมตัวแปรหลัก ได้แก่ คุณภาพการบริการ เทคโนโลยีบริการตนเอง คุณภาพกระบวนการ สภาพแวดล้อม ความพึงพอใจ และความตั้งใจเชิงพฤติกรรมต่อการใช้บริการเช็คอิน ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยนำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ซึ่งเป็นอาจารย์ระดับปริญญาเอกที่มีความเชี่ยวชาญด้านการบินและการวิจัย เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้วิธีการประเมินค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ผลการตรวจสอบพบว่า ข้อคำถามส่วนใหญ่มีค่า IOC เท่ากับ 1.00 และบางข้อมีค่า IOC เท่ากับ 0.67 ส่งผลให้ค่า IOC โดยรวมของแบบสอบถามเท่ากับ 0.91 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ยอมรับได้ที่ 0.50 แสดงให้เห็นว่า แบบสอบถามมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยและสามารถนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลได้ นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ปรับปรุงข้อคำถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญก่อนนำไปใช้จริง ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีช่วงอายุระหว่าง 21-40 ปี และส่วนใหญ่มีสัญชาติไทย โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการใช้บริการเช็คอินภายในสนามบินทั้งในเที่ยวบินภายในประเทศและระหว่างประเทศ สะท้อนให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างมีความหลากหลายและมีประสบการณ์ในการใช้บริการสนามบินจริง

นอกจากนี้ ผู้ตอบแบบสอบถามบางส่วนได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการใช้บริการภายในสนามบิน โดยส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเชิงบวกต่อสภาพแวดล้อมของสนามบิน เช่น ความกว้างขวาง ความสะอาด และความทันสมัยของพื้นที่ให้บริการ อย่างไรก็ตาม มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปรับปรุงระบบป้ายบอกทางและการสื่อสารข้อมูลภายในสนามบิน เพื่อช่วยเพิ่มความสะดวกในการใช้งานสำหรับผู้โดยสาร

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีการรับรู้ต่อคุณภาพการบริการ เทคโนโลยีบริการตนเอง คุณภาพกระบวนการ สภาพแวดล้อม ความพึงพอใจ และความตั้งใจเชิงพฤติกรรมอยู่ในระดับปานกลางถึงค่อนข้างดี โดยค่าเฉลี่ยของตัวแปรต่าง ๆ อยู่ในช่วง 3.58-3.67 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ในระดับต่ำ สะท้อนให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นไปในทิศทางใกล้เคียงกัน ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลดังกล่าวไปวิเคราะห์ความสัมพันธ์และทดสอบสมมติฐานการวิจัยในขั้นตอนถัดไปโดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

ผลการทดสอบสมมติฐาน

ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณพบว่า คุณภาพการบริการไม่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของผู้โดยสารอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\beta = 0.041, p > .05$) จึงไม่สนับสนุนสมมติฐาน H1 ขณะที่เทคโนโลยีบริการตนเองไม่พบอิทธิพลต่อความพึงพอใจของผู้โดยสารอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\beta = 0.038, p > .05$) จึงไม่สนับสนุนสมมติฐาน H2 เช่นเดียวกับคุณภาพกระบวนการที่ไม่พบอิทธิพลต่อความพึงพอใจของผู้โดยสารอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\beta = -0.029, p > .05$) จึงไม่สนับสนุนสมมติฐาน H3 อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยพบว่า สภาพแวดล้อมมีอิทธิพลเชิงบวกต่อความพึงพอใจของผู้โดยสารอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\beta = 0.121, p < .05$) จึงสนับสนุนสมมติฐาน H4 แสดงให้เห็นว่า การรับรู้ด้านสภาพแวดล้อมภายในสนามบิน เช่น ความสะอาด ความเป็นระเบียบ และความสะดวกในการใช้พื้นที่ อาจมีบทบาทต่อความรู้สึกพึงพอใจของผู้โดยสาร นอกจากนี้ยังพบว่า ความพึงพอใจของผู้โดยสารมีอิทธิพลเชิงบวกต่อความตั้งใจเชิงพฤติกรรมต่อการใช้บริการเช็คอินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\beta = 0.111, p < .05$) จึงสนับสนุนสมมติฐาน H5 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ผู้โดยสารที่มีความพึงพอใจมีแนวโน้มที่จะกลับมาใช้บริการซ้ำหรือบอกต่อในเชิงบวก อย่างไรก็ตาม แบบจำลองสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรตามได้ในระดับค่อนข้างต่ำ โดยมีค่า R^2 เท่ากับ 0.027 และ 0.012 ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐาน	ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร	β	p-value	ผลการทดสอบ
H1	คุณภาพการบริการ → ความพึงพอใจ	0.041	0.512	ไม่สนับสนุน
H2	เทคโนโลยีบริการตนเอง → ความพึงพอใจ	0.038	0.547	ไม่สนับสนุน
H3	คุณภาพกระบวนการ → ความพึงพอใจ	-0.029	0.661	ไม่สนับสนุน
H4	สภาพแวดล้อม → ความพึงพอใจ	0.121	.031*	สนับสนุน
H5	ความพึงพอใจ → ความตั้งใจเชิงพฤติกรรม	0.111	.041*	สนับสนุน

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การอภิปรายผล

ผลการวิจัยพบว่า สภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยเดียวที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของผู้โดยสารอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Booranakittipinyo (2021) และ Oliveira et al. (2024) ที่พบว่าสภาพแวดล้อมภายในสนามบิน เช่น ความสะอาด ความเป็นระเบียบ ความสะดวกในการใช้พื้นที่ และป้ายบอกทาง มีผลต่อประสบการณ์และความพึงพอใจของผู้โดยสาร ผู้วิจัยมองว่า ในบริบทของสนามบินยุคปัจจุบัน ผู้โดยสารอาจให้ความสำคัญกับ “ประสบการณ์โดยรวม” มากกว่าขั้นตอนการให้บริการเฉพาะจุด เนื่องจากสนามบินสมัยใหม่มีการแข่งขันด้านภาพลักษณ์และประสบการณ์ผู้โดยสารมากขึ้น ทำให้สภาพแวดล้อมเป็นสิ่งที่ผู้โดยสารสามารถรับรู้และประเมินได้ชัดเจนระหว่างการใช้บริการ ในขณะที่คุณภาพการบริการ เทคโนโลยีบริการตนเอง และคุณภาพกระบวนการ ไม่พบว่ามีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของผู้โดยสารอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่ง

แตกต่างจากงานวิจัยของ Rubio-Andrada et al. (2023) และงานวิจัยก่อนหน้านี้หลายงานที่เสนอว่า คุณภาพการบริการและเทคโนโลยีมีผลต่อความพึงพอใจของผู้โดยสาร อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมองว่า ผู้โดยสารในปัจจุบันเริ่มคุ้นเคยกับระบบเช็คอินและเทคโนโลยีบริการตนเองมากขึ้น โดยเฉพาะหลังสถานการณ์ COVID-19 ที่ผู้โดยสารจำนวนมากมีประสบการณ์ใช้งานระบบดิจิทัลอยู่แล้ว จึงอาจทำให้บริการเช็คอินกลายเป็น “มาตรฐานพื้นฐาน” ที่ผู้โดยสารคาดหวังว่าจะต้องมีอยู่แล้ว หากระบบสามารถใช้งานได้ตามปกติ ผู้โดยสารอาจไม่ได้รู้สึกว่า เป็นปัจจัยที่สร้างความพึงพอใจเพิ่มเติม เว้นแต่จะเกิดปัญหาหรือความล่าช้าในการให้บริการ นอกจากนี้ พฤติกรรมของผู้โดยสารในปัจจุบัน โดยเฉพาะในบริบทของสายการบินต้นทุนต่ำและสนามบินที่มีผู้โดยสารจำนวนมาก อาจให้ความสำคัญกับความรวดเร็ว ความสะดวก และราคามากกว่าการได้รับบริการในรูปแบบดั้งเดิม ส่งผลให้คุณภาพการบริการของพนักงานหรือกระบวนการเช็คอินอาจไม่ได้เป็นปัจจัยหลักที่ใช้ประเมินความพึงพอใจเหมือนในอดีต ผลการวิจัยยังพบว่า ความพึงพอใจมีอิทธิพลต่อความตั้งใจเชิงพฤติกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Han et al. (2020) และ Park and Park (2021) ที่พบว่า ผู้โดยสารที่มีประสบการณ์เชิงบวกมีแนวโน้มที่จะกลับมาใช้บริการซ้ำและบอกต่อในเชิงบวก อย่างไรก็ตาม ค่าอิทธิพลและค่า R^2 ของแบบจำลองอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ ซึ่งอาจสะท้อนว่า พฤติกรรมของผู้โดยสารในอุตสาหกรรมการบินปัจจุบันไม่ได้ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจเพียงอย่างเดียว แต่ยังเกี่ยวข้องกับปัจจัยอื่น เช่น ราคา โปรโมชัน ตารางบิน ความสะดวกในการเดินทาง และภาพลักษณ์ของสายการบินร่วมด้วย ดังนั้น ผลการศึกษานี้สะท้อนให้เห็นว่า ในบริบทของสนามบินยุคดิจิทัล ประสบการณ์ผู้โดยสารอาจเปลี่ยนจากการให้ความสำคัญกับ “กระบวนการเช็คอิน” ไปสู่ “ประสบการณ์โดยรวมของการเดินทาง” มากขึ้น สนามบินและสายการบินจึงอาจควรให้ความสำคัญกับการออกแบบสภาพแวดล้อมและประสบการณ์ของผู้โดยสารควบคู่ไปกับการพัฒนาเทคโนโลยี และกระบวนการให้บริการ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยที่พบว่า สภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของผู้โดยสารอย่างมีนัยสำคัญ สนามบินและสายการบินจึงควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาสภาพแวดล้อมภายในพื้นที่เช็คอิน เช่น ความสะอาด ความเป็นระเบียบ ความสะดวกในการใช้พื้นที่ และการจัดระบบป้ายบอกทาง เพื่อช่วยสร้างประสบการณ์ที่ดีให้แก่ผู้โดยสารระหว่างการใช้บริการ

นอกจากนี้ แม้เทคโนโลยีบริการตนเองและกระบวนการเช็คอินจะไม่ส่งผลต่อความพึงพอใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่สนามบินและสายการบินยังควรพัฒนาเทคโนโลยีและกระบวนการให้บริการให้มีความเสถียร ใช้งานง่าย และลดความซับซ้อนของขั้นตอนการใช้งาน เพื่อรองรับพฤติกรรมของผู้โดยสารในยุคดิจิทัลที่มีความคุ้นเคยกับระบบบริการตนเองมากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาปัจจัยอื่นเพิ่มเติมที่อาจส่งผลต่อความตั้งใจเชิงพฤติกรรมของผู้โดยสาร เช่น ราคา โปรโมชัน ตารางบิน ภาพลักษณ์ของสายการบิน หรือประสบการณ์โดยรวมของการเดินทาง รวมถึงอาจศึกษาเปรียบเทียบระหว่างสายการบินต้นทุนต่ำและสายการบินแบบให้บริการเต็มรูปแบบ หรือระหว่างสนามบินประเภทต่าง ๆ เพื่อให้เข้าใจพฤติกรรมและความคาดหวังของผู้โดยสารได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

บทสรุป

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทของประสบการณ์การใช้คืนที่สนามบินต่อความพึงพอใจและความตั้งใจเชิงพฤติกรรมของผู้โดยสาร โดยผลการวิจัยพบว่า มีเพียงสภาพแวดล้อมเท่านั้นที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของผู้โดยสารอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่คุณภาพการบริการ เทคโนโลยีบริการตนเอง และคุณภาพกระบวนการ ไม่พบว่ามีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญ ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ผู้โดยสารอาจมองว่าการให้บริการใช้คืนเป็นเพียงมาตรฐานพื้นฐานที่ควรมีอยู่แล้ว จึงไม่ได้ส่งผลต่อความพึงพอใจอย่างชัดเจน เว้นแต่จะเกิดปัญหาในการให้บริการ นอกจากนี้ ยังพบว่าความพึงพอใจมีอิทธิพลต่อความตั้งใจเชิงพฤติกรรมในระดับต่ำ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าปัจจัยอื่น เช่น ราคา ตารางบิน หรือภาพลักษณ์ของสายการบิน อาจมีบทบาทสำคัญมากกว่าในการตัดสินใจของผู้โดยสาร ดังนั้น สนามบินควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาสภาพแวดล้อมในบริเวณใช้คืน เช่น ความสะอาด ความเป็นระเบียบ และความชัดเจนของป้ายบอกทาง เพื่อยกระดับประสบการณ์และความพึงพอใจของผู้โดยสาร สำหรับการศึกษาครั้งต่อไป ควรพิจารณาตัวแปรอื่นเพิ่มเติม เพื่ออธิบายพฤติกรรมของผู้โดยสารได้อย่างครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

คำขอบคุณ

ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลรวมถึงนักศึกษาที่มีส่วนช่วยในการเก็บรวบรวมและจัดเตรียมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- Adacher, L., Flamini, M., & Pranzo, M. (2021). Analysis and optimization of airport check-in systems. *Journal of Air Transport Management*, 92, 102019.
- Bezerra, G. C. L., & Gomes, C. F. (2016). The effects of service quality dimensions and passenger characteristics on passenger's overall satisfaction with an airport. *Journal of Air Transport Management*, 44–45, 77–81.
- Bitner, M. J. (1992). Servicescapes: The impact of physical surroundings on customers and employees. *Journal of Marketing*, 56(2), 57–71.
- Bogicevic, V., Bujisic, M., Bilgihan, A., Yang, W., & Cobanoglu, C. (2017). The impact of traveler-focused airport technology on traveler satisfaction. *Technological Forecasting and Social Change*, 123, 351–361.
- Booranakittipinyo, K. (2021). Airport physical environment and passenger satisfaction in Thai airports. *Journal of Air Transport and Aviation Management*, 8(2), 45–58.
- Fodness, D., & Murray, B. (2015). Passengers' expectations of airport service quality. *Journal of Services Marketing*, 29(3), 222–234.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2019). *Multivariate data analysis* (8th ed.). Cengage Learning.
- Han, H., Lee, K. S., & Chua, B. L. (2020). Airport service quality and passenger behavioral intentions: The role of satisfaction and trust. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 37(6), 676–689.
- Jiang, H., & Zhang, Y. (2016). An investigation of service quality, customer satisfaction and loyalty in China's airline market. *Journal of Air Transport Management*, 57, 80–88.
- Kim, J., Park, E., & Choi, J. (2017). The role of perceived value in adoption of self-service technologies. *Service Business*, 11(3), 459–476.
- Lin, J. S. C., & Hsieh, P. L. (2019). Assessing the self-service technology encounters: Development and validation of SSTQUAL scale. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 46, 96–104.
- Moon, H., Yoon, H. J., & Han, H. (2017). Role of airport physical environment in passenger satisfaction.

Journal of Air Transport Management, 62, 1–10.

Oliveira, A., Silva, R., & Ferreira, J. (2024). Passenger experience and airport service quality in the digital

era. *Journal of Air Transport Management*, 116, 102541.

Park, J., & Park, M. (2021). The effects of airport experience on behavioral intention and loyalty. *Sustainability*, 13(14), 7854.

Rubio-Andrada, L., Casielles, R. V., & Martínez, A. M. (2023). Self-service technologies and passenger

satisfaction in smart airports. *Journal of Air Transport Management*, 107, 102338.

H179

Abstract

This study aimed to synthesize and comparatively analyze the conceptual structure of Islamic spiritual well-being by integrating the dimensions of belief, behavior, and education into an integrated framework for Muslim early childhood development. A qualitative approach was employed through document analysis, in-depth interviews with nine scholars, and focus group discussions with fifteen early childhood caregivers. Data were analyzed using content analysis and conceptual synthesis. The findings revealed that Islamic spiritual well-being is a multidimensional construct consisting of religious, behavioral, and educational dimensions that cannot be understood separately. The integrated definition describes spiritual well-being as an inner developmental state connecting faith in Allah with learning and lived experiences, expressed through behavior within the contexts of family, school, and society. The study also found that these dimensions interact dynamically as an interconnected system, providing a foundation for curriculum design and holistic Muslim child development

Keyword: Deep Meaning, Spiritual Well-being, Islamic Spiritual Well-being, Early Childhood

บทนำ

สุขภาวะทางจิตวิญญาณมุสลิม โดยเฉพาะช่วงเด็กปฐมวัย มิใช่เพียงเรื่องหลักศรัทธาหรือการปฏิบัติเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการพัฒนาภายในที่เชื่อมโยงกับภายนอก ซึ่งครอบคลุมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับอัลลอฮ์ ตนเอง ผู้อื่น และสังคม ซึ่งเป็นช่วงสำคัญที่เริ่มเรียนรู้ พัฒนาความเชื่อ และพฤติกรรมที่ผลต่อจิตวิญญาณในระยะยาว (Piaget & Cook 1952, Vygotsky, Cole et al. 1978, Bowlby 1982, Wertsch 2008, Fauzi, Hanum et al. 2023) แม้มีความพยายามใช้แนวคิดอิสลามกับจิตวิทยาสมัยใหม่ แต่ยังพบว่ากรอบทฤษฎีจิตวิญญาณวิถีอิสลามยังขาดเอกลักษณ์ และงานวิจัยส่วนใหญ่ยังนำเสนอความหมายแบบแยกส่วน ขาดการสังเคราะห์เชิงเปรียบเทียบอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้การอธิบายสุขภาวะจิตวิญญาณยังไม่สามารถแสดงถึงความเชื่อมโยงกันได้ (Rothman & Coyle, 2018; Manraden, Assalihee et al. 2025) ทั้งยังพบว่าเด็กปฐมวัยมุสลิมกำลังเผชิญความเปราะบางในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านโภชนาการ การเรียนรู้ สติปัญญา ปัญหาครอบครัวที่ส่งผลกระทบต่อทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม รวมทั้งขาดสุขภาวะทางจิตวิญญาณซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการเติบโตภายใน ซึ่งผู้รับผิดชอบในระดับนโยบาย ผู้บริหาร และระดับปฏิบัติการไม่มีการศึกษาวิจัยด้านนี้โดยตรง (Adam, 20217)

ทั้งนี้ในเชิงการปฏิบัติเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย สุขภาวะทางจิตวิญญาณจำเป็นต้องทำความเข้าใจในฐานระบบความหมายที่เกี่ยวพันกัน ทั้ง 3 มิติโดยมิได้ดำรงอยู่อย่างอิสระ หากแต่สัมพันธ์กัน โดยความเชื่อเป็นฐานรากของความหมายภายใน พฤติกรรมทำให้ความเชื่อปรากฏเป็นรูปธรรมในวิถีชีวิต ขณะที่การศึกษาเป็นกลไกในการหล่อหลอมและถ่ายทอดให้ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง (Ibn Qayyim al-Jawziyyah 2005; Rothman and Coyle 2018; Al-Ghazali 2013) ดังนั้นการบูรณาการความหมายระหว่างมิติเหล่านี้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

การพัฒนาวิถีชีวิตทางจิตวิญญาณของเด็กปฐมวัย (Cook, Dixon et al. 2011; Fauzi, Hanum et al. 2023) บนพื้นฐานของช่องว่างดังกล่าว บทความนี้มุ่งพัฒนาความหมายเชิงบูรณาการ วิเคราะห์นิยามโดยเปรียบเทียบโครงสร้างแนวคิดแต่ละมิติ และสังเคราะห์นิยามเชิงบูรณาการ เพื่อใช้เป็นกรอบในการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีอิสลามอย่างเป็นองค์รวมต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสังเคราะห์นิยามเชิงลึกของสภาวะทางจิตวิญญาณในวิถีอิสลาม โดยเชื่อมโยงมิติความเชื่อ พฤติกรรม และการศึกษาในฐานะระบบความหมายที่บูรณาการกัน
2. เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบโครงสร้างแนวคิดของแต่ละมิติ เพื่อนำไปสู่การพัฒนารอบนิยามเชิงบูรณาการสำหรับการพัฒนาเด็กปฐมวัยมุสลิม

วิธีการดำเนินการวิจัย

สำหรับการศึกษานี้ ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ตามแนวคิดของ Creswell, Klassen et al. (2011) ใช้แบบผสมผสานระหว่างการทบทวนวรรณกรรม และการวิจัยเชิงประจักษ์ เพื่อวิเคราะห์ เปรียบเทียบ และสังเคราะห์นิยามสภาวะทางจิตวิญญาณของเด็กปฐมวัยมุสลิม โดยการเชื่อมโยงองค์ความรู้จากเอกสารวิชาการกับข้อมูลภาคสนาม เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ของ 3 มิติความเชื่อ พฤติกรรม และกระบวนการเรียนรู้ มีวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

- 1) แหล่งข้อมูลได้จาก 2 แหล่ง คือ 1.1) ข้อมูลเอกสาร (Documentary Data) โดยคัดเลือกเอกสารที่นำมาวิเคราะห์ตามกรอบวิจัยตามเกณฑ์ที่กำหนด ได้แก่ เอกสารที่ด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับจิตวิญญาณในอิสลาม ทฤษฎีพัฒนาการเด็กปฐมวัย กระบวนการเรียนรู้ และงานวิจัยร่วมสมัยด้านจิตวิญญาณ 2) ผ่านการรับรองทางวิชาการ (Academic credibility) เป็นผลงานที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารวิชาการที่ผ่านการพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ หนังสือจากสำนักพิมพ์วิชาการ หรือผลงานของนักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญ สามารถตรวจสอบแหล่งที่มาได้ เอกสารสืบค้นจากฐานข้อมูลวิชาการที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล ได้แก่ Scopus, Google Scholar และฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้อง โดยใช้คำสำคัญที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย เช่น Islamic spiritual well-being Early childhood development และ Islamic psychology ทั้งนี้ การคัดเลือกเอกสารดำเนินการตามเกณฑ์ที่กำหนดอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความครอบคลุมและมีคุณภาพทางวิชาการ ซึ่งใช้เอกสารทั้งสิ้น 17 รายการ 1.2) ข้อมูลภาคสนาม เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ประกอบด้วยสงขลา ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล ซึ่งเลือกเป็นกรณีศึกษาเนื่องจากบริบทที่มีลักษณะเฉพาะด้านพหุวัฒนธรรม วิถีชีวิต และระบบการศึกษาวิถีอิสลาม มีความเข้มข้นทางศาสนา สังคมที่เอื้อต่อการทำความเข้าใจสภาวะทางจิตวิญญาณในมิติที่ความเชื่อ พฤติกรรม และการเรียนรู้ในชีวิตจริง โดยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ตรงประกอบด้วย 1) นักวิชาการด้านอิสลามศึกษา 9 คน ที่มีความเชี่ยวชาญด้านจิตวิญญาณ การพัฒนาเด็กปฐมวัย และสภาวะ ทำหน้าที่ให้ข้อมูลเชิงแนวคิดและความหมาย และ 2) ผู้ดูแลเด็กปฐมวัย 15 คน จากพ่อแม่และครู ที่มีบทบาทในการเลี้ยงดู พัฒนาเด็กปฐมวัย ทำหน้าที่สะท้อนประสบการณ์และแนวปฏิบัติใน

บริบทจริง ทั้งนี้จำนวนผู้ให้ข้อมูลถูกกำหนดตามหลัก ความอึดตัวของข้อมูล โดยเก็บข้อมูลจนไม่พบประเด็นใหม่เพิ่มเติม (Podhisita, 2004)

2) เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แนวคำถามที่โครงสร้าง ใช้สัมภาษณ์เชิงลึกนักวิชาการ และสนทนากลุ่มร่วมกับผู้ดูแลเด็กปฐมวัย เนื้อหาครอบคลุมการสำรวจความหมายของสุขภาวะทางจิตวิญญาณ เด็กปฐมวัย เปิดพื้นที่ให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถอธิบายประสบการณ์และมุมมองเชิงลึกตามบริบทของตน พร้อมทั้งบันทึกเสียงและถอดความคำต่อคำอย่างเป็นระบบเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ตามแนวทางของ (Podhisita, 2004)

3) การวิเคราะห์ข้อมูลใช้แนวทางเชิงคุณภาพ ได้แก่ (1) เชิงธีม จากเอกสาร การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม เพื่อสกัดแก่นความหมายของสุขภาวะทางจิตวิญญาณ (2) เชิงเปรียบเทียบ โดยเปรียบเทียบข้อมูลสามมิติหลักคือศาสนา พฤติกรรม และการศึกษา เพื่อระบุความสอดคล้อง ความแตกต่าง และช่องว่างเชิงแนวคิด และ (3) การสังเคราะห์ โดยบูรณาการข้อค้นพบเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ของความหมายทั้งสามมิติ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการเปรียบเทียบข้อมูลจากเอกสาร นักวิชาการ และผู้ดูแลเด็ก ความสอดคล้องของการวิเคราะห์โดยใช้กรอบการวิเคราะห์เดียวกันในทุกแหล่งข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้องโดยการตีความกับผู้ให้ข้อมูล และมีความโปร่งใส รายงานขั้นตอนชัดเจน ตรวจสอบได้ สำหรับความน่าเชื่อถือของข้อมูล ใช้การตรวจสอบสามเส้า ด้านข้อมูล มาจากหลายแหล่งบุคคล ด้านวิธีการ จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ ด้านทฤษฎี ใช้ทฤษฎีที่แตกต่างกัน และด้านเวลาที่แตกต่างกัน

4) การวิจัยนี้ขอจริยธรรมวิจัยในมนุษย์จากหน่วยส่งเสริมการวิจัย กองบริหารวิชาการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี เลขที่ AF/18-04-v.01.0 โดยดำเนินการภายใต้หลักจริยธรรมการวิจัย ผู้ให้ข้อมูลได้รับการชี้แจงวัตถุประสงค์ ลงนามให้ความยินยอมโดยสมัครใจ ข้อมูลทั้งหมดเก็บเป็นความลับ ใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางวิชาการเท่านั้น

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาเพื่อสังเคราะห์นิยามเชิงลึกของสุขภาวะทางจิตวิญญาณในวิถีอิสลาม โดยเชื่อมโยงมิติความเชื่อ พฤติกรรม และการศึกษาในฐานะระบบความหมายที่บูรณาการกัน

จากการศึกษา พบว่า สุขภาวะทางจิตวิญญาณวิถีอิสลามของเด็กปฐมวัยมุสลิมไม่สามารถอธิบายผ่านมิติใดมิติหนึ่งเพียงด้านเดียวได้ เนื่องจากทุกมิติล้วนส่งเสริมกันอย่างเป็นระบบ จากการวิเคราะห์และเปรียบเทียบข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย และข้อมูลภาคสนามร่วมกัน ผู้วิจัยพบข้อมูลดังตาราง

ตารางที่ 1 แสดงแหล่งที่มาของข้อมูลและเนื้อหาที่สังเคราะห์นิยามแต่ละมิติ

ประเด็นที่ สังเคราะห์	แหล่งที่มา	เนื้อหาที่สังเคราะห์
มิติศาสนา	เอกสารอิสลามศึกษา นักวิชาการ และการ สัมภาษณ์	สุขภาวะทางจิตวิญญาณเริ่มต้นความสัมพันธ์ กับอัลลอฮ์ การปลูกฝังศรัทธา และการสร้างความรัก ต่ออัลลอฮ์
มิติพฤติกรรม	งานวิจัยด้านพฤติกรรมเด็ก ผู้ดูแลเด็ก และครู	สุขภาวะทางจิตวิญญาณแสดงออกผ่านการปฏิบัติ มารยาท การละหมาด การควบคุมตนเอง การ เลียนแบบ การฝึกวินัย
มิติการศึกษา	เอกสารด้านการศึกษา ครู และผู้ดูแลเด็ก	การพัฒนาจิตวิญญาณเกิดผ่านกระบวนการเรียนรู้ การจัดประสบการณ์ กิจกรรม และสภาพแวดล้อมที่ เอื้อต่อการเรียนรู้
ความเชื่อมโยงของ ทั้ง 3 มิติ	การสังเคราะห์ข้อมูลจาก เอกสารและภาคสนาม ร่วมกัน	ความศรัทธานำสู่การปฏิบัติ การเรียนรู้และ ประสบการณ์ช่วยเหลือหลอมให้ความเชื่อและ พฤติกรรมพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
นิยามเชิงบูรณาการ	การวิเคราะห์และ เปรียบเทียบทุกแหล่งข้อมูล	สุขภาวะทางจิตวิญญาณวิถีอิสลามพัฒนาศรัทธา การปฏิบัติ และการเรียนรู้เข้าด้วยกันในบริบทชีวิต ของเด็กปฐมวัยมุสลิม

จากตารางพบว่า นิยามในมิติศาสนานิยามเกี่ยวกับความสัมพันธ์และการสร้างความรักต่ออัลลอฮ์ มิติพฤติกรรมคือการแสดงออกของจิตวิญญาณผ่านการปฏิบัติ ทั้งมารยาทและการปฏิบัติศาสนกิจ และ การศึกษา คือ กระบวนการพัฒนาแบบองค์รวมผ่านการจัดประสบการณ์และกิจกรรม โดยแต่ละมิติมีจุดเน้นที่ต่างกัน ดังตาราง

ตารางที่ 2 แสดงการวิเคราะห์ความหมายจิตวิญญาณแต่ละมิติ

ประเด็น	ศาสนา	พฤติกรรม	การศึกษา
จุดเน้น	ภายใน (Inner faith)	ภายนอก (Observable)	กระบวนการ (Process)
ธรรมชาติ	นามธรรม	รูปธรรม	เชิงระบบ
บทบาท	อัลลอฮ์	ตัวเด็ก	พ่อแม่/ครู

จากตาราง ชี้ให้เห็นประเด็นสำคัญในแต่ละมิติ ได้แก่ มิติศาสนาเน้นภายในที่มีความเป็นนามธรรม มิติพฤติกรรมเน้นภายนอก มีความเป็นรูปธรรมผ่านพฤติกรรมของเด็ก และมิติการศึกษา ที่เน้นกระบวนการผ่านระบบที่จัดขึ้นโดยผู้ดูแลเด็ก

**ผลการศึกษาผลการวิเคราะห์และเปรียบเทียบโครงสร้างแนวคิดของแต่ละมิติ เพื่อนำไปสู่
การพัฒนากรอบนิยามเชิงบูรณาการสำหรับการพัฒนาเด็กปฐมวัยมุสลิม**

จากการศึกษา พบว่า แต่ละมิตินี้มีจุดเน้น ลักษณะสำคัญที่ต่างกัน โดยมิติศาสนาเน้นความสัมพันธ์กับอัลลอฮ์ โดยพบการปลูกฝังศรัทธา และการสร้างความรักต่ออัลลอฮ์ ขณะที่มิติพฤติกรรมเน้นการปฏิบัติผ่านการแสดงออกในชีวิตประจำวัน เช่น การปฏิบัติตามศาสนกิจตามวัย การเลียนแบบแบบอย่าง และการเสริมแรง ส่วนมิติการศึกษานี้เน้นกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาแบบองค์รวม ผ่านการจัดประสบการณ์ การเรียนรู้ผ่านกิจกรรม และบทบาทของครูและครอบครัว

อภิปรายผล

อภิปรายผลการสังเคราะห์นิยามเชิงลึกของสุขภาวะทางจิตวิญญาณในวิถีอิสลาม โดยเชื่อมโยงมิติความเชื่อ พฤติกรรม และการศึกษาในฐานะระบบความหมายที่บูรณาการกัน

ข้อค้นพบจากการศึกษานี้ทำให้เข้าใจว่า การพัฒนาสุขภาวะทางจิตวิญญาณในอิสลามมิได้เริ่มจากการควบคุมพฤติกรรมภายนอกของเด็กเป็นลำดับแรก หากเริ่มจากการหล่อหลอมภายในผ่านความศรัทธา ความรัก และความผูกพันกับอัลลอฮ์ มิติศาสนาจึงมิได้ทำหน้าที่เพียงเป็นฐานของความเชื่อ แต่แสดงให้เห็นว่า กรอบแนวคิดอิสลามมองจิตวิญญาณในฐานะความสัมพันธ์เชิงความหมายระหว่างมนุษย์กับอัลลอฮ์ มากกว่าการมองเป็นคุณลักษณะทางจิตวิทยาที่แยกจากบริบทศาสนา สอดคล้องกับแนวคิดของ Al-Ghazali (2013) และ Ibn Qayyim al-Jawziyyah (2005) ที่อธิบายว่า การพัฒนาจิตวิญญาณในอิสลามเริ่มจากการพัฒนาหัวใจและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับอัลลอฮ์ ก่อนปรากฏเป็นพฤติกรรมภายนอกในชีวิตประจำวัน ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ทางสังคมที่มองว่า เด็กเรียนรู้ผ่านการสังเกตและการเลียนแบบบุคคลรอบตัว โดย Herman et al (2025) อธิบายว่า เด็กปฐมวัยเรียนรู้ผ่านการสังเกต การเลียนแบบ และการได้รับการเสริมแรงจากบุคคลรอบตัว ซึ่งมีส่วนต่อการพัฒนาพฤติกรรมและการเรียนรู้ของเด็ก ข้อค้นพบดังกล่าวทำให้เข้าใจว่า ในมุมมองอิสลาม การพัฒนาจิตวิญญาณมิใช่กระบวนการที่ปล่อยให้เกิดขึ้นเองตามวัย หากเป็นกระบวนการหล่อหลอมที่ต้องอาศัยความสัมพันธ์ การดูแล และสภาพแวดล้อมที่มีความหมายต่อเด็กอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับแนวคิดพัฒนาการเด็กของ Vygotsky และ Bronfenbrenner ที่ให้ความสำคัญกับบริบททางสังคมและปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับสิ่งแวดล้อมในการพัฒนาเด็ก การค้นพบนี้กับแนวคิดอิสลามที่มองมนุษย์แบบองค์รวม โดยศาสนาไม่ได้แยกออกจากการดำเนินชีวิต แต่มีความสัมพันธ์กับการคิด การปฏิบัติ และการเรียนรู้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่า สุขภาวะทางจิตวิญญาณวิถีอิสลามไม่สามารถพัฒนาโดยแยกส่วนได้ เพราะความเชื่อมีส่วนต่อการปฏิบัติ ขณะที่การปฏิบัติและการเรียนรู้ก็ช่วยหล่อหลอมความเชื่อของเด็กค่อย ๆ พัฒนาและมั่นคงมากขึ้น จึงทำให้กรอบนิยามเชิงบูรณาการที่พัฒนาขึ้นจากการศึกษานี้มีลักษณะหล่อหลอมกันระหว่างศรัทธา การปฏิบัติ และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในบริบทชีวิตจริงของเด็กปฐมวัยมุสลิม

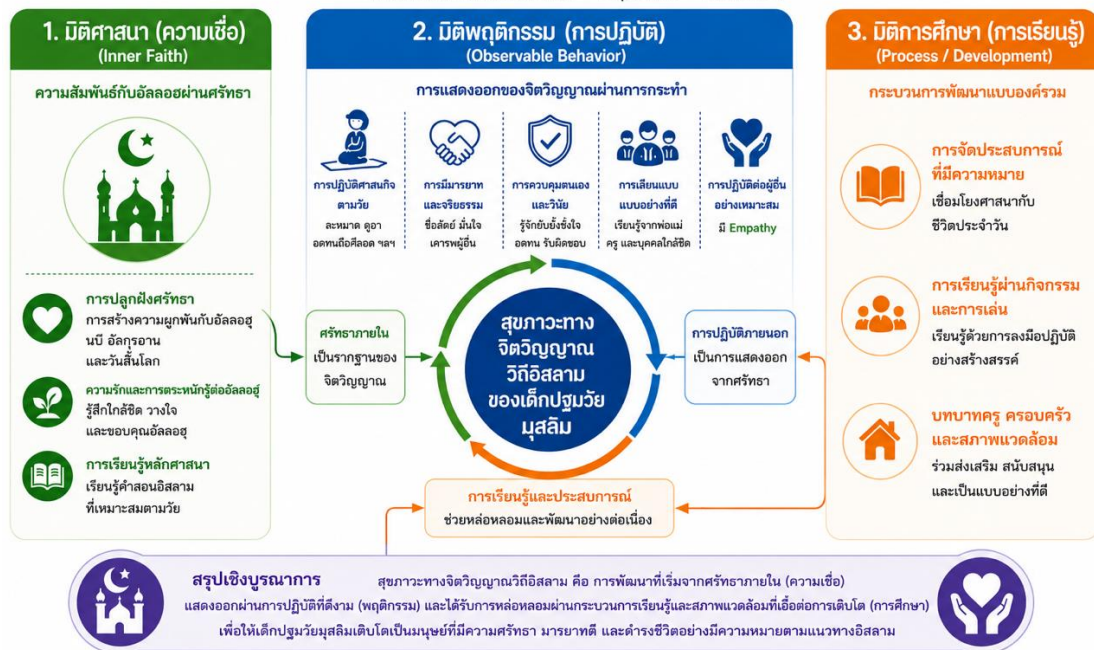
อภิปรายผลการวิเคราะห์และเปรียบเทียบโครงสร้างแนวคิดของแต่ละมิติ เพื่อนำไปสู่การพัฒนากรอบนิยามเชิงบูรณาการสำหรับการพัฒนาเด็กปฐมวัยมุสลิม

เมื่อพิจารณาในเชิงโครงสร้างแนวคิด มิติศาสนาคือรากฐานจิตวิญญาณ มิติพฤติกรรมคือการแสดงออกเชิงรูปธรรม และมิติการศึกษากลับมาขับเคลื่อนการพัฒนาให้ดำเนินอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นกรอบนิยามเชิงบูรณาการของสุขภาวะทางจิตวิญญาณวิถีอิสลามของเด็กปฐมวัยมุสลิมจึงหมายถึง ความผูกพันต่ออัลลอฮ์

ฐที่สัมพันธ์กับกระบวนการเรียนรู้และประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน สู่การแสดงออกผ่านพฤติกรรมที่สอดคล้องกับหลักศาสนา โดยได้รับการหล่อหลอมผ่านกระบวนการเรียนรู้และบริบททางสังคมอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ในยามนี้มีจุดเด่นคือ การรวม 3 มิติของสุทธภาวะจิตวิญญาณ โดย เชื่อมความเชื่อ belief พฤติกรรม behavior และการศึกษา learning system ซึ่งให้เห็นว่า สุทธภาวะทางจิตวิญญาณในอิสลามมิใช่คุณลักษณะที่เกิดขึ้นเฉพาะภายในตัวเด็ก แต่เป็นผลจากกระบวนการหล่อหลอมระหว่างศรัทธา ปฏิบัติ และบริบททางสังคม ดังภาพต่อไปนี้

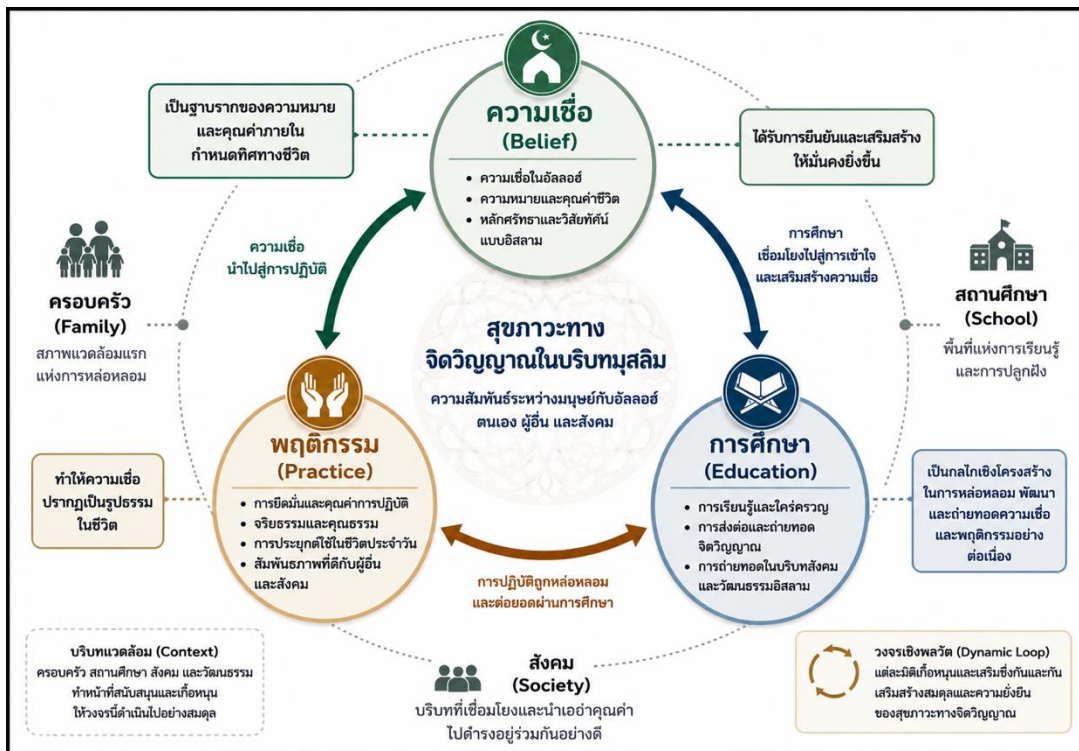
กรอบแนวคิดเชิงบูรณาการสุทธภาวะทางจิตวิญญาณวิถีอิสลามของเด็กปฐมวัยมุสลิม

เชื่อมโยง 3 มิติ : ความเชื่อ – พฤติกรรม – การศึกษา

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการสุทธภาวะทางจิตวิญญาณวิถีอิสลามของเด็กปฐมวัยมุสลิม จากภาพแสดงให้เห็นว่า สุทธภาวะทางจิตวิญญาณในอิสลามไม่สามารถอธิบายผ่านกรอบคิดเชิงเส้นที่แยกความเชื่อจากการปฏิบัติหรือการเรียนรู้ได้ เพราะทั้งสามมิติทำหน้าที่หล่อหลอมกันอย่างต่อเนื่อง ในชีวิตจริงของเด็ก ข้อค้นพบดังกล่าวสร้างความเข้าใจว่า จิตวิญญาณมิใช่เพียงภาวะภายใน แต่สามารถอธิบายผ่าน 3 มิติสำคัญ ได้แก่ มิตาศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับการค้นพบของ Ibn Qayyim al-Jawziyyah (2005), Al-Ghazali (2013) ที่ระบุว่าคือการสร้างความสัมพันธ์กับอัลลอฮ์ มิตพฤติกรรมสอดคล้องกับการค้นพบของ Ilham (2020) ที่พบว่า จิตวิญญาณคือการที่ใช้ความศรัทธา ปัญญา และวิทยาศาสตร์ในการเพื่อเผชิญความท้าทายของโลกสมัยใหม่ และมิตการศึกษาที่สอดคล้องกับ Akrim (2020) ว่าการพัฒนาจิตวิญญาณต้องใช้กระบวนการวิธีการ กิจกรรมที่ผสานศรัทธาและความรู้ ซึ่งแยกกันไม่ได้ แต่ละมิติมีจุดเน้น ธรรมชาติ และบทบาทที่แตกต่างกัน ทำหน้าที่เกื้อหนุนกันโดยสามารถวิเคราะห์หรือนิยามเชิงเปรียบเทียบ

ข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า สุขภาวะทางจิตวิญญาณมิใช่สภาวะที่เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ แต่เป็นผลของกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่องผ่านประสบการณ์ การเรียนรู้ และปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ธรรมชาติของจิตวิญญาณจึงมีครู สถาบันการศึกษา และครอบครัวทำหน้าที่เป็นกลไกเชิงโครงสร้างในการหล่อหลอม ถ่ายทอด และเสริมสร้างทั้งความเชื่อและพฤติกรรมให้ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยจึงเสนอว่า สุขภาวะจิตวิญญาณควรถูกเข้าใจในฐานะกระบวนการพัฒนาที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องผ่านการเรียนรู้ การปฏิบัติ และประสบการณ์ชีวิต มากกว่าการเป็นผลลัพธ์ปลายทางของการพัฒนา ดังภาพ

ภาพที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ของความหมายของสุขภาวะทางจิตวิญญาณวิถีอิสลามสำหรับเด็กปฐมวัยมุสลิม

จากภาพอธิบายว่า สุขภาวะทางจิตวิญญาณวิถีอิสลามของเด็กปฐมวัยเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อ การปฏิบัติ และการศึกษา โดยมีครอบครัว โรงเรียน และสังคมหล่อหลอมพัฒนาการของเด็กอย่างต่อเนื่อง ดังตาราง

ตารางที่ 2 แสดงการวิเคราะห์นิยามเชิงเปรียบเทียบ

มุมมองแต่ละมิติ	แก่นนิยาม	จุดเน้น	ลักษณะของมิติ
ศาสนา	ความเชื่อความสัมพันธ์ กับอัลลอฮ์ผ่านศรัทธา	ความเชื่อ (Iman)	การปลูกฝังศรัทธา การสอนศาสนา การสร้างความรักต่ออัลลอฮ์
พฤติกรรม	การแสดงออกของจิต วิญญาณผ่านการกระทำ	การปฏิบัติ (Amal)	การปฏิบัติศาสนกิจตามวัย การฝึก วินัย การเลียนแบบแบบอย่าง การ เสริมแรง
การศึกษา	กระบวนการพัฒนาแบบ องค์รวมของเด็ก	การเรียนรู้ (Development)	การจัดประสบการณ์ การเรียนรู้ผ่าน กิจกรรม ครู ครอบครั

จากตารางแสดงให้เห็นการเปลี่ยนผ่านของจิตวิญญาณจากนามธรรมสู่รูปธรรม โดยทำหน้าที่เป็น
ตัวกลางที่ทำให้ความเชื่อถูกแสดงออกผ่านการกระทำที่สามารถสังเกตและประเมินได้ ธรรมชาติของมิตินี้จึงมี
ลักษณะเป็นรูปธรรมและมีบทบาทสำคัญในการทำให้จิตวิญญาณปรากฏ อย่างไรก็ตาม การยึดพฤติกรรมเพียง
อย่างเดียวอาจนำไปสู่การลดทอนความหมายของจิตวิญญาณ หากไม่เชื่อมโยงกับมิติภายในของความเชื่อ และ
มิติด้านการศึกษาที่เน้นกระบวนการ สอดคล้องกับการค้นพบของ Akrim (2022), Manraden, Assalihee et al.
(2025), Hilmi and Ali (2026) ที่อธิบายมุมมองของสุขภาวะทางจิตวิญญาณด้านศาสนาเกี่ยวกับความสัมพันธ์
กับอัลลอฮ์ ด้านพฤติกรรมเกี่ยวกับการแสดงออกผ่านการกระทำ และด้านการศึกษา ผ่านการจัดประสบการณ์
พัฒนาจิตวิญญาณผ่านกิจวัตรประจำวันของเด็ก โดยการบูรณาการคุณค่าอิสลามเข้ากับวิทยาศาสตร์และ
เทคโนโลยี ซึ่งก่อให้เกิดความยั่งยืนของการพัฒนาในสังคมร่วมสมัย

เมื่อพิจารณาเชิงสังเคราะห์ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ทั้งสามมุมมองมิได้เป็นกรอบคิดที่แข่งขันกัน
หากแต่เป็น ระบบความสัมพันธ์เชิงเกื้อหนุนกัน อย่างไรก็ตามพบความตึงเครียดเชิงญาณวิทยา
(epistemological tension) ในการอธิบาย ความหมาย เมื่อเปรียบเทียบกับวรรณกรรมสากล เช่นแนวคิดจิต
วิญญาณแบบโลกวิสัย เช่น ของ Parsons (2018) Wixwat and Saucier (2021) และ Pargament (2023)
ที่มองว่าความหมายทางจิตวิญญาณเป็นผลของการสร้างความหมายเชิงปัจเจกโดยไม่จำเป็นต้องยึดโยง
กับอัลลอฮ์หรือพระเจ้าของแต่ละศาสนา อธิบายการกระทำโดยไม่อ้างอิงความหมายภายใน ทำให้มิติภายในของ
จิตวิญญาณไม่ได้รับการอธิบายอย่างชัดเจน จุดแตกต่างสำคัญของกรอบนิยามนี้ คือ การอธิบายสุขภาวะทาง
จิตวิญญาณในฐานะกระบวนการพัฒนา มากกว่าการมองเป็นคุณลักษณะ หรือ ผลลัพธ์ ที่แยกขาดจากบริบท
โดยให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างศรัทธา การปฏิบัติ และการเรียนรู้ในชีวิตประจำวันของเด็กอย่าง
ต่อเนื่อง

โดยแนวคิดพัฒนาการของ Piaget (1978) และ Levine, Kohlberg et al. (1985) เน้นการให้เหตุผล
เชิงศีลธรรม ไม่ให้ความสำคัญกับมิติความสัมพันธ์กับพระเจ้า ความแตกต่างนี้ชี้ให้เห็นว่า สิ่งที่กำลังถูกถกเถียงมิใช่
เพียงความหมายของจิตวิญญาณแต่คือแหล่งที่มาของความหมายว่าควรถูกวางไว้ที่ปัจเจกหรือสิ่งเหนือ

ธรรมชาติในบางความเชื่อ และในอิสลามคืออัลลอฮ์ ซึ่งการสังเคราะห์นิยามบูรณาการในงานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบหลักในอิสลามของศรัทธา การปฏิบัติ และ ความงดงามทางใจ ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า สุขภาวะจิตวิญญาณในอิสลามจึงเกี่ยวข้องกับทั้งมิติความเชื่อ การปฏิบัติ และการพัฒนาภายใน ซึ่งแสดงออกผ่านความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน (Habibi 2024, Andri, Nisa et al. 2025) ข้อค้นพบจากการศึกษานี้นำไปสู่การปรับกรอบการพัฒนาเด็กปฐมวัยมุสลิมจากการเน้นการสอนศาสนาสู่การสร้างประสบการณ์ทางจิตวิญญาณโดยการสร้างความผูกพันกับอัลลอฮ์ การปฏิบัติ และการเรียนรู้เข้าด้วยกัน

สรุปผล

สุขภาวะทางจิตวิญญาณวิถีอิสลามของเด็กปฐมวัยมุสลิมเป็นโครงสร้างพหุมิติ ประกอบด้วยมิติศาสนา พฤติกรรม และการศึกษา ล้วนเกี่ยวพันกันไม่สามารถอธิบายได้อย่างสมบูรณ์หากแยกออกจากกัน โดยเริ่มจากศรัทธาภายใน ผ่านกระบวนการเรียนรู้ และแสดงออกเป็นการปฏิบัติ ซึ่งจำเป็นต้องออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างศรัทธา พฤติกรรม และประสบการณ์ชีวิตอย่างเป็นระบบ ข้อค้นพบทำให้ทราบว่า ช่องว่างสำคัญขององค์ความรู้ในปัจจุบันมิใช่เพียงการขาดข้อมูล แต่เป็นการขาดการบูรณาการ จึงควรมีการพัฒนากรอบแนวคิด ทฤษฎี วิจัย และแนวปฏิบัติเพื่อก้าวข้ามการศึกษาแบบแยกส่วนสู่การสร้างองค์ความรู้เชิงบูรณาการที่สามารถอธิบาย พัฒนา และประยุกต์ใช้สุขภาวะทางจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นโจทย์การศึกษาวิจัยในอนาคตเพื่อการพัฒนาสุขภาวะจิตวิญญาณสำหรับเด็กปฐมวัยมุสลิมและวัยอื่น ๆ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ หน่วยงานทางการศึกษา ครอบครัวยุคใหม่ และผู้ดูแลเด็กสามารถนำกรอบนิยามเชิงบูรณาการของสุขภาวะทางจิตวิญญาณวิถีอิสลามไปใช้ออกแบบการเรียนรู้และการดูแลเด็กทั้งในมิติการสร้างความรู้ความผูกพันกับอัลลอฮ์ การปฏิบัติ และประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน ทั้งในบริบทครอบครัว โรงเรียน มัสยิด และชุมชน สามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตร กิจกรรมและการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาจิตวิญญาณ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษการพัฒนาสุขภาวะทางจิตวิญญาณวิถีอิสลามในบริบทที่หลากหลายมากขึ้น ทั้งในด้านช่วงวัย พื้นที่ และบริบททางสังคมวัฒนธรรม เพื่อเปรียบเทียบลักษณะการพัฒนาและเงื่อนไขที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการหรือการพัฒนาโปรแกรมที่นำกรอบนิยามเชิงบูรณาการไปใช้จริง เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นต่อการเรียนรู้ พฤติกรรม และการดำเนินชีวิตของเด็กปฐมวัยมุสลิมในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

- Akrim, A. (2022). A new direction of Islamic education in Indonesia: Opportunities and challenges in the Industrial Revolution Era 4.0. *Edukasi Islami: Jurnal Pendidikan Islam*, 11(01), 35-48.
- Al-Ghazali (2013). The beginning of guidance. Islamic Texts Society.
- Andri, A. S., et al. (2025). The Future Of Islamic Education: Opportunities And Challenges. *IJGIE (International Journal of Graduate of Islamic Education)*, 6(2), 315-335.
- Bowlby, J. (1982). Attachment and loss: retrospect and prospect. *Am J Orthopsychiatry*, 52(4), 664-678.
- Cook, S. W., et al. (2011). Integrating sacred writings in therapy.
- Creswell, J. W., et al. (2011). Best practices for mixed methods research in the health sciences. *Bethesda (Maryland): National Institutes of Health*, 2013, 541-545.
- Fauzi, I., et al. (2023). The Concept Of Fitrah Perspective Yasin Mohamed In Fitra's Book: The Islamic Concept Of Human Nature. *JHSS (Journal of Humanities and Social Studies)*, 7(2), 622-626.
- Herman, Herlina, Hasan, M., & Ahmar, A. S. (2025). Integrating social learning and experiential learning theories: a novel augmented reality approach to enhancing social skills in early childhood education. *Cogent Education*, 12(1), 2556889.
- Habibi, H. (2024). Revitalization of the Islamic Education Paradigm: An Islamic Epistemological Perspective. *Bestari| Jurnal Studi Pendidikan Islam*, 21(2).
- Hilmi, F. F. and M. Ali (2026). Reorienting the quality paradigm of Islamic education in modern era: Challenges, values, and strategic directions. *Research Horizon*, 6(1), 383-396.
- Ibn Qayyim al-Jawziyyah (2005). *Madarij al-salikin*. Dar al-Kitab al-'Arabi.
- Ilham, D. (2020). The challenge of Islamic education and how to change. *International Journal of Asian Education*.
- Levine, C., et al. (1985). The current formulation of Kohlberg's theory and a response to critics. *Human development*, 28(2), 94-100.
- Manraden, M. K., et al. (2025). The Spirit of Early Years: Exploring the Meaning of Islamic Spiritual Well-being among Muslim Early Childhood. *Journal of Islamic Studies, Prince of Songkla University* 16(2), 39-55.
- Pargament, K. I. (2023). From research to practice: Three waves in the evolution of the psychology of religion and spirituality. *Spiritual Psychology and Counseling*, 8(3), 207-225.
- Parsons, W. B. (2018). Being spiritual but Not religious. Past, Present, Future (s).

- Piaget, J. (1978). Piaget's theory of intelligence, Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Piaget, J. and M. T. Cook (1952). The origins of intelligence in children.
- Podhisita, P. (2004). The art and science of qualitative research. Bangkok, Amarin Printing & Publishing.
- Rothman, A. and A. Coyle (2018). Toward a framework for Islamic psychology and psychotherapy: An Islamic model of the soul. *Journal of religion and health*, 57(5), 1731-1744.
- Vygotsky, L. S., et al. (1978). The development of higher psychological processes, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Wertsch, J. V. (2008). From social interaction to higher psychological processes. *Human development*, 51(1), 66-79.
- Wixwat, M. and G. Saucier (2021). Being spiritual but not religious. *Current Opinion in Psychology*, 40, 121-125.

คำภาษาไทยถิ่นใต้ในวิดีโอสั้นบนแอปพลิเคชันติ๊กต็อก Southern Thai Dialect Words in TikTok Short Videos

จริญญา ธรรมโชติ¹

Jarinya Thammachoto¹

บทคัดย่อ

การศึกษาคำภาษาไทยถิ่นใต้ในวิดีโอสั้นบนแอปพลิเคชันติ๊กต็อกมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะของคำภาษาไทยถิ่นใต้ที่ถูกสร้างสรรค์เป็นเนื้อหาของวิดีโอสั้นบนช่องทางติ๊กต็อก โดยเก็บข้อมูลจากช่องที่นำเสนอเนื้อหาภาษาไทยถิ่นใต้ ช่อง ฮาโรยยย จำนวน 25 คลิป ตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน 2565 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2568 ผลการศึกษาพบว่า มีลักษณะของคำที่ปรากฏในเนื้อหาของคลิปวิดีโอสั้นสามารถจำแนกได้เป็น 5 ประการใหญ่ ๆ ได้แก่ 1) คำพ้องเสียง 2) คำหลายความหมาย 3) คำที่มีรูปแปรหลายรูปแปร 4) คำเก่าหรือคำที่ใช้บ่อยลง 5) คำศัพท์เฉพาะในภาษาไทยถิ่นใต้ ซึ่งแบ่งได้เป็น 7 ประเภทย่อย ได้แก่ 5.1) คำกริยา 5.2) คำขยาย 5.3) คำเรียกชื่อเฉพาะ 5.4) คำอุทานและคำแสดงอารมณ์ 5.5) คำเรียกขาน 5.6) คำบอกทิศทาง และ 5.7) คำบอกเวลา คำในหมวดต่าง ๆ เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของคำภาษาไทยถิ่นใต้ที่แตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐานและภาษาไทยถิ่นอื่น จึงสามารถนำมาสร้างสรรค์เป็นเนื้อหาในวิดีโอสั้นเพื่อให้ความรู้และความบันเทิงแก่ผู้ชมได้อย่างน่าสนใจ

คำสำคัญ : คำภาษาไทยถิ่นใต้ ติ๊กต็อก วิดีโอสั้น ฮาโรยยย

¹ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000 ประเทศไทย
Department of Thai, Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University, Songkhla 90000, Thailand.

Abstract

This study aims to investigate the characteristics of Southern Thai dialect words utilized in content creation for short videos on TikTok platform. Data were collected from 25 video clips on the Ha Royyy channel, which specializes in Southern Thai dialect content, during the period from September 1, 2022, to December 31, 2025.

The findings reveal that the vocabulary appearing in these short videos can be classified into 5 major categories: 1) Homophones 2) Polysemous words (words with multiple meanings) 3) Words with multiple variant forms 4) Archaic words or words with declining usage and 5) Specific Southern Thai vocabulary which can further be divided into 7 sub-types: 5.1) Verbs 5.2) Modifiers 5.3) Proper nouns 5.4) Interjections and emotive words 5.5) Terms of address 5.6) Directional terms and 5.7) Temporal terms (time-related words)

These categories demonstrate the unique linguistic identity of the Southern Thai dialect, which distinguishes it from Standard Thai and other regional dialects. Consequently, these linguistic features can be creatively integrated into short video content to provide viewers with an engaging blend of educational value and entertainment.

Keyword : Southern Thai dialect word, TikTok, Short Video, Haroyyy

บทนำ

ในยุคสังคมสื่อสารออนไลน์ ผู้คนมีอิสระที่จะผลิตสื่อของตนเองได้ง่าย ๆ โดยไม่ต้องใช้เงินลงทุนมหาศาล และเผยแพร่สื่อผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ต่าง ๆ แพลตฟอร์มหนึ่งที่กำลังได้รับความนิยมอย่างมากได้แก่ แอปพลิเคชันติ๊กต็อก (TikTok) ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้คนสามารถผลิตวิดีโอสั้นได้ด้วยตัวเอง (User-Generated Content) ในช่วงแรกจำกัดความยาวของวิดีโอไว้ที่ 15 – 60 วินาที เพื่อเน้นความสั้นกระชับของเนื้อหา ต่อมาได้เพิ่มความยาวของวิดีโอเป็น 3 นาทีและปัจจุบันวิดีโอสามารถมีความยาวได้ถึง 10 นาทีเพื่อรองรับเนื้อหาที่หลากหลายและมีรายละเอียดมากขึ้น ติ๊กต็อกได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเนื่องจากองค์ประกอบหลายอย่าง เช่น การให้ผู้ใช้งานสร้างเนื้อหาได้ด้วยตนเอง มีเครื่องมือภายในแอปพลิเคชันที่ช่วยสร้างสรรค์วิดีโอผ่านการตัดต่อด้วยขั้นตอนง่าย ๆ มีเพลงประกอบให้เลือกใช้ และมีการสร้างกิจกรรมท้าทาย (Challenge) ต่าง ๆ เช่น การเต้นตามศิลปินนักร้อง การแสดงท่าทางเลียนแบบคนดัง ก่อให้เกิดกระแสนิยมที่ผู้ใช้ต่างอยากเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมท้าทายนั้น วิดีโอสั้นที่ได้รับความนิยมอาจกลายเป็นไวรัลได้ภายในข้ามคืน ติ๊กต็อกจึงเป็นทั้งแหล่งสร้างสรรค์ความบันเทิงของผู้ใช้ และยังช่วยสร้างชื่อเสียงสร้างรายได้ให้กับเหล่านักสร้างสรรค์เนื้อหา (Content creator) อีกด้วย (ธนภรณ์ ชมภู, 2564)

เมื่อติดตอกเปิดโอกาสให้ผู้ใดทุกคนสามารถเป็นนักสร้างสรรค์เนื้อหาได้ ดังนั้นพื้นที่ที่เคยถูกกดทับให้เป็นเพียงส่วนประกอบย่อย เช่น ภาษาไทยถิ่นก็กลับกลายมามีพื้นที่ในการแสดงออกถึงคุณค่าและอัตลักษณ์ของตนเองได้ทัดเทียมกับภาษาไทยมาตรฐานหรือภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ หรือภาษาจีน แต่เดิมภาษาไทยถิ่นถูกนำเสนอผ่านละครโทรทัศน์ ด้วยการสร้างภาพจำของตัวละครที่พูดภาษาไทยถิ่นว่าเป็นคนบ้านนอก ซื่อ ไม่ทันคน หรือน่าตลกขบขัน กลายเป็นภาษาที่ไม่มีศักดิ์ศรี ทำให้คนในท้องถิ่นเกิดความอับอายที่จะพูดภาษาถิ่นของตน (อรวี บุญนาค และเก๋ แดงสกุล, 2559) แต่เมื่อย้ายแพลตฟอร์มมายังสื่อสังคมออนไลน์ปรากฏว่าเนื้อหาที่น่าสนใจเกี่ยวกับภาษาไทยถิ่นกลับได้รับความนิยมและมีคลิปวิดีโอหลายคลิปที่มีการเข้าชมมากกว่า 1 ล้านครั้ง นำมาซึ่งชื่อเสียงและรายได้ให้กับนักสร้างสรรค์เนื้อหาภาษาไทยถิ่น เป็นการยกระดับภาษาไทยถิ่นให้เป็นที่ยอมรับในระดับประเทศ เนื้อหาของวิดีโอสั้นกลุ่มภาษาไทยถิ่นมีจุดประสงค์เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับภาษาไทยถิ่น นำเสนออัตลักษณ์ของท้องถิ่น พร้อมทั้งให้ความบันเทิงควบคู่กันไป ส่วนช่อง (Channel) ที่นำเสนอเนื้อหาภาษาไทยถิ่นได้ที่ได้รับความนิยมมีหลายช่องด้วยกัน เช่น ช่องแหล่งเล่าของจรี ช่องฮาโรยยย ช่องภูผาคันที่เข้ม ๆ ช่องAing.Alisa ช่องThomas Tom ช่องรู้ว่า ช่องสุณา Channel เป็นต้น

งานวิจัยที่ศึกษาช่องในติดตอกที่น่าสนใจเนื้อหาเกี่ยวกับภาษาไทยถิ่นได้ยังมีไม่มากนัก และในการวิจัยครั้งนี้ได้ประยุกต์แนวคิดจากงานวิจัยจำนวน 3 เรื่องต่อไปนี้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ งานวิจัยเรื่องกลวิธีการสร้างอารมณ์ขันใน TikTok ช่องเล็ก นูรพา (ชนิดา สิงห์สีทาและรุ่งรัตน์ ทองสกุล, 2566) งานวิจัยเรื่องการประกอบสร้างตัวตนและกลวิธีสร้างอารมณ์ขันใน TikTok ช่องแหล่งเล่า (จรี) (รุ่งรัตน์ ทองสกุล และกชวรรณ แสงไพบุลย์, 2568) และงานวิจัยเรื่องเนื้อหาและอัตลักษณ์ของวิดีโอสั้นที่ใช้ภาษาไทยถิ่นได้บนแอปพลิเคชันติ๊กต็อก (พงศธรณ์ จันทรแสงกุล, 2567) จากงานวิจัยทั้ง 3 เรื่องแสดงให้เห็นถึงการนำเสนอความแตกต่างของภาษาไทยถิ่นได้กับภาษาไทยมาตรฐานหรือภาษาไทยถิ่นอื่น และเนื้อหาที่ปรากฏส่วนใหญ่จะเน้นถึงการใช้คำภาษาไทยถิ่นได้

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาลักษณะของคำที่ปรากฏในเนื้อหาของวิดีโอสั้นเกี่ยวกับภาษาไทยถิ่นได้ว่ามีลักษณะเช่นไร ลักษณะของคำเหล่านี้สามารถใช้สร้างความน่าสนใจให้กับเนื้อหาของวิดีโอได้อย่างไร โดยศึกษาจากช่องติดตอกช่อง ฮาโรยย ที่มีผู้ติดตามจำนวน 702,400 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 15 เมษายน 2569) เนื่องจากช่องฮาโรยยถือเป็นหนึ่งในผู้นำในการสร้างสรรค์เนื้อหาของภาษาไทยถิ่นได้ที่ได้รับความนิยม มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาคำภาษาไทยถิ่นได้ในวิดีโอสั้นบนแอปพลิเคชันติ๊กต็อกในช่อง ฮาโรยย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคำภาษาไทยถิ่นใต้และเนื้อหาในวิดีโอสั้นทางแอปพลิเคชันติ๊กต็อก
2. เก็บรวบรวมข้อมูลจากวิดีโอสั้นที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะต่าง ๆ ของภาษาไทยถิ่นใต้บนแอปพลิเคชัน ติ๊กต็อก จากช่องฮาโรยอย เนื่องจากช่องฮาโรยอยเป็นช่องที่น่าเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับภาษาไทยถิ่นใต้เป็นหลัก และเป็นช่องที่ได้รับความนิยมโดยมีจำนวนผู้ติดตาม 702.4K (เจ็ดแสนสองพันสี่ร้อยคน, ข้อมูล ณ วันที่ 15 เมษายน 2569) เก็บรวบรวมวิดีโอสั้นที่เผยแพร่ตั้งแต่วันที่ ถึงวันที่ 1 กันยายน 2565 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2568 และสุ่มคลิปวิดีโอสั้นโดยใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย (Random sampling) มาจำนวน 30 คลิป
3. ถอดข้อความจากบทพูดในวิดีโอสั้น และจดบันทึกคำบรรยายที่ปรากฏในวิดีโอสั้น
4. นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมและถอดความได้มาวิเคราะห์ตามแนวทางการวิจัยที่กำหนดไว้
5. เรียบเรียงและนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

เนื้อหาเกี่ยวกับคำภาษาไทยถิ่นใต้ในวิดีโอสั้นบนติ๊กต็อกของช่องฮาโรยอย ส่วนใหญ่จะนำเสนอด้วยการพูดภาษาไทยกลางแต่ใช้สำเนียงการพูดภาษากลางแบบคนใต้หรือที่เรียกว่าสำเนียงทองแดงซึ่งมีลักษณะเด่นคือการพูดกลางที่มีคำภาษาไทยถิ่นใต้ปะปนกันไป เนื้อหาจึงเน้นการเปรียบเทียบคำภาษาไทยถิ่นใต้กับคำภาษาไทยกลาง เพราะคำต่าง ๆ เหล่านี้อาจสร้างความงุนงงหรือความเข้าใจผิดให้ผู้ฟังที่พูดภาษาไทยถิ่นอื่น ๆ เจ้าของช่องมักจะนำเสนอคำภาษาไทยถิ่นใต้ผ่านบทสนทนาของคนใต้กับคนภาคกลางหรือภาคอื่น ๆ เพื่อสร้างปมการเข้าใจผิดและกลายเป็นความสนุกสนานเพลิดเพลิน ซึ่งสอดคล้องกับกลวิธีการสร้างอารมณ์ขันโดยการสร้างความผิดพลาดในงานวิจัยของชนิดา สิงห์สีทาและรุ่งรัตน์ ทองสกุล (2566) และมักจะมีคำบรรยายประกอบคำภาษาไทยถิ่นใต้โดยเขียนด้วยตัวอักษรไทยและใช้รูปวรรณยุกต์ที่ใกล้เคียงกับการออกเสียงมากที่สุด เช่น ไอ่หย่า มู่งแง่ว มีดจู้จี้ เป็นต้น เพื่อให้ช่วยให้ผู้ชมเข้าใจง่ายขึ้น ลักษณะของคำที่น่าเสนอสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

1. คำพ้องเสียง คำภาษาไทยถิ่นใต้ที่น่าเสนอส่วนหนึ่งเป็นคำพ้องเสียงกับคำภาษาไทยมาตรฐาน แต่มีความหมายที่แตกต่างกัน เมื่อคนใต้พูดภาษากลางโดยใช้คำภาษาไทยถิ่นใต้ที่มีเสียงใกล้เคียงกับคำในภาษาไทยมาตรฐานอาจจะทำให้ผู้ฟังเข้าใจผิดเป็นความหมายของคำภาษาไทยมาตรฐาน ดังตัวอย่าง

บทสนทนายระหว่างเพื่อนสองคนเรื่องการส่งงานให้อาจารย์

คนใต้ “ถึงอาจารย์ให้ส่งเทียมวันไหน”

คนอีสาน “ไม่มีส่งเทียมนะ มีแต่ส่งจริงเลย” (19/01/2566)

คำว่า เทียม หมายถึง ถึง, แคว ซึ่งในบทสนทนา หมายถึง “แล้วอาจารย์ให้ส่ง(งานได้)ถึงวันไหน” คู่สนทนาที่ไม่เข้าใจความหมายของภาษาไทยถิ่นใต้ จึงเข้าใจว่าคำว่า เทียม หมายถึง ปลอม จึงตอบกลับไ้ว่า ไม่มีการส่งงานปลอม มีแต่การส่งงานจริง

2. คำที่มีหลายความหมาย คำหลายความหมายสามารถทำให้ผู้ฟังเข้าใจผิดได้ ผู้พูดภาษาไทยถิ่นอื่นอาจจะไม่เข้าใจความหมายย่อยของคำในภาษาไทยถิ่นได้ เช่น

คำว่า ส้ม ในภาษาไทยถิ่นใต้ที่มีหลายความหมาย ดังจะเห็นได้จากประโยคตัวอย่างต่อไปนี้

“ฝากซื้ออะไรที่มันส้ม ๆ” หมายถึง ฝากซื้อของที่เปรี้ยว ๆ ส้มในประโยคนี้มีความหมายว่า รสชาติเปรี้ยว

“เอาของที่ส้ม ๆ ไปทิ้ง” หมายถึง เอาของที่เริ่มบูดส่งกลิ่นเหม็นเปรี้ยวไปทิ้ง ส้มในประโยคนี้มีความหมายว่า มีกลิ่นเหม็นบูดหรือเหม็นเปรี้ยว

“ช่วยซื้ออะไรส้ม ๆ มาหน่อย” หมายถึง ช่วยซื้อของที่มีสีส้มมาหน่อย ส้มในประโยคนี้มีความหมายว่า สีส้ม (16/03/2566)

จากประโยคตัวอย่างทั้งสามประโยค หากผู้ฟังไม่เข้าใจความหมายย่อยของคำว่าส้มในภาษาไทยถิ่นใต้ก็จะทำให้เข้าใจสับสนได้

3. คำที่มีรูปแปรหลายรูปแปร หมายถึง คำภาษาไทยถิ่นใต้มีคำที่ใช้เรียกสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยมีรูปแปร (variant) ที่แตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่น คำที่มีหลายรูปแปร เช่น คำเรียกพืช สัตว์ หรือสิ่งของ เนื่องจากได้รับอิทธิพลของคำยืมในภาษาต่างประเทศที่คนในพื้นที่นั้น ๆ รับเข้ามา รวมถึงการแปรของเสียงในคำหรือการกร่อนเสียงที่แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ การนำคำเหล่านี้มานำเสนอเป็นเนื้อหาช่วยให้ผู้ชมเข้าใจถึงความหลากหลายของศัพท์ในภาษาไทยถิ่นใต้มากขึ้น แม้แต่คนในภาคใต้ด้วยกันก็อาจจะไม่เข้าใจคำศัพท์ของคนใต้ต่างพื้นที่ จึงทำให้เกิดความเข้าใจผิดหรือกลายเป็นเรื่องตลกขบขันที่นำมาล้อเลียนกันเพื่อความสนุกสนาน เช่น

คำว่า มะม่วงหิมพานต์ ปรากฏรูปแปรในภาษาไทยถิ่นใต้หลายรูปแปรด้วยกัน เนื้อหาในวิดีโอสั้นจึงนำเสนอรายการคำศัพท์ต่าง ๆ ที่ใช้เรียกมะม่วงหิมพานต์ จำนวน 12 รูปแปร ได้แก่ 1) กาหยี 2) กาหยู 3) หัวครก 4) ม่วงเม็ดล่อ 5) ยาโหย้ 6) มะม่วงยางหุบ 7) เล็ดล่อ 8) ส้มม่วงพุนหวาย 9) มะม่วงพุนหัว 10) กะเตแก 11) บุเตแกแระ และ 12) นายอ (02/01/2566)

4. คำเก่าหรือคำที่ใช้บ่อยลง ซึ่งตรงกับลักษณะของกลุ่มคำในงานวิจัยของพัชรินทร์ ดวงศรี (2551) สองลักษณะคือ กลุ่มคำที่กำลังจางหายเป็นกลุ่มคำภาษาถิ่นที่ผู้พูดอายุน้อยแทบไม่รู้จำและไม่สามารถใช้คำศัพท์เหล่านี้ในการสื่อสาร และกลุ่มคำที่ไม่ถูกนำมาใช้ซึ่งเป็นกลุ่มคำภาษาถิ่นที่ผู้พูดอายุน้อยรู้จักแต่ไม่ใช้ เมื่อคนต่างวัยใช้คำศัพท์ไม่ตรงกันย่อมทำให้เกิดความไม่เข้าใจกันในการสื่อสาร การนำคำเหล่านี้มาสร้างเป็นเนื้อหาจึงช่วยส่งเสริมความเข้าใจระหว่างรุ่นอายุให้มากขึ้น ดังตัวอย่าง

ซุบ (จอง) ลายเคง (ก่อกวน, ทำลาย) แพซ่า (แซมพูสระผม) ชัดเจนพีเณรบุรณ์ (ชัดเจนที่สุด, พีเณรบุรณ์เป็นคำเสริมสร้อย) ชันซี (สัญญากันไว้) มาดฐาน (สุดยอด ดีมาก มาจากคำว่ามาตรฐาน) นักศิษย์เห้อ (อาการหนัก) (27/11/2567)

5. คำศัพท์เฉพาะในภาษาไทยถิ่นใต้ เป็นคำศัพท์ที่ใช้เฉพาะในภาษาไทยถิ่นใต้เมื่อใช้พูดกับคนต่างภูมิภาค ผู้ฟังต่างภูมิภาคจะไม่เข้าใจ คำในกลุ่มนี้สามารถแบ่งออกเป็น 7 กลุ่มย่อยได้ ดังนี้

5.1 คำกริยา หมายถึงคำที่ใช้แสดงอาการต่าง ๆ เช่น คำว่า มีก หมายถึง ตื่นน้ำด้วยความกระหาย (06/12/2565)

5.2 คำขยาย หมายถึงคำที่ใช้ประกอบกับคำนาม คำกริยาหรือคำขยายด้วยกัน เพื่อให้ความหมายของคำที่ถูกขยายแตกต่างกันไป (ชลาพันธ์ จันทรชุน, 2541) คำขยายจึงช่วยสร้างความหลากหลายให้กับภาษาไทยถิ่นใต้ เนื้อหาเกี่ยวกับคำขยายเหล่านี้ ช่วยให้เห็นถึงการแปรของคำศัพท์ในภาษาไทยถิ่นใต้ และทำให้ผู้ฟังเข้าใจภาษาไทยถิ่นใต้ได้มากขึ้น เช่น คำขยายที่มีความหมายว่า มาก โดยในเนื้อหาของคลิป ใช้การเปรียบเทียบกับคำว่า เเวอร์ ซึ่งเกิดจากการยืมคำว่า over ในภาษาอังกฤษและภาษาไทยใช้เป็นคำสแลงที่มีความหมายว่า มาก ดังตัวอย่างคำในภาษาไทยถิ่นใต้ต่อไปนี้

มิดจุ๊จุ๊ (มิดมาก) หวิบหุ้ (โกรธมาก) ดำปี้ (ดำมาก) เซอพี (ชื่อมาก) เอ็ดแพลด ๆ (เหงื่อไหล เหนอะหนะมาก) เปียกแจ็ก ๆ (เปียกมาก) หวางเฝิน (สว่างมาก) ร้อนแปลบ (ร้อนมาก) หนักอื้อยู่ (หนักมาก) อิมพุงปลิน (อิมมาก) เหนื่อยลั่นล่อ (เหนื่อยมาก) ฝนตกปรต ตกอุบาวท์ (ฝนตกหนักมาก) (07/09/2567)

การใช้คำขยายความของฝนตกที่เหมือนเป็นการใช้คำหยาบ เนื่องจากภาคใต้มีฝนตกชุก โดยเฉพาะในฤดูฝน ฝนจะตกหนักต่อเนื่องกันยาวนาน ทำให้คนใต้มักจะรู้สึกรำคาญใจเพราะใช้ชีวิตไม่สะดวก โดยเฉพาะอาชีพตัดยางจะไม่สามารถตัดยางได้ในฤดูฝนทำให้ขาดรายได้ ยิ่งกว่านั้นภาคใต้มักจะประสบปัญหาอุทกภัยใหญ่เนื่องจากฝนตกหนักอีกด้วย เมื่อพูดถึงฝนตกหนักคนใต้จึงขยายความไปในแง่ลบที่แสดงความไม่สบายใจ

5.3 คำเรียกชื่อเฉพาะ เป็นคำเรียกชื่อเฉพาะของสิ่งต่าง ๆ ในท้องถิ่นภาคใต้ เช่น คำเรียกชื่อพืช คำเรียกชื่อสัตว์ คำเรียกชื่ออาหารเฉพาะถิ่น ดังตัวอย่าง

คำเรียกชื่อสัตว์ ได้แก่ มูสังแญ้ว (อีเห็น) จ้องม่อง (ปลากระบาง) บองหลา (งูจงอาง) ไททวย (แมงป่อง) ไต้ยัยมัน (แมงป่องบ้าน) ผึ่งกือ (กิ้งกือ) แมงโรม (แมงหรี) จินจก (จิ้งจก) นกเสียบไส้ (นกกระเจิบ) (21/04/2566)

คำเรียกชื่ออาหาร ได้แก่ ปัสมอส เป็นชื่ออาหารเฉพาะถิ่นของจังหวัดสตูลหรือเรียกอีกอย่างว่า สลัดแขก มีลักษณะคล้ายอาหารได้อีกชนิดที่เรียกว่า เต้าคั่ว (30/07/2566)

5.4 คำอุทานและคำแสดงอารมณ์ ภาษาไทยถิ่นใต้มีการเปล่งเสียงอุทานหรือแสดงอารมณ์ที่มีลักษณะเฉพาะ เมื่อได้ยินคนอุทานหรือเปล่งเสียงแสดงอารมณ์ด้วยคำเหล่านี้จะสามารถบ่งบอกได้ว่าเป็นคนใด ดังตัวอย่าง

ฮาย (รำคาญ) เอาะ (รำคาญ) เฮ (ทักท้วง) อี้ (ไม่เห็นด้วย) เอ้า (แสดงความตกใจ) ทีนึ่ง (ไม่เป็นตามที่คาดคิด) ไฮ่หย่า (ขัดใจ) ฮาโรย (เหนื่อยหน่ายใจ) (28/01/2566)

5.5 คำเรียกขาน หมายถึง คำที่ใช้ในการเรียกบุคคลต่าง ๆ รวมถึงคำเรียกญาติ ในภาษาไทยถิ่นใต้มีคำเฉพาะหลายคำที่ใช้ในการเรียกขาน ดังตัวอย่าง

พ่อเฒ่า (ตา) แม่เฒ่า (ยาย) ปู่ย่าตายาย (พ่อแม่แม่แก่) ตายาย (บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว) (01/02/2566)

5.6 คำบอกทิศทาง เป็นคำศัพท์เฉพาะภาษาไทยถิ่นใต้ที่ใช้เรียกทิศต่าง ๆ เช่น ปรำห้วนอน (ทิศใต้) ปรำตีน (ทิศเหนือ) ปรำตก (ทิศตะวันตก) ปรำออก (ทิศตะวันออก) (17/01/2566)

5.7 คำบอกเวลา การบอกเวลาในภาษาได้มีลักษณะที่แตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐานเพราะภาษาไทยถิ่นใต้จะใช้คำว่า ตี นำหน้าเวลา ส่วนตัวเลขแสดงเวลาจะเป็นเลข 1 ถึง 12 โดยไม่ระบุว่าเป็นเวลาเช้า บ่าย หรือค่ำ คู่สนทนาสามารถเข้าใจเวลาตรงกันได้ตามบริบทของการสนทนา คำบอกเวลาในภาษาไทยถิ่นใต้จึงถูกนำมาเป็นเนื้อหาที่น่าสนใจชวนความสับสนในการนัดหมายเวลาของคนได้ และสร้างความตลกขบขันให้กับเนื้อหาได้อีกด้วย เช่น ตีสอง หมายถึง ตีสองตอนเช้ามืด (02.00 น.) หรือ บ่ายสองโมง (14.00 น.) ตี 10 หมายถึง สิบโมงเช้า (10.00 น.) หรือ สี่ทุ่ม (22.00 น.) ขึ้นอยู่กับเจตนาของผู้พูด (26/11/2565)

บทสรุป

การศึกษาคำภาษาไทยถิ่นใต้ที่ปรากฏในเนื้อหาของวิดีโอสั้นบนแอปพลิเคชันติ๊กต็อกในช่อง ฮาโรยยาย แสดงให้เห็นถึงการนำจุดเด่นของภาษาไทยถิ่นใต้มาสร้างสรรค์เป็นเนื้อหาที่น่าสนใจ มีจุดประสงค์หลัก 2 ประการคือ การให้ความรู้เกี่ยวกับภาษาไทยถิ่นใต้ที่เชื่อมโยงกับบริบททางวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ และการสร้างความบันเทิงไปพร้อมกัน ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของวิดีโอสั้นในติ๊กต็อกคือ สั้นและสนุก ผู้สร้างสรรค์เนื้อหาจึงต้องคัดสรรชุดคำต่าง ๆ นำมาสร้างเป็นเนื้อหาที่สามารถดึงดูดใจผู้ชมได้ ชุดคำเหล่านั้นมักเป็นชุดคำที่สร้างความสับสนหรือความเข้าใจผิดในสถานการณ์ที่คนได้สนทนากับคนต่างภูมิภาค โดยเฉพาะเมื่อคนได้พูดภาษาไทยกลางด้วยสำเนียงของแคว้นที่มีคำภาษาไทยถิ่นใต้ปะปนอยู่ในบทสนทนา ชาวไทยภาคใต้หลายคนที่เคยเดินทางไปกรุงเทพมหานครหรือเคยไปใช้ชีวิตในต่างภูมิภาคจะมีประสบการณ์การพูดของแคว้นที่คนภูมิภาคอื่นไม่เข้าใจและนำมาเล่าสู่กันฟังอย่างสนุกสนาน ผลการศึกษาในงานวิจัยนี้ได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะของคำภาษาไทยถิ่นใต้ 5 ประการใหญ่ ๆ ที่มักจะสร้างความสับสนหรือเข้าใจผิดให้กับคู่สนทนาต่างภูมิภาค ได้แก่ 1) คำพ้องเสียง 2) คำหลายความหมาย 3) คำที่มีรูปแปรหลายรูปแปร 4) คำเก่าหรือคำที่ใช้บ่อยลง 5) คำศัพท์เฉพาะในภาษาไทยถิ่นใต้ ซึ่งแบ่งได้เป็น 7 ประเภทย่อย ได้แก่ 5.1) คำกริยา 5.2) คำขยาย 5.3) คำเรียกชื่อเฉพาะ 5.4) คำอุทานและคำแสดงอารมณ์ 5.5) คำเรียกขาน 5.6) คำบอกทิศทาง และ 5.7) คำบอกเวลา

การสร้างสรรค์เนื้อหาที่มีการจัดหมวดหมู่ของคำ หรือชุดคำที่มีพื้นฐานมาจากคำที่สร้างความสับสนในการสื่อสารเหล่านี้ล้วนมาจากฐานของบริบททางวัฒนธรรม การเรียนรู้และทำความเข้าใจภาษาไทยถิ่นใต้ตามบริบททางวัฒนธรรมจึงช่วยสร้างความเข้าใจที่ชัดเจนขึ้นให้กับผู้ที่สนใจเรียนรู้ภาษาไทยถิ่นใต้หรือผู้ที่ต้องติดต่อสื่อสารกับคนภาคใต้และยังอาจช่วยถ่วงภาษาไทยถิ่นใต้ให้คงอยู่ต่อไป (เฉลิมชัย ส่งศรี, 2541)

คำขอบคุณ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่องเนื้อหาและกลวิธีการนำเสนอภาษาไทยถิ่นใต้ในวิดีโอสั้นบนแอปพลิเคชันติ๊กต็อก ซึ่งได้รับทุนงบประมาณเงินรายได้ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีงบประมาณ 2569 ผู้วิจัยขอขอบคุณคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณเป็นอย่างยิ่งที่ให้การสนับสนุนทุนการวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- เฉลิมชัย ส่งศรี. (2541). ภาษาไทยถิ่นใต้ในบริบททางวัฒนธรรม. *วารสารปาริชาติ*. 11(2) (ต.ค. 2541 - มี.ค. 2542), 47-53.
- ชนิดา สิงห์สีทาและรุ่งรัตน์ ทองสกุล. (2566). กลวิธีการสร้างอารมณ์ขันใน tiktok ช่องเล็ก บุรพา. *โครงการประชุมวิชาการและนิทรรศการระดับชาติ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 5 ประจำปี 2566*. 381-390.
- ชลพันธ์ จันทรขุน. (2541). คำขยายในภาษาไทยถิ่นใต้จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยทักษิณ*.
- ธนภรณ์ ชมภู. (2564). CASE STUDY : ทำไมถึงกดเข้า TikTok แพลตฟอร์มความบันเทิงจากจีนมาแล้วจึงยากที่จะกดออก. *The Growth Master*. [ออนไลน์], เข้าถึงจาก: <https://thegrowthmaster.com/case-study/tiktok> (2568, 10 พฤศจิกายน)
- พงศธรณ์ จันทรแสงกุล. (2567). เนื้อหาและอัตลักษณ์ของวิดีโอสั้นที่ใช้ภาษาไทยถิ่นใต้บนแอปพลิเคชันติ๊กต็อก. *วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*. [ออนไลน์], เข้าถึงจาก: <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/11233> (2568, 11 พฤศจิกายน)
- พัชรินทร์ ดวงศรี. (2551). รายงานการวิจัยการจัดคลังคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นเลยจากเรื่องเล่า กรณีศึกษา ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมือง จังหวัดเลย. *มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย*.
- รุ่งรัตน์ ทองสกุล และกชวรรณ แสงไพบูลย์. (2568). การประกอบสร้างตัวตนและกลวิธีสร้างอารมณ์ขันใน TikTok ช่องแหล่งเล่า. *วารสารนิเทศศาสตร์ รัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*. 9(2). 188-212. [ออนไลน์], เข้าถึงจาก: <https://share.google/r67vTK4XzQdHpNeaI> (2568, 12 พฤศจิกายน)
- อรวี บุนนาค และเก๋ แดงสกุล. (2559). ภาพสะท้อนภาษาไทยถิ่นในสื่อมวลชน. ใน *วรรณวิทัศน์*, 16 (เดือนพฤศจิกายน), 165-167. [ออนไลน์], เข้าถึงจาก: <https://doi.org/10.14456/vannavidas.2016.7>

CONFERENCE PROCEEDING 2026

จัดโดย :
มหาวิทยาลัยศิลปากร